

Redakční rada:

Mgr. Martin Bednář, Ph.D.
PaedDr. Oldřich Chytil Ph.D.
doc. PhDr. Oldřich Matoušek, CSc.
doc. PhDr. Libor Musil, CSc.
PhDr. Eva Mydlíková
PhDr. Pavel Navrátil, Ph.D.
PhDr. Milan Schavel, Ph.D.
doc. PaedDr. Štefan Strieženiec, CSc.
doc. PhDr. Anna Tokárová, CSc.

Sociální práce/Sociálna práca
Odborná revue pro sociální práci
Vydává Asociace vzdělavatelů v sociální práci
Číslo/ročník: 3/2003
Adresa redakce: FSS MU, Gorkého 7, 602 00 Brno
Tel.: +420 541 615 220

www: <http://socprace.webpark.cz>
E-mail: socialni_prace@quick.cz

Redakce: PhDr. Pavel Navrátil, Ph.D., Pavel Bajer, ThMgr. Stanislava Ševčíková,
Mgr. Pavel Horák, Bc. Petra Jurečková, Ivo Bystřičan, Michal Šedivý

Autoři fotografií: Magda Kucharičová, archiv

Grafická úprava: Libor Boček, Graf B

Layout: Martin Málek

Předplatné: roční předplatné (4 čísla) pro studenty 236 Kč, občanské 356 Kč, pro organizace 756 Kč;

půlroční předplatné (2 čísla) pro studenty 118 Kč, občanské 178 Kč, pro organizace 378 Kč

Evidenční číslo MK: MK ČR E 13795

Otištěné příspěvky nejsou honorovány

ISSN: 1213-624 • č.ú.: 777630001/2400

SP SOCIÁLNÍ PRÁCE SOCIÁLNA PRÁCA

3/2003

Vydává Asociace vzdělavatelů v sociální práci

Teórie a metody sociálnej práce

SOCIÁLNÍ PRÁCE/SOCIÁLNA PRÁCA – 3/2003

Editorial	1	Fakty, vyhlášky	24	Školy sea predstavujú	126	Akcie, správy a oznámenia	154
O čom sa hovorí	2	Pohľady na vec	41	Recenzie	137		
Anketa	22	Akademické state	49				

OBSAH:	
Editorial	1
O čom sa hovorí	
V sociálnej práci existuje vyše sto teórií a teoretických konceptov	
(Rozhovor s doc.J. Levickou)	2
Supervízia na Slovensku zostavá zatiaľ popoluškou	6
Predstavenie Asociácie supervízorov a sociálnych poradcov	11
Smrť kamaráta priviedla k práci s drogovými závislými	16
Ako vnímali rok 2002 klienti v resocializačnom zariadení Tomky	18
Prístup Harm reduction sa osvedčuje viac ako autoritatívne metódy	20
Anketa	
Otazníky teórií a metod v sociálnej práci	22
Fakty, vyhlášky	
Návrh zákona o povolani sociálneho pracovníka, o vykonávaní sociálnej práce	
a o Slovenskej komore sociálnych pracovníkov	24
Pohľady na vec	
Predkladaný návrh zákona je výsledkom viac ako dvojročnej systematickej práce:	
Š. Strieženec	41
Vznik komory môže výrazne zvyšovať kvalitu sociálnej práce: M. Kondelová	47
Akademické state	
Š. Strieženec: Poznámky k teórii a metodológii sociálnej práce	49
J. Tancoš, V. Longauer: Sociálna práca ako systém vedeckého poznania	62
L. Vaska, P. Brnula: Praktická výučba v odbore sociálna práca,	
jej fungovanie a efektívnosť pre profesiu	71
M. Schavel: Sociálne poradenstvo – historický kontext a súčasnosť	76
E. Mydlíková: Všeobecná charakteristika poradenstva na Slovensku	83
M. Vlčková: Incest a páchatel incestu	90
M. Semešiová: Hodnotový systém starších ľudí	98
M. Schavel, J. Goliáš: Sociálna práca v armáde	106
Školy sa predstavujú	
FZSP Trnava: Fakulta vysielala učiteľov na detašované pracovisko v Keni	126
Recenzie	137
Akcie, správy a oznámenia	154
 Objednávka predplatného	 161

Pokyny autorům

Časopis vychází čtyřikrát v roce a publikuje co nejširší spektrum článků relevantních pro sociální práci. Články mohou být zaměřeny na jakýkoliv aspekt praxe, výzkumu, teorie či vzdělávání. Časopis má následující strukturu:

1) Editorial; 2) O čem se mluví; 3) Anketa; 4) Fakta, vyhlášky, zákony, dokumenty...; 5) Pohledy na věc; 6) Akademické state; 7) Studentské práce; 8) Školy se představují; 9) Inspirace pro praxi; 10) Recenze knih; 11) Zprávy, akce, oznámení; 12) Kontakty

Časopis je zaměřen na publicisticko–praktickou a akademickou část. Zatímco v částech 6 a 7 jsou publikovány zejména texty, které referují o výzkumu a studentských pracích, ostatní části jsou koncipovány šířeji a jsou určeny pro publikování textů autorů z praxe (informace o zajímavých projektech, problematických skutečnostech výkonu profese atp.). Nároky na úroveň autorských textů určených pro publikaci v jednotlivých rubrikách jsou odlišné. Následující pokyny jsou pak adresovány autorům do akademické části časopisu.

1) Pokyny autorům akademických textů

Redakce přijímá příspěvky, které odpovídají profilu časopisu. Zasláný příspěvek musí být určen výhradně pro publikaci v časopise Sociální práce / Sociální práce. Uveřejněná stať se stává majetkem časopisu a přetisknout její část nebo použít obrázek v jiné publikaci lze jen s citací původu. Redakce si vyhrazuje právo provádět drobné stylistické úpravy. Nevyžádané rukopisy a přílohy se nevracejí.

Nabídka rukopisů

Redakci se zasílají tři provedení rukopisu. Jedno provedení na disketě 3,5 palce ve formátu a dvě tištěné kopie, které neobsahují jméno ani pracoviště autora. Odkazy v textu, které by mohly vést k identifikaci autora se uvádějí na zvláštním listu. Recenzní řízení je oboustranně anonymní, práce jsou posuzovány po stránce obsahové i formální. Na základě posudků rozhodne redakční rada o jejich přijetí či odmítnutí. Podle připomínek recenzentů může být práce vrácena autorům k doplnění, či k přepracování.

Rozhodnutí o vydání

O výsledku recenzního řízení je autor vyzván. V případě potřeby je autor vyzván, aby dodal konečnou verzi práce buď na disketě 3,5 palce ve formátu RTF nebo elektronickou poštou. Disketu je nutno označit nálepkou se jménem souboru.

Náležitosti rukopisu

Text musí být napsán v souladu s platnými jazykovými normami. Formátování textu odpovídá textové normostraně (tj. 30 řádků /řádkovač 2/ po 60 úhovech). Texty žádáme napsané písmem Times New Roman, velikost písma 12, styl písma Normální. Stránky jsou očíslovány.

1. Titulní strana obsahuje výstižný a stručný název práce v češtině a angličtině, jména všech autorů, biografickou charakteristiku (do 50 slov) a v poznámce pod čarou také kontaktní informaci pro korespondenci.
2. Abstrakt v češtině v rozsahu maximálně 200 slov.
3. Abstrakt v angličtině v rozsahu maximálně 200 slov v angličtině.
4. Vlastní text (rozsah maximálně 5 000 slov)
5. Seznam citované literatury: Autory žádáme, aby zvýšenou pozornost věnovali přesnému a korektnímu odkazování (viz níže). V textu se odkazuje uvedením autora příjmením, roku publikace (Korda, 2002) a v případě, že se jedná o doslovnou citaci také strany uvedené za rokem po dvojtečce. Seznam literatury je uveden na konci state a je v něm uvedena pouze literatura, na kterou se v textu odkazuje. Seznam je uspořádán abecedně podle autorů a v případě, že se odkazuje na více prací téhož autora, jsou jeho práce uvedeny chronologicky. Jestliže se odkazuje na práce autora, které publikoval v tomtéž roce, jsou práce odlišeny uvedením písmena a,b atd o roku vydání.

Citace a odkazy se uvádějí v souladu s ČSN ISO 690 (010197). Vybrané příklady zde uvádíme:

Monografická publikace:

PELIKÁN, J. **Základy výzkumu**. Praha: Karolinum, 1998.

Příspěvky do monografické publikace:

FOUČKOVÁ, M. **Reinkarnace a hlubinná terapie**. In WHITTON, J.L. a FISHER, J. Život mezi životy. Brno: Bollingenská věž, 1992, s. 9-14.

Příspěvek do časopisu

WINTER, J. **Z trosky likvidace signál celé Evropy**. Českomoravský profit, 1995, roč. 6, č. 28, s. 10 –11.

Studentské práce akademického charakteru: Snaha o úroveň jako u akademických článků. Předpokládá se pouze částečná znalost a orientace v dané problematice. Použití literatury a citace jako u akademických stať jsou předpokladem.

Studentské práce esejistického charakteru: Předpokládá se osobní znalost a zkušenost s tématem z praxe, popř. jako kritická úvaha nad skutečnou praxí. Citace a literatura nejsou podmínkou.

2) Pokyny pro formát recenzí:

Rubrika recenze nabízí prostor všem zájemcům, kteří chtějí seznámit ostatní čtenáře se zajímavými knihami z oblasti sociální práce a příbuzných oborů.

Maximální rozsah recenze je stanoven na 1000 slov. Recenze musí obsahovat plný bibliografický údaj o hodnocené knize /zpracovaný dle ČSN ISO 690 (010197)/ a stručnou biografickou informaci (do 50 slov) o autorovi recenze spolu s kontaktem na pracoviště, příp. e-mailem. Nabídky recenzí zasílejte ve formátu RTF na disketě 3,5" či e-mailem.

3) Ostatní rubriky

Příspěvky ostatních rubrik nemají stanovený závazný formát, jejich podoba bude upřesňována individuálně na základě dohody s redakcí.

4) Kontaktní údaje:

Své příspěvky zasílejte na adresu redakce:

Časopis ASVSP – Sociální práce / Sociální práce

Fakulta sociálních studií MU, Gorkého 7, Brno 602 00

Telefon: +420 541 615 220, e-mail: socialni_prace@quick.cz, www: http://socprace.webpark.cz

Vážené čtenářky a vážení čtenáři, opět se Vám dostává do rukou další, tentokrát třetí číslo čtvrtletníku Sociální práce/Sociálna práca, věnované

„teoriím a metodám sociální práce“. Jedná se vlastně o historicky významný počín – od rozdělení ČSFR se čeští a slovenští odborníci v sociální práci poprvé rozhodli společně se podílet na profilaci specializovaného časopisu věnovaného jejich oboru, sociální práci. Jistě jste už zaregistrovali jména slovenských odborníků v redakční radě; a nyní jsme postoupili ještě o krok dál, vydáváme téměř výhradně číslo ze slovenských příspěvků.

Přestože časopis je prozatím distribuován především v České republice, doufáme, že i tímto způsobem oslovíme potenciální čtenářskou a autorskou obec na Slovensku. Pro českou stranu se na druhé straně otevírá seznámení se širokým spektrem existence a vývoje sociální práce na Slovensku. Zcela jistě se nepodařilo zmapovat celou scénu, ale tento nedostatek byl způsoben také tím, že číslo vznikalo v náročných prázdninových měsících, kdy většina lidí tráví svůj zasloužený odpočinek. V publicistické části se čtenáři seznámí s pokusy etablovat sociální práci jako praktický i teoretický obor. Doc. Strieženec o tom říká: „Sociálna práca na Slovensku ako výučbový odbor sa začína etablovať začiatkom deväťdesiatych rokov. V súčasnosti vzdelávanie prebieha na desiatke univerzít vrátane vysunutých pracovísk.

Požiadavky na kvalifikovaných sociálnych pracovníkov sú enormné, preto iniciujeme zriadenie samosprávnej stavovskej inštitúcie Komory sociálnych pracovníkov Slovenska, ktorá by mala patriť do tzv. regulovaných profesií komory, na ktoré je prenesený výkon verejnej moci. Splnením odbornej a zdravotnej spôsobilosti a bezúhonnosti je členstvo v Komore nárokovateľné.“

Ke slovu se dostává supervize, potažmo Asociace supervizorů a sociálních poradců, která je i na Slovensku v plenkách. Dále se čtenář seznámí s návrhem zákona

o povolání sociálního pracovníka a o Slovenskej komore sociálnych pracovníkov jako zastrešující instituci.

V akademické části se seznámíme s texty věnovanými metodologii sociální práce (Š. Strieženec), vědeckému poznání, které je nahlíženo prizmatem sociální práce (J. Tancoš, V. Longauer), ale i s problematikou praktické výuky (L. Vaška, P. Brnula). Aktuálním tématem je, jak již bylo zmíněno, sociální poradenství (M. Schavel, E.

Mydlíková). Dále se nám představí M. Vlčková s textem o incestu, M. Semešiová s prací o hodnotách starých lidí a M. Schavel a J. Goliáš se statí o možnostech využití sociální práce v armádě.

V pravidelné rubrice se prezentuje FZSP Trnava a čtenáři nebudou ochuzeni ani o recenze knih, které se vztahují k našemu oboru.

Doufáme, že i toto číslo přispěje ke zvýšení společenské prestiže a kultivaci naší profese a že ani ono nezůstane bez Vaší čtenářské odezvy a přízně.

Milí čtenáři, nemůžeme se vyhnout ani tak nepopulárním sdělením, jako jsou finance. Časopisu se za tři čtvrtě roku jeho reálné existence na trhu a za rok faktické existence (působení redakce) nepodařilo oslovit čtenářskou obec natolik, abychom získali dobré finanční zázemí v podobě předplatitelů. Proto přikládáme již v tomto čísle složenku s žádostí o zaplacení úředplatného na rok 2004. Pokud byste tak neučinili, je ohrožena samotná existence časopisu. Připomínám, že naše transparentní účty můžete sledovat na www.ebanka.cz pod hlavičkou Asociace vzdělavatelů v sociální práci, která časopis vydává. Všichni doufáme, že prozatím nepříznivá situace bude překlenuta a staneme se standardním profesním časopisem. To přejeme sobě i vám.

Štefan Strieženec, člen redakční rady
Stanislava Ševčíková, redaktorka

V titulnom rozhovore čísla sa nad využitím rôznych teórií a metód sociálnej práce na Slovensku zamýšľa doc. PhDr. Jana Levická, Ph.D., vedúca Katedry teórie sociálnej práce na Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity (FZaSP TU). Oblasťami jej profesionálneho záujmu sú sociálna práca s rodinou, sociálnoprávna ochrana, teória a metódy sociálnej práce. V oblasti sociálnej práce má dlhodobú prax. V rokoch 1990-1993 bola vedúcou výchovy v USS pre mentálne

V sociálnej práci existuje vyše sto teórií a teoretických konceptov

• **Môžete rozviesť, aké metódy sa používajú, resp. z akých teórií sa vychádza v individuálnej, skupinovej a komunitnej sociálnej práci na Slovensku?**

Na túto otázku sa dá odpovedať buď príliš stručne, alebo príliš rozvláčne, ak by som chcela byť dôsledná. Tá stručná odpoveď je: všetky, v závislosti od voľby sociálneho pracovníka a problémov jeho klienta. Ten druhý typ odpovede sa nedá realizovať v jednom rozhovore. Pokúsím sa aj napriek tomu zodpovedať túto otázku. V jednotlivých oblastiach sociálnej práce používajú kolegovia všetky im známe metódy. Voľba metódy je závislá od typu klienta a problému, s ktorým prichádza. Preto sa v sociálnej práci používa poradenstvo, ale tiež rôzne druhy terapií, sociálna rehabilitácia, mediácia, terénna sociálna práca vrátane streetworku, plánovanie, sociálna analýza, supervízia, videotrénning, ale tiež napr. animácia, exemplifiká-

cia, AAT prístup, svojpomocné skupiny atď.

• **Akým smerom sa vyvíja debata o metódach sociálnej práce na Slovensku?**

Od začiatku 90. tých rokov, kedy sa sociálna práca zaradila na našich univerzitách ako študijný odbor, prebieha diskusia o jej vedeckej podstate. Otázka vedeckosti sociálnej práce sa prirodzene rieši aj prostredníctvom diskusie o metódach sociálnej práce. Sú autori, ktorí sa domnievajú, že sociálna práca nemá vlastné metódy (a následne chápu sociálnu prácu ako aplikovanú vednú oblasť) a samozrejme sú aj tí **autori**, ktorí sa usilujú rozpracovať práve problematiku metód sociálnej práce. K najzaujímavejším problémom v tomto smere patrí otázka, ktorú v Čechách otvoril kolega dr. O. Chytil a síce, či označenie individuálne, skupinové a komunitné metódy zodpovedá realite. Zdieľam s ním a podobne tiež napr. so Schoartom,

Bisnem, Rauschenbachom, či Galuskom presvedčenie, že v tomto smere nie je možné hovoriť o metódach, ale o formách, respektíve o prístupoch v sociálnej práci orientovanej na jednotlivca, skupinu či komunitu. Táto diskusia je zatiaľ otvorená, ale keď uvážite, že každá zo spomínaných „metód“ v sebe obsahuje ďalšie metódy...

• **Ktorý prístup je najrozšírenejší?**

Ak som správne porozumela, pýtate sa na teoretický základ profesionálneho konania.

Na túto otázku vám neviem presne odpovedať. Nezaoberala som sa týmto problémom.

Domnievam sa však, že najrozšírenejším je na klienta centrováný prístup. Vyplýva to aj z podstaty sociálnej práce.

Samozrejme, že sú sociálni pracovníci, ktorí sa orientujú skôr na problém a pod.

Postupne sa začína presadzovať aj u nás ekosociálny prístup, a to najmä v komunitnej sociálnej práci. Ktorý prístup je najrozšírenejší v rámci SR, na to momentálne nepoznám odpoveď. Inšpirovali ste ma touto otázkou, pokúsím sa ju v budúcnosti zodpovedne vyriešiť.

• **Chápete sociálnu prácu ako poradenstvo, alebo ako terapiu?**

Osobne by som nestavala otázku takto. Oboje má v sociálnej práci svoje miesto. Ak by sme sa rozhodovali podľa

objemu vykonanej práce, asi by to bolo poradenstvo. Našťastie. To ale neznamená, že terapia by nemala mať rovnocenné miesto v praxi sociálnej práce. Z definícií sociálnej práce môžete vidieť, že táto profesia sa orientuje na podporu, sprevádzanie, vedenie klienta a tiež na praktickú pomoc. Nedá sa teda tvrdiť, že sociálna práca by bola viac poradenstvom, či terapiou.

• **Má sociálna práca svoje teórie?**

Samozrejme. Aj keď treba otvorene povedať, že v krajinách, v ktorých podobne ako u nás až donedávna postačovalo pre výkon profesie stredoškolské vzdelanie, je situácia podobná situácii v Čechách, alebo na Slovensku. V celku môžeme konštatovať, že v súčasnosti existuje v sociálnej práci vyše sto teórií a teoretických konceptov. Táto skutočnosť – ako upozorňujú Engelke, Lussi, S. Staub-Bernasconi, Holstein-Brinkman, Thackeray, Skidmore a ďalší – je prirodzeným dôsledkom rozvoja vedeckého poznania v dvadsiatom storočí.

Ale aby som bola aj konkrétna, najrozšírenejšou a najakceptovanejšou teóriou v sociálnej práci je v súčasnosti systémová teória. K ďalším teóriám patria napr. organizačné teórie, ekosociálne teórie, behaviorálne teórie (kam sa zaraďuje napr. aj behaviorálna teória sociálnej práce) a pod.

postihnutých dospelých. V nasledujúcich štyroch rokoch sa stala metodikou pre oblasť výchovy na Stredisku služieb sociálnej starostlivosti pri MPSVaR SR pre trnavský kraj. V roku 1996 pracovala ako vedúca odboru sociálnych vecí na Okresnom úrade v Trnave. Od nasledujúceho roku vyučuje na FZaSP TU. Medzi ňou publikované tituly patrí: Náčrt dejín sociálnej práce (1999), Metódy sociálnej práce (2003), Teoretické aspekty sociálnej práce (2003) a spolu s K. Ze- manom Sociálnoprávna

*ochrana detí
a mládeže
(1998). V súčas-
nosti pôsobí
rovnako ako
redaktorka
časopisu
Sociálna práca
a zdravotníctvo
a členka komisie
expertov pre
problematiku
domáceho
násillia pri
MPSVaR SR.*

**• Prečo sa hovorí vlastne
o teóriách, keď sociálna práca
je rýdzo praktická ?**

Tzv. praktické vedné disciplíny majú samozrejme tiež svoje teórie. Označenie praktické neznamená, že ide o „nevedecké“ oblasti, ale že tieto vedy (kam mimochodom patrí tiež napr. právo, medicína či ekonomika) sú orientované na vedecké štúdium praktických problémov a následne na využiteľnosť poznania v každodennom živote, v konkrétnej praxi svojich predstaviteľov.

**• V čom je špecifické využí-
vanie teórií v sociálnej práci?**

Nemyslím, že je rozdiel v používaní teórie v sociálnej práci a v iných oblastiach ľudského poznania. Pri budovaní teórie vo vede ide vždy o snahu vybudovať určitý systém, ktorý by jednak obsa-

hoval určité konkrétne poznania a zároveň by prostredníctvom neho objasňoval a vysvetľoval napr. vznik a príčiny vzniku problémov, možnosti riešenia a pod. Teoretické poznanie v žiadnej vede nemá byť samoučelné. Má dávať odpovede na otázky praxe. Poznanie teórie v sociálnej práci umožňuje pochopiť problémy jednotlivca ale aj celku a ponúkať adekvátne formy pomoci.

**• Aké je miesto sociálnej
práce na univerzitách? Patrí
tam vôbec?**

Sociálna práca ako študijný odbor pripravuje absolventov na prácu s ľuďmi, ktorí sú neúspešní pri zvládaní každodenných problémov. Sociálni pracovníci pracujú so všetkými vekovými skupinami a s rôznorodými problémami. Očakáva

sa od nich, že prispejú k riešeniu takých problémov, ako je nezamestnanosť, závislosti, chudoba, domáce násilie, strata rodiny atď. A to nielen v akútnej situácii, ale že budú schopní predkladať koncepčné riešenia napr. v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti, sociálnej prevencie, sociálnych služieb a pod.

Od ich rozhodnutia, bez preháňania, často krát závisí kvalita života ich klientov a v extrémnych prípadoch môže od nich závisieť aj život klienta. Myslíte si, že potom stačí stredné vzdelanie? Ja osobne radím sociálnu prácu k takým študijným odborom, ako je medicína, či pedagogika. Sociálny pracovník musí byť pre výkon praxe pripravený čo najlepšie. Kvalitná príprava je predpokladom kvalitnej práce. Podľa mňa toto štúdium na univerzitu patrí.

• **Uplatňujú sa na Linkách dôvery ľudia so sociálnym vzdelaním?**

Ak sa pýtate na to, či na linkách dôvery pracujú aj sociálni pracovníci, tak áno.

Pracujú na rôznych typoch liniek dôvery, najmä na linkách pre deti. Niektorí začínajú už ako naši študenti, keď v rámci povinnej praxe pracujú v týchto inštitúciách. Jednotlivé linky ich pripravujú na prácu na linke. Viacerí naši absolventi pracujú na linke ako dobrovoľníci.

• **Poznáte niekoho, kto v sociálnej práci využíva logoterapiu?**

Áno. Na Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity existuje Inštitút existencionalnej psychológie a noo-logoterapie, ktorý organizuje kurz logoterapie a prístup doň majú aj sociálni pracovníci.

Logoterapeutický kurz vedie pán prof. Popielski z Poľska. Tento prístup je aj zásluhou spomínaného Inštitútu na Slovensku pomerne dobre známy.

**Rozhovor pripravil
Pavel Bajer**

*Medzi metódy
používaných
v sociálnej práci
patrí i supervízia.*

*So svojimi
skúsenosťmi
a poznatkami
nielen s praktiko-
vaním supervízie
na Slovensku sa
s nami zdieľal
PhDr. Ján
Gabura, CSc.,
prezident
Asociácie superví-
zorov a sociál-
nych poradcov.*

*Po skončení školy
dva roky učil na
Lekárskej fakulte
Univerzity
Komenského
v Bratislave,
potom zakladal
manželské
a rodinné pora-
denstvo na
Slovensku
(v tejto oblasti
pracoval 20
rokov), dva roky
pracoval na
Psychologickom
ústave*

Supervízia na Slovensku zostavá zatiaľ popoluškou

• Čo je to supervízia? Prečo je vlastne supervízia potrebná?

„Vecné“ profesie majú vo väčšine prípadov jednoznačne definovanú cestu k finálnemu produktu, využívajú kvalitatívne i kvantitatívne normy hodnotenia svojej práce. „V pomáhajúcich profesiách“ nie je cesta riešenia problému vždy jednoznačná a výsledok je ťažko kvantifikovateľný. Každá situácia pomoci klientovi či pacientovi je jedinečná, preto práca na tomto poli nemá presné návody, či recepty, ktoré by boli stopercentne úspešné pri práci so všetkými klientmi. Preto sa kompetencie práce s ľuďmi nedajú naučiť iba z kníh, prednášok, ale dôležitá je vlastná skúsenosť a celoživotné vzdelávanie. Súčasťou odborného rastu sociálneho pracovníka je i supervízia, ktorú chápeme ako metódu kontinuálneho zvyšovania profesionálnych kompetencií a skvalitňovania procesu práce s klientom, rodinou, skupinou a komunitou. Supervízia pomáha sociál-

nemu pracovníkovi, aby si mohol overiť účinnosť svojich postupov, aby bol stále citlivý k skutočným potrebám klienta, aby dokázal akceptovať jeho individuálnu odlišnosť. Prináša alternatívne pohľady na riešenie rôznych situácií, pomáha korigovať neefektívne postupy a stereotypy, je prevenciou jatropatogenizácie klienta, je prevenciou burn out syndrómu sociálneho poradcu, vytvára možnosti pre kvalitnejšie fungovanie sociálnej práce a inštitúcie realizujúcej sociálnu prácu.

Súčasťou supervízie je i supervízia organizácie, ktorá môže vďaka supervízii fungovať efektívnejšie, môže zvládať krízové stavy, optimalizovať podmienky pre prácu sociálneho pracovníka a pre spokojnosť klienta.

**• Môžete charakterizovať
vývoj supervízie, supervíznych
metód? Koľko existuje typov
supervízií? S akými metódami
supervízie ste sa stretol?**

Používa sa u nás niektorá metóda častejšie ako iná, napr. bálintovská?

História supervízie je úzko spätá s históriou sociálnej práce, ktorá sa začína v USA na prelome 19. a 20. storočia. V roku 1904 sa objavuje prvá publikácia o supervízii od J. Bracketta *Supervision and Education in Charity*, v roku 1911 sa v USA koná prvý kurz supervízie na podnet Charity Organization Department of the Russel Sage Foundation. V tomto období sa supervízia praktizovala ako práca na konkrétnom prípade väčšinou individuálnou formou. V roku 1917 sa supervízia objavuje v prvých štandardoch americkej sociálnej práce. Neskôr sa supervízia dostáva do ostatných oblastí práce s ľuďmi (poradenstvo, psychoterapia, medicína) a postupne i do netradičnejších oblastí (pedagogika, väzenstvo, policajná práca, súdnictvo). Až koncom 80. tých rokov sa supervízia objavuje aj v komerčnej oblasti, napr. pre pracovníkov v obchode, poisťovníctve, bankovníctve, v podnikoch atď., kde dostáva supervízia trochu iný rozmer.

Spočiatku sa supervízia rozvíjala ako podporná, kolegiálna, prípadová práca. Až neskôr sa zo supervízie vytvorila samostatná metóda, ktorú výrazne ovplyvnili rôzne poradenské a psychoterapeutické školy.

Základná orientácia supervízie je teda závislá od štyroch terapeutických prúdov, hovoríme o dynamickej supervízii, behaviorálnej supervízii, experienciálnej supervízii a eklektickej supervízii. Poznáme rôzne delenia supervízie: individuálnu a skupinovú supervíziu, priamu a nepriamu, povinnú a dobrovoľnú. Z hľadiska fókusu poznáme supervíziu jedného sedenia, supervíziu celého prípadu alebo supervíziu incidentu. Podľa profesionálneho vývinu supervidovaného poznáme tútorskú supervíziu (pre študentov a začínajúcich pracovníkov), riadiacu supervíziu (realizátor i vedúci pracovník), výcvikovú supervíziu (supervízia počas poradenských a psychoterapeutických výcvikov), konzultantskú supervíziu (pre zrelých sociálnych pracovníkov). Z hľadiska štýlu supervízie poznáme supervíziu orientovanú na obsah sedenia sociálneho pracovníka s klientom, na proces práce s klientom, na vzťah medzi sociálnym pracovníkom a klientom.

• Aký priebeh supervízie praktikujete, ako ju vediete? Ako často sa koná supervízia? Koľko času obvykle zaberie jedna supervízia?

So supervíziou som sa prvýkrát stretol v rámci psychoterapeutického výcviku, absolvoval

a posledných 12 rokov je vedúcim Katedry sociálnej práce. Absolvoval 5-ročný výcvik v skupinovej psychoterapii, výcviky v hypnóze, v terapii funkčných sexuálnych porúch, v sociálnej komunitnej práci, v riadení, v supervízií atď. Aktuálne vedie výcviky v psychoterapii, tréningy v sociálnych zručnostiach pre pomáhajúce profesie, pripravujem sociálnych poradcov a supervízorov, vediem výcviky v manažérskych zručnostiach a outdoor výcviky zamerané na budovanie tímu, tímovú spoluprácu a motiváciu tímu.

som dlhodobý výcvik v bálintovskej supervízii i kurz prípadovej supervízie v Nemecku. Kedysi som pomerne frekventovane pracoval s individuálnou priamou supervíziou, dnes v časovom strese uprednostňujem skupinovú supervíziu. Z metód využívam najčastejšie bálintovské skupiny, prípadovú supervíziu audio nahrávky s prepisom, supervíziu videozáznamu. Čoraz viac robím supervíziu pre organizácie, kde sa vyskytol určitý problém, alebo manažment chce skvalitniť a zefektívniť prácu organizácie. Jedno individuálne sedenie s klientom trvá zvyčajne okolo hodiny, sedenie skupinovej supervízie najčastejšie robím víkendovo, práca na jednom prípade trvá jeden a pol hodiny.

• Líši sa priebeh supervízie podľa terapeutického zamerania supervízora? Uznávajú všetky etablované psychoterapeutické smery supervíziu?

Samozrejme, že sa priebeh supervízie líši od terapeutického zamerania supervízora (je užitočné, ak supervízor a klient sú v tomto kompatibilní). Na Slovensku však väčšina supervízorov pracuje eklekticky, využíva rôzne supervízne prístupy podľa typu klienta, podľa druhu problému, časových možností a základného kontraktu medzi supervízorom a supervidovaným.

• Aké musí mať supervízor vzdelanie? Môže sa po doplnení vzdelania stať supervízorom každý psychológ?

Supervízor by okrem humanitného vysokoškolského vzdelania (sociálny pracovník, psychológ, liečebný pedagóg, lekár atď.) mal mať špeciálny výcvik v supervízii, ktorý pozostáva z teoreticko-

vzdelávacej časti a výcvikovej časti. Na Slovensku má tieto výcviky akreditované Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov, ktorá ich organizuje aj so zahraničnými lektormi. Ďalšou nevyhnutnou podmienkou pre vykonávanie supervízie je prax s klientmi, prípadne pacientmi. Určitú úlohu zohráva aj osobnostné vybavenie uchádzača o rolu supervízora a vylúčenie ťažkej psychopatológie.

• S akými témami sa na vás najčastejšie obracajú supervidovaní?

Zákazka supervidovaných je väčšinou orientovaná na problematické situácie v priebehu procesu práce s klientom, napr. sociálny pracovník má pocit, že sa s klientom nehýbe z miesta; sociálny pracovník si chce overiť, či jeho intervencia bola primeraná; na sociálneho pracovníka sa klient fixoval príliš tesno; sociálny pracovník chce spracovať prerušenie kontaktu zo strany klienta; klient vzbudzuje v sociálnom pracovníkovi pocity úzkosti a strachu; sociálny pracovník sa nevie vysporiadať s agresivitou klienta. V organizáciách je najčastejšou témou akútny konflikt, zlá atmosféra na pracovisku, vzťahové problémy, problémy morálky, možnosti optimalizácie pracoviska.

• V akých ďalších oblastiach okrem psychoterapie a sociálnej práce sa praktikuje supervízia? Uplatnila by sa supervízia, prípadne sa praktikuje, v zdravotníctve a školstve?

Okrem sociálnej práce, poradenstva a psychoterapie som robil supervíziu aj pre lekárov, sudcov, obchodníkov, poisťovacích agentov a supervíziu v komerčných podnikoch.

• Kde sa uplatňuje supervízia najviac, v akých typoch zariadení, organizácií? Kde je naopak nedostačujúca, kde chýba? V akých organizáciách ste sa už s praktikovaním supervízie stretol? Kde je bežná?

Supervízia na Slovensku je skôr popoluškou, nemá ešte dostatočnú tradíciu, ľudia si ju zamieňajú s kontrolou a kritikou. Supervízia podľa môjho názoru je najsystematickejšie rozpracovaná a realizovaná v centrách poradenско-psychologických služieb (výcvik supervízorov v tejto oblasti sme realizovali začiatkom 90. tých rokov). Mierny útlm nastal v akč-nosti Bálintovskej spoločnosti, sporadicky sa supervízia robí v zdravotníckych zariadeniach (psychiatria, liečba závislostí), v sociálnych zariadeniach a najväčší rozmach supervízie nastáva v sociálnych organizáciách tretieho sektoru.

• Ako hodnotíte mieru využitia supervízie na Slovensku? V ktorých oblastiach,

mestách na Slovensku je najrozšírenejšia? Nie sú hendikepované menšie mestá, kde asi supervízori chýbajú?

Supervízia nemá na Slovensku dlhú tradíciu. V pomáhajúcich profesiách bol človek finálne kvalifikovaný ukončeným vzdelaním, prípadne teoretickou skúškou atestačného charakteru. Prvé náznaky formovania systematickej supervízie sa

objavili v bývalom Československu koncom 60.tych rokov, kedy sa začal budovať systém výcvikov v psychoterapii. Supervízia sa postupne stávala súčasťou výcvikov a po ich ukončení kontinuálne pokračovala. Najväčší boom supervízie na Slovensku nastal v 80.tych rokov, kedy za pomoci českých kolegov sa začalo rozvíjať hnutie bálintovskej supervízie a založila sa bálintovská spoločnosť na Slovensku, pri ktorej zrode stáli J. Ružička, P. Breier, J. Hašto, V. Hlavenka, J. Gabura. Keď sociálna práca opúšťa administratívno-byrokratický prístup a do centra jej záujmu sa dostáva sociálny klient, objavila sa potreba založiť fungujúci systém supervízie v tejto oblasti. Na podnet nemecko-slovenskej pracovnej skupiny sa realizoval prvý výcvik supervízorov v sociálnej práci, ktorý odborne gestorovali M. Scherpner z Nemecka a J. Gabura. Odvtedy sa realizovali ešte dva výcviky sociálnych supervízorov. Stále môžeme konštatovať, že supervízia na Slovensku je iba v začiatkoch, je málo kvalifikovaných supervízorov, ktorí skutočne aj supervíziu robia, ale dopyt po supervízii je stále väčší. Supervízori sú koncentrovaní najmä v Bratislave, ale pri výbere sme pamätali na to, aby mali zastúpenie aj v ostatných krajoch a okresoch Slovenska. Väčšinu sociálnych supervízorov je organizovaných v Asociácii supervízorov a sociálnych poradcov, ktorá sídli v Bratislave.

• Stávajú sa prípady, že supervízor uškodí?

Supervízor nie je nadčlovek a môže urobiť chybu, tak ako každý iný odborník. Môže niečo dôležité prehliadnuť, môže nevhodne naformulovať spätnú väzbu,

môže padnúť do osídiel protiprenosu, alebo dopustiť sa iných chýb. V zahraničí je zaužívanou praxou, že supervízor má ešte svojho supersupervízora, s ktorým konzultuje svoju prácu, problémové situácie, od ktorého očakáva otvorenú spätnú väzbu.

• Aký je správny postup v prípade, ak sa supervízor dozvie, že supervidovaný je podozrivý z trestného činu?

Keď sa supervízor dozvie, že supervidovaný je podozrivý z trestného činu, ktorý závažne ohrozuje jeho alebo iných ľudí, je povinný porušiť mlčanlivosť a v zmysle zákona prípad nahlásiť kompetentným štátnym orgánom. Dilemu zachovávať utajenie toho, čo sa dozvedel od supervidovaného a povinnosť informovať o verejnom ohrození by mal vyriešiť v prospech druhej alternatívy.

• Aká je budúcnosť supervízie, kam smeruje, vyvíja sa? Existujú nové trendy?

V súčasnej situácii sa ukazuje najmä potreba supervízie zdola (zo strany prakticky orientovaných sociálnych pracovníkov) a absencie snaha sociálnych politikov, manažerov, legislatívcov zastrešiť supervíziu do prehľadného kontextu sociálnej práce, s jasne definovanými kompetenciami a personálnym zabezpečením.

Novým trendom je zvyšujúci sa záujem o supervíziu v komerčnej sfére.

**Rozhovor pripravil
Pavel Bajer**

Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov

Grösslingova 67, 811 09 Bratislava,
tel./fax.: 02 - 527 337 97
www.changenet.sk/assp
e-mail: assp@changenet.sk

Kto sme?

Poslaním ASSP je prispievať svojou činnosťou k rozširovaniu odborných vedomostí a praktických zručností v sociálnej práci prostredníctvom vzdelávania, výcvikov, stáží a ďalších aktivít pre členov svojho združenia a iných záujemcov.

Naša organizácia bola zaregistrovaná dňa 15.6.2000 ako občianske združenie so sídlom v Modre, neskôr od roku 2001 v Bratislave. ASSP má celoslovenskú pôsobnosť a medzinárodné kontakty.

Ako renomovaná mimovládna organizácia, zasahujúca aj do legislatívy, sa často zúčastňujeme rôznych diskusných relácií v médiách, ako aj v odborných kruhoch, kde nás často prizývajú.

Momentálne má naša organizácia:

- 1 zamestnanca na plný úväzok
- 4 zamestnancov na polovičný úväzok
- 12 pracovníkov na dohody o vykonaní práce (podľa potreby)

Ř6 aktívnych dobrovoľníkov
Počet registrovaných členov
k 31.12.2002 je 70.

Správny orgán našej organizácie má 3 členov.

Štatutárnym zástupcom a prezidentom občianskeho združenia je PhDr. Ján Gabura, CSc. ďalšími členmi správneho orgánu sú Martin Scherpner (SRN) a PhDr. Slavomír Krupa, PhD.

Pôsobenie našej organizácie

Naša organizácia ponúka pre jednotlivcov, ale aj pre organizácie tieto služby:

- certifikované vzdelávanie
- poradenstvo a konzultácie
- supervízie
- sociálno-psychologické výcviky
- školenia
- poskytovanie odbornej literatúry

Certifikované vzdelávanie

Naša organizácia ponúka pre záujemcov 5 druhov certifikovaného vzdelávania. Na kurzy sa môže prihlásiť ktokoľvek, kto spĺňa dané podmienky. Absolvent každého z týchto kurzov musí prejsť záverečnou skúškou a po jej úspešnom zvládnutí obdrží certifikát MŠ SR. Prihlásiť sa na kurz je možné telefonicky, poštou a aj cez internet, pričom

záujemca obdrží spätnú informáciu o počte uchádzačov a predbežnom termíne kurzu.

Ponúkame nasledovné kurzy:

Základy sociálnej práce

160 hodinový kurz určený sociálnym pracovníkom, ktorí majú úplné stredoškolské vzdelanie s maturitou, prípadne VŠ nehumanitného smeru. Absolvent kurzu získa znalosti z teórie sociálnej práce, jej historického vymedzenia, formy a metódy sociálnej práce, základy psychológie a sociológie a ostatných spoločensko-vedných disciplín, teoretické základy práce s človekom, komunikácia, poradenský proces.

Príprava sociálnych poradcov v sociálnej oblasti

160 hodinový kurz určený pre sociálnych pracovníkov s minimálne 3 ročnou odbornou praxou, absolventov kurzu Základy sociálnej práce s SŠ vzdelaním alebo účastníkov s VŠ vzdelaním vhodného humanitného zamerania (vhodnosť posudzuje ASSP). Absolvent kurzu získa odborné vedomosti z oblasti sociálnej práce, psychológie a sociológie, optimálnej komunikácie s klientom, v komunikačných zručnostiach pri práci s rôznymi typmi klientov, zručnosti v zvládaní konfliktov a záťažových situácií, schopnosti vedenia rozhovoru zameraných na mobilizáciu klienta, schopnosti primerane zvládnuť poradenský proces.

Supervízia

240 hodinový kurz určený pre humanitne VŠ vzdelaných pracovníkov, ktorí pracujú s klientmi, chovancami, pacientmi, sú vedúcimi pracovníkmi a sú moti-

vovaní pre prácu supervízora. Absolvent kurzu získa odborné vedomosti v oblasti supervízie, zručnosti vo vedení individuálnej aj skupinovej supervízie, znalosti o skupinových procesoch a didaktike. Cieľom kurzu je odborne pripraviť ľudí pre pomáhajúce profesie a komerčnú oblasť, ktorí sa uplatnia v praxi a pomôžu skvalitňovať prácu s ľuďmi a minimalizovať ich poškodzovanie.

Manažérske zručnosti

360 hodinový kurz určený pre vedúcich pracovníkov organizácie, ktorý je rozdelený do 12 samostatných, na seba nadväzujúcich 30 hodinových modulov: sebazpoznávanie a poznávanie iných, komunikácia v práci manažéra, asertívna komunikácia, riešenie konfliktov, vedenie ľudí, budovanie tímu, rozhodovanie a delegovanie v riadení, motivácia v pracovnom procese, manažment zmeny, projektové riadenie, efektívne vedenie porád, časový manažment a manažment stresu. Organizácia na požiadanie môže vydať potvrdenie o absolvovaní príslušného modulu.

Sociálny operátor-dobrovoľník

290 hodinový kurz určený pre absolventov stredných škôl, ktorí pôsobia v sociálnych inštitúciách a pracujú so skupinou zdravotne a sociálne postihnutých klientov. Kurz je rozdelený na dve časti, teoretickú a praktickú.

Poradenstvo a konzultácie

Sociálne orientovaným mimovládnyh organizáciám, ale aj jednotlivcom, poskytujeme poradenstvo a konzultácie hlavne v týchto oblastiach:

-riadenie organizácie

- získavanie finančných prostriedkov z Donorského fóra
- získavanie finančných prostriedkov zo štátnych a verejnoprávnych zdrojov
- identifikácia a využívanie lokálnych zdrojov
- písanie sociálnych projektov

Supervízia

Supervízor je človeka s vysokým odborným aj ľudským potenciálom. Vďaka nezainteresovanosti môže nájsť riešenia, ktoré Vy nevidíte. Na základe Vašich požiadaviek pripravíme supervízne stretnutia k Vami zvolenej téme, buď priamo na Vašom pracovisku alebo u nás, s možnosťou využitia audio vizuálnej techniky. Naša služba je vhodná napríklad pre organizácie, kde:

- sa v práci s klientom dostali do slepej uličky a nevedia, ako ďalej
- sa atmosféra na pracovisku stáva neznesiteľnou a nevedia nájsť vhodné riešenie
- potrebujú zmenu stratégie, produktov alebo cieľovej skupiny
- a iné

Sieť aktívnych supervízorov pôsobiacich v rámci celého Slovenska sa nachádza na našej [www stránke](http://www.stranke).

Sociálno-psychologické výcviky

So skupinou renomovaných lektorov zo psychológie Vám poskytneme základné zručnosti v oblastiach:

- verbálna a neverbálna komunikácia
- riešenie konfliktov a ich predchádzanie
- zvýšenie asertívneho správania
- prostredníctvom sebapoznávania poznať iných
- rozvoj manažérskych zručností a iné

Rozsah aj obsah výcviku sa zostaví podľa požiadaviek organizácie.

Školenia

Školenia sú realizované formou tréningu (zabezpečuje aktívne zapojenie všetkých účastníkov a výsledkom celodennej práce je napísanie modelového projektu). Veľkosť skupiny je minimálne 10 a maximálne 25 ľudí. Tréning trvá 4 prípadne 8 vyučovacích hodín.

Momentálne ponúkame pre záujemcov nasledovné školenia:

- projektový manažment
- manažment dobrovoľníkov
- písanie sociálnych projektov
- zriadenie chráneného pracoviska/dielne
- získanie finančných prostriedkov z donorského fóra
- získanie finančných prostriedkov zo štátnych a verejnoprávnych zdrojov
- vedenie ľudí
- budovanie tímu
- rozhodovanie a delegovanie v riadení
- motivácia v pracovnom procese
- manažment zmeny a zavádzanie zmien v organizácii
- efektívne vedenie porád
- časový manažment
- manažment stresu

Poskytovanie odbornej literatúry

Naša organizácia vydala niekoľko publikácií zo sociálnej oblasti. Vhodné sú predovšetkým pre študentov a neziskové organizácie. Všetky publikácie sa dajú objednať v našej organizácii telefonicky, faxom, poštou, osobne a cez internet.

Dobrovoľníctvo na Slovensku alebo „Čo si počať s dobrovoľníkom“

Autori: Mydlíková Eva a kolektív

Dátum vydania: Január 2002

Cena publikácie: 180,- Sk

55 stranová publikácia formátu A4 obsahuje základnú charakteristiku dobrovoľníctva a pojmov s tým spojených. V publikácii sú rozpracované teoretické základy dobrovoľníctva (faktografia, motivácia, práca s dobrovoľníkom ...), ako aj praktické návody pre prácu s dobrovoľníkom.

Sociálne poradenstvo

Autori: Ján Gabura-Mydlíková Eva-Milan Schavel

Dátum vydania: Október 2002

Cena publikácie: 180,- Sk

60 stranová publikácia formátu A4 obsahuje základnú charakteristiku sociálneho poradenstva, venuje sa jeho vývoju na Slovensku, ako aj koncepciou jeho rozvoja. Autori publikácie Gabura, Mydlíková, Schavel v nej rozpracovali proces práce s klientom, formy a metódy sociálneho poradenstva, spracovali charakteristiku sociálneho klienta. Zaoberali sa tiež problematikou evidencie a dokumentaristiky v poradenstve, profesiou sociálneho poradcu a etickými princípmi.

Medzisektorová spolupráca (komunikácia s úradom práce; chránené pracovisko/dielňa)

Spracovala Mydlíková Eva, 1998 a 1999

II. upravené vydanie, 2001

Cena publikácie: 130,- Sk

66 stranová hrebeňovo zviazaná publikácia formátu A4, ktorá obsahuje presne definované návody a informácie pre každého, kto komunikuje s úradom práce, alebo sa zaujíma o chránené pracovisko/dielňu.

Publikácia je druhým prepracovaným vydaním. Nájdete v nej okrem iného aj vzory konkrétnych formulárov a žiadostí ÚP, presné návody a postupy pre zriadenie chráneného pracoviska, ako aj informácie o dotáciách a ďalších možnostiach zákona pri zamestnávaní ZPS/ZŤP/ČID. Ak používate túto publikáciu pri písaní projektov na ÚP, nestane sa Vám, že na niečo zabudnete.

Letom – svetom do sociálnej práce v treťom sektore

Zostavila Mydlíková Eva, 1999

II. upravené vydanie, 2001

Cena publikácie: 100,- Sk

75 stranová hrebeňovo zviazaná publikácia formátu A5, v ktorej sa čitateľ dozvie čo to o treťom sektore, získa prehľad v problematikách, ako sú dobrovoľníctvo, nezamestnanosť, zdravotne postihnutí občania a iné. Okrem iného sa dočítate aj o Rade pre poradenstvo v sociálnej práci. V prílohách potom nájdete stručný popis nadácií pôsobiacich na Slovensku a o konkrétnych číslach o slovenskom treťom sektore.

Poskytovanie sociálneho poradenstva a prevencie neštátnymi subjektami v intenciách zákona o sociálnej pomoci

Zostavila Mydlíková Eva

Dátum vydania: marec 2002

Cena publikácie: 60,- Sk

33 stranová hrebeňovo zviazaná publikácia formátu A4, v ktorej čitateľ nájde nasledujúce informácie:

- základy sociálneho poradenstva (charakteristika, vymedzenie pojmu, klienti, ...)

- poskytovanie soc. poradenstva z pohľadu zákona

- povolenie MPSVaR SR na vykonávanie

soc. prevencie a poradenstva (podmienky vydania, postup pri podaní žiadosti, ...)

Súčasná projektová činnosť

V súčasnej dobe máme rozpracované tri nasledovné projekty:

-Minimálne štandardy kvality sociálneho poradenstva

Grant na tento projekt je od Nadácie ETP z programu Tvoja zem a plánované ukončenie je v máji 2003.

-Spoločnými silami do EU

Cieľom projektu je napomôcť integrácii slovenských sociálne orientovaných MVO do celoeurópskych aktivít a sietí MVO. Projekt zároveň podporuje kooperáciu medzi jednotlivými MVO, rozširuje ich informačné kapacity v sociálnej oblasti a rozvíja zručnosti práce pracovníkov sociálne orientovaných MVO s modernými informačnými technológiami.

Cieľovou skupinou projektu sú veľké sociálne orientované organizácie, ktoré majú potrebné zručnosti a prostriedky na spolurealizáciu cieľov projektu pričom nadobudnuté poznatky a skúsenosti môžu odovzdať ďalej. Medzi hlavné aktivity, ktorými chceme ciele projektu naplniť patria: vytvorenie internetového portálu so sociálnou tematikou, realizácia školení zameraných na 1. rozvoj zručností pre prácu s modernými technológiami 2. financovanie MVO, vytvorenie internetovej knižnice, internetové poradenstvo, supervízia a diskusie, vyhľadávanie a sprostredkovávanie medzinárodných partnerov pre zapojené MVO, on-line konferencia.

Projekt podporila NPOA z programu ACCESS a predpokladaný termín ukončenia je september 2003.

-Konferencia „Európsky sociálny týždeň“ (16. – 19. októbra 2003)

Ako jediná slovenská partnerská organizácia na požiadavku EURO MF Belgicko (pri Európskej komisii) spoluorganizujeme konferenciu pre cca. 250 účastníkov z celej Európy. Otvárať ju bude Helmut Kohl.

Kontakt na nás

ASSP – Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov

Grösslingova 67, 811 09 Bratislava 1

Tel/fax: 00421(0)2 527 337 97

e-mail: assp@changenet.sk

<http://www.changenet.sk/assp>

Číslo účtu: 4 010 120 004 / 3100

Názov účtu: ASSP

Banka: Ľudová banka Bratislava

Výkonná riaditeľka:

PhDr. Eva Mydlíková

e-mail: mydlikova@changenet.sk

Koordinátori: Mgr. Elena Kopcová

e-mail: kopcova@changenet.sk

mobil: 00421(0)907 154 601

Mgr. Kristína Baťová

e-mail: assp@changenet.sk

mobil: 00421(0)903 318 895

Mgr. Martina Gymská

e-mail: gymsky@changenet.sk

IT manažér: Boris Gymský

e-mail: gymsky@changenet.sk

mobil: 00421(0)902 288 007

Smrť kamaráta

priviedla k práci s drogovzo závislými

Resocializačné zariadenie Road-Tomky, n. o. pre drogovzo závislých vzniklo pred siedmymi rokmi. „Road, n. o. je nezávislá, nevládna, nepolitická organizácia s celoslovenskou pôsobnosťou poskytujúca sociálne služby ľuďom závislým na drogách. V Tomkoch neďaleko Trnavy prevádzkujeme resocializačné zariadenie rodinného typu s kapacitou štyri dievčatá a dvanásť chlapcov. Klienti, ktorí žijú v malom rodinnom dome so záhradou, pobývajú v resocializácii 14 mesiacov a viac, rozdelených do štyroch postupových fáz,“ predstavuje zariadenie jedna z terapeutov Andrea Vasilescu, absolventka odboru sociálna práca na Trnavskej univerzite.

Formou pracovnej terapie si klienti vo veku od 18 rokov osvojujú pracovné zručnosti a návyky, medzi inými: chodiť na čas do práce, pristupovať zodpovedne, byť spoľahliví, naučiť sa plánovať, všetko, čo títo mladí ľudia nestihli nadobudnúť z obdobia pred fetovaním. Väčšina z nich začala experimentovať s drogami v období 12-13 rokov, keď ešte navštevovali základnú školu. Pracovná terapia je päť dní v týždni po ôsmych hodinách. „Tak ako bežne v živote chodíme do zamestnania, tak isto aj klientov sa snažíme viesť k pracovným návykom a najmä včleniť sa, teda resocializovať, ich naspäť do života,“

Andrea Vasilescu

vysvetľuje terapeutka. Do náplne pracovnej terapie patrí práca s drevom v dielni, práca v záhrade, príprava jedál a varenie. „Jednoducho povedané všetko, čo treba robiť na dome a v komunite a popri prípade ak prídu okolití susedia požiadať o pracovnú pomoc,“ dodáva. Okrem pracovnej terapie ponúkajú v Tomkoch aj skupinovú terapiu.

Liečenie je založené na kognitívno-behaviorálnej a rodinnej terapii. Počas dňa sú na programe dve sedenia. Jedno po obede a druhé na večer, kde klienti rozprávajú ako sa cítia, spomienky z minulosti, nad čím rozmyšľali počas dňa. „Počas sedení klienti dostávajú od členov

skupiny feedback-spätnú väzbu, ako keby zrkadlo, na základe toho sa posúvajú dopredu. Ďalej sa snažia vyrovnať so situáciou, že sa stali narkomanmi a čo všetko boli pre drogy ochotní urobiť,“ rozpráva Andrea. Ak niekto počas dňa potrebuje hovoriť o svojich vnútorných pocitoch, môže kedykoľvek zavolať ostatných členov „novej rodiny“. Terapeuti formou rozhovorov, skupinových sedení, psychohier nabádajú klientov k možnosti zlepšenia si sociálnych zručností, ako je napríklad komunikácia, vystupovanie, asertivita. V resocializačnom zariadení ďalej ponúkajú klientom program Anonymní narkomani združujúcich mužov a žien, pre ktorých sa drogy stali ich hlavným problémom.

Terapeuti pracujú nielen s klientmi priamo v resocializácii, ale aj s rodičmi závislých. Dvakrát do mesiaca má stretnutia s rodičmi matka abstinujúceho narkomana, ktorý bol medzi prvými klientami v resocializácii. „Ide teda o svojpomocné skupiny, bez odborníkov. Väčšina rodičov má záujem spolupracovať, pravidelne sa stretávajú a rozprávajú o svojich pocitoch, vyrovnávajú sa s tým, že majú dieťa narkomana,“ zdieľa sa terapeutka.

Konfrontácia medzi rodičmi a deťmi prebieha na voľnej tribúne, ktorá je raz do mesiaca. Voľnej tribúny sa môžu zúčastniť rodičia až vtedy, ak ich dieťa prejde do druhej fázy, teda po troch mesiacoch pobytu v resocializácii. „Počas dvojhodinového posedenia rodičia a klienti hovoria o svojich pocitoch a prežívaniach, s ktorými sú nevyrovnaní. Hľadajú si k sebe cestu naspäť navzájom, pretože závislosťou netrpí len klient, ale celá rodina je chorá a poznačená,“ upozorňuje terapeutka.

V Tomkoch už dva roky funguje zmiešaná komunita, predtým bola len chlapčenská. „Do každej správnej rodiny patria aj ženy. Tak ako v živote sú odlišnosti medzi oboma pohlaviami, tak to funguje aj v komunite. Je to obohacujúce pre všetkých jej členov,“ ozrejmuje klady Andrea.

Úspešnosť resocializácie za roky 1996-2001 činí 75 %. „Nestáva sa príliš často, že je niekto opakovane v resocializácii,“ komentuje úspešnosť terapeutka.

V Tomkoch sú zamestnaní štyria terapeuti. Okrem nich tu pracuje odborná garantka, riaditeľka - manažérka, dve ekonómky, terapeut venujúci sa klientom, ktorí už ukončili pobyt a terapeutka pracujúci s rodičmi.

Klienti, ktorí už ukončili pobyt v resocializácii sa stretávajú s terapeutom, ktorý s nimi robí raz do týždňa sedenie. „Do budúcnosti plánujeme Dom na pol ceste pre klientov, ktorí ukončia riadne resocializáciu, a nemajú sa kam vrátiť naspäť,“ prezradzuje Andrea, ktorú priviedla k práci s narkomanmi smrť kamaráta, ktorý bol drogovo závislý. Potom sa rozhodla, že bude pracovať v tejto sfére. Už na vysokej škole pracovala ako dobrovoľník v rôznych organizáciách. Začala s primárnou prevenciou s deťmi v rovesníckych skupinách, neskôr pracovala so stredoškólakmi v centre voľného času. „Potom som sa začala venovať ľuďom, ktorí začali experimentovať s drogami, teda sekundárnej prevencii a teraz som v terciárnej prevencii,“ uzatvára.

Pavel Bajer

Rok 2002

Ako ho vnímali klienti

Miška:

Za minulý rok môžem zhodnotiť to, že som prišla na Tomky a tu som sa naučila smiať a radovať sa z maličkostí, čo som predtým nevedela za ostatné roky. Som rada, že mi je umožnené tu byť.

Ivan:

Volám sa Ivo a ďakujem za to, že tu môžem byť, a že to, čo sa tu deje má pre mňa veľký význam. Ďakujem.

Saša:

Volám sa Saša. Na Tomky som prišla 6. 12. 2002, aby som našla samu seba. Momentálne sa spoznávam a nie je to nič ľahké. Mám veľa záporných vlastností, ktoré, keď chcem zostať čistá, musím za každú cenu zmeniť.

Zuzka:

Na Tomkoch som už štyri mesiace. Pred príchodom sem som vedela jedínú vec - utekať pred problémami - a mojim útočiskom bola droga. Tu sa učím problémy riešiť.

Janko:

Na Tomkoch som len krátko. Doteraz som nemal predstavu o tom, ako prestať

s drogami a ako hľadať zmysel života v niečom inom. Tu sa učím žiť normálne.

Lucia

Som tu šiesty deň, ale naozaj som šťastná, že tu môžem byť. Sú tu veľmi milí ľudia, ktorí mi pomáhajú zo všetkých síl. Je to proste moja rodina.

Peto:

Na Tomkoch som skoro 11 mesiacov a veľa ma naučili a pomohli mi zmeniť pohľad na život a nájsť niečo pekné a pozitívne na ňom, ktoré som doteraz nevidel. Získal som skutočných priateľov, ktorých som doteraz nemal.

Jakub:

Na Tomkoch som 4 mesiace. Prišiel som, lebo som už nezvládal svoje fungovanie s drogou. Bol som ako zviera. Stratil som úplne náklonnosť svojej rodiny, takže inú cestu ani nemám. Snažím sa uvedomiť si, čo vlastne v živote chcem žiť.

Michal:

Na Tomkoch som piaty mesiac. Dodávajú mi silu a chuť bojovať so závislosťou a viem, že v tomto boji bude stať niekto za mnou. Ďakujem.

Andy:

Mal som sa asi veľmi dobre a stále mi niečo chýbalo. Bol som nespokojný, tak som fetoval. Teraz sa učím žiť normálne. Abstinencia. Určite nie je ľahšia, ale zato lepšia a kvalitnejšia cesta, ktorá stojí za to. Začínam byť šťastný.

Klient 999:

Rozhodol som sa prestať brať drogy a tak som začal práve tu na Tomkoch. Urobil som dobré rozhodnutie po dlhom čase.

Prehľad klientov (v číslach) v resocializačnom zariadení ROAD, n. o. v roku 2002

Počiatočný stav	11 klientov
Počet nástupov	16 klientov
Počet odchodov (riadne ukončenie)	7 klientov
Predčasné ukončenie	9 klientov
Konečný stav k 12/2002	11 klientov
Resocializáciou prešlo za roky 1998 - 2002	101 klientov
Riadne ukončilo pobyt	47 klientov
Z toho abstinuje	40 klientov
Predčasne ukončilo pobyt	43 klientov
Z toho abstinuje	25 klientov
V zariadení	11 klientov
Z toho abstinuje	11 klientov

Prístup Harm reduction sa osvedčuje viac ako autoritatívne metódy

Komunita injekčných užívateľov drog a osobám pracujúcim v sexbiznise, sa venuje od roku 1997 v Bratislave občianske združenie Odyseus. „Cieľom našej práce je prevencia šírenia HIV/AIDS a iných krvou a sexuálne prenosných ochorení,“ predstavuje činnosť združenia streetworkerka Zuzana Štrbáková. Zakladatelia združenia akútne pociťovali absenciu týchto služieb v systéme sociálnej starostlivosti na Slovensku.

Nosným projektom Odysea je Chráň sa sám. „Ide o program terénnej sociálnej práce spojenej s výmenou a distribúciou injekčných striekačiek a distribúciou sterilného zdravotníckeho materiálu. Tiež distribuujeme kontakty na rôzne sociálne a zdravotnícke inštitúcie, podľa požiadaviek a potrieb klientov,“ vysvetľuje Zuzana. Špeciálne vyškolený team terénnych pracovníčok ponúka klientom možnosť nechať sa otestovať na protilátky na syfilis. Túto aktivitu začal Odyseus robiť v októbri 2002. Testovanie sa koná priamo v teréne.

Ďalším projektom je Sociálna asistencia. Sociálna asistentka ponúka pomoc klientom prostredníctvom doprevádzania, napr. pri vybavovaní dokladov (občiansky preukaz, karta poistenca), liečby, pomoci pri vybavovaní podpory v nezamestnanosti, sociálnych dávok. Cieľom je naučiť klienta efektívne riešiť problémy, zorien-

Zuzana Štrbáková

tovať ho v sociálnej sieti tak, aby vedel na ktorú inštitúciu sa obrátiť.

Vzdelávacou aktivitou určenou pre cieľovú skupinu projektu Chráň sa sám predstavuje časopis Intoxi, ktorý vychádza od júna 2002. „Tento v podstate infoedukačný materiál určený pre užívateľov drog a osoby pracujúce v sexbiznise, sa javí ako veľmi efektívny. Klienti tam môžu nájsť veľa informácií z rôznych oblastí. Časopis tvoríme vlastne my, zamestnanci združenia, v spolupráci s klientmi. Myslím si, že je to jedna z metód, ako vzdelávať našich klientov a klientky,“ konštatuje terénna pracovníca.

Odyseus vzdeláva svojich terénnych pracovníkov podľa vlastného edukačného plánu. Zámerom je nielen odborná príprava nových záujemcov o túto profesiu, ale aj rozširovanie odborných vedomostí a zručností už aktívnych terénnych pracovníkov. „Vzdelávanie sa deje prostredníctvom interaktívnych výcvikov; stretnutí s odborníkmi z oblastí, ktoré zasahujú do našej práce, teda s lekármi, so záchranármi, s ľuďmi z organizácií, ktoré sa zaoberajú ľudskými právami; účasťou na konferenciách a tiež pravidelnými supervíziami,“ informuje Zuzana.

V občianskom združení v súčasnosti pracuje 19 ľudí. Päť pracuje na plný úväzok a 14 streetworkerov pracuje na dohodu o pracovnej činnosti. Za jeden mesiac stretnú v teréne približne 200 klientov, mužov aj žien.

Odyseus vychádza z filozofie Harm reduction, prístupu znižovania rizík a následkov, spojených so životným štýlom cieľových skupín. Jedná sa o znižovanie zdravotných aj sociálnych rizík, spojených s užívaním drog a prácou v sexbiznise. Základnou zásadou prístupu Harm reduction je akceptácia a práca s ľuďmi „tam, kde práve sú“. „Nielen v priestorovom slova zmysle, ale aj v zmysle sociálno-psychologickom. Niektorá odborná literatúra hovorí o prístupe Harm reduction aj ako o filozofii, ktorá vychádza z predpokladu, že ľudia ľahšie dosiahnu menšie a reálnejšie ciele, ako jednu obrovskú zmenu. Motivujúcim prvkom je, že úspešným splnením menších úloh rastie sebavedo-

mie človeka, ktorý si potom trúfa a realizuje zložitejšie zmeny vo svojom živote,“ charakterizuje Z. Štrbáková prístup blízky členom a pracovníkom združenia. „V kontakte s cieľovou skupinou terénnej práce sa osvedčuje viac ako autoritatívne metódy,“ dodáva.

Jedným z cieľov Odysea vždy bolo vzdelávať klientov a poskytovať im pravdivé informácie. K dispozícii sú nielen odborné konzultácie s terénnymi pracovníkmi, ale aj časopis Intoxi, brožúrky, letáky a ďalšie materiály. „Informácie si môžu prečítať, môžu ich mať pri sebe, nájsť čo potrebujú. V prípade, že ich zaujíma niečo, čo v materiáloch nie je, môžu sa opýtať kohokoľvek z terénnych pracovníkov. Vedia, na koho sa môžu obrátiť v hľadaní riešenia pre svoj problém. V globále teda môžeme hovoriť o tom, že ponúkame viac nízkoprahových služieb cieľovej skupine,“ odpovedá streetworkerka. Od zamerania na prevažne zdravotné riziká, sa pozornosť terénnych pracovníkov presunula na sociálne intervencie.

„Pre efektívnejšie naplnenie potrieb cieľových skupín sa ukazuje ako stále aktuálnejší vznik nízkoprahového kontaktného centra, ktoré na Slovensku zatiaľ chýba. Za efektívne považujeme pracovať aj s komunitou, v ktorej sa cieľové skupiny pohybujú a žijú,“ prehlasuje Zuzana, ktorú na jej práci oslovuje predovšetkým zriedkavý stereotyp. „Každá situácia v teréne môže byť iná, a hlavne si myslím, že táto práca má zmysel,“ tvrdí.

Pavel Bajer

Letošní prázdniny se podepsaly i na naší anketě.

Mnoho oslovených sociálních pracovníků si skrze vlastní dovolenou či přípravu prázdninového programu pro klienty nenašlo ani chvíli, vyjádřit se k našim anketním otázkám. Proto tuto anketu vnímejte jen jako zajímavý exkurs do praxe dvou konkrétních sociálních pracovníků. Tématem tohoto čísla jsou teorie a metody sociální práce, proto jsme se zeptali:

Otazníky teorií a metod v sociální práci

1. Jakou metodu v sociální práci používáte?

2. Z jakého teoretického rámce při své činnosti vycházíte?

Mgr. Milan Pilát, 29 let, absolvent oboru psychologie na FF MU Brno, profesní orientace: klinická psychologie, sociální psychologie, rodinná psychoterapie a psychologické poradenství. Od r. 1998 manželský a rodinný poradce v Manželské a rodinné poradně Bethesda v Brně, od r. 2002 navíc psycholog na oddělení dětské psychiatrie a klinické psychologie v Dětské nemocnici FN Brno.

1. Hlavní těžiště mé práce spočívá v psychoterapii a psychologickém poradenství. To obnáší především psychoterapeuticky vedený rozhovor (z formálního vymezení v rámci rodinných, párových, individuálních či zřídka i skupinových sezení) a v něm obsažené psychoterapeutické techniky, metody. Konkrétně využívám

hlavně cirkulární dotazování, reflexivní otázky, externalizaci, ocenění, systémové modelování. Při práci s dětmi pak používám transové techniky a arteterapeutické techniky. Součástí mé klinické praxe jsou i psychodiagnostické metody, tedy testy, dotazníky, atp.

2. Metody mé práce, respektive můj způsob přemýšlení o klientech, o nahlížení a popisu jejich problémů a následné hledání možností, jak je řešit, jednoznačně vychází ze systematického přístupu, který je založen na filozofii radikálního konstruktivismu, na teorii systémů a na moderní biologické teorii. Nutno dodat, že všechny tyto teorie, tedy i celý přístup jako jejich komplex, jsou ovlivněny postmoderním vývojem myšlení a obratem k jazyku.

Martin Holíš, 27 let, absolvent oboru sociální politika, sociální práce na FSS MU Brno a student oboru sociologie na téže fakultě. V současné době působí jako terénní sociální pracovník a zároveň koordinátor projektu Streetwork v občanském sdružení Ratolest Brno.

1. Ve své práci využívám metodu „streetwork“. Jde o vyhledávací terénní sociální práci. Jako streetworker se zaměřuji na aktivní vyhledávání a kontaktování sociálně či jinak ohrožených jedinců (ve věku 14 až 24) přímo v jejich přirozeném prostředí. Streetworker svým klientům nabízí základní sociálně právní poradenství, pomoc při řešení jejich problémů nebo zprostředkování jiného odborníka. Nabízí také volnočasové aktivity, jež jsou pro ně přijatelné. Nabídka např. volnočasových aktivit by se

dala zařadit také mezi preventivní metody sociální práce. Vzhledem k tomu, že klient nevyhledává mne, ale já jeho, snažím se o co největší dojem důvěryhodnosti, která je základem dalšího vztahu s klientem. Při jednání s klientem se snažím dodržovat zásady nedirektivního přístupu inspirovaného Rogersem, protože hlavním cílem mé práce je, aby se klient dokázal osvobodit od vnitřních zábran a připravil se na řešení problémů vlastními silami.

2. Streetwork v naší práci vychází z faktu, že množství mladých lidí, kteří potřebují sociální pomoc, tuto pomoc sami nevyhledají. Namísto pasívních modelů řešení sociálních konfliktů nabízíme aktivní vyhledávací formu sociální intervence a krizové pomoci.

Připravila Petra Zoubková ■

Návrh zákona

o povolání sociálního pracovníka, o vykonávání sociální práce a o Slovenskej komore sociálnych pracovníkov

PRVÁ ČASŤ

§ 1

Predmet zákona

Tento zákon upravuje

- a) povolanie sociálneho pracovníka
- b) vykonávanie sociálnej práce
- c) vznik, postavenie, pôsobnosť a organizačnú štruktúru Slovenskej komory sociálnych pracovníkov (ďalej len komora)

§ 2

Povolanie sociálneho pracovníka

(1) Povolanie sociálneho pracovníka na účely tohto zákona je súbor odborných sociálnych činností, ktoré vykonáva sociálny pracovník pri poskytovaní sociálnej starostlivosti.

(2) Súčasťou výkonu povolania sociálneho pracovníka môže byť aj vedecká

činnosť a pedagogická činnosť podľa osobitných predpisov.

(3) Povolanie sociálneho pracovníka sa vykonáva

- a) v pracovnoprávnom vzťahu,
- b) na základe povolenia poskytovania sociálnej starostlivosti alebo
- c) samostatne, vo svojom mene, na vlastnú zodpovednosť a za odmenu, ak je držiteľom osvedčenia na vykonávanie povolania sociálneho pracovníka vydaného Slovenskou komorou sociálnych pracovníkov.

§ 3

Činnosť sociálnej práce

Činnosť sociálnej práce odvodzujeme z celku sociálneho života:

a) podporuje riešenie problémov v medziľudských vzťahoch v spoločnosti a v živote jednotlivcov, rodín a komunít prostredníctvom rozvíjania vlastného sociálneho potenciálu,

b) zasahuje tam, kde sa ľudia dostávajú do interakcie s prostredím, podporuje možnosť obohatiť vlastný život a zabráňovať dysfunkciám v solidarite s tými, ktorí sú sociálne znevýhodnení pri začleňovaní do spoločnosti,

c) prostredníctvom analýzy komplexných sociálnych situácií a sociálnych systémov uľahčuje individuálne, organizačné, sociálne a kultúrne zmeny,

d) využíva metódy a postupy zodpovedajúce súčasným poznatkom a stavu praxe,

e) usiluje pomôcť získať ľuďom sociálne služby a prostriedky v spoločnosti,

f) činnosť sociálnej práce zahŕňa individuálnu, skupinovú a komunitnú sociálnu prácu, jej pôsobnosť siaha od primárnych, na jednotlivca zameraných psycho-sociálnych procesov, až po angažovanie sa v sociálnej politike, v plánovaní a v hospodárskom rozvoji.

§ 4

Vykonávanie činnosti sociálnej práce

1. Činnosť sociálnej práce podľa tohto zákona môžu vykonávať len osoby, ktoré absolvovali vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa (Bc), vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa (Mgr) v odbore sociálna práca, alebo spĺňajú podmienky vyplývajúce z vnútorných predpisov komory v rozsahu vykonávania činnosti sociálnej práce.

2. Za vzdelanie oprávňujúce vykonávanie činnosti sociálnej práce sa môžu uznať aj iné príbuzné odbory vzdelania, ak ide o osobu, ktorá najmenej desaťročnou činnosťou v odbore sociálna práca dostatočne preukázala svoju odbornú (teoretickú i aplikačnú) spôsobilosť alebo vykonala rigoróznú skúšku v odbore sociálna práca alebo ukončila doktorandské štúdium v odbore sociálna práca. a získala osvedčenie na vykonávanie povolania sociálneho pracovníka vydaného komorou.

3. Činnosť sociálnej práce podľa tohto zákona môžu vykonávať samostatne, vo svojom mene, na vlastnú zodpovednosť a za odmenu alebo v neštátnych zariadeniach iba sociálni pracovníci, resp. osoby odborne spôsobilé, ktoré sú zapísané v registri sociálnych pracovníkov komory a sú držiteľmi osvedčenia na vykonávanie povolania sociálneho pracovníka vydaného komorou.

4. Kto vykonáva činnosť sociálnej práce, môže v súlade so svojím osvedčením používať označenie „sociálny pracovník“.

§ 5

Odborná spôsobilosť a zdravotná spôsobilosť

(1) Sociálni pracovníci sú povinní podrobiť sa posúdeniu odbornej alebo zdravotnej spôsobilosti na návrh príslušného orgánu komory alebo na návrh príslušného orgánu štátnej správy na základe zistených nedostatkov v odbornej spôsobilosti, v zdravotnej spôsobilosti vo výkone povolania sociálneho pracovníka.

(2) Pri posudzovaní odbornej spôsobilosti sociálneho pracovníka príslušný orgán (snem) rozhodne nadpolovičnou väčšinou všetkých členov na základe predložených dokladov a zistených nedostatkov vo výkone povolania sociálneho pracovníka, že podozrenie zo straty odbornej spôsobilosti je

a) neopodstatnené alebo

b) opodstatnené a príslušný orgán podá návrh na preskúšanie sociálneho pracovníka odbornou komisiou komory sociálnych pracovníkov.

(3) Pri posudzovaní zdravotnej spôsobilosti sociálneho pracovníka príslušný orgán (snem) rozhodne na základe dokladu o výsledku posúdenia zdravotnej spôsobilosti na výkon povolania sociálneho pracovníka. Pri potvrdení straty zdravotnej spôsobilosti podá návrh na zánik alebo prerušenie členstva v komore sociálnych pracovníkov.

(4) Príslušný orgán vydá rozhodnutie, ktoré musí byť písomné a musí obsahovať výrok, odôvodnenie a poučenie o odvolaní.

(5) Sociálny pracovník môže proti rozhodnutiu príslušného orgánu podať odvolanie príslušnému orgánu. Odvolanie možno podať do 15 dní odo dňa doručenia rozhodnutia. Rozhodnutie príslušného orgánu je konečné a nemožno sa proti nemu odvolať.

(6) Rozhodnutie príslušného orgánu je preskúmateľné súdom podľa osobitného predpisu. Súd môže odložiť vykonateľnosť tohto rozhodnutia.

(7) Na konanie o posudzovaní odbornej spôsobilosti a zdravotnej spôsobilosti sa vzťahujú všeobecné predpisy o správnom konaní, ak tento zákon neustanovuje inak.

§ 6

Povinnosť mlčanlivosti

(1) Sociálny pracovník je povinný zachovávať mlčanlivosť o skutočnostiach, o ktorých sa dozvedel v súvislosti s vykonávaním činnosti sociálnej práce vo všeobecnosti a s klientom.

(2) Zbaviť povinnosti mlčanlivosti môže sociálneho pracovníka iba klient alebo jeho zákonný zástupca, alebo na základe všeobecne záväzných právnych predpisov stanovených zákonom. Ak súd chce zbaviť mlčanlivosti sociálneho pracovníka musí toto zrušenie o mlčanlivosti prejednať čestná rada komory, ktorá vydá rozhodnutie. Ak zachovanie mlčanlivosti by malo byť na škodu klienta, sociálny pracovník dodrží princíp mlčanlivosti aj napriek súhlasu na jeho porušenie.

§ 7

Sústavné vzdelávanie a ďalšie vzdelávanie sociálnych pracovníkov

(1) Sociálny pracovník je povinný sústavne sa vzdelávať. Sústavne vzdelávanie je priebežné dopĺňanie a obnovovanie, dopĺňanie a prehĺbovanie vedomostí a spôsobilosti zodpovedajúcich získanej odbornosti v súlade s rozvojom odboru počas výkonu povolania sociálneho pracovníka.

(2) Rozsah a podmienky sústavného vzdelávania sociálnych pracovníkov určí ministerstvo práce, sociálnych vecí

a rodiny v spolupráci s ministerstvom školstva a po dohode so Slovenskou komorou sociálnych pracovníkov.

Kontrolu plnenia podmienok sústavného vzdelávania vykonáva Slovenská komora sociálnych pracovníkov.

(3) Slovenská komora sociálnych pracovníkov sa spolupodieľa s odbornými spoločnosťami a vzdelávacími inštitúciami na ďalšom vzdelávaní sociálnych pracovníkov.

(4) Slovenská komora sociálnych pracovníkov deleguje svojich zástupcov do vedeckých rád a skúšobných komisií inštitúcií, ktoré vykonávajú ďalšie vzdelávanie sociálnych pracovníkov.

(5) Slovenská komora sociálnych pracovníkov na základe akreditovania špecializácii sociálnych pracovníkov ministerstvom školstva môže udeľovať osvedčenie na vykonávanie povolania sociálneho pracovníka.

§ 8

Etické zásady povolania sociálneho pracovníka

(1) Povolanie sociálneho pracovníka vykonáva sociálny pracovník v súlade s etickými zásadami výkonu povolania sociálneho pracovníka, ktoré ustanovuje etický kódex.

(2) Etický kódex je záväzný pre každého sociálneho pracovníka, jeho porušenie podlieha disciplinárnemu konaniu podľa tohto zákona.

DRUHÁ ČASŤ

Slovenská komora sociálnych pracovníkov

§ 9

Základné ustanovenia

(1) Zriaďuje sa komora ako samosprávnostná stavovská organizácia.

(2) Komora je právnická organizácia so sídlom v Bratislave.

(3) Pôsobnosť komory je daná územím Slovenskej republiky.

(4) Komora môže zriaďovať regionálne komory sociálnych pracovníkov ohraničených príslušným územným celkom a sekcie komory.

(5) Regionálne komory sociálnych pracovníkov plnia úlohy v územnom obvode svojej pôsobnosti.

§ 10

Úlohy komory

(1) Komora sociálnych pracovníkov plní tieto základné úlohy:

a) združuje sociálnych pracovníkov, ktorí sú členmi komory,

b) chráni a obhajuje práva členov komory, vrátane pracovných podmienok potrebných na výkon povolania sociálneho pracovníka,

c) poskytuje členom komory sociálnych pracovníkov odborné, právne a ekonomické poradenstvo v súvislosti s vykonávaním povolania sociálneho pracovníka,

d) rieši podnety a návrhy a sťažnosti členov komory sociálnych pracovníkov v súvislosti s ich právami a povinnosťmi vyplývajúce z tohto zákona,

e) vedie register členov a zoznam členov a zoznam čestných členov komory,

f) poskytuje údaje z registra členov a zo zoznamu členov a čestných členov komory,

g) vydáva potvrdenia o zaplatení zápisného, o zápise do zoznamu členov komory a zaplatení členského príspevku,

h) rozhoduje o disciplinárnych opatreniach,

i) zriaďuje regionálne komory sociálnych pracovníkov,

j) vyjadruje s o odbornej spôsobilosti, zdravotnej spôsobilosti a etickej spôsobilosti sociálnych pracovníkov podľa osobitného predpisu,

k) na základe výsledkov osobitných odborných skúšok vydáva osvedčenia oprávňujúce vykonávať povolanie sociálneho pracovníka na základe skúšobného poriadku,

l) kontroluje dodržiavanie podmienok ustanovených v tomto zákone a spolupracuje s orgánmi štátnej správy a s orgánmi územnej samosprávy podľa osobitného predpisu,

m) vydáva vnútorné predpisy komory

(2) Komora ďalej

a) spolupracuje s ministerstvom pri určovaní siete sociálnych zariadení,

b) spolupracuje s ministerstvom, so stavovskými organizáciami, s profesiovými združeniami a občianskymi združeniami, s odbornými inštitúciami, so vzdelávacími inštitúciami a s ďalšími fyzickými a právnickými osobami v sociálnej sfére vo veciach súvisiacich s výkonom povolania sociálneho pracovníka,

c) spolupracuje pri tvorbe právnych predpisov a na tvorbe sadzobníka odmiern za úkony súvisiace s výkonom povolania sociálneho pracovníka

d) zúčastňuje sa na výberových konaniach pri obsadzovaní miest vedúcich

pracovníkov v sociálnych zariadeniach podľa osobitných predpisov,

e) môže vykonávať podnikateľskú činnosť vo vlastnom mene v oblasti vzdelávania, vydávania odborných časopisov a publikácií na podporu plnenia svojich úloh v súlade so svojim postavením,

f) vykonáva ďalšie činnosti, ak to ustanovuje tento zákon.

§ 11

Členstvo v komore

(1) Členom komory môže byť ten kto:

a) kto vykonáva povolanie sociálneho pracovníka,

b) skončil bakalárske alebo magisterské vysokoškolské štúdium v odbore sociálna práca, alebo má doklad o získaní vzdelania na zahraničnej odbornej alebo vysokej škole alebo spĺňa ďalšie podmienky stanovené štatútom komory na prechodnú dobu,

c) je spôsobilý na právne úkony,

d) je bezúhonný,

e) zaplatí určené zápisné.

(2) Členstvo sa zachováva za udržiavací príspevok pri odchode do dôchodku, strate alebo prerušení výkonu povolania sociálneho pracovníka (materská dovolenka a pod.).

(3) Členstvo v komore vzniká

a) zápisom do registra sociálnych pracovníkov,

b) zápisom do zoznamu členov komory alebo

c) udelením čestného členstva v komore.

(4) Člen komory je súčasne členom regionálnej komory podľa územnej pôsobnosti výkonu sociálneho pracovníka alebo členom sekcie komory

(5) Členstvo v komore je povinné pre všetky osoby, ktoré vykonávajú sociálnu činnosť samostatne, vo svojom mene, na vlastnú zodpovednosť a za odmenu alebo v neštátnych zariadeniach.

(6) Komora môže udeliť fyzickej osobe, ktorá významnou mierou prispela k rozvoju komory čestné členstvo v komore.

(7) Na občana členského štátu Európskej únie (ďalej len členský štát) ktorému ministerstvo vydalo povolenie na vykonávanie povolania sociálneho pracovníka na území Slovenskej republiky podľa osobitného predpisu sa nevzťahujú povinnosti podľa..... ak preukáže, že je členom rovnocennej stavovskej organizácie v danom členskom štáte. Takúto osobu zapíše komora do registra sociálnych pracovníkov a počas vykonávania povolania sociálneho pracovníka na území Slovenskej republiky sa na neho vzťahujú práva a povinnosti súvisiace s vykonávaním povolania sociálneho pracovníka okrem povinnosti platiť členský príspevok.

§ 12

Evidencia sociálnych pracovníkov

(1) Členovia komory sú
a) vedení v registri komory,
b) vedení v zozname členov komory,
c) vedení v zozname čestných členov komory.

(2) V registri členov komory sú vedení členovia, ktorí spĺňajú podmienky stanovené v § 4 ods. 1 a 2

(3) V zozname členov komory sociálnych pracovníkov sú vedené fyzické osoby, ktoré vykonávajú povolanie sociál-

neho pracovníka, požiadali o členstvo v komore a nespĺňajú podmienky registrovaných členov komory.

(4) Čestní členovia sú vedení v zozname čestných členov komory.

§ 13

Register sociálnych pracovníkov

(1) Register sociálnych pracovníkov je súhrn údajov o sociálnych pracovníkoch. Register sociálnych pracovníkov obsahuje najmä meno, priezvisko, titul, rodné číslo, trvalý pobyt, zamestnávateľa, najvyššie dosiahnuté vzdelanie, špecializáciu a údaj o doterajšej praxi. Údaje z registra sa sprístupňujú v rozsahu podľa osobitného predpisu.

(2) Každý má právo nahliadnuť do registra sociálnych pracovníkov a má právo na vyhotovenie odpisu alebo výpisu. Za vyhotovenie odpisu alebo výpisu z registra sociálnych pracovníkov sa uhrádzajú poplatky ustanovené osobitným predpisom.

(3) Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky je oprávnené bezplatne získavať údaje potrebné na účely štátnych štatistických zisťovaní podľa osobitného predpisu.

(4) Na zhromažďovanie, uchovávanie a poskytovania údajov z registra sociálnych pracovníkov sa vzťahujú ustanovenia osobitného predpisu.

(5) Členovia Slovenskej komory sociálnych pracovníkov a ich zamestnanci sú povinní zachovávať mlčanlivosť o skutoč-

ností, o ktorých sa dozvedeli v súvislosti s vedením registra, zoznamu členov a zoznamu čestných členov komory.

(6) Člen komory je povinný oznámiť zmeny údajov, ktoré sa dotýkajú jeho osoby alebo výkonu povolania sociálneho pracovníka do 30 dní odo dňa, keď sa o nich dozvedel. Nesplnenie oznamovacej povinnosti a uvedenie nepravdivých alebo neúplných údajov sa posudzuje ako disciplinárne previnenie.

§ 14

Podmienky zápisu do registra

(1) Príslušné orgány zapisujú do registra sociálnych pracovníkov do 30 dní odo dňa doručenia písomnej žiadosti sociálneho pracovníka, ktorý

a) je občanom Slovenskej republiky a spĺňa podmienky podľa § 4 ods. 1 a 2,
b) má spôsobilosť na právne úkony v celom rozsahu,

c) je zdravotne spôsobilý,

d) je bezúhonný,

e) vykonáva povolanie sociálneho pracovníka

(2) Príslušný orgán zapíše do registra sociálnych pracovníkov cudzinca do 30 dní odo dňa doručenia písomnej žiadosti, ak získal povolenia na výkon povolania sociálneho pracovníka podľa osobitného predpisu.

(3) O zápise podľa odsekov 1 a 2 vydá príslušný orgán sociálnemu pracovníkovi potvrdenie o zápise do registra sociálnych pracovníkov najneskôr do piatich dní odo dňa zápisu do registra sociálnych pracovníkov.

(4) Žiadosť o zápis do registra sociálnych pracovníkov musí obsahovať

a) meno, priezvisko, titul, rodné číslo, údaj o štátnom občianstve, údaj o trvalom pobyte a u cudzincov s dlhodobým pobytom na území Slovenskej republiky údaj o dlhodobom pobyte na území Slovenskej republiky,

b) údaje o odbornej spôsobilosti,

c) spôsob výkonu povolania sociálneho pracovníka.

(5) K žiadosti o zápis do registra sociálnych pracovníkov treba doložiť

a) doklady preukazujúce údaje v odseku 4,

b) doklad o zdravotnej spôsobilosti na výkon sociálneho pracovníka, ktorý sa preukazuje výsledkom lekárskej prehliadky,

c) doklad o bezúhonnosti, ktorý sa preukazuje výpisom z registra trestov, ktorý nesmie byť starší ako tri mesiace.

(6) Za bezúhonného sa na účely tohto zákona nepovažuje ten

a) kto bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin a bol mu uložený nepodmienečný trest odňatia slobody,

b) kto bol právoplatne odsúdený za trestný čin spáchaný z nedbanlivosti v súvislosti s poskytovaním sociálnej starostlivosti a bol mu uložený nepodmienečný trest odňatia slobody,

c) kto bol právoplatne odsúdený za trestný čin spáchaný z nedbanlivosti v súvislosti s poskytovaním sociálnej starostlivosti a bol mu uložený trest zákazu činnosti v oblasti poskytovania sociálnej starostlivosti,

d) komu bol uložený zákaz výkonu povolania podľa osobitného predpisu.

§ 15

Odmietnutie zápisu do registra

(1) Príslušný orgán odmietne zapísať do registra sociálnych pracovníkov, ak nespĺnil podmienky na zápis do registra sociálnych pracovníkov.

(2) O odmietnutí zápisu sociálneho pracovníka do registra sociálnych pracovníkov vydá príslušný orgán rozhodnutie do 30 dní odo dňa doručenia žiadosti o zápis do registra sociálnych pracovníkov.

(3) Rozhodnutie musí byť písomné a musí obsahovať výrok s uvedením právneho predpisu, podľa ktorého sa rozhodlo, odôvodnenie, v ktorom sa uvedú skutočnosti, na ktorých základe sa rozhodovalo, a poučenie o opravnom prostriedku. Na doručovanie sa primerane vzťahujú ustanovenia pracovnoprávných predpisov o doručovaní.

(4) Proti rozhodnutiu podľa odseku x môže sociálny pracovník podať odvolanie príslušnému orgánu. Odvolanie možno podať do 15 dní odo dňa doručenia rozhodnutia.

(5) O odvolaní proti rozhodnutiu podľa odseku x rozhoduje príslušný orgán, ktorý napadnuté rozhodnutie potvrdí, zmení alebo zruší. Ak príslušný orgán napadnuté rozhodnutie zruší, vráti vec na nové konanie príslušnému orgánu alebo sa zastaví konanie. Rozhodnutie o odvolaní je konečné a nemožno sa proti nemu odvolať.

(6) Rozhodnutie podľa odseku x je

preskúmateľné súdom podľa osobitného predpisu.

(7) Po rozhodnutí právoplatnosti rozhodnutia a odmietnutí zápisu do registra sociálnych pracovníkov sa primerane postupuje podľa ustanovenia (parag.)

§ 16

Zánik a prerušenie členstva

(1) Členstvo v komore zaniká:

- a) úmrtím alebo bol vyhlásením za mŕtveho,
- b) písomnou žiadosťou o zánik členstva v komore,
- c) prestal spĺňať podmienky členstva komory,
- d) bol vylúčený,
- e) odborná komisia vymenovaná ministrom práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky dospela k záveru, že sociálny pracovník stratil spôsobilosť na výkon povolania sociálneho pracovníka.

(2) O zániku členstva v komore vydá príslušný orgán rozhodnutie do 30 dní odo dňa, keď sa dozvedel o skutočnostiach uvedených v odseku x.

(3) Rozhodnutie o zániku členstva musí byť písomné a musí obsahovať výrok s uvedením právneho predpisu, podľa ktorého rozhodlo, odôvodnenie, v ktorom sa uvedú skutočnosti, na ktorých základe sa rozhodovalo a poučenie o opravnom prostriedku. Na doručenie sa primerane vzťahujú ustanovenia pracovnoprávných predpisov o doručovaní.

(4) Proti rozhodnutiu o zániku členstva

podľa odseku X môže sociálny pracovník podať odvolanie príslušnému orgánu do 15 dní odo dňa doručenia rozhodnutia.

(5) O odvolaní proti rozhodnutiu o zániku členstva podľa odseku x rozhoduje príslušný orgán, ktorý napadnuté rozhodnutie potvrdí, zmení alebo zruší. Ak príslušný orgán napadnuté rozhodnutie zruší, vráti vec na nové konanie príslušnému orgánu alebo zastaví konanie. Rozhodnutie o odvolaní je konečné a nemožno sa proti nemu odvolať.

(6) Príslušný orgán, ktorý rozhodol o zániku členstva zašle právoplatné rozhodnutie (podľa odseku 5) tomuto sociálnemu pracovníkovi a jeho zamestnávateľovi do piatich dní odo dňa rozhodnutia o zániku členstva.

(7) Príslušný orgán, ktorý rozhodol o zániku členstva, zašle právoplatné rozhodnutie tomuto sociálnemu pracovníkovi, orgánu príslušnému na vydanie povolenia do piatich dní odo dňa rozhodnutia o vyčiarknutí z registra.

(8) Rozhodnutie o zániku členstva je preskúmateľné súdom podľa osobitného predpisu. Súd môže odložiť vykonateľnosť tohto rozhodnutia.

(9) Po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia o zániku členstva podľa odseku x sa na postup zamestnávateľa zamestnanca vzťahujú osobitné predpisy.

(10) Po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia o zániku členstva podľa odseku x príslušný orgán na vydanie povolenia zruší sociálnemu pracovníkovi

povolenie na vykonávanie povolania sociálneho pracovníka.

(11) Ak súd zruší rozhodnutie o zániku členstva v komore, zamestnávateľ je povinný nahradiť tomuto sociálnemu pracovníkovi škodu spôsobenú nesprávnym rozhodnutím Slovenskej komory sociálnych pracovníkov.

(12) Slovenská komora sociálnych pracovníkov je povinná nahradiť škodu zamestnávateľovi, ktorá vznikla konaním podľa odseku X. Slovenská komora sociálnych pracovníkov je povinná obnoviť členstvo v Slovenskej komore sociálnych pracovníkov.

(13) Ak súd zruší rozhodnutie o zániku členstva oznámi to orgánu príslušnému na vydanie povolenia, ktorý je povinný postupovať podľa osobitného predpisu. Slovenská komora sociálnych pracovníkov je povinná sociálnemu pracovníkovi obnoviť členstvo a nahradiť škodu spôsobenú nesprávnym rozhodnutím.

(14) Členstvo v komore sa dočasne preruší

- a) na žiadosť člena,
- b) na základe právoplatného rozhodnutia súdu dočasnou zákazou výkonu povolania sociálneho pracovníka,
- c) počas výkonu trestu odňatia slobody,
- d) na základe právoplatného rozhodnutia o dočasnom pozastavení členstva.

(15) Opätovne možno požiadať o členstvo v komore, ak pominú dôvody zániku členstva alebo prerušenia členstva.

§ 17**Práva a povinnosti členov komory**

(1) Člen komory má právo:

a) voliť a byť volený do orgánov komory a do orgánov príslušnej regionálnej komory v súlade so štatútom komory a volebným poriadkom komory,

b) využívať odborné, právne a ekonomické poradenstvo v súvislosti s výkonom povolania sociálneho pracovníka,

c) využívať sprostredkovanie zastupovania v konaní pred súdmi alebo orgánmi štátnej správy a územného celku v súvislosti s výkonom povolania sociálneho pracovníka,

d) zúčastňovať sa na vzdelávacích aktivitách komory,

e) na vydanie potvrdenia o zápise do registra členov komory, zápise do zoznamu člena komory alebo o zápise do zoznamu čestného člena komory.

(2) Člen komory je povinný:

(a) vykonávať svoje povolanie sociálneho pracovníka odborne, spôsobom ustanoveným všeobecne záväznými právnymi predpismi a v súlade s etickým kódexom,

(b) oboznamovať sa s vnútornými predpismi komory a dodržiavať ich,

(c) oznamovať komore zmeny údajov, ktoré sa dotýkajú jeho osoby alebo výkonu povolania sociálneho pracovníka,

(d) plniť úlohy vyplývajúce z členstva komory,

(e) plniť uznesenia orgánov komory,

(f) včas a riadne platiť členské príspevky okrem občana členského štátu,

(g) podrobiť sa absolvovaniu doplňujúceho školenia.

(3) Členský príspevok sa uhrádza podľa vnútorných predpisov komory. Členský príspevok je príjmom komory.

§ 18**Disciplinárna zodpovednosť**

(1) Za závažné alebo opätovné porušenie povinností ustanovených týmto zákonom a osobitnými predpismi vzťahujúcimi sa na výkon povolania sociálneho pracovníka a vnútornými predpismi komory, ak nejde o trestný čin, možno uložiť členovi komory tieto disciplinárne opatrenia

a) ústne napomenutie,

b) písomné pokarhanie,

c) podmienené zaniknutie členstva v komore až na dva roky.

(2) Ak ide o členov komory podľa xx, možno uložiť tieto ďalšie disciplinárne opatrenia

a) peňažnú pokutu až do výšky 5 000 Sk,

b) odňatie osvedčenia na samostatné vykonávanie povolania sociálneho pracovníka až na dva roky,

c) vylúčenie z komory až na päť rokov.

(3) Pokuty podľa odseku X sú príjmom komory.

§ 19**Disciplinárne konanie**

(1) O uložení disciplinárneho opatrenia rozhoduje čestná rada komory.

(2) Disciplinárne konanie sa začína na návrh kontrolného výboru komory.

(3) Návrh na začatie disciplinárneho konania možno podať do troch mesiacov odo dňa, keď sa kontrolný výbor dozve-

del o disciplinárnom previnení, najneskôr do jedného roka odo dňa, keď k nemu došlo.

(4) Rozhodnutie o disciplinárnom opatrení podľa x musí byť písomné a musí obsahovať okrem výroku disciplinárneho opatrenia aj jeho odôvodnenie a poučenie o opravnom prostriedku. Na doručenie rozhodnutia sa primerane vzťahujú ustanovenia pracovnoprávných predpisov o doručovaní.

(5) Proti rozhodnutiu o uložení disciplinárneho opatrenia môže podať odvolanie postihnutý člen komory aj kontrolný výbor komory. Odvolanie možno podať do 15 dní od doručenia rozhodnutia. Odvolanie má odkladný účinok.

(6) O odvolaní proti rozhodnutiu o disciplinárnom opatrení rozhoduje rada komory, ktorá môže napadnuté rozhodnutie potvrdiť, zmeniť alebo zrušiť a vec vrátiť na nové konanie. Rozhodnutie rady komory môže zmeniť iba snem komory.

(7) Člen komory postihnutý podľa x môže sa domáhať ochrany na súde.

§ 20

Orgány komory a orgány regionálnej komory

(1) Orgány komory sú:

- a) snem komory
- b) rada komory
- c) prezídium komory
- d) prezident komory
- e) čestná rady komory
- f) kontrolný výbor komory

(2) Orgány regionálnej komory sú:

- g) zhromaždenie delegátov regionálnej komory
- h) rada komory

- i) prezídium komory
- j) prezident komory
- k) čestná rady komory
- l) kontrolný výbor komory

(3) Funkčné obdobie komory je štvorročné.

(4) Funkcie členov orgánov komory sú čestné. Za ich výkon sa poskytuje len náhrada za stratu času a preukázané náklady. Za výkon funkcie možno poskytnúť aj mimoriadnu finančnú odmenu. O odmene rozhoduje snem komory.

(5) Funkcia prezidenta komory a člena prezídia komory je nezlučiteľná s funkciou člena kontrolného výboru komory, člena čestnej rady komory a člena skúšobnej komisie. Rovnako je nezlučiteľná funkcia člena kontrolného výboru komory s funkciou člena čestnej rady komory.

(6) Spôsob voľby funkcionárov komory stanovuje volebný poriadok komory.

§ 21

Snem komory

(1) Snem komory je najvyšší orgánom komory.

(2) Snem komory

a) schvaľuje, mení a zrušuje vnútorné predpisy komory, ktorými sú najmä štatút komory, volebný poriadok, rokovací poriadok, hospodársky poriadok, disciplinárny poriadok komory a štatút sekcií,

b) volí a odvoláva v tajných voľbách prezidenta komory a členov orgánov komory okrem prezídia komory,

c) zriaďuje, zlučuje, rozdeľuje a zrušuje regionálne komory,

- d) hodnotí činnosť rady komory, prezidenta komory, čestnej rady komory a kontrolného výboru komory,
- e) zriaďuje a zrušuje sekcie komory,
- f) schvaľuje výšku členského príspevku,
- g) môže zrušiť alebo zmeniť rozhodnutie rady komory okrem rozhodnutí podľa §
- h) schvaľuje výšku náhrady za stratu času.

(3) Snem komory písomne zvoláva rada komory najmenej raz za kalendárny rok. Ak o to písomne požiada aspoň tretina členov komory, prezident komory, tretina regionálnych komôr alebo kontrolný výbor komory, rada komory je povinná zvolať snem komory do dvoch mesiacov odo dňa doručenia žiadosti.

(4) Snem komory tvoria členovia komory alebo delegáti regionálnych komôr. Spôsob voľby delegátov určí komora vo volebnom poriadku

(5) Snem komory je schopný uznávať sa, ak je prítomná aspoň polovica delegátov. Na platnosť uznesenia snemu komory je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny prítomných delegátov. Pri rozhodovaní o štatúte komory je na platnosť uznesenia potrebný súhlas dvoch tretín prítomných delegátov.

§ 22

Zhromaždenie delegátov regionálnej komory

(1) Zhromaždenie delegátov regionálnej komory je najvyšší orgánom regionálnej komory.

(2) Zhromaždenie delegátov regionálnej komory

- a) volí a odvoláva prezidenta regionálnej komory a členov orgánov regionálnej

komory a delegátov snemu komory,

- b) hodnotí činnosť rady regionálnej komory, prezidenta regionálnej komory, čestnej rady regionálnej komory a kontrolného výboru regionálnej komory,

c) môže zrušiť alebo zmeniť rozhodnutia rady regionálnej komory okrem rozhodnutí vydaných podľa x

d) uznáva sa na ďalších veciach, ktoré si vyhradí a ktoré nie sú vo výlučnej právomoci iných orgánov komory.

(3) Zhromaždenie delegátov regionálnej komory písomne zvoláva rada regionálnej komory najmenej raz za kalendárny rok. Ak o to písomne požiada aspoň tretina členov regionálnej komory, prezident regionálnej komory alebo kontrolný výbor regionálnej komory, rada regionálnej komory je povinná zhromaždenie delegátov regionálnej komory jedného mesiaca odo dňa doručenia žiadosti.

(4) Zhromaždenie delegátov regionálnej komory tvoria delegovaní členovia regionálnej komory.

(5) Zhromaždenie delegátov regionálnej komory je schopné uznávať sa, ak je na ňom prítomná aspoň polovica delegátov regionálnej komory. Na platnosť uznesenia zhromaždenia delegátov je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny prítomných delegátov.

§ 23

Rada komory a rada regionálnej komory

(1) Rada komory je riadiaci orgán komory v období medzi zasadnutiami snemu. Členov rady komory volí snem komory v súlade s volebným poriadkom.

- (2) Rada komory
- a) volí a odvoláva prezídium komory a viceprezidentov komory,
 - b) hodnotí činnosť prezídia komory,
 - c) má právo meniť alebo zrušovať rozhodnutia prezídia komory,
 - d) schvaľuje návrh rozpočtu na kalendárny rok,
 - e) schvaľuje vyhodnotenie hospodárenia komory za uplynulý rok,
 - f) plní uznesenie snemu komory,
 - g) rozhoduje o všetkých otázkach dotýkajúcich sa činnosti komory s výnimkou vecí vo výlučnej právomoci snemu komory,
 - h) rozhoduje o odvolaniach proti rozhodnutiu prezídia komory,
 - i) podáva záväzný výklad vnútorných predpisov komory,
 - j) rozhoduje o odvolaniach proti rozhodnutiam rady regionálnej komory o uložení disciplinárneho opatrenia.

(3) Rada regionálnej komory je riadiaci a výkonný orgán regionálnej komory v období medzi zasadnutiami zhromaždenia delegátov regionálnej komory. Radu regionálnej komory volí z členov regionálnej komory zhromaždenie delegátov regionálnej komory v súlade s volebným poriadkom.

- (4) Rada regionálnej komory
- a) volí a odvoláva prezídium regionálnej komory a viceprezidenta regionálnej komory,
 - b) hodnotí činnosť prezídia regionálnej komory,
 - c) má právo meniť alebo zrušovať rozhodnutia prezídia regionálnej komory,
 - d) vymenúva členov komisie na posud-

- zovanie odbornej spôsobilosti na výkon povolania sociálneho pracovníka,
- e) hospodári s majetkom regionálnej komory,
- f) schvaľuje vyhodnotenie hospodárenia regionálnej komory za uplynulý rok,
- g) plní uznesenie zhromaždenia delegátov regionálnej komory,
- h) rozhoduje o všetkých otázkach dotýkajúcich sa činnosti regionálnej komory okrem vecí vo výlučnej právomoci zhromaždenia delegátov regionálnej komory,
- i) spolupracuje s orgánmi štátnej správa a samosprávy,
- j) podáva návrh na zriadenie, zlúčenie, rozdelenie a zrušenie regionálnych komôr.

(5) Členstvo v rade komory je nezlučiteľné s členstvom v kontrolnom výbore a v čestnej rade komory. Členstvo v rade regionálnej komory je nezlučiteľné s členstvom v kontrolnom výbore regionálnej komory a v čestnej rade regionálnej komory.

§ 24

Prezídium komory a prezídium regionálnej komory

(1) Prezídium komory je výkonný orgán komory. Členov prezídia komory volí rada komory z členov rady komory v súlade s volebným poriadkom komory.

- (2) Prezídium komory
- a) zvoláva riadne zasadnutia rady komory,
 - b) zvoláva mimoriadne zasadnutia rady komory, ak o to požiadala aspoň pätina členov rady komory, prezident komory alebo kontrolný výbor komory,

c) plní uznesenia snemu komory a rady komory,

d) zapisuje oprávnené osoby do registra členov komory, zoznamu členov komory a zoznamu čestných členov komory,

e) hospodári s majetkom komory a zodpovedá za hospodárenie komory,

f) rozhoduje o všetkých veciach podľa tohto zákona, ak o nich nerozhodujú iné orgány,

g) zabezpečuje informačnú, dokumentačnú a publikačnú činnosť,

h) vydáva členom komory potvrdenia o zápise do registra členov komory, zoznamu členov komory a zoznamu čestných členov komory,

i) riadi sekretariát komory a zodpovedá za jeho činnosť,

(3) Prezídium regionálnej komory je výkonný orgán regionálnej komory. Členov prezídia regionálnej komory volí rada regionálnej komory z členov rady regionálnej komory v súlade s volebným poriadkom.

(4) Prezídium regionálnej komory

a) zvoláva riadne zasadnutia rady regionálnej komory,

b) zvoláva mimoriadne zasadnutia rady regionálnej komory, ak o to požiada aspoň pätina členov rady regionálnej komory, prezident regionálnej komory alebo kontrolný výbor regionálnej komory,

c) plní uznesenia zhromaždenia delegátov regionálnej komory a rady regionálnej komory,

d) hospodári s majetkom regionálnej komory,

e) rozhoduje o všetkých veciach podľa tohto zákona, ak nerozhodujú iné orgány,

f) zabezpečuje informačnú, dokumentačnú a publikačnú činnosť,

§ 25

Prezident komory a prezident regionálnej komory

(1) Prezident komory je štatutárny orgán komory. Prezidenta komory volí snem v súlade s volebným poriadkom. Prezident komory je pri výkone funkcie viazaný rozhodnutiami orgánov príslušných na rozhodovanie v danej veci.

(2) Prezident komory

- a) zastupuje a koná za komoru navonok,
- b) zvoláva a vedie zasadnutia prezídia,
- c) vedie zasadnutia rady komory,
- d) predsedá zasadnutiam snemu komory.

(3) Prezidenta komory počas jeho neprítomnosti zastupuje v rozsahu jeho práv a povinností viceprezident komory. Prezident môže poveriť viceprezidenta komory aj v iných prípadoch, aby ho zastupoval v rozsahu jeho práv a povinností. Viceprezidenta volí a odvoláva rada komory.

(4) Prezident regionálnej komory je štatutárny orgán regionálnej komory. Prezidenta regionálnej komory volí zhromaždenie delegátov regionálnej komory v súlade s volebným poriadkom. Prezident regionálnej komory je pri výkone funkcie viazaný rozhodnutiami orgánov komory príslušných na rozhodovanie v danej veci.

(5) Prezident regionálnej komory

- a) zastupuje a koná za regionálnu komoru navonok,

- b) zvoláva a vedie zasadnutia rady regionálnej komory,
- c) predsedá zhromaždeniu delegátov regionálnej komory.

(6) Prezidenta regionálnej komory v čase neprítomnosti zastupuje v rozsahu práv a povinností viceprezident regionálnej komory. Prezident regionálnej komory môže poveriť viceprezidenta regionálnej komory aj v iných prípadoch aby ho zastupoval v rozsahu jeho práv a povinností. Viceprezidenta regionálnej komory volí a odvoláva rada regionálnej komory.

§ 26

Čestná rada komory a čestná rada regionálnej komory

(1) Čestná rada komory je etický orgán a disciplinárny orgán komory. Členov čestnej rady komory volí snem komory v súlade s volebným poriadkom.

(2) Čestná rada komory

- a) vykonáva disciplinárnu právomoc v súlade s týmto zákonom a disciplinárnym poriadkom,
- b) vyjadruje sa o etických otázkach výkonu povolania sociálneho pracovníka,
- c) volí a odvoláva predsedu čestnej rady komory.

(3) Čestná rada regionálnej komory je etický orgánom a disciplinárny orgán regionálnej komory. Členov čestnej rady regionálnej komory volí zhromaždenia delegátov regionálnej komory v súlade s volebným poriadkom

- (4) Čestná rada regionálnej komory a) vykonáva disciplinárnu právomoc

v súlade s týmto zákonom a disciplinárnym poriadkom,

- b) vyjadruje sa o etických otázkach výkonu povolania sociálneho pracovníka,
- c) volí a odvoláva predsedu čestnej rady regionálnej komory.

§ 27

Kontrolný výbor komory a kontrolný výbor regionálnej komory

(1) Kontrolný výbor komory je kontrolný orgán komory. Členov kontrolného výboru komory volí snem komory v súlade s volebným poriadkom.

(2) Kontrolný výbor komory

- a) kontroluje činnosť komory,
- b) kontroluje plnenie uznesení snemu komory a rozhodnutí rady komory,
- c) kontroluje hospodárenie komory,
- d) kontroluje činnosť prezídia komory,
- e) kontroluje činnosť regionálnych komôr v oblasti dodržiavania vnútorných predpisov a rozhodnutí orgánov komory,
- f) rozhoduje o sťažnostiach a ak ide o opodstatnenú sťažnosť, podáva návrh na začatie disciplinárneho konania,
- g) volí a odvoláva predsedu kontrolného výboru, ktorý riadi činnosť kontrolného výboru komory,
- h) podáva odvolanie proti rozhodnutiu čestnej rady regionálnej komory o uložení disciplinárneho opatrenia.

(3) Kontrolný výbor regionálnej komory je kontrolný orgán regionálnej komory. Členov kontrolného výboru regionálnej komory volí zhromaždenie delegátov regionálnej komory v súlade s volebným poriadkom.

(4) Kontrolný výbor regionálnej komory

a) kontroluje činnosť regionálnej

komory

b) kontroluje plnenie uznesení zhromaždenia delegátov a rozhodnutí rady regionálnej komory,

c) kontroluje hospodárenie regionálnej komory,

d) kontroluje činnosť prezídia regionálnej komory,

e) kontroluje činnosť regionálnej komory v oblasti dodržiavania vnútorných predpisov a rozhodnutí orgánov regionálnej komory,

f) rozhoduje o sťažnostiach a ak ide o opodstatnenú sťažnosť, podáva návrh na začatie disciplinárneho konania,

g) volí a odvoláva predsedu kontrolného výboru regionálnej komory, ktorý riadi činnosť kontrolného výboru komory,

(5) Kontrolný výbor regionálnej komory podáva návrh rade regionálnej komory na posúdenie odbornej spôsobilosti alebo zdravotnej spôsobilosti sociálneho pracovníka, u ktorého sa zistili závažné nedostatky vo výkone povolania sociálneho pracovníka.

§ 28

Sekcie komory a sekcie regionálnej komory a odborné sekcie

(1) Komora a regionálne komory môžu zriaďovať sekcie komory a regionálne sekcie komory.

(2) Komora môže zriaďovať odborné sekcie na riešenie špecifických otázok výkonu povolania sociálneho pracovníka v jednotlivých odboroch.

(3) Poslanie a úlohy sekcií vymedzí štatút komory.

§ 29

Skúšobná komisia

1. Členovia komory, ktorí sa uchádzajú o vykonávanie povolania sociálneho pracovníka sú povinní podrobiť sa odbornej skúške pred skúšobnou komisiou. Podrobnosti o spôsobe vykonania skúšok upraví skúšobný poriadok komory.

2. Skúšobnú komisiu tvoria členovia komory sociálnych pracovníkov, ktorých volí snem komory.

3. Členovia skúšobnej komisie nemôžu byť členmi rady komory a členmi prezídia komory.

4. Podmienkou na vykonanie skúšky je:

a) absolvovanie aspoň trojročnej praxe vo vykonávaní povolania sociálneho pracovníka,

b) občianska bezúhonnosť.

1. Uchádzačovi, ktorý úspešne vykonal skúšku podľa x vydá komora osvedčenie, ktoré ho oprávňuje na vykonávanie povolania sociálneho pracovníka.

§ 30

Majetok a hospodárenie komory

(1) Komora a regionálne komory spravujú svoj majetok a hospodária na základe rozpočtu schváleného na príslušný rok.

(2) Ak rozpočet na príslušný kalendárny rok nebol schválený do 31. decembra bežného roka, spravuje sa hospodárenie komory posledným schváleným rozpočtom

(3) Pravidlá hospodárenia upravuje hospodársky poriadok komory.

(4) Majetok komory tvoria hnutelné a nehnuteľné veci, ktoré sú vlastníctvom komory, príjmy zo zápisného, príjmy z členských príspevkov, príjmy z peňažných pokút, registračných poplatkov, darov, dotácií a iných príjmov získaných v súlade so všeobecne záväznými predpismi.

TRETIA ČASŤ

§ 31

Prechodné a záverečné ustanovenia

1. Do zvolenia výkonných orgánov Slovenskej komory sociálnych pracovníkov práce súvisiace so zriaďovaním komory zabezpečuje Asociácia vzdelávateľov v sociálnej práci Slovenskej republiky. Eviduje prihlasujúcich sa za členov komory.

2. Asociácia vzdelávateľov v sociálnej práci Slovenskej republiky zvolá do dvoch mesiacov od účinnosti tohto zákona snem komory. Pripraví návrh štatútu komory a ďalších náležitosti

vyplývajúcich z tohto zákona, ktoré predloží na prerokovanie a schválenie snemu komory.

3. Snem komory na svojom prvom zasadnutí schváli štatút komory, organizačnú štruktúru komory, volebný poriadok a uskutoční voľby prezidenta komory, rady komory, čestnej rady komory a kontrolného výboru komory a prijme ďalšie potrebné opatrenia na zabezpečenie činnosti komory.

§ 32

Sociálni pracovníci, ktorí po nadobudnutí účinnosti tohto zákona vykonávajú povolanie sociálneho pracovníka bez osvedčenia na vykonávanie povolania sociálneho pracovníka, budú môcť pokračovať vo svojej činnosti, ak dodatočne získajú takéto osvedčenie do dvoch rokov od účinnosti tohto zákona. K ich žiadostiam na skúšky sa nevyžaduje potvrdenie o absolvovaní praxe.

§ 33

Tento zákon nadobúda účinnosť

Predkladaný návrh zákona je výsledkom viac ako dvojročnej systematickej práce

• Prečo vznikol návrh zákona o Komore sociálnych pracovníkov Slovenska?

V regulovaní sociálnej sféry na Slovensku je potrebné vytvoriť priestor pre samosprávne stavovské organizácie, ku ktorým patrí aj Komora sociálnych pracovníkov Slovenska. Úlohou komory je združovať sociálnych pracovníkov, chrániť a obhajovať ich práva, vrátane pracovných podmienok potrebných na výkon povolania sociálneho pracovníka.

Komora bude zabezpečovať odbornú, zdravotnú a etickú spôsobilosť pre výkon povolania sociálneho pracovníka, poskytovať odborné, právne a ekonomické poradenstvo v súvislosti s výkonom povolania sociálneho pracovníka. Na základe posúdenia ich spôsobi-

losti vydávať osvedčenia oprávňujúce vykonávať povolanie sociálneho pracovníka v neštátnej sfére. S Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny spolupracovať so stavovskými organizáciami a profesnými združeniami, odbornými a vzdelávacími inštitúciami, ako aj s ďalšími fyzickými a právnickými osobami v sociálnej sfére vo veciach, ktoré súvisia s výkonom povolania sociálneho pracovníka v neštátnej sfére. Podieľať sa na tvorbe právnych predpisov a na tvorbe sadzobníka odmien za úkony súvisiace s výkonom povolania sociálneho pracovníka, zúčastňovať sa na výberových konaniach pri obsadzovaní miest vedúcich pracovníkov v sociálnych zariadeniach. Vykonávať činnosť vo vlastnom mene v oblasti vzdelávania, vydávania odbor-

Predkladateľ zákona Doc. PaedDr. Štefan Strieženec, CSc. pôsobí na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského Bratislava od jej založenia. Publikoval monografie Náčrt problematiky sociálnej politiky (1993), Slovník sociálneho pracovníka (1996), Úvod do sociálnej práce (1999), Písomno-kvalifikačné práce v odbore sociálna práca (2001), ktorá uceleným spôsobom reaguje na potreby magisterského štúdia sociálnej práce, rigorózneho pokračovania a doktorandského štúdia.

*V súčasnosti
pracuje na
monografii*

*Problémy teórie
a metodológie
sociálnej práce.*

*Na katedre
sociálnej práce
prednáša Úvod
do sociálnej
práce a sociálnej
politiky, Teóriu
a metodológiu
sociálnej práce,
Sociálnu politiku,*

*Podnikovú
sociálnu prácu
a vedie študen-
tov v sociálnych
projektoch.*

*Zorganizoval
prvú celosloven-
skú konferenciu
s medzinárod-
nou účasťou*

*Súčasný stav
sociálnej práce
na Slovensku*

*a perspektívy jej
vývoja (Zborník
1999) a v spolu-
práci s ECSP-
RESS bol spolu-
organizátorom
európskej*

nej literatúry a publikácií na podporu plnenia svojich úloh v súlade so svojim postavením.

• Ako dlho sa pripravoval návrh zákona o komore?

Predkladaný návrh zákona je výsledkom viac ako dvojročnej systematickej práce Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci, prípravného výboru komory za spoluúčasti ďalších štátnych i neštátnych sociálnych subjektov.

• Kto sa podieľal na príprave návrhu zákona?

Navrhovaný zákon bol iniciovaný Asociáciou vzdelávateľov v sociálnej práci, na diskusiu boli prizvaní zástupcovia sociálnej sféry na Slovensku a konečná podoba návrhu zákona bola schválená na Valnom zhromaždení Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci. V decembri 2002 bol základný zámer odpublikovaný v rezortnom časopise Práca a sociálna politika. S návrhom zákona bolo oboznámené Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny a Ministerstvo školstva.

• Kedy by sa malo o návrhu zákona hlasovať v parlamente?

V súčasnosti sa na Slovensku venuje pozornosť „usporiadaniu“ komôr. Opäť sa diskutuje o právomociach jednotlivých komôr, o povinnom a dobrovo-

lnom členstve v komorách, a najmä o právomociach komôr. Domnievame sa, že základným problémom právomoci komory je otvorená otázka udeľovania osvedčenia na vykonávanie činnosti sociálnej práce v neštátnej sfére, a s tým súvisiaceho vymedzenia povolania sociálneho pracovníka. Možno povedať, že definitívna podoba návrhu zákona závisí od vyjasnenia „právomoci“ komôr na celoslovenskej úrovni, a potom na úrovni Komory sociálnych pracovníkov Slovenska.

• Aké zmeny môže zákon priniesť v praxi?

Zmeny v praxi vyplývajú zo základného určenia, ktoré sme charakterizovali už na začiatku. Za podstatné pokladáme spoločné zvýšenie aktivity sociálnych pracovníkov v neštátnej sfére, vyjasnenie zodpovednej činnosti a spoločné úsilie na skvalitňovaní sociálnej činnosti.

• V ktorých bodoch predpokladáte najväčšie kompromisy?

Treba zdôrazniť, že členstvo v Komore sociálnych pracovníkov je dobrovoľné. Podstatná otázka je, kto bude vydávať „osvedčenie“ na vykonávanie sociálnej činnosti v neštátnej sfére a akými formami bude za kvalitu zodpovedný. Náš pôvodný návrh je, že v štátnej sfére je

to jednoznačne v právomoci Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny a v neštátnej sfére by to malo byť v kompetencii komory.

• **Kto bol (jednotlivec alebo skupina) najmenej naklonený návrhu zákona?**

I keď pracujeme na návrhu zákona viac ako dva roky, takto sme si otázku nepoložili. Naším záujmom je sledovať tých, ktorí sú návrhu zákonu naklonení a domnievame sa, že drvivá časť tých, ktorí sa zaoberajú sociálnou činnosťou, vníma potrebnosť komory.

• **Kto prijatím návrhu zákona najviac získa? Klienti alebo sociálni pracovníci?**

Poslaním zákona je vymedziť, ohraničiť a podnietiť sociálnu činnosť na Slovensku v záujme celkového rozvoja sociálneho života. V prvom rade by mal ujasňovaním sociálnych zámerov získať sociálny rozvoj ako celok. Získať by mala spoločnosť ako celok, jednotliví klienti a samotní sociálni pracovníci.

• **Môže zákon o komore zmeniť postavenie, vnímanie sociálnych pracovníkov?**

Keby sme neboli o tom presvedčení, tak nemáme dôvod iniciovať návrh zákona. Špecifickým problémom je postavenie sociálnej práce

v komplexe sociálneho regulovania. To je zatiaľ v kompetencii parlamentu a dotvorenia štatútu komory na základe prijatého zákona.

• **Prejdime k otázkam vychádzajúcich z jednotlivých bodov zákona. Čo bude súčasťou skúšok sociálnych pracovníkov poriadaných Komorou?**

Nepoužíval by som pojem „skúšky sociálnych pracovníkov“. Vydávanie „osvedčenia“ má zámer skvalitniť vykonávanie sociálnej činnosti na Slovensku. Je veľa sociálnych pracovníkov, ktorí vykonávajú sociálnu činnosť desiatky rokov s najlepším vedomím a svedomím, sú to ľudia, ktorí si zaslúžia najväčšiu úctu a pre tých chceme vytvoriť tvorivé prostredie. Konkrétne rozpracovanie sa pripravuje v súčinnosti so štatútom komory.

• **Za akých podmienok (okrem potrebného vzdelania) je možné stať sa držiteľom osvedčenia na vykonávanie povolania sociálneho pracovníka?**

Sociálna činnosť je mnohoúrovňová. Spočíva v dobrovoľníctve, v práci na ulici, v sociálnom poradenstve, v administratívnej činnosti, v tvorbe efektívnych sociálnych projektov, celkového sociálneho rozvoja, sociálneho manažmentu, riadenia sociálneho

konferencie
Príprava sociálnych profesií pre budúcu Európu, kde je spolueditorom zborníka (2001).

Je garantom sociálnej práce na Katedre sociálnej práce, predsedom rigorózneho komisie, členom doktorandskej komisie na Trnavskej univerzite a Ostravskej univerzite. Rovnako predseda Asociácií vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku a je členom pracovnej skupiny akreditačnej komisie.

rozvoja územných celkov, v tvorbe sociálnej doktríny a legislatívnych opatrení. Tu nás čaká enormné množstvo trpezlivej práce, aby sme „osvedčením“ podnieťli aktivitu všetkých zúčastnených.

Z toho vyplýva, že problém nie je v „skúšaní“, ale v spoločnom postupe zefektívňovania sociálnej činnosti. Na ustanovujúcom sneme komory sa tieto podmienky stanovia v štatúte komory.

• Môžete konkretizovať, aké môžu byť nedostatky v odbornej či zdravotnej spôsobilosti vo výkone sociálneho pracovníka?

V odbornej spôsobilosti je hlavným nedostatkom jednoznačne chýbajúce vzdelanie, potrebné na to, aby sa sociálna činnosť vykonávala na profesionálnej úrovni. Vydaním osvedčenia komora sociálnych pracovníkov preberá zodpovednosť za vykonávanie činnosti každého sociálneho pracovníka a preventívnym krokom je preskúšanie jeho odbornej a zdravotnej spôsobilosti. Predpokladáme, že aj tu budeme pristupovať individuálne, s rešpektovaním požiadaviek kladených na sociálnych pracovníkov. Je to predpoklad dôslednej ochrany vykonávania sociálnej činnosti.

• Čo sa myslí tým, že sociálny pracovník musí zachovávať mlčanlivosť vo všeobecnosti? Znamená to, že nesmie o výkone svojej činnosti hovoriť ani s rodinnými príslušníkmi? A pokiaľ áno, ako sa potom zlučuje povinnosť zachovávať mlčanlivosti s osobnou slobodou človeka?

Existuje zákon o osobných údajoch. Ten ukladá každému občanovi povinnosť zachovávať mlčanlivosť vo všeobecnosti.

Mlčanlivosť sociálneho pracovníka, ako aj jeho profesionálna etická zodpovednosť budú spracované v osobitnom predpise komory. Každý, kto sa stane dobrovoľným členom komory, preberá na seba zodpovednosť stanovenú touto inštitúciou. Sme toho názoru, že v tomto prípade to nemá vôbec nič spoločné s osobnou slobodou človeka. Spresnenie bude v etickom kódexe sociálneho pracovníka.

• Ako sa bude podieľať komora na ďalšom vzdelávaní sociálnych pracovníkov? Bude organizovať, či sprostredkovať kurzy?

Prieskumy v minulých rokoch ukazovali, že kvalifikovanosť vykonávateľov sociálnych činností nie je dostačujúca. V niektorých lokalitách sa pohybovala okolo päť, šesť percent. Bude potrebné zmapovať, čo možno považovať za kvalifikáciu, aké konkrétne komunikačné vybavenie je nutné pre spôsobilosť na vykonávanie sociálnych činností. Z funkčnosti komory vyplýva priebežné dopĺňanie, obnovovanie a prehľbovanie vedomostí, odborných zručností a spôsobilostí v súlade s rozvojom výkonu sociálneho pracovníka. Spolupráca s ministerstvami práce a školstva bude závisieť na forme prijatého zákona. Vychádzame z toho, že v neštátnej sfére by plnenie podmienok sústavného vzdelávania vykonávala aj komora. Komora by na základe akreditovania špecializácii sociálnych pracovníkov ministerstvom školstva, udeľovala osvedčenie na vykonávanie povolania sociálneho pracovníka v neštátnej sfére.

• Na aké špecializácie sociálnych pracovníkov vydáva ministerstvo školstva akreditácie?

Opäť narážame na otvorený problém vymedzenia povolania sociálneho pracovníka, ktorý bude potrebné legislatívne ošetriť. V súčasnosti sa pripravuje zákon o povolaniach, v ktorom by sa mali základné veci usporiadať.

• **Čo je napr. považované za porušenie etických zásad?**

Na etických zásadách povolania sociálneho pracovníka sa v súčasnosti pracuje. Je to jeden z materiálov, ktorý bude predložený na schválenie na ustanovujúcom sneme komory. Východiskom bude etický kódex sociálneho pracovníka.

• **Čo môže ovplyvniť fungovanie komory v praxi? Vidíte vo vzniku komory i rizikové faktory?**

Podstatný vplyv na zákon o komore budú mať legislatívne opatrenia, ktoré by sa mali spresniť a vytvoriť reálny priestor na fungovanie komory. Za podstatný rizikový faktor pokladáme vyriešenie problému vydávania osvedčení - čiže kto bude toto osvedčenie vydávať a aká bude z toho odvodená právomoc udelená komore.

• **Koľko regionálnych komôr by malo vzniknúť?**

Vznik regionálnych komôr bude dôsledkom počtu členov komory, aktivity regionálnych členov a aktivity jednotlivých sekcií.

• **Akú podobu môžu mať disciplinárne opatrenia?**

Za závažné, alebo opätovné porušenie povinností ustanovených zákonom o komore a štatútom komory, možno členovi komory uložiť disciplinárne opatrenia formou ústneho napomenutie, písomného pokarhania a podmiennečného zaniknutia členstva v komore. Ak ide o registrovaného člena komory, možno mu odňať osvedčenie na samostatné vykonávanie povolania sociálneho pracovníka. O tomto však v plnom rozsahu rozhodne zákon o komore a snem komory, prostredníctvom schválenia štatútu komory. Člen komory, ktorému bolo uložené disciplinárne opatrenie, sa môže domáhať ochrany na súde.

• Z akého dôvodu je povinné členstvo v komore pre osoby, ktoré vykonávajú sociálnu činnosť samostatne a v neštátnych zariadeniach?

V návrhu zákona nie je povinné členstvo v komore. Návrh obsahuje podmienky na udelenie „osvedčenia“ tak, že kto nie členom komory, komora mu nemôže udeliť osvedčenie. Jednoducho povedané: iba člen komory môže požiadať o osvedčenie na vykonávanie sociálnej činnosti v neštátnej sfére. Sociálna činnosť v neštátnej sociálnej sfére sa nemôže uskutočňovať bez akýchkoľvek strategických sociálnych zámerov, potrebné je usporia-

dať jej činnosť v záujme celkového sociálneho rozvoja.

• Čo môže byť dôvodom straty spôsobilosti pre výkon povolania sociálneho pracovníka?

Na konanie o posudzovaní odbornej spôsobilosti a zdravotnej spôsobilosti sa primerane vzťahujú všeobecné predpisy o správnom konaní, dopĺňujú sa zákonom o zriadení komory, štatútom komory a vnútornými predpismi komory. To sú otázky v kompetencii kontrolného výboru a čestnej rady komory.

• Čo môže byť dôvodom na disciplinárne opatrenie?

Disciplinárnym previnením člena komory je porušenie povinností, ktoré ustanovil zákon, ak nejde o trestný čin. Člen komory je povinný vykonávať svoje povolanie spôsobom, ktorý je ustanovený všeobecne záväzným predpisom, štatútom komory a etickým kódexom. Pri ukladaní disciplinárneho opatrenia sa prihliada na povahu porušenej povinnosti, spôsob konania alebo opomenutia, mieru zavinenia, opakované disciplinárne previnenie, alebo inú príťažujúcu okolnosť.

Rozhovor pripravil Pavel Bajer ■

Vznik komory môže výrazne zvyšovať kvalitu sociálnej práce

• **Ako tento zákon môžete uplatniť vo svojej praxi sociálneho pracovníka?**

Myslím, že pre nás, sociálnych pracovníkov, bude tento zákon dôležitý, lebo upravuje povolanie sociálneho pracovníka a vykonávanie sociálnej práce v prvej časti a druhá časť sa venuje zriadeniu Slovenskej komory sociálnych pracovníkov. Tešíme sa, že konečne vzniká takáto stavovská organizácia aj v našej profesii, a ak komora bude plniť úlohy, ktoré sú v návrhu zákona, bude pre sociálneho pracovníka oporou. Dúfame, že sa jej podarí svojou činnosťou zvýšiť status sociálneho pracovníka, lebo si to táto profesia zaslúži.

• **Myslíte, že prispeje ku kvalitnejšiemu vykonávaniu činnosti sociálneho pracovníka?**

Poslaním stavovských organi-

zácií, je ochrana profesných záujmov a zvyšovanie kvality.

Myslím si, že sociálni pracovníci, ktorí sa stanú členmi komory, získajú prostredníctvom aktivít komory nové podnety a informácie, budú mať priestor na predkladanie svojich návrhov a komora by mala byť ich partnerom pri presadzovaní požiadaviek a zmien oblasti sociálnej práce.

Návrh zákona sa venuje aj odbornej a zdravotnej spôsobilosti. Tej by sa mal sociálny pracovník podrobiť na návrh príslušného orgánu komory alebo na návrh príslušného orgánu štátnej správy či samosprávy na základe zistených nedostatkov vo výkone povolania sociálneho pracovníka. Tu je priestor na ochranu klienta, ale aj na ochranu sociálneho pracovníka v prípade, že by nedošlo k pochybeniu. V procese rozsiahlej transformácie

Svoj pohľad na návrh zákona o povolaní sociálneho pracovníka, o vykonávaní sociálnej práce a o Slovenskej komore sociálnych pracovníkov nám poskytol človek

z praxe, PhDr.

Mária

*Kondelová,
riaditeľka*

Domova dôchodcov a domova sociálnych služieb v obci Novot'. Zariadenie sa

nachádza

v okrese

Námestovo, asi

25 km od

Oravskej priehrady, na poľskej hranici. M.

Kondelová

pracuje v domove dôchodcov štrnásť rokov, zaoberá sa teda hlavne

problematikou seniorov, zvyšovaním kvality sociálnych služieb. Popri práci sa príležitostne venuje lektorskej činnosti v oblasti sociálnej práce. Absolvovala tiež výcvik supervízorov a snaží sa venovať aj tejto oblasti.

sociálnej sféry by mohla byť dôležitým článkom pri vytváraní kvalitných sociálnych služieb. Úlohou komory bude podieľať sa na príprave sústavného vzdelávania, zabezpečovať supervíziu a poradenstvo, a tým výrazne zvyšovať kvalitu sociálnej práce.

• V čom konkrétne bude členstvo v komore prínosom?

Všetky aktivity, ktoré som práve spomenula, sú pre kvalitnú sociálnu prácu potrebné, ale pre mňa je dôležité aj to, že komora združuje sociálnych pracovníkov a napomáha vytváraniu pracovných kontaktov. Potrebu združovať sa, pociťujeme najmä my, ktorí pracujeme mimo väčších miest. Uvítam aj ponuku odborného právneho a ekonomického poradenstva a dúfam, že každý kto sa rozhodne dobrovoľne vstúpiť do komory, bude mať záujem aj na svojom odbornom raste. Verím, že sociálni pracovníci získajú členstvom v komore obhajcu svojich práv a pracovných podmienok, potrebných na výkon svojho povolania.

• Je pre vás zákon zrozumiteľný a konkrétny? Chýbajú vám v ňom niektoré témy, body? Môžete spomenúť jeho úskalia? Môže zmeniť postavenie, vnímanie sociálneho pracovníka v spoločnosti?

Myslím, že návrh zákona je dôsledne vypracovaný a venuje sa mnohým oblastiam. Obávam sa však, že samotný proces schvaľovania v Národnej rade SR bude zdĺhavý a nejaký čas potrvá, kým sa činnosť komory rozbehne tak, aby jej existenciu pocítili a ocenili aj radoví členovia. Veľa bude záležať od toho, či pre komoru budú pracovať schopní a obetaví ľudia. Verím, že komora svojou činnosťou prispeje k tomu, aby sa povolanie sociálneho pracovníka vykonávalo kvalitnejšie a získavalo väčšie uznanie. Všímame si, že iné stavovské organizácie dostávajú pomerne často priestor v médiách a tak vyzdvihujú svoju profesiu a poukazujú na jej problémy.

Rozhovor pripravil

Pavel Bajer

Poznámky k teórii a metodológii sociálnej práce

Notices to theory and methodology of social work

I. Úvod

Rôznorodosť názorov na sociálnu prácu vyvoláva množstvo čiastkových polemík, v ktorých sa vysporiadavame na jednej strane so širokým záberom univerzálnosti sociálnej práce a strane druhej s postupmi rešpektovania jej lokálnej funkčnosti.

Komunikácia v sociálnom živote človeka, vrátane jeho každodenného rozmeru, má širokú praktickú každodennú podobu. Adresná funkčnosť sociálnej práce požaduje prechod od akademickej všeobecnosti k čo najplnšiemu rešpektovaniu špecifických podmienok jednotlivých krajín. Všeobecným východiskom je rešpektovať vymedzovanie priestoru v konkrétnej funkčnosti sociálnej práce ako spoločenskej inštitúcie v sociálnom živote človeka, občana a spoločnosti.

Dôležitým prvkom je ujasnenie praktických kritérií sociálnej práce s rešpektovaním rozvoja osobnej individuality klienta a sociálnej rozvojovej tendencie spoločnosti.

Pri výraznom dynamickom zvyšovaní životných rizík je ochrana obyvateľstva v sociálnom rozvoji zložitá. Komplikované sú aj individuálne koncepcie života jednotlivca v mnohovekčnosti sociálneho prostredia. Neustále sa rozširujúce dimenzie sociálneho života zvyšujú nároky na efektívnu komunikatívnu sociálnu gramotnosť (Mrázová, 2000).

Doc. PaedR.
Štefan
Strieženec,
CSc.* pôsobí na
Katedre sociál-
nej práce
Pedagogickej
fakulty
Univerzity
Komenského
v Bratislave.
Zaoberá sa
problematikou
vymedzenia
sociálnej práce
ako samostatné-
ho odboru.

Abstrakt:
*Stať - Poznámky
k teórii a meto-
dológii sociálnej
práce - je
zameraná na
vymedzovanie
sociálnej práce
ako samostatné-
ho odboru.
Cieľom autora je
načrtnúť cestu
postupného
usporiadania
základných
teoretických*

východisk,
obsahu a rozsahu sociálnej práce a jej praktického využitia v „každodennom živote človeka“.

Využívaním metódy holizmu analyzuje metodologický postup časti a celku.

Sociálnu prácu sleduje v troch rovinách: ako pomoc, „pomoc k svojpomoci“ a vyúsťuje do sociálneho potenciálu človeka v pozíciách sociálneho rozvoja ako celku. Súčasne naznačuje, že koncentrácia sociálnej práce iba na dysfunkčné prvky spôsobuje množstvo nejasností v artikulovaní predmetu sociálnej práce.

Vo výučbovej oblasti sa doterajšie formovanie sociálnej práce borilo s problémami **AKO** vyučovať sociálnu prácu na Slovensku a menej pozornosti sa venovalo podstatnému postupu, **ČO** máme v sociálnej práci učiť. Žiada si to zamyslenie o jej predmeto-tvor-nom postupe.

Aj v legislatívnych opatreniach sa objavovali postupy, ktoré neboli vždy v zhode s koncepcným rozvojom sociálneho života ako celku. Solidárnosť bola nielen proklamovaná, ale nadobúdala až protiroz-vojové tendencie.

Spoločenské vzťahy majú aj svoju konfliktnú stránku v protireči-vých záujmoch jednotlivcov, skupín a spoločenstva, dochádza k určitému zahmlievaniu funkčnosti spoločného úžitku sociálnej práce.

Doterajšiu genézu sociálnej práce na Slovensku z metodologické-ho pohľadu možno začleniť do nasledovných postupov:

Po prvé, v začiatkoch sociálna práca vstupuje ako pomoc v spôsobe interpretácie sociálnych vzťahov klienta v jeho živote, v reakci-ách na sociálne situácie vyvolané konkrétnymi sociálnymi zmeny v prostredí. Sociálne rozhodovanie je často v kompetencii sociálne-ho pracovníka, do určitej miery sociálny pracovník vytvára klienta na svoj vlastný obraz. Tento prístup, žiaľ, má sklony k manipulácii s klientom (Strieženec, 1996; Matulayová, 1998; Žilová, 2000; Levická, 2000; Hroncová, 2001; Tokárová, 2002).

Po druhé, sociálnu prácu vnímame ako „pomoc k svojpomoci“, s rešpektovaním, že jedinec je zodpovedný za kvalitu svojho vlast-ného života a tým narastá dôraz na jeho aktívny prístup a postoj. Predpokladáme jeho konkrétnu spoluúčasť, jeho chcenie v účasti na prekonávaní kolíznych situácii (Strieženec, 1999).

Po tretie, postupne sa začína zameriavať pozornosť na rozvíjania sociálneho potenciálu klienta. Predpokladá predstavu cieľového stavu z pozície celku sociálneho života a konkrétna sociálno-kolízna situácia je jedným z prvkov zložitého sociálneho života človeka. Objektívne vyvoláva potrebu predstavy teoreticko-praktického modelu, z ktorého budeme činnosť sociálnej práce vyvodzovať, posudzovať a uskutočňovať. Posudzovanie koncepcnosti sociálneho rozvoja umožňuje hlbšie rozpoznávať príčiny daných javov a reš-pektovanie vzájomných súvislostí najmä vo vzťahu celku a časti.

Významnou stránkou je aj funkčný rozmer vznikajúcich a zanikaj-úcich sociálnych inštitúcií, ktoré ako jeho súčasť, významne regu-lujú sociálny život človeka nielen progresívne ale aj regresívne.

Schopnosť orientovať sa v explózii informácií (kognitivizácia človeka), rozumieť im a vedieť ich využívať, racionálne sa učiť

a vzdelávať sa po celý život a dokázať pružne reagovať na rýchle meniace sa podmienky života v záujme rozvoja človeka je každodennou požiadavkou na sociálny život ľudí.

Masová kríza adaptácie človeka na dynamické tempo meniacich sa osobných a spoločenských záležitostí vyžaduje, aby mal človek možnosť získavať určitý predstih v sociálnej rovine. Aby odcudzenie ľudí, rozdeľovanie či prerozdeľovanie podľa „akýchsi“ hľadísk v redukcii ľudského života malo aspoň čiastočne pochopiteľný sociálny zmysel.

Sociálna práca by mala poskytovať orientáciu v riešení výberu strategických sociálnych rozvojových tendencií, identifikácie dysfunkcií, schopnosť ich analýzy a porozumenia cieľových konfliktov. Nemôže vnucovať hotové riešenia, ale kultivovane vstupovať, ponárať sa do problematiky a spolu s klientom hľadať zmysel riešenia a vlastné riešenia. Sociálna práca sa mení od počiatočného solidárneho prístupu k zásluhovosti, aktívneho prvku formovania osobnosti človeka.

2. Životný svet a sociálny život človeka

Dynamika zmien podmienok ľudského života a jeho sociálneho rozmeru, zmien v prostredí človeka, dosahuje takej intenzity, že sa prejavuje v zmenách samotného človeka. Značná časť ľudí sa čím ďalej zložitejšie a s väčšími ťažkosťami zorientováva uprostred meniaceho sa sveta. Stále viac a viac sa prejavuje volanie po určitých istotách, hodnotách, konštantách, z čoho viacero autorov vyvodzuje potrebu postupne vypracovať dokonca novú globálnu vedu o človeku.

Čistota ľudského života a sociálna prirodzenosť je súčasťou objektívnych podmienok, v ktorých človek žije. Sociálnosť ako jedna z foriem duševna človeka, pociťovanie vzájomnej integrácie obsahuje prirodzenú tendenciu vzájomne spolunažívať a spolupracovať.

Poňatie človeka a jeho sociálneho života ako „hodnoty všetkých hodnôt“ je komplikované sociálnymi situáciami, ktoré prináša „každodenný život“ bez toho, či si to jednotlivci želajú alebo s nimi nesúhlasia.

Pre existenciu nášho sveta je zachovanie, rozvoj a kvalita ľudského života ako celku primárnou úlohou. Existencia a vývoj ľudského rodu sú podmienené vzájomnými medziľudskými vzťahmi v sociálnej štruktúre, ktorú ľudia vedome s koncepcným zameraním vytvárajú.

Vedecké poznávanie „životného sveta“ prebieha aj samoregulač-

*Autor pokladá
stať ako námet
k diskusii o sociálnej práci.*

Abstract:

The aim of the following article is to range social work as an independent branch. The author's aim is to draft a way of a gradual adjustment of the theoretical basis, contents and areas of social work and its practical use in „the everyday life of a man“. With the help of the holistic method the article analyzes the methodological approach of the fragment and complex. It follows social work in three contexts: as a help, as

„help to self-help“ and finally results in the social potential of a man in the position of social development as a whole. It indicates that the concentration of social work on dysfunctional members only causes plenty of darkness in the articulation of the subject of social work. The author means this writing to be a topic for discussion about social work.

nými tendenciami, ktoré sú overované ľudskou skúsenosťou. Nárok rozhodovania či rozhodnutia, kto môže a kto nemôže žiť, je porušenie základného práva de facto a nemôže byť ani výsledkom politickej dohody.

Narastá význam rešpektovania ľudských práv, medzigeneračnej i vnútrogeneračnej spravodlivosti, (ktorej súčasťou je aj demokratická zodpovednosť a transparentnosť vlád), práva na prístup verejnosti k informáciám, rešpektovanie sprísnených noriem ochrany životného prostredia, zdravia, bezpečnosti práce, sociálnych istôt a rešpektovanie všeobecného princípu prevencie v sociálnom živote ľudí.

Vylúčená časť spoločnosti (ktorú rešpektujeme ako trvalú súčasť každej spoločnosti), postupne si hľadá alternatívne spôsoby svojho vzťahu k spoločnosti. Pre pojem „underclass“ už nepostačuje spájať ho s iba neúčastou na trhu práce, ale aj so závislosťou na sociálnych dávkach, dokonca aj so špecifickou subkultúrou.

Rozhodovanie je potrebné presúvať na nižšie úrovne podľa princípu subsidiarity. Vytvárať viac úrovňové rozhodovacie mechanizmy, prostredníctvom ktorých by sa hľadali cesty znižovania rizika zneužívania moci v ktorejkoľvek oblasti.

Podmienkou správať sa sociálne, nemožno bez prístupu k bohatstvu a blahu, ktoré sa žiada merať presnejšie a dôslednejšie. Na hodnotenie všeobecného individuálneho bohatstva a blaha je potrebné sústavne spresňovať používanie oveľa komplexnejších kritérií a prístupov.

V sociálnom živote človeka výraznejšie nastupuje sociálna akceptácia, sociálna súdržnosť, sociálna stabilita, sociálna spotreba, sociálny výkon, sociálna ochrana a znižovanie bezbrehej konkurencie schopnosti a pod. Hrozba narastania sociálnej vylúčenosti, sociálna pasca, odkázanosť na pomoc druhým, služby na komunitnej báze, sociálne vyjednávanie a mnoho ďalších sociálnych komponentov nadobúdajú nové dimenzie.

Sociálny život nemožno ani vnímať ani vyjadrovať v sociálnej práci iba jednorozmernosťou „sociálne kolíznych situácií“, „dysfunkčnými prvkami“, ktoré by sme postavili do ich výlučnosti, či dokonca preberaním z iných odborov, ako sme sa stretávali, či ešte stretávame dodnes v pokusoch etablovania sociálnej práce. Riešenie problémov sociálneho života človeka postupuje od zmapovania a analýzy konkrétneho sociálneho prostredia k porovnaniu s určitým teoreticko-praktickým modelom a až potom získavame oprávnenie na vymedzovanie dysfunkčných prvkov. Prekonávanie či obrusovanie ostrých hrán sociálnych problémov je iba jednou

časťou náplne sociálnej práce. Narastá zjavnosť potreby teoreticko-praktického modelu sociálneho života ako východiskového podkladu pre ďalšiu činnosť sociálnej práce. Analýza špecifických problémov jednotlivých regiónov je potom uceleným konkrétnym podkladom na rozhodovanie, používania metód a foriem sociálnej práce.

Osobnostný fond človeka sa prejavuje ako filter, ktorý by mal prepúšťať tie informácie, ktoré podporujú sociálnu rozvojovú tendenciu človeka. Množstvo prepustených informácií výrazne vplýva na postupy riešenia koncepcných a kolíznych prvkov. Na jednej strane ohraničuje možnosti a na druhej strane dynamicky zväčšuje časopriestorovú dimenziu. Spája sa to s otváraním doteraz nevyužívaných kvantitatívnych a kvalitatívnych postupov, ďalších procesov humanizácie, otváraním hraníc sociálneho života o rozvojové tendencie človeka.

Potenciál človeka vnímame ako súhrn možností, schopností, ako neopakovateľnú schopnosť jednotlivca v spôsobilosti vedome sa podieľať na formovaní svojho vlastného života i v jeho každodennom sociálnom rozmere života. Ako využívať vnútornú silu človeka, v realizácii svojho života v zhode so špecifickými podmienkami, podpory vlastných činov jednotlivca s citlivým prístupom prostredníctvom sociálnej práce.

Sociálne hodnoty sa odvíjajú od vzťahu človeka k sebe samému, k iným ľuďom a k spoločnosti. Funkčnosť sociálnych noriem vystupuje do popredia najmä vtedy, keď sociálna situácia vyžaduje alebo dovoľuje voľbu.

Sociálne normy vystupujú ako záväzný prvok sociálnych vzťahov pre každého človeka osobitne. Nedodržiavanie sociálnych noriem je nutné spoločensky regulovať, utlmovať, trestať a dodržiavanie preferovať a odmeňovať. Sociálne normy sú regulatívom sociálnych procesov, upravujú a vymedzujú formy sociálnej interakcie aj vo vnútri sociálneho útvaru.

Rešpektovanie sociálnych noriem je aj v tom, že človek sa stáva zodpovedným za svoje konanie. Dokáže sociálne saturovať všeobecne prijaté, dohodnuté a legislatívne zabezpečené hodnoty pre všetkých obyvateľov. K funkciám noriem patria regulácia, stabilizácia, hodnotenie a pod. Normy sú späté so sociálnou kontrolou. Preto sú nutné sociálne pravidlá, podľa ktorých sociálny pracovník premieta a zobrazuje informácie o klientovi prijateľným jazykom a symbolmi. Pritom volí adekvátnosť impulzov.

Sociálna motivácia je pohnútkou ľudskej aktivity k sociálnemu konaniu, ktorá podmieňuje a vyvoláva činnosť človeka zameranú na uspokojenie sociálnych potrieb a jeho ďalšieho rozvoja. Najčastejšie to býva vedome uznaný podnet rozumovej povahy. Úmysel vyjadruje, čo je človek rozhodnutý vykonať, motív je vyjadrením, prečo sa má čin uskutočniť, aké ciele sleduje.

Užitočnosť sociálnej práce vyplýva z jej spoluzodpovednosti uspokojovať ľudské potreby. Je to proces uspokojenosti požiadavkami, ktoré sú nutné pre normálnu ľudskú činnosť.

Sociálna produktívna činnosť je založená na užitočnej ľudskej činnosti, ktorou sa vyvodzuje postavenie človeka vo svete. Z tohto hľadiska je dôležitá procesualnosť, kontinuita, historicita, smer k zmysluplnosti štruktúr sveta. Praktické usadenie motivácie, vymedzenie jej špecifického miesta v sociálnej práci nám spresňuje väzba motivácia

- stimulácia - sankcie. Prístup by mal vychádzať z hľadania motívu sociálnej činnosti, čo je klientovi blízke. S klientom by sme mali začať hovoriť o tom, čo klient pozná. Náš život je do značnej miery aj taký, akým ho robia naše myšlienky. Prístupným spoločným myslením môžeme zmenšiť nechuť ku komunikácii so zmenami. Drvivá časť vecí v našom živote je dobrá. Keď žijeme, tak prevažne vecí k životu máme. Nevychádzame len toho, čo nám chýba. Zvykneme si každú udalosť vidieť komplexne, teda aj jej lepšie stránky.

Upriamenie pozornosti Svetovou Asociáciou sociálnych pracovníkov na využitie holizmu ako teórie vedy spočíva v programe celostnej interpretácie pojmov, ktorá zvyšuje svoju usúvzťažnenosť s podmienkami ich empirického overovania.

Holizmus a holistické videnie sveta sa postupne presadzuje aj v spoločenských vedách a nahrádza doterajšie prevažujúce mechanistické videnie a chápanie sveta. Svet je vnímaný ako jeden celok vzájomne prepojený svet je organizmom a narušenie súvislostí je príčinami zmien.

Holizmus umožňuje vzájomný vzťah individua a sociálneho celku a ako sa uvedená dilema - individualizmus verzus holizmus alebo merizmus, premieta do rôznych sociálno-politických koncepcií a doktrín.

Kategória celku je zaujímavá aj zo systémového pohľadu. Nejde len o hierarchiu úrovní reálneho bytia človeka, ale aj o spätosť týchto úrovní a o podmienenosť väzieb.

Dynamika poznania vytvorená a ovplyvnená človekom znamená najmä prirodzené (ľudské) časté zmeny v životnom cykle informácií. V nich sa formujú aj vzťahy medzi realitou a jej projekciou, konkrétnymi význammi pojmov a potenciálu ich využitia v konkrétnych situáciách.

3. Metodologické problémy

Základná úvaha o predmete vedy je, že si veda nedáva predmet sama o sebe, hľadisko, z ktorého sa určuje predmet vedy, je vždy mimo tejto vedy, vyplýva istým spôsobom z celku.

V úvahách o predmete vedy sa zvykne rozlišovať materiálny objekt (obiectum materiale) vedy, ktorý umožňuje rozlišovať materiálny objekt ako celý konkrétny predmet, na ktorý sa veda zameriava. Tento predmet môže byť zhodný a aj býva zhodný pre viaceré vedné odbory.

Formálny objekt (obiectum formale) je ohľad, vzhľadom na ktorý sa skúma materiálny objekt a pre každú vedu je smerodajný formálny objekt.

V sociálnej práci sledujeme ľudský život, ako spôsob existencie človeka, skupín, spoločnosti, vzhľadom na sociálny život. Pritom vychádzame z rešpektovania najvšeobecnejších kritérií poznania sociálnych javov, ich analýz, stanovenia postupov, realizácie postupov a ukončenia a zhodnotenia sociálnej činnosti.

Stav vývoja sociálnej práce na Slovensku začína tým, že sociálna práca sa stala skôr odborom vzdelania ako samostatným formálnym objektom vedy.

Teória sociálnej práce obsahuje doterajšie poznanie praktických postupov a interpretácie nových informácií. Stojí pred cieľom poukázať a zodpovedať na teoreticko-praktic-

ké otázky sociálneho života človeka, testovať hypotézy a podieľať sa aj na riešení sociálnych problémov týkajúcich sa sociálneho života človeka.

Podstatné vytvorenie spätných väzieb prostredníctvom výskumu – analýzy – výučby sociálnej práce aj na Slovensku sa zatiaľ iba sporadicky naznačuje.

Domnievame sa, že aj výučbový proces by mal prebiehať ako teoreticko-praktická informácia využiteľnosti výsledkov súčasného stavu vedeckého poznania na efektívne vytvorenie strategickej koncepcie rozvoja a riešenia sociálnych problémov v konkrétnej každodennej praxi.

Rozpornosť sociálnej práce sa často uvádza ako protirečivosť najmä v súvislosti s inými odbormi vzdelania ako napríklad so sociálnou pedagogikou, sociálnou psychológiou, sociálnou ekonomikou, sociálnou etikou a pod. Domnievame sa, tento prístup je viac-menej vo význame kolízie a nie rozpornosti, vo význame jednak zrážky klasického chápania vied o človeku z pohľadu pedagógov, psychológov, sociológov, právnikov, ekonómov, medicíny a pod.

Charakterizovanie sociálnej práce ako „problémovej disciplíny“ spočíva v ťažko riešiteľnej alebo dosiaľ nerozriešenej, otvorenej, spornej a pritom naliehavej otázke. Nebudeme pristupovať k sociálnej práci iba z pohľadov problémových súdov a vzťah subjektu k predikátu pokladať iba za možný, lebo spoločenská prax zjavne potvrdzuje jej opodstatnenosť a naliehavosť.

Stanoviť funkčnosť sociálnej práce nemožno ani z prístupu či z priebežného hodnotenia napr. že sociálna práca vnímame ako semidisciplínu, ale z uchopenia sociálnej problematiky konkrétneho sociálneho života človeka, jeho významnosti a efektívnosti a najmä funkčnosti.

Vymedzovať sociálnu prácu ako „hraničnú disciplínu“, vo význame myslenej čiary oddeľujúcej od seba určité odbory vedy ani nenaznačuje jej kontúry, pritom hraničenie možno vnímať aj ako byť blízky k niečomu, dokonca celkom sa podobáť niečomu.

Výraz „pomáhajúca profesia“ alebo „pomáhajúce profesie“ už vôbec nič nerieši, skôr komplikuje rozpätie sociálnej práce a to či už ako odboru alebo odboru vzdelania. Je to pravdepodobne odvodené od vnímania sociálnej práce len ako pomoci a nerešpektuje sa jej trojstupňový rozmer vyjadrovaný prostredníctvom pomoci, pomoci k svojpomoci a využitia potenciálu každého jedinca na dôstojné prežitie jeho pozemského života v každodennom sociálnom rozmere.

V súvislosti s pojmom sociálna práca ako „aplikovaná veda“ otvára sa úvaha členenia vied. Podstatou aplikovateľnosti je využitie súčasného stupňa poznania o človeku, o spoločnosti, o sociálnom prostredí a komunikácii. Aplikáciu vnímame ako formu vedeckého prístupu, či postupu využitia poznaného, ako metódu postupov zovšeobecňujúceho poznania konkrétneho sociálneho života človeka, skupiny, komunity, spoločnosti, Európy a sveta. Sociálna práca je historický vznikajúci poznávací a pracovný proces s konkrétnym adresátom, ktorému sprístupňuje postupy, vytvára postupy uľahčovania orientácií a riešenie problémov sociálneho života.

V sociálnej práci ide i o naladenie alebo doladenie sociálnej aktivity jedinca, skupiny tak, aby s najmenšími problémami dokázali pozemský život prežiť vo svojich vlastných

intenciách, v reálnom súlade so spoločenským intenciami. Plnosť individuálneho prežitia života jednotlivca vyžaduje od neho rešpektovanie podstatných sociálnych dohôd, úzusu, zákonitosti a zákonných opatrení. Vzájomné väzby individuálneho života a spoločenského života sú zakódované v spoločnom dobre, solidarite, subsidiarite, v kompromisoch, v tolerancii a tiež v skúmaní možnosti prevencie, resocializácie a hodnot.

Domnievame sa, že súčasný stav je výsledkom etablovania sociálnej komunikácie jednotlivca a jeho potenciálu, prostredníctvom ktorého vstupuje do spoločenského diania alebo je z neho vylučovaný, či sám sa vedome alebo nevedome vylučuje. Problém sociálne slabých a slabších, kritéria na ich vymedzovania, sú len hľadanými pomocnými kritériami.

Ani náčrt multidisciplinárnych, interdisciplinárnych a transdisciplinárnych prístupov nerieši problém vymedzovania predmetu sociálnej práce, ako to vidieť už v predchádzajúcej časti uvádzaných názorov.

Všeobecným metodologickým problémom sociálnej práce, čo platí aj v iných odboroch vzdelania, je, že čas a priestor nemožno vnímať len ako nemenné skutočnosti, v rámci ktorých sociálny život existuje.

Okrem iného upútava úvaha zo Správy Gulbenkianovej komisie o reštrukturalizácii sociálnych vied v postkomunistických krajinách: „Existuje pravda nebezpečie, že vedci budú chcieť jednoducho prevziať existujúce západoeurópske štruktúry, pretože predstavujú budúcnosť odlišnú od ich vlastnej bezprostredne predchádzajúcej minulosti, aby pritom rozpoznali skutočné potiaže, ktoré má západný vysokoškolský systém“ (Wallerstein, I. 1998; 106).

Sociálna práca vnímaná ako transdisciplinárna oblasť spoločenského regulovania umožňuje nadhľadovo vnímať funkčnosť sociálnej práce a smerovať k vlastnej konštitučnej teórii sociálnej práce, pričom sa sociálna práca stáva aj zdrojom ekonomického a kultúrneho rozvoja.

Koncipovanie sociálnej práce ako sociálnej inštitúcie v konkrétnej spoločnosti, v konkrétnom časopriestore umožňuje rešpektovanie danej ekonomickej situácie a jej výhľadov. Treba ju koncipovať so zjavným prihliadnutím na existujúce reálne zdroje. Jej funkčnosť je podmienená rozmnožovaním zdrojov tvorby bohatstva a sociálno-kultúrnych prínosov, ktoré sú významným prvkom rozvoja demokratickej spoločnosti.

Sprístupnenie sociálnej informovanosti zameriavame na sociálnu komunikáciu s prostredím na primeranej kultúrnej úrovni vrátane konkrétnych sociálno-politických opatrení, fungovania sociálnych subjektov a aktivizácie jednotlivcov na účasti tvorby zmien sociálno-politického prostredia.

Sociálna práca vníma pokrok vo výraznej závislosti na raste ľudskej tvorivosti, na vytváraní priestoru pre dynamické rozvíjanie vlastného potenciálu človeka, sebayjadrenia človeka v tomto zložitom svete, vrátane jeho „každodenného rozmeru“. Pokúša sa odкрývať otázky života, ktoré sú vo vonkajších a vnútorných možnostiach, istotách človeka a jeho celkového obohacovania.

Až potom sa dostávame v sociálnej práci pred konkrétnu úlohu vyvodzovania dysfunkčných prvkov, k tomu, na základe akých kritérií ich identifikovať a v neposlednom

rade ako s nimi narábať. Nemožno prejsť mlčaním neprítomnosť vyvodzovania sociálnej práce z celku sociálneho života.

4. Vyvodzovanie sociálnej práce

Princíp sociálnej spravodlivosti znamená, že človek môže získavať takú časť materiálnych a duchovných prostriedkov a hodnôt, aké mu vzhľadom na jeho postavenie v spoločnosti patria. Rozdeľovanie je podľa toho, čo sám jednotlivec pre spoločnosť odovzdáva, spoločnosťou prijatý úzus vyplývajúci z diferenciácie investícií v predproduktívnom veku, zásluhovosti v produktívnom a zabezpečovania v poproduktívnom veku.

V princípe spoločného dobra je vyjadrená základná myšlienka personálnej existencie v individuálnom a sociálnom rozmere človeka. Väčšina dohier (hodnôt), ktoré patria k ľudskému bytiu sme schopní utvárať iba spoločne.

Pokiaľ nebudeme vnímať spoločné dobra zo spoločného úžitku, bez ktorého ľudstvo nemôže existovať, začíname strácať zmysel a cieľ ľudstva.

Predpokladom existencie spoločného dobra je zmyselný poriadok v spoločenstve, dodržiavanie pravidiel, funkčnosť inštitúcií a orgánov, kodifikovanie pracovno-právnych vzťahov, preventívnych opatrení v záujme vyváženého fungovania spoločenstva.

Z pozície štátu je spoločné dobro kodifikovaný a právne zaručený a zabezpečený zmier. Neznamená to, že štát rozhoduje o všetkých hodnotách, zabezpečuje najmä organizačno-politické predpoklady, kde sa môže jednotlivec všestranné rozvíjať. Ide o sociálno-právnu ochranu zabezpečenia sociálneho zmieru prostredníctvom základných ľudských práv. Štát nemôže však vziať na seba celé spoločenské uplatňovanie hodnôt. Tým by negoval tvorivé sily celku, skupín a jednotlivcov a namiesto toho, aby slúžil, blokoval by rozvíjanie osobnej dôstojnosti človeka.

Spoločné dobro v jeho „organizačnej“ funkčnosti môže sa premietiť v dostatočne vymedzených formálnych pravidlách, právnych normách, inštitúciách v rámci humánneho spolužitia. Tieto hodnoty, i keď majú „formálny nádych“, dotvárajú zmysel základných hodnôt a základných ľudských práv prostredníctvom potrebných medzinárodne prijatých princípov, inštitúcií a pravidiel slobodného ústavného štátu ako prvku spoločného dobra.

Prítomnosť a hrozba sociálnych vylúčenosti, sociálnych pascí, odkázanosti na pomoc druhým, potreba služieb na komunitnej báze, efektívneho sociálneho vyjednávania atď., stále výraznejšie požadujú orientácie na sociálnu akceptáciu, sociálnu súdržnosť, sociálnu ochranu, sociálnu stabilitu, sociálne potreby a sociálnu spotrebu a sociálneho výkonu.

Na Slovensku prakticko-komerčné vymedzovanie, vzájomná odlišnosť sociálnej práce od psychológie, právnych disciplín ale najmä sociálnej pedagogiky, bolo poplatné preberaniu existujúcich postupov v iných odborov vzdelania do obsahu a rozsahu sociálnej práce. Reálne bolo podmienené najmä tým, kto sa konkrétne podieľal na zakladaní sociálnej práce ako odboru vzdelania, či to boli pedagógovia, psychológovia, sociológovia a pod. Otvorené zostali otázky štrukturálnej a organizačnej povahy.

Ani na Slovensku nedošlo za ostatných desať rokov k výraznejším pokusom v principiálnej diskusii o vymedzení odborov vzdelania, ešte dodnes sociálna práca s je zaradená do pedagogických vied. Úsilím je hľadanie a pokusy vymedziť obsah a rozsah sociálnej práce vo väzbe k „sociálnemu životu“, a jeho každodennej sociálnej forme.

Súčasne sociálny pracovník začína byť vnímaný v pozícii agensa, aktívneho činiteľa, pôvodcu aktivizovania sociálneho potenciálu klienta, spolutvorcu v jeho rozhodovaní. Je iniciátorom často i pôvodcom vyvolaných aktivít klienta. Okrem teoretického vzdelania má byť vyzbrojený poznaním praktického života, jeho každodenného rozmeru v prá-
vach a povinnostiach klienta voči sebe samému a spoločnosti.

Rozsah konkrétnej činnosti agensa možno začleniť do niekoľkých rovín činností.

Podstatnou, finálnou činnosťou sociálneho pracovníka je konkrétna činnosť s klientom, jeho kooperatívna činnosť v sociálnom živote klientov. Rozsah činností agensa je v už naznačovanej konkrétnej činnosti s klientom v širších dimenziách, v konkrétnej činnosti v sociálnych inštitúciách, v konkrétnych činnostiach rozvíjania sociálnej práce, postupným výrazným prezentovaním stavovskej profesionality a podielom na formovaní celospoločenského života spoločnosti.

V súčasnosti ide na Slovensku o kolektívnu diskusiu vzdelávateľ'ov v sociálnej práci v hľadaní ciest terminologického vymedzovania ako odboru, funkčnosti a miesta v systéme spoločenských vied so zameraním na aproximáciu sociálnej práce na Slovensku.

Prístup k človeku je prejavom jeho komplexného hodnotenia každodenných ľudských aktivít z pozície bio-psycho-sociálneho prístupu.

Sociálna práca sa tak stáva dieťaťom moderného civilizovaného života. Jej vznik je nesprostredkovaný, vyvolaný neustálou premenou životných súvislostí. Z toho možno vyvodzovať, že dôležité spoločenské procesy každodenne vyžadujú od človeka množstvo aplikovaných vedomostí. Sociálna práca je konkrétny životný odbor a jej sociálne spory ako „profesionálny sociálny spor“ predpokladá človeka sociálne analyzovať na vysokej profesionálnej úrovni.

V sociálnej práci pristupujeme k ľudskému životu ako k „sociálnemu faktu“, s rešpektovaním, že sa bez vlastného pričinenia rodíme, (človek skôr dokáže svoj život žiť, ako si uvedomiť jeho zmysel), ako ku komplexnej činnosti živej bytosti, ktorá je sprevádzaná množstvom sprievodných komponentov a interakcií s inými ľuďmi. Žiaduci je špecifický rozbor konania, spôsobu pohybu, v zmierlivom pohybe jedinca v pozemskom živote. Ďalej je potrebný profesionálny prístup ku každodennému životu, profesionálne analýzy a rozbor, ktorý sa týka svojráznych polôh, do ktorých sa v živote dostaneme. Čo sa týka každodennej „svetskej konkrétnej životnej“ praxe, niektorí ľudia potrebujú vedenie, aby si mohli zachovať „autonómiu praktického života“.

Sociálna práca sprístupňuje i laickému publiku možnosť nazrieť dovnútra problémov a na riešenie otázok komplexne, bez osobitných kompetencií, ktoré sa častokrát venujú z „vlastnej“ pozície a teda aj obmedzenej kompetencie.

Sociálna veda sa dnes formuje ako moderné ponímanie „sociálneho“, sociálnych vzťahov, ako spoločensko-teoretický vzťah dneška a zajtrajška. Profesionálna prax nám vytvorila základne východiska postupného „usadzovania“ sociálnej práce ako teoretic-

ko-praktickej disciplíny. Autozámery jedinca a skupiny, ich rozvojový rozmer možno uskutočňovať za podmienok poznania, a tým aj teoretickej pripravenosti sociálnych pracovníkov.

Technológia komunikácie všedného dňa je súčasne zložkou vedeckosti práce. Umožňuje identifikáciu problémov každodenného praktického sociálneho života ľudí na komplexnom prístupe.

Postupne vzniká potreba určitej konkrétnej odbornej prípravy na vykonávanie sociálnych činností a sociálna práca sa formuje ako prvok s obsahom od krátkodobých kurzov, postupným vymedzovaním vzdelávacieho obsahu a rozsahu, až dospieva do formy univerzitného vzdelania vrátane rigorózneho pokračovania a doktorandského štúdia ako najvyššej formy vysokoškolského vzdelania a tiež s možnosťou habilitačných a inauguračných postupov. Z toho vyplýva, že sociálna práca sa stala odborom vzdelania a udeľuje sa jej z pozície vzdelávania akreditačná suverenita.

Základným zámerom 1. celoslovenskej konferencie sociálnej práce (máj 1999), bola teória a metodológia sociálnej práce, metodika sociálnej práce a podiel iných odborov na formovaní sociálnej práce. Bol to pokus o určité o určité zjednotenie vzdelávateľov sociálnej práce na Slovensku a tiež ako praktická príprava na európsku konferenciu pod garanciou ECSPRESS s názvom: „Príprava sociálnych profesií pre budúcu Európu“ v auguste 1999 v Modre-Harmónii.

5. Teoreticko-praktický model sociálnej práce a jej trendy vývoja

Teória sociálnej práce usporiadať sústavu základných ideí poznania, ktoré podmieňujú existenciu ľudstva a výrazne sa zameriavajú na vyváženosť spoločenských rozvojových tendencií s čo najplnším rešpektovaním individuálnych záujmov prostredníctvom uplatňovania a rozvíjania vlastného sociálneho potenciálu klientov. Sociálnu prácu vnímame ako súhrn, súbor problémov v oblasti sociálneho života človeka v jeho každodennom rozmere.

Aproximácia sociálnej práce predpokladá priblíženie vnímania sociálnej práce k jej historickému vývoju, vnímaniu súčasného stavu vo svete a v Európe, a najmä v stredo-európskych krajinách. Je to aj postupné riešenie zložitej úlohy sociálnej práce v slovenských podmienkach s rešpektovaním slovenských špecifik a najmä nevyhnutnej väzby sociálnej politiky a sociálnej práce v transformačnom procese vyjadreného zásadnými zmenami v štruktúre spoločnosti (Strieženec, 1993). Využitie slovenského potenciálu pre tvoriacu sa architektúru slovenskej sociálnej práce je prirodzenou úlohou jej rozvíjania.

Zmyslom sociálnej práce zostáva vyváženosť človeka ako tvorcu hodnôt a konzumenta. Sociálna politika na Slovensku, ako súčasť komplexnej politiky štátu ponúka možnosti realizácie individuálneho a skupinového potenciálu všetkých ľudí, vytvára a ponúka ďalšie možnosti sociálnej regulácie. Je ponorom do aktivity klienta, do prebudenia „osobnostného potenciálu“ analyzovania a spoločného hľadania východísk. Východiska môžeme hľadať iba spolu s klientom, sociálne zmeny do ktorých klient vedome vstupuje sú podmienené jeho slobodným rozhodovaním pri využívaní jeho vlastnej osobnej aktivity.

Stratégia hospodárskeho rozvoja je alfou a omegou sociálneho rozvoja. Dane obyvateľstva sú príspevkom na zabezpečovanie sociálnej koncepcie v kultúrnom štáte. Verejný sektor zvyrazňuje zodpovednosť občana prostredníctvom zodpovednosti za kvalitu svojho vlastného života.

Medzi prínosy analýzy a realizácie sociálnej práce na Slovensku radíme aj potrebu Komory sociálnych pracovníkov ako samosprávnej stavovskej organizácie, ktorá bude združovať sociálnych pracovníkov, chrániť a obhajovať práva členov komory, vrátane pracovných podmienok potrebných na výkon povolania sociálneho pracovníka. Bude poskytovať členom komory sociálnych pracovníkov odborné, právne a ekonomické poradenstvo v súvislosti s vykonávaním povolania sociálneho pracovníka, riešiť podnety a návrhy a sťažnosti členov komory sociálnych pracovníkov v súvislosti s ich právami a povinnosťmi vyplývajúcimi zo zákona. Komora sa bude vyjadrovať aj o odbornej a etickej spôsobilosti sociálnych pracovníkov. Na základe osobitných odborných prístupov vydávať osvedčenia oprávňujúce vykonávať povolanie sociálneho pracovníka v neštátnej sfére.

Záver

K zamysleniu sa o ďalšom rozvoji sociálnej práce pre tretie milénium inšpiruje aj definícia sociálnej práce prijatá na Valnom zhromaždení Medzinárodnej federácie sociálnych pracovníkov v Montreale v Kanade v júli 2000, ktorá nielenže nahrádza definíciu z roku 1982, ale dynamizuje vývoj sociálnej práce a zdôrazňuje, že nijakú jej definíciu nemôžeme považovať za vyčerpávajúcu.

Upozorňuje na metodológiu sociálnej práce, ktorá sleduje na systematickom súhrne teoretických a empirických poznatkov odvodených z výskumu a praktického hodnotenia lokálnych poznatkov, špecifických pre daný kontext. Prekonáva spomínaný akademizmus sociálnej práce a súčasne je výzvou na postupné a trpezlivé postupy výskumu s využívaním teórie o ľudskom rozvoji.

Aby bola sociálna práca efektívne fungujúcou inštitúciou predpokladá vytvorenie spätnej väzby so sociálnou politikou. Sociálna práca je verifikátorom praktickej sociálnej politiky, čím sa podieľa na dynamizácii sociálno-ekonomického rozvoja ako predpokladu tvorby celkového prostredia pre využitie vlastného, osobnostného potenciálu jednotlivca.

V rámci strategických zámerov rozvoja spoločnosti a jednotlivcov reaguje sociálna práca na komplexné rozvojové tendencie celku sociálneho života a na existujúce krízové stavy v spoločnosti, ktoré sú dôsledkom jej existujúcej štruktúry, organizácie a regulovania. Význam spočíva v selektovaní naliehavých prípadov v každodenných osobných a sociálnych problémoch obyvateľstva. Dysfunkčné prvky možno vyvodzovať z poznania funkčnosti teórie a skutočného reálneho sveta.

Sociálna práca obsahuje aktivity v práci s jednotlivcom, skupinou a komunitou, poradenstvo v odstraňovaní už existujúcich kolíznych a dysfunkčných prejavov s výrazným zameraním na preventívnu činnosť (Schavel, 1999).

Vyústením sociálnej práce v praktickej podobe je nezastupiteľná funkčnosť pri

koncipovaní sociálnych služieb ako súčasti praktického riešenia kolíznych situácií a rozvoja celkovej kvality života.

Predpokladom je komplexný prístup množstva subjektov, ktoré artikulujú potreby spoločenskej praxe. Rešpektovanie potrieb adresáta sociálnej práce – klienta, požiadavky zamestnávateľov, i to akých konkrétnych sociálnych pracovníkov potrebujeme, čím majú byť sociálni pracovníci vybavení, aká má byť ich spôsobilosť.

Existujúci informačný tok o sociálnej práci, celkovú štandardnosť odboru sociálnej práce, nedosiahneme iba konzervovaním alebo nefunkčným prenášaním výsledkov z iných odborov.

* *Kontakt na autora: e-mail: sapientia@ba.telecom.sk*

Použitá literatúra:

Definícia sociálnej práce prijatá na Generálnom zhromaždení Medzinárodnej federácie sociálnych pracovníkov (IFSW) v Montrealy v Kanade v júli 2000.

Drapela, V.J. **Přehled teorií osobnosti**. Praha: Portál, 1997.

Hroncová, J., Hudecová, A.; Matulayová, T. **Sociálna práca a sociálna pedagogika**.

Banska Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 2001.

Levická, J. **Teoretické aspekty sociálnej práce**. Bratislava, 2002.

Ludské práva. Výber dokumentov OSN. Bratislava: Archa, 1995.

Matulay, S.; Matulayová, T. **Sociálna práca**. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 1998.

Mrázová, A. **Sociálna práca a jej najfrekvencovanejší pracovný nástroj – rozhovor**. Práca a sociálna politika, 2000, č. 10.

Schavel, M. **Aktuálny stav a možnosti rozvoja sociálneho poradenstva na krajských a okresných úradoch – odboroch sociálnych vecí**. In: Príručka sociálneho pracovníka. Tempus Phare Joint European Projekt IBJEP 1341298. Vydavateľstvo Peter Huba, 1999.

Strieženeč, Š. **Náčrt problematiky sociálnej politiky**. Bratislava: UK, 1993.

Strieženeč, Š. **Slovník sociálneho pracovníka**. Trnava: AD, 1996.

Strieženeč, Š. **Úvod d sociálnej práce**. Trnava: AD, 1999.

Tokárová, A. a kol. **Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce**. Prešov, 2002.

Wallerstein, I. **Kam směřují sociální vědy**. Zpráva Gulbenkianovy komise o restrukturalizaci sociálních věd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998.

Žilová A. **Kapitoly z teórie sociálnej práce I**. Žilina: Edis, 2000.

Doc. PhDr. Július
Táncoš, CSc. je
vedúcim Katedry
rómskej kultúry
na Fakulte
sociálnych vied
Univerzity
Konštantína
Filozofa v Nitre.
Doc. PhDr.
Viliam Longauer,
CSc.* pracuje
ako vysokoškol-
ský učiteľ na
Katedre rómskej
kultúry tejnej
fakulty.

Abstrakt:
*Sociálna práca
na Slovensku
získava, aj
napriek proble-
matickému
vývoju v pred-
chádzajúcom
období, opätov-
ne pozíciu
samostatnej
vednej disciplíny,
ktorá sa opiera
o systém vlast-
ných*

Sociálna práca ako systém vedeckého poznania

Social work as a system of scientific cognition

Úvod

Sociálna práca na Slovensku si aj napriek jej prerušenému vývoju v predchádzajúcom období opätovne získala svoju pozíciu samostatnej vednej disciplíny, ktorá sa opiera o systém vlastných teoretických poznatkov. Dodnes sa ešte diskutuje o tom, či sociálna práca je aplikovanou alebo samostatnou oblasťou vedeckého poznania a či ju možno zaradiť do systému vedeckého poznania. Z toho dôvodu, by sme chceli poukázať na niektoré teoretické východiská sociálnej práce a potvrdiť jej opodstatnenosť o jej vedeckosti.

Sociálna práca ako odbor interdisciplinárny vzniká už na určitom stupni vývoja sociálneho, filozofického, ekonomického, spoločenského myslenia, ale úvahy o sociálnej starostlivosti sú sprievodným znakom ľudstva počas celej jeho existencie. Vyvíjalo sa od izolovaných myšlienok až po vypracovanie ucelených koncepcií sociálneho zabezpečenia. Sociálna práca sa dnes na Slovensku ako vedný odbor iba profiluje, jeho proces, v ktorom sa vymedzuje jej predmet skúmania, dotvára sa pojmový aparát, vnútorná štruktúra, oblasť praktického uplatnenia, jej inštitucionalizácia, vzájomný vzťah k príbuzným vedám – sociológii, psychológii, pedagogike, histórii, práva, a pod.

Dejiny sociálneho myslenia

Sociálne myslenie v starom Oriente – filozofické učenie danej doby a spoločenské prostredie svojím charakterom neumožňovalo rozvoj sociálnych učení a teórií. Ľudia žili v roľníckom hospodár-

stve, obklopení kastovníctvom, poverami, náboženskými doktrínami a neuceleným zákonodarstvom. Za zdroj sociálnych súvislostí a zmien boli považované nadprirodzené sily, a preto nebolo potrebné vytvárať koncepcie sociálneho pokroku.

Charitatívny charakter sociálnej práce má dlhodobú históriu. V starom v Egypte, Grécku existovala ústavná starostlivosť o chorých, útulky a sirotince. Východiskom sociálnych myšlienok v tomto období bol ideál slobodného občana v slobodnom štáte, ktorý žil z práce svojich otrokov, a preto od štátu nepotreboval sociálne garancie svojej existencie. Sociálnymi otázkami sa z radov antických mysliteľov zaoberal najmä Platón, ktorý svoje sociálne myšlienky uviedol v diele *Politeia* (Ústava), kde vyjadruje sklamanie nad svojimi spoluobčanmi a navrhuje ideálnu spoločnosť slobodným občanom založenú na cnosti, t. j. spravodlivosti a usporiadaní utopistickým štátnym systémom, ktorý majú spravovať filozofi, chrániť strážcovia a ktorého základnú vrstvu tvoria remeselníci a roľníci. V tomto ideálnom štáte chorých a zranených treba liečiť len vtedy, ak je nádej, že sa vrátia na miesto v deľbe práce ako vojaci alebo remeselníci. Účelom liečby je navrátiť pracovnú schopnosť narušenú chorobou alebo úrazom, nie predlžovať život chorým a zraneným.

Aristoteles na rozdiel od Platóna rozvíjal svoju teóriu na empirickej a racionálnej analýze pozorovanej skutočnosti, rešpektujúc realitu prírody, človeka a spoločnosti. Hovoril o takom usporiadaní spoločnosti, ktoré prihliada k špecifickosti, povahe a podmienkam daného národa. Aristotelova etika vidí hlavný cieľ v najvyššom dobre, t. j. blaženosti, ktorá je zmyslom života. Slobodný človek ju dosiahne mravným konaním. Chudobný, chorý, či osudom prenasledovaný človek môže byť blažený, ako i cnostný. Slobodný človek má svoju cnosť – zdatnosť a prispôsobivosť uplatniť predovšetkým tým, že si pomôže sám a keď sa mu to nepodariť tým, že bude rany osudu dôstojne znášať. Aj Aristotelovi je cudzie pochopenie pre tých, ktorí sa ocitli v ťažkej situácii. Vo svojich dielach spája neduživé deti a deti s telesnými vadami s usmrcovaním, hovorí o regulácii sobášov a pôrodnosti.

V dejinách samotnej sociálnej práce prelomovým obdobím je 9. storočie n. l., kedy sa rozvíja organizovaná sociálna práca prostredníctvom kláštorov a cirkevných spoločenstiev. Zo stredoveku sú známe chudobince a starobince, policajný poriadok cisára Ferdinanda z roku 1552 stanovil povinnosť starostlivosti o chudobných. Prvé novodobé inštitúcie sociálnej starostlivosti vznikali za vlády Márie Terézie a Jozefa II., známe sú aj prípady jednotlivcov,

teoretických poznatkov. V posledných rokoch sa viedla na Slovensku diskusia o tom, či je sociálna práca aplikovateľnou alebo samostatnou oblasťou vedeckého poznania. Zároveň vznikla diskusia o jej zaradení do systému vied. Predložený príspevok poukazuje na teoretické východiská sociálnej práce a na jej aplikácie vo výučbe sociálnej práce na KRK.

Abstract:
Although the development was interrupted in the past, social work in Slovakia

nowadays stands in the position of an independent scientific discipline which emanates actual theoretical knowledge. In the past years experts in Slovakia have been discussing the fact if social work is an application or an individual part of science theory and they have also been discussing the position of this discipline. The submitted speech shows theoretical standpoints of social work and also the application models in training courses of social work in The department of Roma culture of FSS CPU.

ktorí sa starali o emigrantov, väzňov, deti s postihnutím.

Počiatky organizovanej sociálnej práce, vychádzajúc z jej podstaty, sa spájajú s koncom 19. storočia. Základ inštitucionálneho ponímania sociálnej práce položili utopisti v 19. storočí. Sociálne inštitúcie sú integrálnou súčasťou spoločenského usporiadania štátu, ktoré spoluvytvárajú sociálne prostredie, v ktorom sa uspokojujú občianske práva. Pravda, problémy ako je hlad, choroby, zneužívanie, prenasledovanie, týranie, chudoba, násilie sú v ľudskej spoločnosti nepretržite prítomné. Oproti týmto negatívnym, sociálne zaťažujúcim situáciám, ako keby na zdôraznenie ich obtiažnosti stoja: prebytky, moc, sila či peniaze. Vplyv oboch protipólov na individuálne ľudské životy, ako aj prístup spoločnosti k riešeniu týchto problémov, napokon vyústili do odborného, teoretického štúdia spomínaných problémov zo špecifického pohľadu rodiacej sa novej profesie – sociálnej práce.

Prvá etapa rozvoja teórie sociálnej práce, t. j. roky 1890-1914, je charakteristická skúmaním otázok spojených s definovaním základných sociálnych problémov ako sú spoločenské štruktúry, rozličnosť sociálnych a ekonomických systémov a v náväznosti na reformy pomoci poskytované v jednotlivých krajinách. Teoretickými otázkami sociálnej práce v tomto období sa zaoberali napr. Octavia Hill, Florence Kelly, Jane Addams, Grace Albott, Marry Richmoud, Berta Reynolds, Alice Salomon, Ilse Arlt, Helana Radlinská, Elena Maróthy-Šoltesová a ďalší.

Ústrednou témou teoretických prác v tomto období bola predovšetkým otázka chudoby a sociálneho vylúčenia. Jednotliví autori sa zameriavali na fungujúce mechanizmy, ktoré vo vnútri spoločnosti vedú k narastaniu chudoby a ktoré prispievajú k sociálnej, etickej alebo inej forme neznášanlivosti a tým sa podieľajú na sociálnom vylúčení jednotlivcov či celých skupín. Súčasťou ich teoretických prác sú aj otázky, kto do akej miery a akým spôsobom môže napomôcť riešeniu spomínaných problémov.

Moderné problémy sociálnej práce

Druhá etapa o vedeckom poznaní sociálnej práce začala už v medzivojnovom, období t. j. v rokoch 1918-1941, ktoré vyústilo do množstva prístupov v teoretickej výstavbe odboru sociálna práca, ako bolo napríklad psychodynamicky orientovaná sociálna práca, ego-psychologická škola, behaviorálne, ale tiež kognitívne zameraná teória učenia, teória sociálnych rolí, terapeuticky orientovaná sociálna práca, rodinná terapia, atď.

Po I. svetovej vojne sa v teoretických prácach viacej objavujú

(v porovnaní s predchádzajúcim obdobím) témy pracovného vylúčenia, problémy súvisiace so životnými cyklami, problémy spojené s vnútornými psychickými procesmi, otázky optimálneho spôsobu sociálneho diagnostikovania, významu sociálnej diagnózy ako aj rozvoj iných metodických postupov realizovaných v sociálnej práci.

Už od 20. rokov minulého storočia sa sociálna práca usilovala o zaradenie do všeobecného systému vedeckého poznania. E. Engelke vo svojej práci disponuje veľkým množstvom vedeckých východísk, teoretických koncepcií, či vedeckých modelov. Táto teoretická základňa sociálnej práce je tak široká, že pre jej označenie sa Engelkemu javí vhodnejšie používať označenie teoretický súbor sociálnej práce a nehovoriť o jednej teórii sociálnej práce.

Rozsiahlosť a rozmanitosť tohto teoretického súboru spôsobuje, že jednotlivé teórie či koncepcie sociálnej práce veľa razy nie sú dostatočne napĺňané, zostávajú len na úrovni rozpracovania a Engelke preto navrhuje, aby sme hovorili radšej o teoretických fragmentoch sociálnej práce.

Pre množstvo prác, ktoré v tomto období vznikli, je charakteristická na strane jednej snaha o „vedecké spracovanie“ sociálnej práce a na strane druhej tieto práce „znova prezrádzajú nedostatočné znalosti literatúry a malú pripravenosť autorov zaoberať sa myšlienkami iných“. Tento záujem, evidentný predovšetkým u predstaviteľov nemeckej školy sociálnej práce, Engelke podrobil ostrej kritike, pričom existujúce práce rozdelil do štyroch škôl teoretického vzdelávania sociálnej práce, alebo inak povedané, do štyroch škôl teórie sociálnej práce:

- škola zameraná technologicko-normalizačne,
- škola zameraná na hermeneutiku a „každodennú orientáciu“,
- škola zameraná na ekonomiku a manažment,
- škola zameraná na procesuálno-systemický prístup.

Popri Engelkovom delení sa v teórii sociálnej práce môžeme stretnúť so snahou o „utriedení“ existujúcich prác aj napríklad u Helgy Marburgerovej (1971), Hansa Schmidta (1981) či Alberta Mühluma (1986) a ďalších.

Pre sociálnu prácu je v tomto i ďalšom období charakteristickejší proces hľadania vlastného priestoru vo vedeckom poznaní, ako proces dokazovania vedeckosti sociálnej práce. Sociálna práca, ktorá je charakteristická vlastným interdisciplinárnym a multifaktoriálnym základom, je určená pre tak široké spektrum odberateľov, že rozvoj jednotnej, všeobjímajúcej teórie sociálnej práce sa javí ako nespĺniteľná úloha. Rozmanitá situácia, rozmanitá klientela vyžadujú rozmanitosť v prístupe, metódach a nakoniec i vo formách konkrétnej pomoci.

Koncom 70. rokov sa začína výrazne meniť sociálna realita v globálnej spoločnosti, narastá počet nezamestnaných, ekonomicky slabých rodín, drogová a inak závislých, znižuje sa vek mládeže páchajúcej trestnú činnosť atď. V osemdesiatich rokoch 20. storočia, teda v dobe „veľkých úsporných opatrení v sociálnej oblasti a v období masovej nezamestnanosti obyvateľstva, vyšla z módy, vnútorná perspektíva práce a to predovšetkým sociálnej práce“. Úvahy o vnútornej perspektíve sociálnej práce boli jedným z viacerých faktorov, ktoré prispeli k početným kontraverzným diskusiám ako o profesii

sociálna práca, tak i o teórii sociálnej práce.

Odpoveďou na tieto zásadné spoločenské zmeny bol na jednej strane pesimistický pohľad samotných sociálnych pracovníkov na vlastnú profesiu, reprezentovaný napr. Achterhusom, ktorý prisúdil sociálnej práci v našej spoločnosti významnú úlohu pri zachovávaní utlačovania prostredníctvom práce, na strane druhej je to hľadanie nových možností rozvoja sociálnej práce, ktoré nakoniec vyúsťuje do systemickej teórie sociálnej práce, ale tiež teórie životného prostredia, alebo do teórií ako sú Life-model, či teórie konania, teórie komunikácie a pod.

Toto úsilie nadobudlo najväčšej intenzity v 60.-70. rokoch a je preň charakteristická výrazná orientácia na tzv. psychologický model sociálnej práce, v ktorom prevláda z metodologického hľadiska individuálna sociálna práca, a to aj napriek faktu, že koncom sedemdesiatych rokov sa popri individuálnej sociálnej práci rozvíja vo väčšej miere (oproti predchádzajúcemu obdobiu) aj sociálna práca so skupinou.

Sociálna práca bola vo všeobecnosti síce výrazne prepsychologizovaná, ale zároveň bola chápaná samotnými sociálnymi pracovníkmi ako nezávislá disciplína s vlastnou vnútornou perspektívou.

Úspešnosť či zlyhanie sociálnej práce sa odvodzovalo od dvoch základných faktorov, a to:

- od profesionálneho sociálneho pracovníka,
- od klienta.

Niektorí zo spomínaných autorov samozrejme pokračujú vo svojej tvorbe aj v tomto období a pribúdajú k nim napr. Robinsonová, Konopková, Zeller, Krakešová-Došková a ďalší. Pričom hlavné problémy témy, na ktoré sa zameriavajú sociálni pracovníci, nezaznamenali väčšiu zmenu, aj keď rozdielnosť názorov bola v predkladaných teoretických prácach prítomná počas celého obdobia. K zmene odborného záujmu v oblasti teórie, sociálnej práce prichádza až v období prvej väčšej kritiky metódy sociálnej práce, ktorá začala v teoretickej rovine prebiehať na rozhraní šesťdesiatich a sedemdesiatich rokov 20. storočia.

Jednotliví autori ako napríklad Kampl, Zeller, B. Kelbertová, Bruschwitzová upriamujú pozornosť na malé sociálne skupiny – najmä rodinu a problémy jej jednotlivých členov, na problémy komunity, otázky diskriminácie, ľudských práv, nedostatok finančných a materiálnych zdrojov, na problémy „ulice“, ale tiež na otázky súvisiace so zdravím klientov, problémom, domácností, škôl, či na význam stresu vyplývajúceho z interakcie klienta a jeho okolia.

Toto obdobie dalo by sa označiť aj za obdobie kvasenia teórie sociálnej práce, keďže jeho výsledkom je práve odklon od všeobecných problémov a presun autorov k riešeniu otázok spojených s problematikou sociálnej práce. 80. a 90. roky sa tak nesú v znamení vedeckej diskusie orientovanej najmä na témy: sociálne služby, ich obnovenie, organizácia, zodpovednosť, úlohy, štandardy kvality, klient výmenné procesy, interakcia a komunikácia, vzťah jedinca a životného prostredia, atď. Opätovne a s väčšou odbornou fundovanosťou sa otvorila kritika metód sociálnej práce a s ňou spojené úsilie o ich nové chápanie, otázky vzdelávania sociálnych pracovníkov, osobnej zodpovednosti ako

klienta tak i sociálneho pracovníka a s tým súvisiace otázky profesionality, etiky a kompetencií sociálneho pracovníka.

V tomto období sa do popredia dostáva systémový prístup reprezentovaný najmä Goldsteinom, Pincusom a Minahanom, Thierschom, či S. Staub-Bernasconim, Lüssim alebo Holstein-Brinkmannom.

Uvedené chápanie vývoja teoretického myslenia v sociálnej práci je len fragmentálnou ukážkou a mohlo by byť reprezentované inými autormi, ktorí sa venovali nielen spomínaným témam, ale teoreticky rozpracovali napr. sociálno-právne otázky sociálnej práce, či dejiny tejto oblasti atď.

Pred sociálnou prácou ako teoretickou disciplínou stojí v súčasnosti úloha opísať, vysvetliť a zhodnotiť špecifickú sociálnu realitu, ktorú tvoria nielen klienti a ich sociálne problémy, ale tiež možnosti štátnych či súkromných organizácií v oblasti riešenia týchto problémov. Do teoretického poľa sociálnej práce patria aj otázky jej cieľov, metód, hodnôt ako aj praktických vedomostí, ktorými musia sociálni pracovníci disponovať.

„Vedeckosť“ v sociálnej práci sa stala jednou z najdiskutovanejších tém 20. storočia vo vzťahu k tomuto odboru, avšak v žiadnom prípade nemôžeme diskusiu o „vedeckosti“ sociálnej práce spájať až s koncom tohto storočia.

Lord Beveridge, postavil pred sociálnu prácu otázku, či „voluntary action“, ktorú chápal ako základnú metódu, rešpektuje vedecké princípy. T. H. Marshall sa o. i. usiloval nájsť odpoveď na Beveridgeho otázku o vedeckosti sociálnej práce. V Marshallovom chápaní sa úzko viaže k výkonu zamestnania. Marshall napokon dospieva k záveru, že samotná otázka vedeckosti sociálnej práce má výrazný teoreticko-vedecký rozmer. Pri riešení tejto otázky ide o klasicky demarkačný problém z oblasti teórie vedy, ktorý súvisí s úsilím stanoviť hranice medzi vedou a nevedou, čím sa v sociálnej práci otvorila otázka, ktoré poznanie je možné označiť za vedecké a prečo. Vo vzťahu k stanoveniu hraníc vedeckosti neskôr prišiel Wagner s požiadavkou rozlíšiť tri základné prístupy k chápaniu samotnej vedy, resp. k vedeckosti v myslení, medzi ktoré zaradil:

a) Logický pozitivizmus – typickým pre tento prístup je kriticky indukcionizmus. Indukciu ako metódu poznania nemožno oznať za vedeckú. Akceptovať ju ako jedinú vedeckú metódu je možné len v hypoteticko-dedukčnom modeli. Vedecká metóda je založená na postavení hypotéz, ktoré musia byť overované, empirickým výskumom. Pričom vo vede platí zásada verifikovateľnosti, predikuje, že ak nie je v poznaní možnosť riadiť sa zásadou verifikácie, potom nemôžeme hovoriť o vedeckom poznaní.

b) Popperov kritický racionalizmus – v počiatkoch svojej činnosti v chápaní vedy a vedeckého poznania vychádzal z princípov logického pozitivizmu, postupne prichádza s novým pohľadom na možnosti vedeckého skúmania, ktoré on sám označuje ako „kritický racionalizmus“. Popper sa opiera predovšetkým o Humovo tvrdenie. Popper, podobne ako Hume, namieta, že empirické tvrdenia nie je preto možné jednoznačne empiricky verifikovať a predkladá nový model vedeckého poznávania, ktorý je vo svojej podstate hypoteticko-deduktívny. Podľa Poppera zo všeobecného poznania, teda z teórie, môžeme dedukovať empiricky testovateľné dôsledky. Popper sa opiera predovšetkým o fakt, že žiadne všeobecné tvrdenie nie je absolútne dokázateľné, ale každé takéto

tvrdenie je možné s istotou vyvrátiť. Vedecké tvrdenia sa teda majú opierať o vyvrátiteľnosť, ktorá sa stáva znakom vedeckosti.

c) Veda a vedecké poznanie – z pohľadu pragmatického modelu reprezentovaného T. S. Kuhnom. Kuhn kritizoval Popperov prístup k riešeniu poznateľnosti, vedeckosti a objektívnosti poznania vo vede. Popperov prístup označil Kuhn za nezlučiteľný s reálnou vedeckou praxou. Kuhn v úsilí zosúladiť filozofické vedy a prírodné vedy, pri zachovaní vedecky platnej metodológie popiera tvrdenie, že vedecké poznanie musí spočívať len v priamej empirickej vyvrátiteľnosti, uznáva závažnosť pozitívnych dôkazov, pričom poukazuje na fakt, že vedeckému skúmaniu sa podrobujú programy, nie izolované teórie. Kuhn prichádza s tzv. paradigmatickým modelom vedeckého poznania. Každá paradigma, ktorá v určitom období tvorí vedecký základ všeobecného poznania je tak vo svojej podstate relatívna, z čoho vyplýva, že vedu, ako proces všeobecného poznania, nie je možné chápať len na základe logickej rekonštrukcie, bez akceptácie procesu jej vlastného historického vývoja. Hohemeier na príklade zmeny paradigmy sociálnej práce, kde v šesťdesiatich rokoch dominovala paradigma kuratívno-segregatívna (ktorá bola charakteristická silnými autoritami a prvkami disciplíny zameranými na zmenu chovania a tejto paradigme v praxi zodpovedali presne stanovené skupiny klientov), bola nahradená v 70. rokoch terapeuticko-liečebnou paradigmou s jej úsilím o rozvoj profesionálneho prístupu v riešení sociálnych problémov.

Na formovaní sociálnej práce, ako samostatnej oblasti vedeckého poznania sa prejavili vplyvy všetkých troch spomínaných prístupov, ktoré môžeme sledovať v historickom procese vedeckého poznania vo všeobecnosti.

Súčasná obdoba v oblasti teórie sociálnej práce je charakteristická viac úsilím o vytvorenie a zdôraznenie jej profesionálnej identity. Coccoza (In: Havrdová, 1999) tvrdí, že profesionálna identita je dôležitý faktor, ktorý má dôsledky v každodennej práci. Vedomie profesionálnej identity sa utvára prelínaním poznatkov a skúseností v praktickom know-how, ktoré podložené znalosťami, hodnotami a postojmi sa stáva základom vymedzenia profesionálnej role sociálneho pracovníka.

Identita sociálnej práce je výrazne ovplyvnená tým, čo sociálny pracovník robí, jeho prístupom ku klientovi, riešením vyhradených situácií ako aj etickými princípmi. Táto oblasť budovania odboru sociálnej práce úzko korešponduje s problematikou profesionálnych kompetencií, ktoré sú jedným z predpokladov výkonu profesií a zároveň je aj objektom komparácie jednotlivých vzdelávateľov.

Odpoveď na otázku, či je sociálna práca samostatnou oblasťou vedeckého poznania treba začať hľadaním odpovede na otázku: Je sociálna práca osobitnou, samostatnou profesiou?

Podľa Greenwooda sociálna práca je už profesiou, lebo má priveľa jednotlivých spoločných bodov, na to aby sme mohli tvrdiť niečo iné. Sociálna práca ako profesia sa usiluje dosiahnuť na vyšší stupeň v hierarchii jednotlivých profesií, k autoritám a monopolu, ktorý vo všeobecnosti dosahuje len niekoľko popredných profesií.

Zdanlivo prekonanú etapu vo vývoji sociálnej práce, ktorou je obhajoba sociálnej práce ako samostatnej profesie, by sme mohli len spomenúť, keby sa na Slovensku

neotvorila polemika o obsahu sociálnej práce a kompetenciách jej realizátorov – sociálnych pracovníkov.

Predpokladám, že pripomienka tohto „zápasu“ za uznanie sociálnej práce ako samostatnej profesie môže pôsobiť povzbudzujúco pri neľahkej úlohe slovenskej sociálnej práce v súčasnosti, a to pri dobudovávaní sociálnej práce na všetkých jej úrovniach.

Jedno napriek tomu zostáva platné vždy. Zmyslom a cieľom sociálnej práce je aktívna pomoc klientovi v jeho konkrétnej sociálno-problémovej situácii.

Jednotlivé vedecké koncepcie sú výrazne ovplyvnené orientáciou na jednu „základnú vedu“ sociálnej práce. Toto zdôrazňovanie jednej hlavnej vedy, ktorá by mala tvoriť teoretický základ pre rozvoj vlastnej sociálnej práce v jej teoretickej i praktickej rovine, charakteristické práve pre medzivojnové obdobie, vyústilo napokon do vytvorenia tzv. modelov sociálnej práce kam radíme:

- ekonomický model,
- právny model,
- medicínsky model,
- psychologický model,
- pedagogický model,
- sociologický model,
- kombinované modely.

Predmetom sociálnej práce je teda klient a dôvody, pre ktoré potrebuje pomoc zo strany sociálneho pracovníka na jednej strane, ale aj:

- metódy a formy práce s klientom,
- vzťah spoločnosti k objektu sociálnej práce,
- príprava odborníkov ako predpoklad dodržania kvality poskytovaných služieb.

Profesne sa tejto problematike zaoberá aj Katedra rómskej kultúry Fakulty sociálnych vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Katedra rómskej kultúry realizuje prípravu vysokoškolsky vzdelaných odborníkov v odbore: Sociálna práca so špecializáciou pre prácu s rómskym spoločenstvom. Príprava sa realizuje prostredníctvom 5-ročného magisterského štúdia v internej a externej forme.

Cieľom výučby sociálnej práce a jej disciplín (Teória sociálnej práce, Metódy sociálnej práce, Sociálna politika, Nácvik sociálnej práce....) je podať študentom informácie v teoretickej a praktickej rovine. Významným aspektom je aplikácia predmetu na podmienky života rómskeho spoločenstva v Slovenskej republike.

Neoddeliteľnou súčasťou sociálnej práce je osvetová práca. Formou osvetovej práce je potrebné zvyrazňovať a upevňovať samostatnosť a zodpovednosť za budúcu kvalitu rómskeho spoločenstva, pričom je potrebné podporovať ich kultúrne tradície a zvyšovať právne vedomie.

Príprava vysokoškolsky vzdelaných sociálnych pracovníkov pri práci s rómskym spoločenstvom, by mala pomôcť pri integrácii Rómov a pri postupnej zmene hodnotového systému vo vnútri rómskych rodín tak, aby sa vzdelanosť stala primeranou hodnotou a zároveň predpokladom na úspešné zvládnutie sociálnych, kultúrnych, ekonomických a spoločenských problémov.

* *Kontakt na autora: e-mail: jtancos@ukf.sk*

Použitá literatúra:

- Levická, J. **Sociálna práca ako vedecká disciplína**. Sociálna práca a zdravotníctvo, roč. 2. č. 1-2/2001.
- Havrdová, Z. **Kompetence v praxi sociálnej práce**. Praha: OSMIUM, 1999.
- LAAN, G. Van der. **Otázky legitimizace sociální práce**. Boskovice: Albal, 1998.
- Pogády, J., Bernadič, M. **Sociálna práca a zdravotníctvo**. Sociálna práca a zdravotníctvo 1, 2000, č. 1, str. 5-6.
- Svec, Š. **Sociálna práca je teoretická, alebo aplikovaná veda?** Nepublikované, rukopis: Učebnica Základy sociálnej práce.
- Schiling, J. **Sociálna práca, hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce**. Trnava: SAP, 1999.
-

Praktická výučba v odbore sociálna práca, jej fungovanie a efektivita pre profesiu Practical education in the branch social work, its functioning and effectivity for the profession

Úvod

Človek a jeho teoretické znalosti sú základným kameňom jeho profesionálneho a osobnostného rastu. Teória, ktorou človek disponuje je len malou, ale nesmierne dôležitou súčasťou v živote a pracovnej oblasti jednotlivca. Rozvíjanie teoretických znalostí na vykonávanie určitej profesie je určujúcim smerom kvality výkonu povolania. Veľmi dobre si všetci uvedomujeme, že nielen teória vytvára osobnosť človeka v jeho povolani, ale práve samotným pracovným výkonom – praxou, získava neoceniteľné skúsenosti a dopĺňa resp. rozvíja si svoje zručnosti. Sociálna práca ako odbor

Mgr. Ladislav Vaska počas štúdia realizoval na Slovensku vzdelávací program ARKS zameraný na vzdelávanie ľudí s minimálnym vzdelaním. Momentálne je zamestnaný v Občianskom združení Sociálna práca, vyučuje na Katedre sociálnej práce PdF UK predmet: Sociálna práca s nezamestnanými. Mgr. Peter Brnula* pôsobí na Katedre sociálnej práce PdF UK v Bratislave, kde prednáša a je odborným garantom praxí študentov, ďalej v oblasti primárnej drogovej prevencie.*

*Medzi vybrané
profesijné
záujmy patrí:
terénna sociálna
práca, vedenie
skupín, cieľové
skupiny drogo-
závislých a ute-
čencov.*

*Abstrakt:
Príspevok pou-
kazuje na
opodstatnenosť
praktickej
výučby v odbore
sociálna práca,
prepojenie teórie
s praxou,
o praktickej
výučbe na
Katedre sociál-
nej práce PdF
UK Bratislava
v súčasnosti.
Zároveň načrtá-
va niektoré
profesionálne
problémy pri
výkone praktic-
kej výučby
študentmi
a efektívnosť
využitia praktic-
kej výučby*

nie je len teoretickým, ale aj praktickým odborom pri ktorej výkone je nutné poznať a vedieť praktické zručnosti na výkon povolania sociálneho pracovníka. Podľa Strieženca sociálna práca „nadobúda na význame v dvoch základných rovinách:

1. Sociálna práca ako praktická činnosť starostlivosti o klientov, ktorí sa ocitli v sociálne kolíznych situáciách.

2. „Usadzovania“ sociálnej práce ako teoreticko – praktickej disciplíny“ (Strieženec, 2000; 5).

Problém, tému, ktorú chceme vo svojom príspevku vyzdvihnúť je práve význam a prepojenie teórie a praxe už počas vzdelávania sa. Mnoho absolventov po ukončení štúdia sa relatívne ťažko zapája do pracovného procesu hlavne z dôvodu nedostačujúcich praktických skúseností. Pri pohovoroch do zamestnania absolventi ľahko skrachujú z dôvodu, že sú bez praxe. Koho radšej uprednostní zamestnávateľ? Absolventa, ktorý je bez praxe alebo absolventa, ktorý počas štúdia absolvoval dostatočné množstvo praxe?

Odpoveď je jednoduchá.

Prax je činnosť, práca, ktorou sa človek prezentuje, ktorú vykonáva počas štúdia alebo práca, ktorú vykonáva vo svojom povolaní.

Prax si môžeme jednoducho rozdeliť na tri základné typy:

1. prax, ktorú vykonáva študent vysokej, resp. inej školy počas štúdia
2. prax ako prácu, ktorú vykonáva počas svojej pracovnej kariéry
3. praktická výučba ako ideálne prepojenie teórie a praxe, či už počas štúdia alebo počas pracovnej kariéry

Praktická výučba je pojem zahrňujúci teóriu a prax v jednom.

Výkon povolania sociálneho pracovníka si vyžaduje okrem teoretických základov aj praktickú výučbu už počas štúdia na vysokej škole. Študenti sociálnej práce na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave počas štúdia absolvujú povinnú prax v každom ročníku kreditového štúdia v počte hodín 90. Študent od začiatku štúdia v rámci praxe prechádza rôznymi typmi zariadení sociálneho charakteru (ambulantné, rezidenčné, štátne a mimovládne) a rôznymi typmi praxe (exkurzia, zážitkový pobyt, práca s jednotlivcom, komunitou alebo skupinou), osvojuje si teoretické poznatky a zároveň získava praktické skúsenosti a prehľad v oblasti sociálnej práce. Formuje sa jeho profesionálne zameranie a ľahšie sa uplatňuje na trhu práce.

Jednotlivé typy praxí na Katedre sociálnej práce PdF UK v Bratislave sú:

- Exkurzia – je zameraná na návštevu vybraných typov zariadení v oblasti sociálnej práce a sociálnej politiky. Tento typ praxe slúži študentom na to, aby získali základný prehľad o inštitúciách pracujúc-

cich v sociálnej sfére, tiež aby mohli porovnať štátnu a neštátnu sociálnu prácu vykonávanú v daných inštitúciách. Je to v podstate také prvé oboznámenie sa študenta s konkrétnou sociálnou prácou v praxi.

- **Prax I – zážitkový pobyt** – umožňuje, aby si študent „odžil“ sociálnu rolu klienta v niektorom zariadení, aby vykonával činnosti, ktoré v danom zariadení vykonávajú klienti, pretože si myslíme, že prežitý zážitok môže nechať veľmi vysoký subjektívny dojem v človeku. Tento dojem môže napomôcť študentovi sociálnej práce sa v budúcnosti ku nemu vrátiť, keď nastúpi po ukončení školy do zamestnania a môže si sám uvedomiť, ako sa cítil ako klient, keď sa k nemu správali tak či onak, čo nesporne ovplyvní jeho profesionálne pôsobenie a myslenie. Myslíme si, že je to jeden zo spôsobov ako si môže uvedomiť fakt hneď v začiatku vzdelávacieho procesu študenta sociálnej práce, že sociálny pracovník je v inštitúcii pre klienta a nie naopak.

- **Prax 2 – administratíva a riadenie v sociálnej práci** – ponúka možnosti študentom oboznámiť sa s administratívou v odbore. Tu majú možnosť sa oboznámiť s konkrétnou účinnosťou zákonov, ich vykonávaním, ako aj prácou s úradnými materiálmi predpísanými zákonmi.

- **Prax 3 – individuálna práca s klientom** – je vykonávaná pod supervíziou daného pracovníka v zariadení, na tejto praxi si študenti môžu overiť vlastné teoretické poznatky o práci s klientom – jednotlivcom a vyskúšať si ich v praxi.

- **Prax 4 – práca so skupinou alebo komunitou** – študenti majú praktickú možnosť vyskúšať si rozdielnosť individuálnej a skupinovej práce (Brnula, P., Vaska, L., 2003). Táto prax je tiež vykonávaná pod supervíziou daného pracovníka v zariadení.

Praktická výučba v odbore sociálna práca nezahrňuje len povinnú prax študenta, ale aj teoretické prednášky (kurzy) počas štúdia, ktoré obsahujú praktické ukážky, cvičenia, techniky, modelové situácie využiteľné v praxi. Praktická výučba slúži na overenie si teoreticko-praktických vedomostí z prednášok (kurzov) priamo pri výkone praxi v priebehu štúdia alebo v zamestnaní.

Študenta počas štúdia sprevádza jeho osobný výkaz z praxe – portfólio, kde si overuje svoju účasť a výkon praxe aj s referenciami od človeka, ktorý študenta na praxi viedol – supervízora. Portfólio, ktoré študent dostane na začiatku štúdia a do ktorého vďaka rôznorodosti zamerania praxí, „zbiera“ počas štúdia referencie a potvrdenia, môže efektívne využiť pri uchádzaní sa o zamestnanie.

Poznatky z praxe študent referuje na popraxových seminároch u odborného garanta praxí – tútora, kde v niekoľkočlenných skupinách si študenti navzájom odovzdávajú poznatky a skúsenosti

pre výkon povolania sociálnej práce.

Abstract:

The following contribution shows the legitimacy of practical education in the field of social work, the connection between theory and practice and the practical teaching in the Department of Social Work of the Pedagogical Faculty of UK in Bratislava in the present time. It delineates some of the professional problems concerning the practical teaching of students and the effectiveness of using the practical education for the career of a social worker.

z absolvovanej praxe. Podmienkou pre uznanie absolvovania praxe je aj odovzdanie záverečnej správy z praxe, kde študenti konštruktívne kritizujú a hľadajú možné riešenia problematiky z oblasti sociálnej práce.

Má význam praktická výučba aj pre externých (dištančných) študentov sociálnej práce?

Mnoho ľudí je presvedčených, že externí študenti už praktickú výučbu vôbec nepotrebujú, pretože študujú popri zamestnaní, kde prax vykonávajú dennodenne vo svojom povolaní.

Externý študent síce pracuje, ale to mu nebráni v tom, aby si rozšíril svoje pole pôsobnosti na pracovisku, osobný rozhľad. Externým študentom sociálnej práce doneďava povinná prax v študijnom programe chýbala. Zavedenie kreditového štúdia, spočiatku veľakrát odsudzovaného, však prinieslo veľa nových možností. K ponuke povinných kurzov pribudlo pre denné a externé (dištančné) štúdium mnoho nových, špecifických povinne voliteľných a výberových kurzov, kde sa realizuje praktická výučba a príprava na prax priamo na prednáškach. Okrem nových kurzov sa pre externých študentov zaviedla aj povinná prax v rozsahu 30 hod. Rozhodnutie zaviesť prax pre externé (dištančné) štúdium sa ukázalo ako opodstatnené, pretože aj ľudia z praxou dostali možnosť vidieť fungovanie iných inštitúcií a organizácií, využiteľnosť a funkčnosť zákonov v praxi, vžiť sa do role klienta a zároveň sa naučiť pracovať s ním alebo so skupinou v inom prostredí, než v akom pracujú. Ďalším dôležitým faktorom je uvedomenie si svojej vlastnej práce a svojho vlastného prístupu ku klientom vďaka absolvovanej praxi v inom než vo vlastnom pracovnom prostredí.

Praktická výučba dáva veľkú možnosť uvedomiť si študentovi sociálnej práce s kým je schopný pracovať a s kým nie, kde sú jeho limity a hranice, prípadne študenta ovplyvní tak, že sa profesionálne minimálne zorientuje alebo sa rozhodne pre zmenu profesionálneho zamerania. Na Katedre sociálnej práce PdF UK v Bratislave prešla praktická výučba mnohými zmenami počas jej existencie. Forma, ktorú má dnes praktická výučba je riešením snahy skvalitniť a profesionalizovať praktickú výučbu, ktorá je jedným z pilierov vzdelávacieho procesu v sociálnej práci. Budujeme na novo profesiu, ktorá tu už pôsobila a práve preto hovoríme o praxi ako o jednom z pilieri vzdelávania, pretože podľa Tvrdoňa medzi „základné znaky profesie patria:

- príprava na povolanie a prax,
- intelektuálny komponent (tréning v intelektuálnych úlohách, psychologický výcvik pre styk s ľuďmi),
- existenčná a nezastupiteľná úloha (úzke špecializácie v problematike)“ (Tvrdoň, 2002, str. 145).

Kvalitná praktická výučba študenta sa odvíja nielen od teoretických vedomostí samotného študenta a pedagógov vyučujúcich a pripravujúcich študentov na prax, ale najmä od kvalifikovanosti človeka, ktorý vedie študenta na praxi – supervízora. Táto problematika je veľmi diskutabilná a budeme sa jej venovať v niektorom z ďalších príspevkov.

Praktická výučba je len náčrtom tejto problematiky. Osobitne je potrebné venovať sa samotnej príprave študenta na prax, triáde: tútor – študent (praktikant) – supervízor (odbornej pripravenosti tútora a supervízora praxí pre ich odbornú pomoc študentovi)

náplni práce tútora – študenta – supervízora,, problematike umožňovania práce s klientom priamo v praxových zariadeniach (mnohé zariadenia nepustia študenta – praktikanta k práci s klientom pod supervíziou, jednoducho študent ostáva v polohe pozorovateľa alebo len v polohe administratívneho pracovníka, ktorý klienta počas praxe ani len nevidí), uznávaní rôznych foriem praxí, dodržiavanie etického kódexu sociálneho pracovníka (Etickým kódexom sociálnych pracovníkov SR je kódex prijatý Asociáciou sociálnych pracovníkov na Slovensku v máji 1997 (ASPS, 1999), na mysli máme jeho dodržiavanie a prípadne ustanovenie kódexu pre študentov vykonávajúcich praktickú výučbu v zariadení sociálneho charakteru)

Záver

Študijný odbor sociálna práca v slovenských podmienkach napreduje mľovými krokmi, formuje sa a flexibilne reaguje na potreby spoločnosti. Širokospektrálnosť praktickej výučby a jej absolvovanie skvalitňuje odbor sociálna práca, jej výkon, pomáha študentom uplatniť sa na trhu práce a pri výkone profesie sociálneho pracovníka, ktorá si vyžaduje nielen teoretické vedomosti, ale i praktické zručnosti. Príspevok je len náčrtom tejto problematiky. Osobitne je potrebné venovať sa samotnej príprave študenta na prax, triáde : tútor – študent (praktikant) – supervízor (odbornej pripravenosti tútora a supervízora praxí pre ich odbornú pomoc študentovi), „náplni práce“ tútora – študenta – supervízora, problematike umožňovania práce s klientom priamo v praxových zariadeniach (mnohé zariadenia neumožnia študentovi – praktikantovi prácu s klientom pod supervíziou, jednoducho študent ostáva v polohe pozorovateľa alebo len v polohe administratívneho pracovníka, ktorý klienta počas praxe ani len nevidí), uznávaní rôznych foriem praxí, dodržiavanie etického kódexu sociálneho pracovníka (jediným Etickým kódexom sociálnych pracovníkov SR je kódex prijatý Asociáciou sociálnych pracovníkov na Slovensku v máji 1997 (ASPS, 1999)), alebo prípadne ustanovenie kódexu pre študentov vykonávajúcich praktickú výučbu v zariadení sociálneho charakteru).

* *Kontakt na autory: e-mail: vaska@socpraca.sk, brnula@socpraca.sk*

Pdf UK, Katedra sociálnej práce, Znievská 26, 851 06 Bratislava

Použitá literatúra:

ASPS, **Informačný spravodaj Asociácie sociálnych pracovníkov na Slovensku**. Bratislava: ASPS, 1999.

Brnula, P., Vaska, L. **Význam praxí študentov sociálnej práce – využitie teoretických poznatkov v praxi**. Príspevok na vedecký seminár katedier sociálnej práce o praktickej výuke v odbore sociálna práca, Nitra: UKF, 2003.

Strieženec, Š. **Sociálna práca ako praktická a teoretická činnosť**. In: Sociálna práca – vybrané problémy, Bratislava: Národné osvetové centrum, 2000.

Tvrdoň, M. **Etika sociálnej práce a sociálneho pracovníka**. In: Súčasný stav sociálnej práce na Slovensku a perspektívy jej rozvoja, Bratislava: Pdf UK, 2002. ■

PaedDr. Milan Schavel, Ph.D.
pracuje ako
vysokoškolský
učiteľ na Fakulte
zdravotníctva
a sociálnej práce
Trnavskej
univerzity od
roku 2003 ako
interný zamestnanec, zaoberá
sa sociálnym
poradenstvom,
kompetenciami
sociálneho
pracovníka pri
práci s klientom,
podieľa sa na
tvorbe vzdelávacích
štandardov
v sociálnej práci
na Slovensku.*

Abstrakt:
*Tento príspevok
sa zaoberá
vývojom sociálneho
poradenstva v rámci
odkazov niektorých
vybraných*

Sociálne poradenstvo –

– historický kontext a súčasnosť

Social counselling –

– historical context and present

Úvod

Sociálna práca zaznamenáva na Slovensku v ostatných rokoch výrazný rozvoj, ktorý bol podmienený zásadnými spoločensko-ekonomickými zmenami uskutočnenými po roku 1989. Tieto zmeny mali vplyv na vývoj sociálnej situácie väčšiny obyvateľstva, čo zároveň vyvolalo potrebu riešenia niektorých sociálnych problémov. V spoločenskej praxi sa začali prejavovať fenomény ako nezamestnanosť, bezdomovstvo, žobranie, ktoré sme predtým nepoznali, výrazne sa začali prejavovať niektoré sociálno-patologické javy, ktoré boli buď latentné, alebo sa necharakterizovali ako sociálny problém spoločnosti. Občania zostali odkázaní na sociálnu pomoc štátu či už formou dávok alebo iných sociálnych služieb.

Uvedená situácia vyvolala potrebu oficiálnych zmien v sociálnej oblasti, ako napríklad zmeny:

- v legislatívnej oblasti, v ktorej prijatiu významných legislatívnych noriem (zákon o sociálnom poistení, o štátnej sociálnej podpore, o zamestnanosti a o sociálnej pomoci) predchádzala verejná disku-

sia o sociálnej reforme, o tvorbe záchranej sociálnej siete a o transformácii sociálnej sféry,

- v systéme centralizovaného riadenia a paternalistického fungovania štátu na decentralizovanú, diferencovanú sociálnu pomoc so širokou možnosťou realizácie rôznych subjektov s pestrú ponukou služieb, ktoré sa orientujú bližšie na klienta s rešpektovaním jeho jedinečných podmienok,

- v administratívno-byrokratickom prístupe založenom len na finančných dávkach, bez účinnej koncepcie ďalšej diferencovanej pomoci, so snahou využitia neoddeliteľnej súčasti práce s človekom – poradenstva.

Tieto zmeny priniesli so sebou potrebu nových prístupov, foriem a metód práce v sociálnej oblasti. Do centra obsahu sociálnej pomoci sa postupne dostávajú také formy sociálnej práce, ktoré napomáhajú klientovi, rodine, sociálnej skupine alebo komunite zvládnuť náročné životné situácie, s cieľom naučiť sa vyrovnávať so životom a optimálne fungovať vo svojom sociálnom prostredí. Jedným z možných nástrojov sociálnej pomoci je aj sociálne poradenstvo.

Problematica sociálneho poradenstva sa stáva aktuálnou v období, kedy sa kumulujú sociálne problémy. V súčasnej dobe sa neustále zvyšuje počet ľudí, ktorí sú odkázaní na pomoc štátu, nachádzajú sa v sociálnej a hmotnej núdzi a nie sú schopní riešiť svoje problémy bez pomoci inej zainteresovanej osoby alebo inštitúcie.

Poskytovanie sociálneho poradenstva ako jednej z foriem sociálnej pomoci občanovi nie je dostatočne docenené. Bude potrebné postupne spracovať teoretickú a praktickú bázu, spracovať obsahové zameranie a možnosti uplatnenia sociálneho poradenstva v sociálnej praxi.

Vývoj sociálneho poradenstva (19.– 20. storočie)

Poradenstvo ako metóda sa začína formovať koncom 19. a začiatkom 20. storočia ako súčasť formujúcej sa oblasti v sociálnej práci. Pri zrode sociálneho poradenstva stáli lekári (napr. Salomonová, Cabot, Reynoldsová), psychológovia (napr. Robinsonová, Plant), sociológovia (Hayes, Payot, Bláha), taktiež pedagógovia (napr. Radlinská) a pod., ktorí hľadali riešenia pre klienta aj mimo svojej vlastnej vednej disciplíny. „Vlastná materská disciplína nebola schopná ponúknuť tie riešenia, ktoré by klientov problém minimalizovali, alebo odstránili, pretože problém, ktorý klient potreboval riešiť, nebol vždy v kompetencii tej ktorej vednej disciplíny. Napr. v oblasti medicíny išlo o problematiku TBC vo vzťahu k extrémnej

osobností z oblasti sociálnej práce, poukazuje na nevyhnutné zmeny v prístupe k sociálnemu klientovi. V ďalšej časti vymedzuje sociálne poradenstvo a charakterizuje niektoré rozdiely medzi psychologickým a sociálnym poradenstvom.

Abstract:

This contribution deals with the development of social counselling in the scope of references of some selected personalities from the sphere of social work, it refers to inevitable changes in approach to social client.

In the following part it specifies social counselling and characterises some differences between psychological and social counselling.

chudobe, medicína vedela nájsť riešenia pre oblasť liečby TBC, ale tieto neboli dostupným riešením pre extrémne chudobných“ (Levická, 1999; 19).

„Výsledkom úsilia nájsť riešenie týchto problémov bolo na strane jednej vytvorenie hraničných disciplín ako sociálne lekárstvo, sociálna psychiatria, sociálna psychológia, sociálna pedagogika atď. a na strane druhej rozvoj novej vednej oblasti sociálnej práce, vrátane jej metód, ku ktorým patrí aj sociálne poradenstvo“ (Levická; 20).

Rozvoju sociálneho poradenstva ako metódy napomohli aj prvé teoretické práce zamerané na odborné, vedecké spracovanie poznatkov novej vednej oblasti – sociálnej práce, ktorej rozvoj nastal v 30.-40. rokoch tohoto storočia. V stručnom prehľade uvediem najvýznamnejších predstaviteľov.

Alice Salomon (Berlín, 1872 – New York, 1948), doktorka filozofie, medicíny, aktívna sociálna pracovníčka, pôsobila v oblasti školstva a v oblasti teórie sociálnej práce. Napísala 30 odborných publikácií z odboru sociálna práca a 350 odborných článkov. Svojou rozsiahlou vedeckou prácou a osobným angažovaním sa ovplyvnila rozvoj sociálnej práce tak, ako sa to nepodarilo nikomu pred ňou. Je považovaná za priekopníčku v oblasti sociálnej práce. Formulovala aj hlavné tézy praxe, teórie a vzdelávania v sociálnej práci (Schilling, 1999).

Podľa Salomonovej je cieľom sociálnej starostlivosti maximálny rozvoj celej osobnosti vedomým prispôbením sa človeka jeho okoliu alebo prispôbením okolia požiadavkám a schopnostiam postihnutého človeka. Úlohou sociálnej starostlivosti, ktorej súčasťou je aj sociálne poradenstvo, je :

- podporovať a rozvíjať u človeka schopnosti, ktorými disponuje,
- zachovať a chrániť tieto schopnosti,
- predchádzať a zabráňovať poškodeniu záujmov človeka,
- obnovovať stratené schopnosti, reparovať a vyrovnávať poškodenia,
- zaopatrovať a chrániť bezmocných ľudí.

Základom každej pomoci je stanovenie sociálnej diagnózy, v ktorej musia byť uvedené všetky dôležité údaje o jednotlivcovi a jeho okolí. Už Salomonová tvrdila, že pre tieto úlohy musia byť špeciálne vyškolení pracovníci. V roku 1908 bola v rámci Pestalozziho-Frobelovho domu v Berlíne založená prvá ženská sociálna škola, ktorej riaditeľkou bola Alice Salomonová. Činnosť tejto školy ovplyvnila budovanie a rozširovanie škôl sociálnej starostlivosti v Nemecku od roku 1920 (Schilling, 1999).

Helena Radlinská (Warszawa, 1879, Lodz, 1954), vedecká pracov-

níčka v oblasti sociálnej práce a profesorka sociálnej pedagogiky, napísala 79 kníh a viac ako 500 článkov. Patrila k aktivistom boja za národnú nezávislosť, založila vzdelávacie hnutie na poľskej dedine v r. 1918-1939. Taktiež založila prvú poľskú sociálnu školu. V r. 1925 vzniklo Oddelenie sociálno-vzdelávacej práce pri Slobodnej poľskej univerzite. V oblasti vzdelávania sociálnych pracovníkov vyžadovala ich selekciu na základe už dosiahnutého vzdelávania, úrovne ich doterajších teoretických a praktických zručností a vedomostí a pod. Jej snahou bolo, aby obsahom vzdelávania sociálnych pracovníkov bolo aj vedenie k porozumeniu vzťahu človeka a spoločnosti v kontexte jeho konkrétnych tradícií, čo je dôležité pre jeho osobnostný rozvoj (Levická, 1999).

Mary Richmondová pracovala na úseku starostlivosti o mládež a usilovala sa o vypracovanie jednej z metód sociálnej práce, konkrétne o vypracovanie a stanovenie sociálnej diagnózy a vytvorenie základného metodického postavenia v prípadovej práci. V r. 1917 svoje teoretické a praktické vedomosti zhrnula v knihe *Social Diagnosis* (Sociálna diagnóza). Usilovala sa o spravodlivé a objektívne posudzovanie sociálnych prípadov. Vo svojom diele sa venovala problematike techniky sociálnej evidencie, procesom vedúcim k stanoveniu sociálnej diagnózy a jednotlivým typom sociálnej práce.

Veľkým prínosom pre spoločnosť boli inštitúcie, ktoré sa zameriavali aj na poradenstvo. V ČSR vznikali postupne tieto inštitúcie: napr. Česká akadémia pro sociální práci, Masarykova akadémia práce, Psychotechnický ústav, Sociální ústav ČSR a iné. Československú republiku pri svojom zrode v oblasti sociálnej práce ovplyvnila práve skončená I. svetová vojna. Narástol počet vojnových invalidov, sirôt, vdov, chudoba a tento stav vyvolal v spoločnosti zvýšenú potrebu sociálnej práce, teda aj sociálneho poradenstva, ktoré je jej neoddeliteľnou súčasťou. Vzniklo množstvo dobrovoľníckych organizácií, súkromných inštitúcií a tiež táto vzniknutá situácia ovplyvnila rozvoj štátnej podpory pre oblasť sociálnej práce. V štátnej správe ČSR nadviazala na už existujúce inštitúcie, organizácie, orgány a tradície z bývalého Rakúsko-Uhorska. Toto obdobie sa vyznačovalo nejednotnosťou zastupiteľských inštitúcií, čo značne sťažovalo prácu novej republiky.

Rozvoj sociálnej práce bol veľmi výrazne ovplyvnený osobnosťou T. G. Masaryka, podľa ktorého je sociálnu prácu potrebné rozvíjať v duchu ozajstnej lásky k blížnemu. Do začiatku 20. storočia je sociálna práca poskytovaná väčšinou na dobrovoľníckej báze. Avšak po skončení I. svetovej vojny sa ukazuje dobrovoľníctvo ako nepostačujúce a táto situácia, ktorá nastala, urýchlila profesionalizáciu sociálnych pracovníkov. „Pre rozvoj sociálnej práce ako v rovine teoretickej, tak i v rovine praktickej, v začiatočnom období ČSR je charakteristické Masarykovo tvrdenie, že ak má byť sociálna práca úspešná, je potom nutné, aby súkromná (čiže dobrovoľná) i verejná (štátna) starostlivosť cieľavedome spolupracovali, účelne sa podporovali a navzájom sa dopĺňali“ (Levická, 1999; 72).

Vymedzenie pojmu sociálne poradenstvo

Podľa zákona NR SR o sociálnej pomoci č. 195/1998, § 12 „sociálne poradenstvo je odborná činnosť zameraná na zistenie rozsahu a charakteru hmotnej núdze alebo sociálnej núdze, na zistenie príčin jej vzniku, na poskytnutie informácií o možnostiach

riešenia hmotnej alebo sociálnej núdze a na usmernenie občana pri voľbe a uplatňovaní foriem sociálnej pomoci.“ Sociálne poradenstvo je založené na vzťahu pomoci, podpore, rozvoji a lepšej orientácii v živote, zameriava sa na aktivizáciu klienta pri riešení sociálnej kolízie, je nutné ho chápať ako celok, ako formu riešenia hmotnej a sociálnej núdze, ktorá pomôže občanovi získať informácie o svojich nárokoch, vyplývajúcich zo systémov sociálneho zabezpečenia občana (poistenie, podpora, pomoc), alebo zo systému zamestnanosti. Tieto informácie môžu byť poskytované aj v spolupráci s jednotlivými rezortmi, ktoré s riešením konkrétnej situácie súvisia.

Strieženec (1999) sociálne poradenstvo chápe ako profesionálnu odbornú činnosť, vykonávanú odborníkom a založenú na vzťahu, podpore, pomoci, rozvoji, optimálnom uplatnení klienta a jeho reálnej orientácii v živote. Sociálne poradenstvo slúži na odstránenie, zmiernenie negatívnych návykov alebo spôsobov správania klienta a jeho začlenenie do spoločenského rámca, rodiny, pracovného kolektívu, komunity.

Cieľom sociálneho poradenstva by mala byť konkrétna pomoc pri riešení obtiažnej sociálnej situácie klienta, a to buď priamo činnosťami, ktoré vedú k zmierneniu dôsledkov sociálnej situácie klienta alebo konkrétnymi činnosťami, vedúcimi k odstráneniu príčin a dôsledkov. Ďalšou alternatívou je poskytovanie základných informácií, ktoré umožňujú orientáciu v možnostiach, ktoré sa jedincovi v nepriaznivej sociálnej situácii naskytnú. Je veľmi dôležité motivovať klienta k aktivite, k riešeniu svojej situácie vlastným pričinením.

Autori nemeckého slovníka sociálnej práce (1993) priradujú sociálnemu poradenstvu v právnom štáte centrálnu funkciu. Sociálne poradenstvo umožňuje na báze dobrovoľnosti interakciu so sociálne slabšími skupinami, ich integráciu s prihliadnutím na chyby v správaní, ktoré ich vyčleňujú zo spoločnosti.

Sociálne poradenstvo by malo v systéme sociálnej pomoci plniť dve základné úlohy:

- zabezpečovať na jednotlivých úrovniach štátnej správy, samosprávy a neštátnych subjektov prostredníctvom príslušných pracovníkov plnú informovanosť o nárokoch, ktoré vyplývajú pre občanov z právnych noriem upravujúcich systémy sociálnej ochrany, prípadne poskytovať informácie občanom v prípade potreby a tiež konkrétnu pomoc prostredníctvom poradenských zariadení a inštitúcií,
- pomáhať občanom v núdzi prostredníctvom odborných poradenských aktivít vrátane sociálnej terapie (Baumruková a kol., 1997).

Pri vymedzení pojmu sociálneho poradenstva sa zamýšľame predovšetkým nad rozdielmi, prípadne spoločnými východiskami sociálneho a psychologického poradenstva. Psychologické poradenstvo predstavuje osobitný druh služieb človeku – jednotlivcovi, dvojici, skupine alebo inštitúcii. Uskutočňuje sa v špecifickom type medziľudského vzťahu, v špecifickej sociálnej situácii.

Psychologické poradenstvo sa uskutočňuje v interakcii klient – psychológ. Vzťah je založený na emocionálnych a behaviorálnych zložkách. Poradenský psychológ pomáha klientovi poznať seba samého, svoje schopnosti, osobné vlastnosti. Snaží sa, aby klient pochopil svoju minulosť, podporuje jeho osobnostný vývin. Od poradenských psychológov

gov sa očakáva, aby:

- sprostredkovávali kvalifikované rady, návody, informácie,
- rozpracovávali metódy, techniky a organizačné formy poradenského procesu,
- vystupovali v špecifických funkciách odborného konzultanta a experta,
- vystupovali ako diagnostici, učitelia psychologického rastu – intrapersonálneho a interpersonálneho rozvoja osobnosti,
- vystupovali ako aplikátori špecifických foriem psychoterapie v poradenstve a v práci so skupinami (Koščo, 1987).

Rozdiel medzi týmito dvoma poradenstvami vidíme v tom, že psychologické poradenstvo sa zameriava na človeka, jeho osobnosť, vlastnosti, poznanie seba samého. V sociálnom poradenstve je veľmi dôležitý širší pohľad na človeka ako osobnosť a zároveň prostredie, v ktorom vyrastá a v ktorom sa pohybuje. Týmto prostredím môžu byť kamaráti, kolegovia v práci, rodičia, susedia a pod.

V sociálnom poradenstve má významné miesto sociálny poradca, ktorého úlohou je minimalizovať neprimerané očakávania klienta, ponúknuť mu aktívnu participáciu na riešení problému, pričom by ho sociálny poradca mal podporovať, informovať, vzdelávať, vytvárať podmienky pre zmenu, mal by byť katalyzátorom procesu riešenia problému, mal by pomáhať klientovi nahliadnuť na rôzne možnosti a alternatívy konštruktívnej zmeny. Základným predpokladom prístupu sociálneho poradcu ku klientovi je rešpektovanie autenticity klienta, akceptovanie jeho odlišnosti, vcítenie sa do jeho aktuálnej situácie, motivácia a povzbudzovanie klienta ku zmene, spoločné hľadanie optimálnych vzorcov správania a fungovania vo svete.

Sociálny pracovník – poradca sa podrobne zaujíma o vzťahy, ktoré vládnu v prostredí klienta, ovplyvňujú ho, pôsobia na jeho spávanie, konanie. Zvažuje všetky možnosti, ktoré mohli a aj vyvolali u človeka kolíziu, sociálnu udalosť, stav núdze, či už hmotnej alebo sociálnej. Vzájomná spolupráca poradca – klient môže mať dlhodobý charakter. Poradca sa snaží motivovať klienta k aktívnej spolupráci a spolupodieľaniu sa na riešení problému.

Musíme si uvedomiť, že pre optimálne fungovanie sociálneho poradenstva v sociálnej praxi a zabezpečenie efektu intervenčných poradenských postupov je v tejto súvislosti nevyhnutná:

- zmena prístupu ku klientovi, ktorý bol v administratívno-dávkovom systéme odsúdený do role pasívnej bytosti, ktorej je zvonku pomáhané, ktorá je celkom závislá na tejto pomoci, nemôže ničím ovplyvniť svoju situáciu. V nových prístupoch sa klient mení vo vzťahu so sociálnym pracovníkom na aktívnu bytosť, ktorá spoluuročuje o svojom osude, aktívne participuje na riešení svojho problému a preberá primeranú mieru zodpovednosti za seba a svoje okolie.

- zmena pozície vo vzťahu sociálny pracovník – klient, doterajší výrazne asymetrický vzťah, ktorý je založený na tom, že jedine sociálny pracovník vie, čo je pre klienta najlepšie: napodobňuje vzťah učiteľ – žiak alebo rodič – dieťa, sám rozhoduje, prikazuje, určuje a klient sa iba pasívne prispôsobuje. Vzhľadom k novému prístupu sa tento vzťah symetrizuje, monitoruje vzťah človek – človek, akceptuje autonómnosť klienta, jeho

jedinečnosť, vyplývajúcu z individuálnej životnej histórie, skúseností a zážitkov.

- zmena ťažiska sociálnej starostlivosti a pomoci od štátneho zastrešovania, ktoré vlastne narušilo podpornú funkciu rodiny a komunity, k diferencovaným aktivitám rôznych nositeľov sociálnej starostlivosti a pomoci, ktorí sú bližšie ku klientovi a preto môžu účinne využívať prirodzené sociálne väzby, uplatňovať systémový a sieťový prístup, ktoré sú efektívnejšie ako individuálny prístup, pretože riešia problémy klienta v širších sociálnych súvislostiach (Gabura, 1999).

Sociálne poradenstvo má v sociálnej praxi nezastupiteľné miesto. V súčasnosti, najmä v inštitúciách štátnej správy ešte stále pretrváva charakter paternalistického prístupu v kontakte ku klientom, využitie základných princípov sociálneho poradenstva v praxi je ťažko realizovateľné. Uvedenú situáciu je potrebné zmeniť najmä z dôvodu celkovej zmeny v poskytovaní sociálnej pomoci. V rámci uplatňovania zákona o sociálnej pomoci je základnou ideou zabezpečiť motiváciu sociálneho klienta tak, aby problém svojej sociálnej núdze riešil svojimi vlastnými silami. Z tohoto dôvodu je nevyhnutné zabezpečiť kvalifikovanú prípravu sociálnych pracovníkov, vytvoriť priestorové a materiálne podmienky v oblasti sociálneho poradenstva a to najmä na odboroch sociálnych vecí, ale aj v zariadeniach sociálnych služieb štátneho a neštátneho charakteru.

* *Kontakt na autora: e-mail: mschavel@stonline.sk*

Použitá literatúra:

Baumruková, P. a kol. **Obce, města, regiony a sociální služby**. Praha: Socioklub, 1997.

Fachlexikon der sozialen Arbeit. Frankfurt: Deutsche Verein für öffentliche und private Fürsorge, 1993.

Gabura, J. a kol. **Poradenstvo v sociálnej práci. Projekt profesnej prípravy sociálnych pracovníkov**. Bratislava, Prievidza, 1999.

Koščo, J. a kol. **Poradenská psychológia**. Bratislava: SPN, 1987.

Levická, J. **Náčrt dejín sociálnej práce**. Bratislava: SAP, 1999.

Schilling, J. **Sociálna práca**. Trnava: SAP, 1999.

Strieženec, Š. **Úvod do sociálnej práce**. Trnava: AD, 1999.

Všeobecná charakteristika poradenstva na Slovensku General characteristic of the counseling in Slovakia

Stručná charakteristika vývoja sociálneho poradenstva

Sociálna práca ako vedný odbor píše na Slovensku svoju veľmi krátku históriu od roku 1991, kedy vznikla prvá katedra sociálnej práce na Univerzite Komenského v Bratislave, neskôr na Trnavskej univerzite v Trnave a na pôde ďalších univerzít v Prešove, Nitre, Banskej Bystrici. Prví univerzitne vzdelaní sociálni pracovníci prichádzajú do praxe až v roku 1996, teda pred necelými siedmymi rokmi.

Sociálnu prácu vnímame ako širokú platformu pre uplatnenie sa jednotlivých nástrojov sociálnej pomoci sociálnemu klientovi. Súčasťou tejto platformy je aj sociálne poradenstvo so svojou špecifickou metodikou a prístupmi ku klientovi. V tomto zmysle chápeme sociálne poradenstvo ako špecializáciu sociálnej práce a sociálneho poradcu ako sociálneho pracovníka, špecialistu.

Po revolúcii v roku 1989 sa sociálno patologické javy viac začali zverejňovať a postupne začali, aj pod vplyvom nástupu trhovej

PhDr. Eva Mydlíková* je spoluzakladateľkou a riaditeľkou Asociácie supervízorov a sociálnych poradcov na Slovensku. Vyučuje na Katedre sociálnej práce na UK v Bratislave a na Trnavskej univerzite v Trnave.

Abstrakt:

Autorka v tomto článku stručne popisuje históriu sociálnej práce na Slovensku so zreteľom na sociálne poradenstvo v SR. Ďalej porovnáva sociálne a psychologické poradenstvo, ktoré ma dlhšiu tradíciu a teda i rozvinutejšie expertné

*zázemie.
Súčasný systém
sociálneho
poradenstva sa
koncentruje na
verejný a neve-
rejný sektor,
ktorému sa
autorka venuje.
Ďalej vysvetľuje
kontext sociálne-
ho poradenstva
v systéme
sociálnej pomoci.
Definuje pojem
„sociálne pora-
denstvo“, jeho
ciele a účastní-
kov poradenské-
ho procesu.
V závere článku
sa autorka
zaoberá základ-
nými poraden-
skými prístupmi
a hranicami
odboru a načrtá-
va ďalší, možný
vývoj kvality
sociálneho
poradenstva,
ktoré sa riadi
Štandardmi
kvality sociálne-
ho poradenstva.*

ekonomiky, naberať na intenzite. Prirodzenou reakciou štátu na ne bola sociálna krízová intervencia, ktorú štát realizoval prostredníctvom zákona o sociálnom zabezpečení a rôznych k nemu pridružených zákonov a vyhlášok. Potreba modernizovať a systematizovať sociálnu pomoc nakoniec doviedla štát k tvorbe zákona o sociálnej pomoci č.195/1998 Z. z., ktorý so svojimi novelami platí až dodnes.

Zákon a jeho novely preferuje a podporuje sociálne služby. Sociálnemu poradenstvu, ako aj sociálnej prevencii venuje zákon nepomerne menšiu pozornosť, nehovoriac o ich finančnej podpore a to aj napriek tomu, že takmer všetkým odborníkom je jasný význam a efekt prevencie.

V praxi sa vývoj sociálneho poradenstva uberal viac menej spontánne. Sociálne potreby ľudí doviedli niektorých odborníkov k tomu, aby sa začali poradenstvom viac zaoberať. V podstate sa tvorili na dvoch základniach:

1. vznikli na báze skúseností, vedomostí a siete už existujúcich poradenských systémov

2. alebo sa tvorili okolo svojpomocných skupín

Na Slovensku existovala relatívne dobre odborne aj technicky fungujúca sieť poradní napríklad Centrum poradensko-psychologických služieb a Pedagogicko-psychologické poradne. Poradne sú však orientované predovšetkým na prácu s problémami psychologického a špeciálno-pedagogického charakteru. Odborní pracovníci týchto poradní riešia problémy predovšetkým psychického charakteru človeka. Predpokladá sa, že ak človek si tieto vyrieši, sám iniciuje následne zmeny svojho prostredia. Klient, navštevujúci tieto poradne, aktívne odborníka kontaktuje a obyčajne prichádza za ním silne motivovaný. Psychologické poradne sa prirodzene venujú riešeniu psychologických problémom klienta. V súčasnosti nemajú potenciál na vyššiu flexibilitu a aktívnejšie prijatie aj sociálnych klientov. Úzkostlivo si strážia svoje psychologické pozície a univerzitne vzdelaného sociálneho pracovníka sú ochotné prijať len do pozície asistenta alebo sekretárky. Týmto spôsobom sa pracoviská, ktoré majú obrovský odborný potenciál redukujú na nepochopené a uzavreté systémy.

Naopak, sociálny klient, zväčša nie je schopný aktívne vyhľadávať pomoc iných a primárne ho trápia existenčné problémy. Odborník na sociálne poradenstvo v oveľa väčšej miere než psychológ aktívne svojho klienta vyhľadáva. Sociálny pracovník rieši sociálny problém človeka v kontexte s jeho prostredím. K riešeniu pristupuje z predpokladu, že klient je súčasťou svojho sociálneho systému a rieši sa systém ako celok. Klient obyčajne očakáva drobné výhody

z kontaktu so sociálnym poradcom (príspevok na stravu, uhlie, ubytovanie a podobne) a jeho motivácia na spoluprácu je tým silne poznačená.

Výhodou sociálneho poradcu je, že v prípade úspešného vyriešenia jedného problému klienta rastie jeho dôvera v oči poradcovi. Pri riešení iných problémov, resp. problémov klientových blízkych je tak schopný sa s ním opäť kontaktovať. Klient sociálneho poradcu síce vníma ako autoritu, ale na rozdiel od psychológa ho prijíma bez ostychu.

Na odboroch sociálnych vecí okresných úradov majú takmer všetci pracovníci v náplni činností uvedenú aktivitu „poskytovanie poradenstva“. Materiálne technické ale aj personálne zabezpečenie týchto pracovísk redukuje poskytovanie sociálneho poradenstva klientovi na úroveň podávania kvalifikovaných informácií. Na úradoch nie sú vytvorené podmienky na poradenský vzťah. Pracovníčky, ak aj majú kvalifikáciu (asi 6% pracovníkov štátnej správy má požadované vzdelanie), tak nemajú vytvorené materiálne a priestorové podmienky. Len ťažko možno praktizovať poradenstvo v miestnosti, kde sedia ďalšie tri až štyri pracovníčky. Prostriedky na cestovné náklady pre prácu v teréne sú pre ne takmer nedostupné a „zavalenie“ inými administratívnymi činnosťami im nedáva priestor sa klientovi individuálne dlhšie venovať.

Druhou základňou, okolo ktorej sa vytvoril sociálno poradenský systém sú svojpomocné skupiny. Ľudia, sami trpiaci niektorým ochorením, resp. iným sociálno patologickým javom, si na základe vlastných skúseností zorganizovali svojpomoc. Často ich práve tieto ovplyvňujú v nápaditosti aktívne klientov vyhľadávať a ponúkať im svoju pomoc. Formy pomoci sú efektívne tak finančne, ako aj programovo. Svojpomocné skupiny, pre veľmi obmedzené finančné zdroje, musia svoju energiu, čas a peniaze investovať naozaj efektívne. Sociálny klient oveľa rýchlejšie nadobudne dôveru k poradcovi, ktorý s jeho problémom má svoje skúsenosti. Okrem toho pôsobia priamo v teritóriu klienta, takže sú pre neho kedykoľvek dostupní. Ich otvorenosť voči klientele nie je deformovaná formálnymi pravidlami, ako sú otváracie doby, registrácia a plnenie formálnych požiadaviek (napríklad evidencia klienta na úrade práce a podobne). Zákon o sociálnej pomoci podmieňuje vydanie povolenia na vykonávanie sociálnej prevencie a poskytovanie sociálneho poradenstva tým, že neštátny subjekt musí spĺňať isté kvalifikačné a prevádzkové podmienky, ktoré určuje komisia MPSVR SR. Nespravodlivé je to, že sa toto vydanie povolenia nevzťahuje na verejné organizácie. Na druhej strane táto diskriminácia pozitívne

Abstract

In this article, the author describes a short history of social work in Slovakia, with special focus on the social consultancy developments in the Slovak Republic. She also briefly compares social consultancy to psychological consultancy, which has a longer tradition, and thus a more developed expert base in Slovakia. Moreover, the current systems of social advisory centres within the public and the non-public sectors are described here. The author explains the context of the social

consultancy within the system of social aid. She also defines the term 'social consultancy', its goals, and the participants of the advisory process.

At the end of the article, the author briefly describes the basic advisory approaches and outlines of the next, possible development of the quality of social consultancy driven by the Standards of Quality for the Social Consultancy.

ovplyvňuje kvalitu sociálneho poradenstva v mimovládnom sektore, ktorá výrazne vyššia, než vo verejnom sektore.

Aby sme dokázali poskytnúť sociálnemu poradenstvu také miesto v systéme sociálnej pomoci, aké mu patrí, musíme sa najprv pokúsiť definovať základné podmienky, za ktorých sa sociálne poradenstvo má poskytovať. Tieto podmienky predstavujú repetitórium aspektov, ktoré sa týkajú personálnych požiadaviek, prevádzkových a procesuálnych podmienok. Všetky sú premietnuté v Štandardoch kvality sociálneho poradenstva, ktoré by mali ochrániť klienta pred neodborným zásahom sociálneho poradcu, resp. poradenskej organizácie.

Kontext sociálneho poradenstva

Slovenské slovo *poradiť* podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka (str. 314) znamená ... „*dať niekomu v ťažkostiach radu, poradiť ako má postupovať...*“. Význam tohto slova podporuje predstava klienta v tom, že poradca je tu na to, aby mu udelil konkrétnu radu na vyriešenie jeho problému. Klient sa túto radu rozhodne buď prijať, alebo ju zamietne.

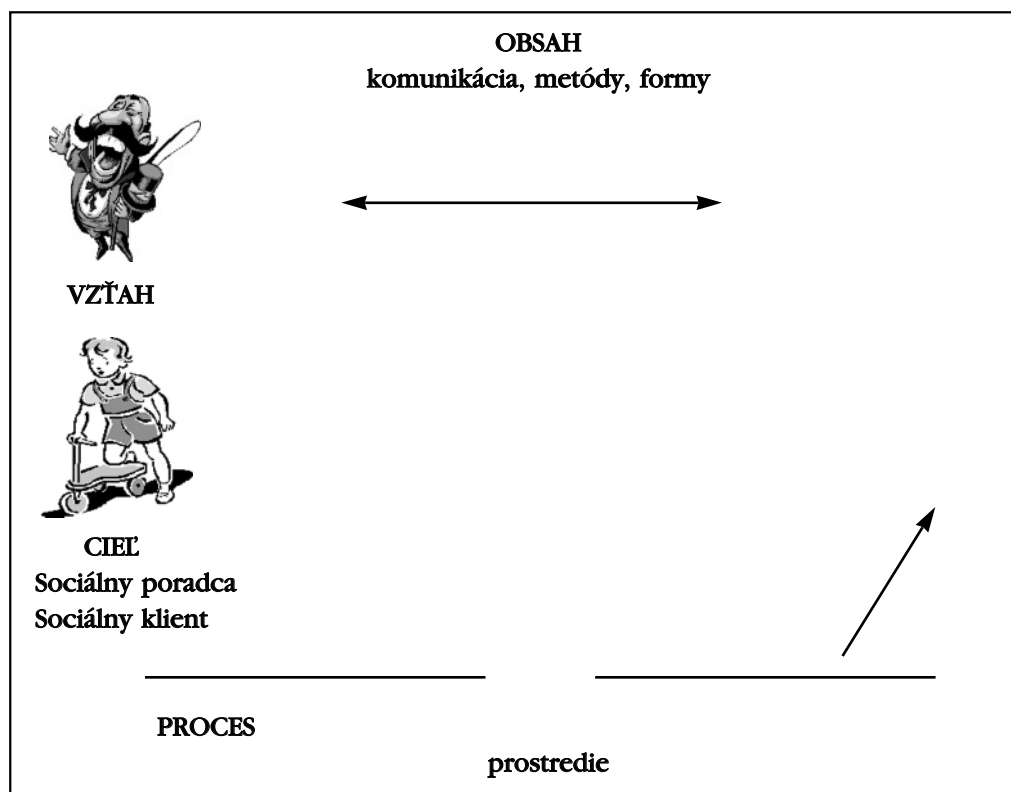
Všeobecne je však poradenstvo proces, ktorý prebieha v istom prostredí. Účastníkmi tohto procesu sú minimálne dvaja: klient (resp. skupina klientov) a jeho poradca (resp. skupina poradcov). V poradenskom procese sa vytvára medzi nimi vzťah, ktorý sa formuje prostredníctvom ich komunikácie, prijímania a poskytovania spätnej väzby, prijímania a odoslania informácie, rôznych stratégií práce, vytvorenej databázy zdrojov a ponúk, interaktívnej činnosti a ďalších iných aspektov.

Po dohode s poradcami si klient sám definuje cieľ poradenského procesu, ktorý je determinovaný obsahom problému. Cieľom poradenstva je v podstate eliminácia patológie, pomoc k nezávislosti, osobnostný rast, zvýšenie kvality života, riešenie potrieb človeka v núdzi, jeho duševné a fyzické zdravie, mobilizácia „zdravých“ zdrojov prirodzeného prostredia klienta.

Rýchlosť postupu riešenia problému závisí od vonkajších a vnútorných faktorov poradenstva. Medzi vonkajšie patria: prostredie klienta aj poradcu, čas, technické zabezpečenie, finančné prostriedky, legislatívne súvislosti, komunitné a spoločenské podmienky.

Vnútorne faktory závisia predovšetkým od: schopnosti klienta mobilizovať svoj osobný potenciál k riešeniu problému, spolupráce jeho okolia na riešení problému. Nemenej dôležitý je aj kvalifikačný a osobnostný potenciál poradcu.

Obrázok 1: Kontext sociálneho poradenstva

Sociálne poradenstvo je teda *proces, založený na vzťahu medzi sociálnym poradcom a sociálnym klientom, ktorého cieľom je zvýšiť kvalitu života klienta za pomoci mobilizácie vnútorných a vonkajších zdrojov prirodzeného prostredia klienta* (kolektív autorov, Lučivná, 2002).

Poradenské prístupy

Existuje množstvo poradenských škôl, metód a postupov. Dnes sa už upúšťa od hlásania superiority jednej školy nad všetkými ostatnými školami.

Medzi hlavné prístupy sociálneho poradenstva patria zo psychológie prebraté: dynamický, behaviorálny a experienciálny. Spomenieme ešte aj najčastejšie používaný eklektický prístup.

Dynamický prístup

Dynamický prístup je založený na princípe podmienenosti súčasného správania minulosťou. Dynamický poradca pracuje s nevedomými silami a motívami klientmi, ktoré ovplyvňujú jeho aktuálne správanie bez toho, aby si to klient uvedomoval. Poradca sa snaží u klienta posilňovať objavenie a pochopenie nevedomých obsahov využívajúc

katarziu, abreakciu a vhlád. Snahou poradcu je reorganizácia klientovej osobnosti na základe riešenia neurotického konfliktu. Poradenský vzťah je asymetrický, pripomína vzťah lekár – pacient. Pri práci sa využívajú jednak verbálne pramene: voľné asociácie, analýza prenosu, odporu a obrán, práca so snami a fantáziami, interpretácie, náhľad a zmena.

Podľa Gaburu (1995) je práca poradcu často chápaná ako konfrontácia, klarifikácia a interpretácia a spracovanie zážitku. Pomerne veľký priestor sa v dynamickom prístupe vytvára pre prácu s transparentným, skrytým či nevedomým odporom, s identifikáciou rôznych obrán, ktoré komplikujú klientovi pochopiť svoj podiel na problémovej situácii a hľadať optimálne riešenia. Dynamický prístup je dlhodobý a intenzívny. Nie je typický pre sociálne poradenstvo, ale jeho prvky možno účinne využívať aj pri práci so sociálnym klientom (Gabura, 1995).

Behaviorálny prístup

Behaviorálny prístup vychádza z predpokladu, že každé správanie je naučené. Aj maladaptívne správanie sa učí človek takými istými mechanizmami ako naučené. Keďže prístup založený na učení, poradenský vzťah je založený na pomere: učiteľ – žiak. Behaviorálne orientovaný poradca má vo svojej výbave techniky ako sú: podmieňovanie, posilňovanie, nácvik, tréning, modelovanie, inštruovanie, presvedčanie, averziu a podobne. Snaží sa redukovať prvky neželaného správania, rozšíriť repertoár správania, resp. posilňovať jeho pozitívne prvky. Tento prístup je veľmi dobre využiteľný práve v niektorých oblastiach sociálneho poradenstva pre svoju časovú nenáročnosť a rýchle navodenie zmeny. Okrem toho, sociálni klienti majú najväčšie problémy práve s dôsledkami svojho maladaptívneho správania.

Experienciálny prístup

Gabura (1995) spomína aj experienciálny prístup, ktorý vníma človeka ako aktívnu bytosť s potenciálom k ďalšiemu rastu, preto sa nesústreďuje na odstránenie symptómu, či rekonštrukciu osobnosti podľa cieľov poradcu, ale zameriava sa na dosiahnutie vyššieho stavu vedomia, uvedomenie si svojich možností a schopnosť naučiť sa ich využívať. Vedieť čo robíme a cítiť to, môže byť pre klienta dôležitejšie ako vedieť prečo to robíme. Experienciálny prístup vidí patologický koncept v strate zhody medzi vonkajším a vnútorným prežívaním. Ako ďalej Gabura (1995) uvádza, poradca slúži často iba ako katalyzátor, v jeho prítomnosti si klient uvedomuje svoje latentné možnosti pre formovanie svojho jástva. Vzťah medzi poradcom a klientom je emocionálne naplnený ľudský vzťah, založený na ľudskom spojení človek – človek. Experienciálny prístup je založený na princípoch humanistickej psychológie, pracuje s akceptáciou, empatiou a kongruenciou a jeho základnou metódou je neštruktúrovaný rozhovor. Tento poradenský prístup je v zahraničí najčastejšie využívaným prístupom sociálneho poradenstva.

Eklektické poradenstvo

Väčšina poradcov na Slovensku pracuje eklekticky a spája alebo využíva rôzne pora-

denské prístupy, metódy a formy práce, podľa potrieb, možností a schopností klienta. V súčasnosti je pomerne bežné, že na jednom prípade poradca pracuje dynamicky, s druhými klientmi robí behaviorálny nácvik a s tretím prípadom pracuje neštruktúrované. Dá sa predpokladať, že aj sociálne poradenstvo bude mať eklektický charakter. Sociálny poradca bude pripravený využívať účinné prvky všetkých prístupov v snahe čo najrýchlejšie a najefektívnejšie pomôcť klientovi, rodine či skupine (Gabura, 1995).

Záver

V súčasnosti sa na Slovensku vedie intenzívna diskusia o tom, kde poradenstvo zaradiť. Platný zákon o sociálnej pomoci č.195/1998 Z. z., ktorý poradenstvo považoval za jeden z nástrojov sociálnej pomoci, už prekonal svoju aktuálnosť. Od roku 2005 vchádza do platnosti nový zákon o sociálnych službách, ktorý sociálne poradenstvo vníma ako jednu z foriem sociálnej služby. Už pripravené štandardy kvality sociálneho poradenstva budú teda súčasťou tohto zákona a budú spracované jeho osobitnou vykonávacou vyhláškou. V súčasnosti pracujeme na kalkulácii finančných nákladov na sociálne poradenstvo a to vzhľadom na jednotlivé klientské skupiny a formu vykonávaného poradenstva (ambulantnú, rezidenčnú a terénnu). Výsledkom by mali byť finančné štandardy sociálneho poradenstva.

Vzhľadom na relatívne priaznivú situáciu na MPSVR SR dúfame, že sa nám tento proces podarí do konca roka 2004 úspešne aj legislatívne podchytiť.

* *Kontakt na autorku: Asociácia supervizorov a sociálnych poradcov, Grosslingova 67, 811 09 Bratislava, tel./fax: 00 421-2-527 337 97
e-mail: assp@changenet.sk, www.changenet.sk/assp*

Použitá literatúra:

- Gabura, J., Pružinská, J. **Poradenský proces**. Praha: Slon, 1995.
Gabura, J., Mydlíková, E., Schavel, M. **Sociálne poradenstvo**. Bratislava: ASSP, 2003.
Kol. **Krátky slovník slovenského jazyka**. Bratislava: SPN, 1981.
Pracovné materiály. **Expertná skupina k štandardom sociálneho poradenstva**. Malá Lučivná, 2002.

Doc. PhDr.
Mária Vlčková,
CSc.* pôsobí na
Katedre socioló-
gie výchovy
a mládeže
Pedagogickej
fakulty UK
v Bratislave.

Abstrakt:
Incest aj napriek
zákazu patrí
v súčasnom
období k najroz-
šírenejším
formám sexuál-
neho zneužíva-
nia detí.
Dochádza
k nemu v hlb-
kej intimite
rodinného
prostredia,
v dôsledku čoho
jeho odhalenie
a následné
potrestanie
páchateľa je
mimoriadne
zložitá.
Z troch, možno
povedať klasic-
kých foriem
incestu najvyššiu

Incest a incestný páchatel' Incest and incest offender

Úvod

Jednou z foriem násilia na dieťať, ktorá najmä v súčasnom období je v centre pozornosti nielen laickej, ale predovšetkým odbornej verejnosti je sexuálne zneužívanie detí. Ide o traumatizujúci a ničím neospravedlniteľný akt násilia na dieťať, atypickú sexuálnu aktivitu, obsahom ktorej je sexuálny kontakt medzi dospelou osobou a nedospelým jedincom (Convoy, Weiss, 1994). Začína tam, kde - podľa Cvikovej (1977) - sa páchatel vedome pokúša ukájať na tele dieťaťa alebo sa ním nechá ukájať. Je vždy násilím a to bez ohľadu na jeho podobu a skutočnosť, či páchatel presadzuje svoje sexuálne záujmy fyzickým atakom na dieťa, jeho psychickým zastrašovaním, odmeňovaním alebo iným zvýhodňovaním. Je zneužitím jeho autoritatívnej pozície a mocenskej prevahy nad mladším a neskúseným, ktorý je však často závislým od neho.

Definícia incestu

Mimoriadne závažnou podobou sexuálneho zneužívania dieťaťa je incest, ku ktorému H. Convoy a P. Weiss (1994) zaraďujú okrem vlastnej súložie aj všetky formy nekoitálnych aktivít, vedúcich k sexuálnemu vzrušeniu a k uspokojeniu páchatateľa. Je nielen najrozšírenejšou, ale súčasne aj najškodlivejšou podobou zneužívania detí (Patrícia D. McLendon, 1999) a to bez ohľadu na to či ide o incest priamy (biologický rodič a dieťa) alebo nepriamy (nevlastný rodič a dieťa). Vždy totiž zanecháva na dieťať nezmazateľné a neraz len ťažko predstaviteľné dôsledky, ktoré sa prejavujú tak

v aktuálnom živote, ako aj v podobe rozličných psychiatrických diagnóz v perspektívnom období života.

Incest (z latinského incestus, t. j. nečistý, nízky, nehanebný) v najvšeobecnejšom vyjadrení je definovaný ako krvismilstvo, pohlavný styk medzi blízkymi príbuznými, alebo ako pohlavný styk medzi osobami príbuzensky blízkymi, pričom príbuznosť sa definuje v zmysle nemožnosti uzavrieť manželstvo medzi zúčastnenými osobami (Convoy, Weiss, 1994), t. j. ako vzťah medzi osobami natoľko príbuzensky blízkymi, že ich manželstvo alebo sexuálny vzťah je zákonom vylúčený. Podobne aj J. Dunovský (1995) definuje incest ako sexuálnu aktivitu medzi dvoma osobami, ktorým nie je zákonom dovolené uzavrieť manželstvo, t. j. sexuálny styk medzi bezprostredne príbuznými osobami - rodičmi - deťmi, starými rodičmi - vnukmi, súrodencami, prípadne dieťaťom a príbuznými, pričom výpočet osôb, na ktoré sa vzťahuje sexuálne tabu ako i postoje k incestu sa transkultúrne odlišujú (Convoy, Weiss, 1994). Vcelku je teda možné charakterizovať incest ako heterosexuálny styk medzi členmi nukleárnej rodiny (Geist, 1992), resp. ako fyzický kontakt, sprevádzaný sexuálnym vzrušením medzi osobami rovnakej socializačnej jednotky, teda rodiny (Hubálek, 1983).

Incest ako tabu

Incestuózne tabu je jedným z najstarších a najuniverzálnejších tabu, pričom – ako konštatuje P. Pöthe (2000) – niektorí antropológovia považujú tento zákaz za kľúčový moment „poľudštenia“ človeka. Je podmienené nielen biologickými zreteľmi (nebezpečenstvo prenosu dedičných chorôb, resp. vznik ich nežiadúcich mutácií), ale predovšetkým zreteľmi sociálno-psychologickými, spojenými s jeho negatívnymi dôsledkami pre život dieťaťa, stabilitu rodiny a plnenie jej základných funkcií. Incest je vždy príznakom závažnej rodinnej patológie, narušených interpersonálnych vzťahov a telesných i emocionálnych hraníc medzi jednotlivými členmi rodiny, práve tak ako aj narušených vzťahov k širšiemu sociálnemu prostrediu a prejavom patologických spôsobov komunikácie. Je však skôr symptomom než príčinou dysfunkčných rodinných vzťahov (Weiss, 2000).

Je preto pochopiteľné, že vo všetkých civilizovaných spoločnostiach je incest považovaný za nemorálny (Geist, 1992), bol a zostáva zločinom u prevažnej väčšiny národov a etnických spoločenstiev, vrátane našej judeo-kresťanskej kultúry (Pöthe, 2000), v dôsledku čoho je incestuózne správanie nielen odmietané a hodnotené ako neprijateľná podoba sexuálneho vzťahu, ale aj sankcionované.

*frekvenciu
vykazuje otcov-
ský incest. Jeho
objektom je
dcéra a pácha-
teľ - ako uka-
zujú výsledky
uskutočneného
výskumu -
morálne naruše-
ný, nezdržanlivý
jedinec, v širo-
kom vekovom
rozpätí, s nedo-
statočnou
interiorizáciou
morálnych
hodnôt spoloč-
nosti vôbec
a sexuálnych
zvlášť. Výskum
uskutočnený
v zariadeniach
pre výkon väzby
v SR v roku
2000 ukázal, že
vo vzťahu
k incestu sa
vysoko rizikový-
mi stávajú
morálne naruše-
ní muži, muži so
sklonom k alko-
holu a s rozsiah-
lou kriminálnou*

činnosťou vo
veku 40 a viac
rokov najmä
v prítomnosti
dcéry vo veku
14 a viac ako
14 rokov.

Abstract:
*Although there is
inhibition, incest
belongs to the
most expanded
form of sexual
abuse. It hap-
pens in the deep
intimacy of the
family, so its
detection and
successive
punishment of
the offender is
extremely
difficult. Paternal
incest is the
most frequent.
Its object is
a daughter and
its offender
a morally distur-
bed individuum
of every age,
with deficient
internal moral
sexual values*

Napriek tomu však je zrejmé, že incestné vzťahy existovali nielen v minulosti, ale – žiaľ – existujú aj v dnešnej modernej spoločnosti. Poznať však skutočný rozsah jeho výskytu je prakticky nemožné. K incestu dochádza totiž v najhlbšej intimitate rodinného prostredia s čím je spojená tak vysoká miera jeho utajenia, ako aj mimoriadna náročnosť a zložitosť jeho zisťovania a dokazovania. Preto sa viac-menej všeobecne prijíma názor, že akékoľvek údaje o incestnom zneužívaní detí majú len orientačný charakter. Sú vyjadrením len policajne šetrených prípadov, t. j. vrcholom ľadovca. Pocity viny, sociálna stigmatizácia, hanba, reálnosť väzby páchateľa a vyňatie dieťaťa z rodiny, neraz však aj ľahostajnosť a pasivita partnerky, prípadne aj širšieho sociálneho prostredia spôsobujú, že prevážna väčšina prípadov zostáva ak nie na vždy tak aspoň na veľmi dlho nepoznaná.

Závažnosť dôsledkov zneužívania dieťaťa, najmä však potreba jeho ochrany a s tým spojenej účinnej prevencie sústreďovala na seba pozornosť viacerých autorov už v 70. rokoch (Mokráň, Topiaľ, Satková a iní), ale aj v 80. rokoch (Gromová, Hubálek a iní), a najmä v 90. rokoch minulého storočia (Vaníčková, Weiss, Pöthe, Dunovský a ďalší). Aj keď svojim výskumom incestného zneužívania dieťaťa a jeho páchateľa získali celý rad veľmi zaujímavých a hodnotných poznatkov, jednako problém incestného zneužívania detí vyvoláva stále mnoho ďalších otázok.

Výskum

V snahe poznať obraz incestného páchateľa a priblížiť problém motivácie jeho konania, uskutočnili sme v roku 2000 v zariadeniach pre výkon väzby v Slovenskej republike výskum. Jeho objektom bolo 149 jedincov, t. j. tí, ktorí v čase realizácie výskumu boli vo výkone trestu odňatia slobody podľa § 245, 242, 243. Základnou použitou výskumnou technikou bol anonymný dotazník, ktorý prostredníctvom pracovníkov väzenskej a justičnej stráže bol doručený uvedeným jedincom.

Z celkového počtu 149 odovzdaných dotazníkov sa nám vrátilo len 79, t. j. 53,7 %. Štúdium odovzdaných dotazníkov ukázalo, že pre neúplnosť je potrebné z ďalšieho spracovania vylúčiť dva dotazníky. Tým sa počet probantov ustálil na počte 77, t. j. 51,6 % z celkového počtu páchateľov.

Z uvedeného súboru sme vyčlenili podsúbor 28 incestných páchateľov. Z nich 12 (42,85 %) zneužívalo vlastné dieťa, päť (18,21 %) dieťa svojej novej manželky, desať (35,71 %) dieťa z blízkej rodiny a jeden páchateľ (3,57 %) maloleté dieťa v pestúnskej

starostlivosti. Z celkového počtu incestných páchatelov 18,21 % priznalo pohlavný styk s maloletým dieťaťom najmenej tri krát a viac ako polovica z nich (53,57 %) štyri a viac krát.

Analýza dotazníkov nám poskytla množstvo informácií o páchateloch incestu. Ukázala, že vzorku incestných páchatelov reprezentovali muži, z ktorých prevážna časť mala trvalé bydlisko na vidieku (50 %), resp. v malom meste (18,21 %), prípadne vo väčšom meste (31,79 %). Z väčšej časti to boli muži starší ako 40 rokov (42,85 %), resp. vo veku 36-40 rokov (21,42 %), žijúci v prevažnej miere v manželskom zväzku (42,85 %), prípadne v družskom spojení (28,57 %) alebo rozvedení či slobodní (28,57 %). Ich vzdelanostná úroveň, vyjadrená najvyšším ukončeným vzdelaním, sa ukázala ako veľmi nízka - relatívne často zodpovedala úrovni neúplnej základnej školy (21,47 %), prípadne ukončenej základnej škole (28,57 %). Výučný list získalo 39,28 %, z toho 14,28 % v odbore murár.

Obraz našich incestných páchatelov veľmi zreteľne dokumentuje ich kriminogénna anamnéza, v ktorej nachádzame mimoriadne široký register závažných trestných činov, začínajúc znásilnením, ublížením na zdraví, opilstvom, lúpežami a krádežami, vydieraním, poškodzovaním cudzích vecí a útokmi na verejného činiteľa končiac. Ich trestná činnosť má recidivujúci charakter, dôkazom čoho je aj skutočnosť, že až 82,1 % z nich bola už v predchádzajúcom období vo výkone trestu (zvyšných 16,71 % bolo odsúdených podmienene), pričom väčšina z nich už niekoľko krát.

Výsledky výskumu ukazujú aj ďalšiu črtu incestného páchatela. Tou je nedostatok empatie a určitá miera arogancie. Na otázku či si myslí, že jeho správanie ublížilo maloletej 28,9 % si myslí, že „vôbec nie“, 10,7 %, že „asi nie“ a 32,14 % to „nevie posúdiť“. Podobné sú aj výsledky na otázku či po pohlavnom akte s maloletou pociťoval výčitky svedomia. Aj keď 39,28 % priznáva, že prežívalo výčitky svedomia (7,14 % malo výčitky len po prvý raz), treba vidieť, že väčšina páchatelov žiadne výčitky svedomia nemala - veď, podľa slov páchatelov, „prečo by ich aj mala mať!“

Uvedenému názoru zodpovedá aj ich postoj k aktuálnemu výkonu trestu. Len 28,57 % incestných páchatelov považuje uložený trest za spravodlivý, zatiaľ čo viac ako 70 % ho považuje buď za nespravodlivý alebo za „skôr nespravodlivý“.

Z troch, možno povedať klasických foriem incestného správania (otec-dcéra, matka-syn, brat-sestra) sa vo výskume ukázala ako jediná forma otcovského incestu. Objektom zneužívania boli v našom výskume výlučne dievčatá rozličných vekových skupín. Pritom ako najohrozenejšia sa ukázala skupina dievčat vo veku 14

and social values. A research made in the prisons in Slovakia in the year 2000 has shown that a very dangerous group of men with decline to incest behaviour are men of 40 years of age and older in the presence of a 14-year-old daughter.

a viac ako 14 rokov. Ak skutočnosť, že objektom zneužívania boli len v menšej miere dievčatá mladšie ako 14 rokov dáme do súvislosti s poznáním, že incestu sa častejšie dopúšťajú muži starší než mladší, dostávame sa k reálnemu predpokladu, že dôvodom orientácie incestných páchatelov na dospievajúce dievčatá je ich snaha prežívať plnohodnotný sexuálny vzťah, ktorý z najrozličnejších dôvodov neprežívajú s manželkou, resp. inou dospelou partnerkou.

Okrem poznania osobnostných vlastností incestného páchatela, zaujímalo nás tiež, čo ich viedlo k sexuálnemu vzťahu s maloletou. S týmto cieľom sme probantom položili priamu otázku, ktorá túto skutočnosť sledovala. Išlo o poloopenú otázku, v ktorej opýtaní, okrem vyjadrenia vlastného názoru, mali možnosť vybrať si dve z naznačených odpovedí.

Odpovede na uvedenú otázku sú, nesporne, veľmi zaujímavé. Ukazujú, že na väčšine prípadov incestného konania sa podieľala náhoda (46,42 %). 21,42 % uviedlo, že to bola „nespokojnosť s vlastným pohlavným životom“, pre taký istý počet to bola „dôverčivosť maloletej“. 17,85 % k incestnému konaniu viedlo „vyzývavé správanie maloletej“, 14,28 % jej „fyzická príťažlivosť“ a taký istý počet uviedlo „zvedavosť“. „Nedostatok iných objektov“ pre uspokojenie svojej sexuálnej potreby uviedlo 10,71 %. Okolnosti ako je „osamelosť dieťaťa“, „nevinnosť“ a „neskúsenosť“ dieťaťa, „sexuálna chladnosť partnerky“ a „sexuálne návrhy maloletej“, uviedlo v každom prípade 7,14 %. Najnižšie zastúpenie mali odpovede „nepripravenosť partnerky“ a „dlhodobá choroba partnerky“ (3,57 %). Bez zaujímavosti však iste nie je poznanie, že takú okolnosť ako je „obava pred AIDS“ neuvedol ani jeden respondent.

Naznačené odpovede ukazujú široký rozsah rozličných okolností, ktoré viedli našich probantov k incestnému konaniu. Možno však na prvý pohľad prekvapuje relatívne vysoké zastúpenie „náhody“, uvádzanej probantami. Vysvetlením môže byť na jednej strane snaha probantov ospravedlniť svoje konanie, na druhej strane však pravdepodobnejším je chápanie „náhody“ ako poslednej fázy, ktorej predchádzali iné okolnosti, ktoré priamo či nepriamo podnecovali páchatela, ktorý k zneužitiu pristúpil akoby náhodne vtedy, keď sa k tomu vytvorila vhodná situácia umocnená aj jeho alkoholovým stavom. Potvrďuje to aj skutočnosť, že z celkového počtu probantov len 28,57 % uviedlo, že bolo pri svojom prvom sexuálnom kontakte s maloletou v triezvom stave a 25 % bolo triezvymi aj pri ďalších kontaktoch.

Nie menej zaujímavé je sledovať problém okolností vedúcich incestného páchatela k zneužívaniu detí so zreteľom na vek zneužívaných detí. Aj keď vo všetkých troch sledovaných vekových skupinách (deti mladšie ako 14 rokov, deti 14-ročné a deti staršie ako 14 rokov) kategória „úplná náhoda“ má relatívne vysoké zastúpenie, jednako je vidieť, že v skupine najstarších detí má v porovnaní s ostatnými dvoma už nižšie zastúpenie. V tejto skupine má najvyššie zastúpenie kategória odpovedí „vyzývavé správanie maloletej“ (45,4 %), resp. odpovedí typu „nespokojnosť s vlastným pohlavným životom“ a „zvedavosť“ (27,2 %). Relatívne vysoké je zastúpenie aj takých odpovedí ako je „nedostatok iných vhodných objektov“, „fyzická príťažlivosť maloletej“ a „sexuálny chlad partnerky“ (18,1 %), ktoré sa v dvoch mladších vekových kategóriách nevysky-

tujú, alebo len v menšom rozsahu. Skutočnosť, že odpoveď typu „dôverčivosť maloletej“ sa v najvyššej miere vyskytuje len vo vekovej skupine detí 14-ročných (28,5 %) a najmä v skupine mladších ako 14 rokov (40,0 %) a vôbec sa nevyskytuje vo vekovej skupine detí starších ako 14 rokov neprekvapuje.

V súvislosti so sexuálnym zneužívaním dieťaťa v rodine sa vždy celkom zákonite objavuje aj otázka o spôsoboch reakcie matky – partnerky na vzniknutú situáciu. Všeobecne sa usudzuje, že to má byť práve ona, ktorá musí nielen novú situáciu v rodine spoznať, ale ju aj radikálne riešiť (Vlčková, 2001).

Výskum však ukázal, že namiesto zásadného riešenia problému chrániaceho dieťa, partnerky incestných páchatelov volili viac pasívne spôsoby, ktorými riešili viac svoje postavenie v rodine než postavenie dieťaťa. Z odpovedí probantov totiž vyplýva, že 21,42 % partneriek nereagovalo nijako, 25 % s plačom, 7,14 % odchodom zo spoločnej domácnosti a 7,14 % návrhom na rozvod. Len 28,57 % riešilo situáciu trestným oznámením a 10,71 % iným spôsobom.

Záver

Výsledky uskutočneného výskumu ukazujú, že incestu sa dopúšťajú muži širokého vekového rozpätia, najčastejšie však muži vo veku 40 a viac rokov, muži s nižšou úrovňou vzdelania, žijúci v prevážnej miere v manželskom zväzku, prípadne v družskom spojení a vo vidieckom prostredí.

Podobne ako v iných výskumoch podobného zamerania (Nedoma, 1969, Hubálek, 1983, Gromová, 1984, Ďurinová, 2000) aj v našom výskume sa ukázalo, že príznačným pre incestných páchatelov je nedostatok empatickej schopnosti, absencia zodpovednosti za svoje konanie, absencia sebaovládania a interiorizácie morálnych hodnôt spoločnosti vôbec a sexuálnych zvlášť. Potvrdzuje to náš predpoklad o incestnom páchatelovi ako morálne narušenom a pohlavne nezdržanlivom jedincovi, pre ktorého je incest cestou najmenšieho odporu získanie sexuálneho partnera, resp. náhrady za manželku, ktorá neraz v dôsledku zvyšujúceho sa veku stáva sa pre neho už málo atraktívna.

To všetko, spolu s relatívne rozsiahlou a recidivujúcou trestnou činnosťou páchatela naznačuje, že incestné konanie nie je vôbec prejavom jeho sexuálnej, ale skôr prejavom jeho osobnostnej patológie.

Získané výsledky nepotvrdili náš predpoklad o transgeneračnom prenose incestného správania, práve tak, ako sa nepotvrdil ani vplyv katolíckeho náboženstva na správanie a vyslovované názory incestných páchatelov. V nich sa totiž, bez ohľadu na náboženstvo ku ktorému sa páchatelia prihlásili, prejavovala zhoda a celková vyrovnanosť.

Výskum ukázal, že obeťami incestného správania sa stávajú dievčatá širokého vekového rozpätia. Najrizikovejšou sa však ukázala skupina 14 a viac ako 14 ročných, teda skupina dievčat, ktoré svojím dospievaním, príťažlivým zjavom, ako aj vedomým, prípadne aj nevedomým koketným a maznavým prejavom, ktoré si páchatel účelovo vysvetľuje ako ústretové, sa najčastejšie stávajú obeťami incestu. Obzvlášť vysoká miera rizikovosti tejto skupiny sa ukázala v rodinnom prostredí s prítomnosťou muža vo veku 40 a viac ako 40 rokov, muža sexuálne nezdržanlivého a nerešpektujúceho morálne hodno-

ty, muža s kriminálnou anamnézou a sklonom k alkoholu, muža vyhľadávajúceho dobrodružstvá a nové sexuálne skúsenosti. Cestu k incestu mu uľahčuje alkohol, ktorý jeho incestné konanie aj najčastejšie sprevádza.

Výskum však priniesol aj množstvo informácií o páchateloch extrafamiliárneho zneužívania detí. Z nich možno k najzaujímavejším patrí skutočnosť, že v základných charakteristikách incestných a ostatných páchatelov zneužívania detí neexistujú podstatné rozdiely. Určité rozdiely sa prejavili len v niektorých okolnostiach podmienujúcich zneužívanie dieťaťa. Avšak rovnako ako pre incestných tak aj ostatných páchatelov najcharakteristickejšou črtou je porucha emotivity, percepcie, sebarepcie a narušený hodnotový systém (Ďurindová, Múčková, Timková, 2000).

Získané poznatky o incestnom páchatelovi, ku ktorým sme dospeli uskutočneným výskumom sú veľavravné. Napriek tomu však nie je možné ich vo všetkých znakoch a prejavoch zovšeobecňovať. K incestu totiž dochádza v najväčšej utajenosti a vynúteného mlčania samotného dieťaťa, v dôsledku čoho k odhaleniu a k následnému potrestaniu páchatela dochádza len v niektorých prípadoch, najčastejšie v tých, v ktorých páchatel pochádza z nižších socio-ekonomických skupín. Možno však reálne predpokladať, že incest sa vyskytuje aj vo vyšších spoločenských vrstvách, kde je však pravdepodobne lepšie utajený a častejšie sa rieši v rámci rodiny (Weiss, 2000).

To všetko dokazuje, že incest a jeho páchatel predstavuje mimoriadne široký a zložitý problém, ktorý si vyžaduje ďalšie poznávanie a výskumy. Avšak už aj doterajšie poznanie zreteľne ukazuje potrebu ochrany detí pred týmto nebezpečenstvom a to najmä prostredníctvom účinnej preventívnej výchovy.

* *Kontakt na autorku: e-mail: maria.vlckova@fedu.uniba.sk*

Použitá literatúra:

- Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. **Týrané, zneužívané a zanedbávané dieťa**. Praha: Grada, 1995.
- Ďurindová, Z., Múčková, D., Timková, M. **Sexuálni devianti a ich obeť**. Psychiatria, roč. 7, č. 2, 2000.
- Convoy, H., Weiss, P. **Atypické sexuálne zkušenosti**. Československá psychologie, 38, 1994, č. 5.
- Cviková, J. **O sexuálnom zneužívaní detí**. In. Dieťa v ohrození VII. Násilie v rodine. Zborník z interdisciplinárnej konferencie, konanej v dňoch 30.-31.10.1997 v Bratislave. Bratislava: Detský fond SR, 1997.
- Geist, B. **Sociologický slovník**. Praha: Vodnář, 1992.
- Gromová, K. **Charakteristika psychosexuálneho vývoja starších mužských partnerov v incestnom vzťahu**. Československá psychiatrie, roč. 80, č. 1, 1984.
- Hubálek, S. **Incest a jeho pachatelé**. Psychológia a patopsychológia dieťaťa., roč. 18, č. 6, 1983.

- McLendon, P.D. **Incest. Sexuálne zneužívanie detí.** Aspekt, č. 1, 1999.
- Mokrán, A., Kramer, R. **Incest a incestné správanie sa vo forenznej praxi.** Československá psychiatrie, roč. 73, č. 5, 1976.
- Nedoma, K., Mellan, J. **Incestní pedofilní delikvence.** Československá psychiatrie, roč. 65, č. 4, 1969.
- Pöthe, P. **Sexuální zneužívání dítěte v rodině.** In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání. Pachatelé a oběti. Praha: Grada, 2000.
- Topiař, A., Satková, V. **Chování objektů incestních delikventů.** Československá psychiatrie, 70, č. 1, 1974.
- Vlčková, M. **Týrané dítě.** Bratislava: UK, 2001.
- Weiss, P. **Sexuální zneužití v dětství – pachatelé a oběti.** In: Weiss, P. a kol.: Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada 2000.
-

Mgr. Martina
Semešiová*
působí jako
asistentka na
KVD a SP na FF
PU v Prešove.

Abstrakt:
Každá spoloč-
nosť, sociálna
skupina, jedinec
má svoje hodno-
ty, vytvárajú si
sebe vlastné
hodnotové
systémy, ktoré
vyjadrujú ich
zaujmy a ciele.
Pri analýze
etických aspek-
tov sociálnej
práce v inštitúci-
ách
(v Domovoch
dôchodcov) je
dôležitá hodno-
tová orientácia
starších ľudí.

Abstract:
Every society,
social group or
an individual
have their

Hodnotový systém starších ľudí

The value system of older people

Úvod

Ľudstvo ako celok starne. Staroba, starnutie, starší človek sa dostávajú do pozornosti spoločnosti. Je potrebné uvažovať o starobe, o tom, čo všetko so sebou prináša, čoraz viac sa zamýšľať nad problematikou starostlivosti o staršieho človeka, nad jeho voľnočasovými aktivitami, zdravotným stavom, životným štýlom, hodnotovým systémom.

Ak sa chceme zaoberať etickými aspektmi v inštitucionálnej sociálnej práci, je nevyhnutné, aby sme dokázali rozpoznať čomu pripisuje starší človek resp. obyvateľ domovu dôchodcov význam.

Všeobecne o hodnotovom systéme starších ľudí

Hodnotový systém je neoddeliteľnou súčasťou človeka. Predstavuje jeho istý komponent, jeho črtu. Mohli by sme povedať, že predstavuje aktívnu zložku jedinca, je ukazovateľom jeho správania sa.

Človek je do značnej miery ovplyvňovaný hierarchiou hodnôt spoločnosti. Tak ako sa menia generácie, menia sa aj hodnoty na vrchole hodnotovej pyramídy spoločnosti. U starších ľudí môžeme postrehnúť zníženú schopnosť integrácie spoločenských a osobných hodnôt do prijateľného životného štýlu. Z tohto dôvodu môžeme vyvodiť situáciu, kedy sa seniori považujú za neakceptovanú súčasť spoločnosti. Ich hodnoty odporujú meniacej sa societe. Často sa učia uznávať odlišné hodnoty iných, no súčasne si zachovávajú svoje. Každý jednotlivec má individuálnu hierarchiu hodnôt, ktorá je rozvrstvená od najvýznamnejších po najmenej významné.

Hodnoty, ktoré sú umiestnené na prvých pozíciách majú tendenciu zväčša pretrvávajúť až do ukončenia životného cyklu. U staršieho človeka sa dostávajú na poprednejšie miesta tie hodnoty, ktoré boli pre jeho osobu v mladšom veku samozrejmosťou (nezávislosť, sebestačnosť).

Keďže každý človek má svoje hodnoty, svoj rebríček hodnôt, je potrebné sa zamyslieť nad možnosťou, že aktívny starší človek môže uznávať iné hodnoty, ako napríklad ležiaci starší človek. U seniorov, ktorí sú umiestnení v domove dôchodcov, môžu pretrvávajúť na prvých miestach iné hodnoty v hierarchii hodnôt, ako u jedincov, ktorí sú v rodinnom kruhu blízkych a pod.

Väčšina autorov tvrdí, že hodnoty - zdravie a rodina sú dominantnými pre väčšiu časť populácie. Zdravie, zabezpečuje človeku sebarealizáciu, prináša mu pocit nezávislosti a šťastia. Rodina a okruh priateľov dávajú staršiemu človeku pocit, že existuje ešte niekto, komu na ňom záleží, a ktorý mu dodáva pocit užitočnosti. Veľký význam je prikladaný taktiež práci, ktorá niektorým ľuďom s pevným zdravím môže priniesť potešenie a zároveň môže byť dobrou náplňou ich voľného času. Nemaľú úlohu v záverečnej fáze životnej dráhy človeka zohráva viera. Starší človek sa obracia k Bohu s prosbou o pomoc, s vierou, že mu pomôže vždy, keď mu bude najhoršie.

Hodnota zdravia v živote staršieho človeka

Zdravie sa najčastejšie objavuje na vrcholnej pozícii v hodnotovom systéme ľudí. Dalo by sa povedať, že je to najstabilnejšia zložka hodnotového rebríčka, ktorá má markantný význam pre daného jedinca. Geronti prikladajú zdraviu dvojnásobný význam a to preto, lebo s pribúdajúcim vekom, pribúdajú ťažkosti a choroby. U niektorých si zdravotný stav vynucuje isté obmedzenia. Núti ich, aby prestali pracovať, nedovoľí im starať sa o domácnosť, strácajú záujem o svoj zovňajšok a o zábavu, postupne obmedzia styky s ostatnými ľuďmi z ich okolia. Tieto obmedzenia spôsobujú to, že postihnutý starší človek sa stáva nesamostatným. Kozierová a kol. (1995) uvádzajú, že väčšina starších ľudí žije nezávisle, je pre nich veľmi dôležité, že sa vedú sami o seba postarať. Seniori potrebujú mať pocit, že to ešte dokážu. Spočiatku sa snažia vykonávať všetky činnosti tak, ako predtým. Akonáhle nastupuje úbytok fyzických síl a zdravia, sú nútení žiadať o pomoc. Pomoc im poskytujú najbližší členovia rodiny. V prípade, že rodina zlyhá, zaraďuje sa starší človek do ústavnej starostlivosti. Choroba má človeka v moci. Postihnutý jedinec môže byť hendikepovaný telesne, duševne, ale i vo sfére

intrinsic values, create own value systems presenting their goals and interests. While analysing the subject of the ethical aspects of the institutional social work (retirement homes) I consider it important to deal with the problem of the value system of older people.

sociálnej. Stráca sebestačnosť a stáva sa závislým na druhých. **Závislosť** často súvisí s motorickými poruchami a poruchami pamäte. Objavujú sa tiež symptómy, ktoré znižujú kvalitu života, napríklad inkontinencia, nemožnosť komunikovať, chronická bolesť, pohybové a orientačné ťažkosti. Podľa Pacovského (1990) je deprimujúci pocit, keď si človek uvedomí, že prestáva ovládať základné telesné funkcie. Ak si je človek plne vedomý toho, že postupne stráca fyzické i rozumové sily, začne sa obávať, že ho druhí budú pokladať za neužitočného, neželaného. Pavlíková - Kondášová (1999) zistili, že prevažne alebo vždy potrebujú seniori pomoc najmä pri ťažších prácach v domácnosti (veľké upratovanie, maľovanie, rôzne opravy...), ďalej v oblasti rôznych foriem kontaktu s vonkajším, spoločenským prostredím (napr. pri vybavovaní na úradoch, účasť na kultúrnych podujatiach, ale aj pri bežných nákupoch). V súvislosti s týmito zisteniami musíme poukázať na fakt, že je potrebné rozlišovať starších seniorov (75 +) od mladších seniorov (- 75) a to z toho dôvodu, že u starších seniorov sa bude s pribúdajúcim vekom odkázanosť na pomoc iných znásobovať a pribudnú taktiež oblasti, v ktorých budú seniori nesebestační (napr. osobná hygiena).

Závazalová a kol. (1993), Cahová (1982) konštatujú, že zdraví starší ľudia môžu rozvíjať svoje záľuby, koníčky, zúčastňovať sa na kultúrnom a spoločenskom živote. Udržujú kontakty s okolím, majú pocit užitočnosti a prospešnosti. Koníčky spojené s pohybom, či s prácou v domácnosti majú taktiež kladný vplyv na mentálnu hygienu. V literatúre sa často stretávame s názormi rôznych autorov na aktívnu starobu. Zväčša sa zhodujú v tom, že aktívny starší človek má šancu dožiť sa vyššieho veku ako človek, ktorý má menej pohybu. Zároveň konštatujú, že ľudia žijúci na dedine majú viac príležitostí k pohybu ako ľudia z mesta, aj keď už nie sú zamestnaní, pracujú v záhradke alebo okolo domu. Chôdza, práca v záhradke, turistika, plávanie patria podľa Trču (1987) medzi najvhodnejšie druhy telesného pohybu, avšak vždy so zreteľom na vek. Ak sú starší ľudia vitálni, plní energie, necítia bolesť istého druhu, sú mobilní, nič im nebráni v sexuálnej aktivite.

Ľudská sexualita je trvalé aktuálna, avšak je vecou osobného postoja. Vo vzťahu k starším jedincom panuje v tejto oblasti spoločenské tabu, kvôli tomu si niektorí ľudia myslia, že musia takéto túžby potláčať. Média zobrazujú sex ako záležitosť mladých a štíhlych ľudí. Na účet starších sa bavia v medziach humoru a starších ľudí túžiacich po sexe, označujú za chlipníkov. Všeobecne možno konštatovať, že sexualita nie je viazaná iba na určitý vek. Podľa Kozierovej a kol. (1995) pohlavný pud pretrváva do 70-80 i 90-ty ak má človek dobré zdravie a partnera, ktorý má o sex záujem. Aj v období staroby môže byť sexualita zdrojom silných citových zážitkov a môže spríjemňovať toto životné obdobie.

Hodnota rodiny v živote staršieho človeka

Na človeka má vo veľkej miere vplyv prostredie, ktoré ho obklopuje. Najprirodzenejším prostredím pre staršieho človeka, ale aj pre človeka vôbec, je rodina. Starší človek bez pochyby túži byť súčasťou rodiny. Pozícia rodiny a jej jednotlivých súčastí (vzťah k deťom, rodičom) hrá, ako to uvádzajú Guráň, Filadelfiová (1997) jedno-

značne dôležitú úlohu v hodnotovom svete seniorov a preto môžeme rodinu označiť za univerzálnu hodnotovú prioritu. Starší ľudia majú pocit istoty a bezpečia práve vtedy, keď medzi členmi rodiny pretrvávajú silné emocionálne väzby. V harmonickej rodine je starší človek nepostrádateľným členom, pre svoje rozvážne rozhodnutia, rady a porozumenie. Kozíková, Bebjaková (1994) sa domnievajú, že dieťa, ktoré vyrastá v prostredí, kde sa udržiavajú časté kontakty so starými rodičmi, sa od najrannejšieho detstva prirodzeným spôsobom pripravuje na starnutie a starobu, lebo ju vníma ako nevyhnutný proces života, získava od starých rodičov vedomosti o zvykoch, tradíciách a hodnotách predchádzajúcich generácií.

Deeken (1995) sa domnieva, že čím je človek starší, tým viac potrebuje cítiť, že je užitočný. Pocit užitočnosti môže nadobudnúť pri výpomoci s výchovou svojich vnúčat, pri vedení domácnosti, ak mu to zdravie umožňuje, môže svoju užitočnosť prejavovať navonok pri prácach v záhrade atď. Senilná precitlivosť a sebeckosť, ako to uvádza spomínaný autor, sa prejavujú túžbou po moci, snahou panovať, v pokusoch tyranizovať vlastnú rodinu a najbližšie okolie. Egoizmus sa prejavuje ako zvláštny druh materializmu. Hmatateľné veci sa stávajú zvlášť dôležité: jedlo, pitie, bankové konto, príjemné kreslo. Sú aj takí seniori, ktorí sú ochotní vzdať sa mnohých materiálnych výhod v prospech svojich detí. Toto však môže viesť k závislosti od staršej generácie, prípadne k zneužívaniu gerontov.

So vzrastajúcou potrebou pomoci sa stávajú väzby na deti dôležitejšími. Spočiatku deti obmedzujú svoju pomoc rodičom na materiálnu podporu, postupne si však starostlivosť o staršieho človeka vyžaduje buď pravidelné návštevy alebo jeho prijatie do vlastnej domácnosti. Podľa Farkaša (1994) mladší ľudia ochotne pomáhajú starším príležitostne, jednorázovo, v prípade momentálnej potreby. Vítajú časté kontakty so staršími, ak sú im títo nápomocní, len čo by si ich však mali zobrať do vlastných domácností, ich dobrý vzťah k starším veľmi rázne chabne. Je vo všeobecnosti známe, že existujú rodiny, ktoré prenechávajú starostlivosť o svojho člena domovu dôchodcov, rôznym ústavom. Častokrát sa stretávame aj so smutnými prípadmi, kedy sa odrazu starší ľudia ocitnú v ústavnom zariadení, sami nevediac ako. (Stačí sa len podpísať.) Deti takto zneužívajú dôveru svojich rodičov a „odkladajú“ ich do domova, zatiaľ čo oni už rozmýšľajú nad prestavbou rodičovského domu. Potom starší človek zanevrie na celú rodinu a jeho novou rodinou sa v tých lepších prípadoch stávajú priatelia z domova dôchodcov. Hegyi (1996) presne vymenováva nepriaznivé okolnosti súvisiace s presťahovaním staršieho jedinca do ústavu, ktoré môžu vyvolať psychosociálnu traumu: odlúčenie od rodiny, náhla zmena životného štýlu, strata osobného pohodlia, obmedzenie svojich návykov, nutnosť prispôbiť sa spolubývajúcim, nie vždy uspokojivý kontakt so zdravotníkmi, existenčná neistota, hrozba vzniku odkázanosti, dlhodobý charakter pobytu, pocit vylúčenia z rodiny. Ak sa starší človek žijúci dovtedy v hmotnom, ale i psychickom pohodlí ocitne zrazu v pochmúrnom neosobnom ústave nemôže a ani nie je v mnohých prípadoch schopný sa prispôbiť. Je známe, že mnohí seniori po takejto zmene skoro umierajú. Za kritické obdobie sa podľa Haškovcovej (1989) považuje 5.- 6. týždeň, poprípade prvých šesť mesiacov. Iní autori považujú za kritický celý prvý rok. Noví

obyvatelia, presťahovaní do ústavu sú takmer vždy nervózni, náladoví, dokonca aj plačliví či agresívni. Ich prirodzenými reakciami sú beznádej, smútok a zúfalstvo. Na druhej strane sú aj takí, ktorí prichádzajú do domova dôchodcov radi, s nádejou, že práve tu začnú novú etapu svojho života. Zväčša ide o takých ľudí, ktorí boli osamelí a nemali sa dobre, nežili pokojný život. Protipólom sú rodiny, ktoré si svojich starších členov veľmi uctia a vďačne im pomáhajú prekonať poslednú etapu životnej dráhy. Existujú dokonca rodiny, v ktorých sa o starých rodičov starajú vnučky alebo vnukovia a starší človek si dobre rozumie s mladým človekom. Vzťah medzi starými rodičmi a vnúčatami je jedinečný v rôznych smeroch, plný obohatenia pre obe strany.

Mnohí z nás si ani neuvedomujú, že starší človek za to nemôže, čo sa mu prihodilo, že odrazu nemôže zo dňa na deň chodiť alebo, že odrazu rozpráva veci nie veľmi zapadajúce do kontextu rozhovoru a môže sa mu prihodiť to, že jeho blízki mu vôbec nerozumejú. Niekedy sa stane, že seniori sa v mnohom podobajú deťom, chcú len pohladenie alebo chcú „prehodiť“ zopár slov a nadobudnúť pocit istoty a sebavedomia. Zo strany členov rodiny nastanú časy, kedy ich životy sa obrátia o 360 stupňov. Hegyi (1996) uvádza, že potreba opatrovať člena rodiny odkázaného na pomoc, vždy znamená obmedzovanie slobody toho, ktorý opatruje. Najväčšej záťaži sú podľa neho vystavené najmä ženy stredného veku. Tento problém sa týka jednak rodín, ktoré majú doma staršieho chorého človeka, ktorý je nesebestačný, ale týka sa to aj rodín, ktorých dedko či babka sú sebestační, ale ich pamäť je obmedzená a pod., takých prípadov je mnoho. Členovia rodiny musia riešiť problém, kto ostane so starším človekom doma cez deň, kto mu zabezpečí normálny priebeh jeho potrieb (stravovanie, WC, hygienu atď.). Starší človek sa začne domnievať, že je na obtiaž a čaká na odchod z tohto sveta ako na vyslobodenie. Psychická i fyzická záťaž sa prejavuje na všetkých členoch rodiny. Veľakrát sa členovia rodiny modlia k Bohu o vykúpenie z ťažkého údely, ale keď príde čas odchodu, uvedomia si, že v ich vnútri je odrazu prázdno. Starší človek im chýba a často sa vracajú do minulosti, keď tu ešte babka či dedko boli a často si vyčítajú to, že niekedy mohli so starším človekom dlhšie komunikovať, nemuseli ho okrikovať a pod. Zisťujeme, že vzťahy v rodine sú niečím výnimočným, majú silu akéhosi puta. Považujeme tu za nevyhnutné podotknúť, že nie je možné hádzať všetky rodiny a všetky vzťahy do jedného „vreca“. To aké sú vzťahy v rodine je podľa nás podmienené výchovou, tým ako si ľudia dokážu vypestovať vzťahy so svojimi deťmi a ako si dokážu vypestovať vzťahy deti so svojimi deťmi. Napriek tomu, že sú seniori doma okríknutí alebo, že sa im občas vo všetkom nevyhoví, má pre nich rodina nenahraditeľnú funkciu a pozíciu v hodnotovom rebríčku. Možnosť bytia s rodinou v tejto záverečnej etape ľudského života je podľa nás nenahraditeľná a umožňuje staršiemu človeku dožiť sa dlhšieho veku, prinajmenšom mu prináša šťastnejšie prežitie každodenného života. Rodina má byť skutočným útočiskom od narodenia až po smrť.

Minulosť je celý prežitý život, celé roky strávené dozadu v okruhu svojich blízkych, priateľov a známych, má svoje opodstatnené miesto v hodnotovom systéme najmä pre tých, ktorí majú za sebou šťastne prežité roky. Človek si v záverečnej etape životnej dráhy nerobí veľké ciele a plány do budúcnosti, väčší dôraz kladie na minulosť, prevláda

oblúbenosť spomienok. Ocitajú sa v pokušení nadmieru skrášľovať obraz svojej vlastnej minulosti tým, že prehánajú svoje úspechy a zveličujú svoj bývalý význam. Oživia v sebe ako to tvrdí Deeken (1995) zdravú hrdosť na to, čo dosiahli v práci. Človek sa musí v priebehu svojho života vyrovnávať so svojou minulosťou. Tento proces je v literatúre označovaný ako „pohľad z mosta“ (In: Hamilton, 1999). Tendencia bilancovať svoj vlastný život, prehodnocovať všetky svoje skúsenosti patrí podľa Šimovej (In: Tokárová a kol., 1998) medzi zákonité javy v staršom veku. Pri tomto spomínaní na minulosť dospeje mnoho ľudí aj k pesimistickému hodnoteniu prežitého života, k pestovaniu pocitov krivdy, až nenávisť a zloby voči mnohým a často všetkým a všetkému.

Hodnota práce v živote staršieho človeka

Pre väčšinu ľudí je práca v ich povolání činnosťou, ktorá rozhodujúcim spôsobom ovplyvňuje ostatné sféry ich života. Je vo všeobecnosti známe, že odchod do dôchodku býva pre niektorých ľudí vážnym problémom, ktorý môže vyústiť do úzkostných stavov, sklúčenosti a pod. Rosival a kol. (1980) usudzujú, že bez práce je človek stratený, pretože práca je podľa nich najdôležitejšou životnou náplňou, ktorá stotožňuje človeka so spoločnosťou. Pred človekom, ktorý odchádza do dôchodku stojí podľa Bromleyho (1974) problém, ako sa uvoľniť zo zamestnania bez toho, aby sa nedostal do ekonomických ťažkostí, nebol postihnutý citovo, napríklad osamelosťou a nudou. Jedinec, ktorý prekročí hranicu 60-65 rokov prijíma zväčša úlohu nezamestnaného dôchodcu, vystupuje z aktívneho pracovného života. Skončenie doterajšej pracovnej činnosti a prechod do dôchodku sa vo všeobecnosti považuje za istý prelom v živote jednotlivca, pretože počas rokov v zamestnaní si človek vytvára svoj status a určité sebahodnotenie a akonáhle odíde do dôchodku, stráca spolu so zamestnaním aj svoj status. Dôchodcovia si musia preto hľadať niečo, čo by ich robilo jedinečnými, čím by si zaslúžili vážnosť, ktorá predtým plynula z ich pracovného zaradenia (Hamilton, 1999). Človek sa musí vedieť vyrovnáť s tým, že niekedy zastával vedúcu rolu v zamestnaní, ale i v rodine. Svoju životnú spokojnosť si môže udržať jedine tak, že sa naučí odovzdávať vedúce postavenie a hrať „druhé husle“ (Hamilton, 1999).

Platená práca hrá v živote človeka dôležitú úlohu. **Peniaze** sa všeobecne pokladajú za výmenný prostriedok. V tejto súvislosti sú viacerí autori toho názoru, že starší človek by vymenil peniaze za svoju nezávislosť, pretože je závislý na pomoci druhých vo sfére ekonomickej, sociálnej, emocionálnej. Nesmieme však zabúdať, že ide o individuálnu záležitosť. Seniori žijúci v našej spoločnosti potrebujú peniaze pre bežné potreby spojené so stravovaním, ubytovaním alebo na potreby spojené s kúpou zdravotníckych pomôcok (ako sú napríklad plienky, podložky, barly, compresy atď.) a liekov.

Spektrum aktivít seniorov je rôzne, niektorí z nich ostávajú podľa Kozierovej a kol. (1995) naďalej pracovať, iní sa stávajú „nezamestnanými“ dôchodcami. Ľudia, ktorí majú vlastný podnik, pokračujú v práci pokiaľ sú zdraví. Práca im zabezpečuje lepší príjem, zmysel vlastnej užitočnosti a šancu pokračovať v dlho zaužívaných zvyklostiach. Tých, ktorí sú kolektívom autorov považovaní za „nezamestnaných“ dôchodcov, nemôžeme považovať za neproduktívnu zložku populácie a to z toho dôvodu, že sa podieľajú na

výchove mladej generácie, pracujú v domácnosti a pod. U každého jedinca je prechod do dôchodku individuálnou záležitosťou. Pre niektorých to znamená možnosť vykonávania svojich vysnívaných rekreačných aktivít, robia všetko preto, aby nemuseli myslieť na symptómy staroby, iní upadajú do depresie. Niektorí ľudia považujú odchod z práce za „oslobodenie“, iní za osobné obmedzovanie, pretože sa mnohí ešte cítia spôsobilí na činnosť. Pre staršieho človeka, ktorý opustil svoje zamestnanie, by bolo prospešné, ak by sa venoval určitej záľube, koníčku, ktorý by vyplnil vzniknutú časovú prázdnotu. Venovanie sa rôznym aktivitám, spomaľuje proces starnutia a čo najdlhšie udržiava telesnú i duševnú čulosť. Po odchode do dôchodku vzniká nahromadenie **voľného času**.

Voľnočasové aktivity sú determinované sociálno-demografickými charakteristikami jedinca (máme na mysli jeho pohlavie, vek, rodinný stav, vzdelanie, výšku príjmu a pod.). Pri starších ľuďoch ide o to, aby sa zapájali do života celej spoločnosti, zostali aktívni čo najdlhšie a nestáli bokom. Dôchodcovia majú mnoho možností ako využiť svoj voľný čas. Svoje voľné hodiny môžu tráviť modlením sa, chodením na bohoslužby do kostola, prechádzkami prírodou s priateľmi alebo vnúčikmi, aktívnym cvičením (ak im to zdravie dovoľuje), čítaním beletrie, ručnými prácami, prácami okolo domu, sledovaním televízie, počúvaním rozhlasu a pod. Sýkorová (1999) tvrdí, že prevažná väčšina seniorov preferuje pasívny odpočinok a potrebu sociálnych kontaktov si uspokojujú v rámci domova a v susedskej pospolitosti. Nahromadený voľný čas si môžu starší jedinci vyplniť aj takou aktivitou akou je vzdelávanie.

Hodnota viery v živote staršieho človeka

Viera poskytuje staršiemu človeku veľkú silu na zvládnutie záverečnej dráhy života. Náboženstvo posilňuje človeka, dokáže dať zmysel životu i smrti. Senior, ktorý je postihnutý zdravotnými ťažkosťami, sa obracia k Bohu s prosbou o pomoc s vierou, že mu pomôže. Niektorí geronti s takýmito ťažkosťami nazerajú na svoju chorobu ako na skúšku viery, no zároveň je to skúška aj ich príbuzných. Obidve uvedené skupiny veria, že choroba ustúpi prostredníctvom modlitieb, sľubov alebo pokánia. Jedinci, sa zamýšľajú nad zmyslom svojho života hlavne v pokročilom veku. Obracajú sa k Bohu oveľa častejšie ako predtým, keď boli mladí. Častejšie chodia na bohoslužby do kostola, denne otáčajú stránky modlitebných knížiek a prosia Boha o odpustenie hriechov mladosti. Uvedomujú si, že sú na sklonku životnej dráhy a prostredníctvom náboženstva hrdo nesú svoj „kríž“. Sú pripravení na smrť, v ktorej vidia isté médium, prostredníctvom, ktorého sa stretnú s Bohom. Je potrebné si uvedomiť, že nie každý starší človek je veriaci.

Záver

Vychádzajúc z poznatkov doteraz realizovaných prieskumov (bližšie: Semešiová, 2002 Sýkorová, 1999 Pavlíková, Kondášová, 1999 a i., môžeme vyvodiť skutočnosť, že najpreferovanejšími hodnotami sú pre seniora hodnota zdravia a hodnota rodiny.

* Kontakt na autorku: e-mail: martina_semesi@pobox.sk

Katedra vzdelávania dospelých a sociálnej práce, FF Prešovskej univerzity,
ul. 17. novembra, 080 01 Prešov

Použitá literatúra

- Bromley, O. B. **Psychológia ľudského starnutia**. Bratislava: Smena, 1974.
- Cáhová, D. **Aktivní stáří jako zdravotní a sociální problém**. Sociológia, 1982, č. 2, str. 198-203.
- Deeken, A. **V jeseni života. Zmysluplnosť starnutia**. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 1995.
- Farkaš, I. **Seniori nechcú byť sami na sklonku svojho života**. Výživa a zdravie, 1994, č. 3, str. 46-47.
- Farkaš, I. **Starší človek v rodine**. Výživa a zdravie, 1994, č. 4, str. 71-72.
- Guráň, P., Filadelfiová, J. **Hodnotový svet v našich rodinách**. Práca a sociálna politika, 1997, č. 7-8, str. 25-26.
- Hamilton, I. S. **Psychologie stárnutí**. Praha: Portál, 1999.
- Haškovcová, H. **Fenomén stáří**. Praha: Panorama, 1989.
- Hegyí, L. **Starý človek v rodine**. Rodina, 1996, č. 10, str. 6-7.
- Hegyí, L. **Jeseň života treba vychutnať**. Rodina, 1996, č. 1, str. 17.
- Hegyí, L. **Doma najlepšie?** Rodina, 1996, č. 9, str. 16-17.
- Kozierová, B. a kol. **Ošetrovateľstvo 1**. Martin: Osveta, 1995.
- Kozíková, A., Bebjaková, D. **Existenčné podmienky staršieho obyvateľstva v SR a sociologicke aspekty starnutia**. Výživa a zdravie, 1994, č. 7, str. 149-151.
- Pacovský, V. **O stárnutí a stáří**. Praha: Avicenum, 1990.
- Pavlíková, E., Kondášová, A. **Zdravotná situácia seniorov a ich odkázanosť na pomoc**. Práca a sociálna politika, 1999, č. 1-2, str. 2-6.
- Rosival, L. a kol. **Zdravoveda**. Bratislava: Osveta, 1980.
- Semešiová, M. **Hodnotový systém starých ľudí**. Diplomová práca. Vedúca:
- Bayerová, M. Prešov: FF PU, KVD a SP, 2002.
- Sýkorová, D. **Rodina a obec ve střední Evropě**. Sociologický časopis, 1999, č. 2, str. 207-217.
- Šimová, E. **Význam Univerzít tretieho veku v rámci celoživotného vzdelávania**. In: Zborník - Sociálna práca - ľudské práva - vzdelávanie dospelých. Ed: TOKÁROVÁ, A. a kol. Prešov: FFPU, 1998.
- Trča, S. **Cesty k dlouhověkosti**. Praha: Avicenum, 1987.
- Zavázalová, H., Vožehová, S. **Zdravotný stav osôb nad 60. rokov**. Lekársky obzor, 1993, č. 3, str. 137-141.

PaeDr. Milan Schavel, Ph.D. pracuje ako vysokoškolský učiteľ na Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity od roku 2003 ako interný zamestnanec. Zaoberá sa sociálnym poradenstvom, kompetenciami sociálneho pracovníka pri práci s klientom, podieľa sa na tvorbe vzdelávacích štandardov v sociálnej práci na Slovensku.*

Mgr. Jozef Goliáš je absolventom magisterského štúdia sociálnej práce, iniciatívne sa zapája do možnosti využiť činnosti sociálneho pracovníka v armáde.

Možnosti využitia sociálnej práce v armáde

The possibilities of utilisation of social work in the army

Úvod

Problematika sociálnej práce v armáde doposiaľ nebola rozpracovaná. Armáda Slovenskej republiky (ďalej len ASR) nedisponuje žiadnymi sociálnymi pracovníkmi, v niektorých útvaroch zabezpečujú intervenciu v krízových životných situáciách kaplán alebo sporadicky psychológ. Sme toho názoru, že využitie sociálnej práce je aj v tejto komunite opodstatnené. Zdôvodnenie tohto tvrdenia bolo predmetom a cieľom nášho prieskumu na Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej Univerzity. Pri jeho spracovaní sme sa opierali o skúsenosti z uplatnenia sociálnej práce v zahraničných armádach. Vychádzali sme z teoretických prameňov slovenskej, a najmä zahraničnej odbornej literatúry, z rozhovorov so slovenskými odborníkmi pracujúcimi v armáde, z konzultácií so zahraničnými odborníkmi - sociálnymi pracovníkmi, ktorí dlhé roky pracujú v sociálnej práci v armáde. Nezanedbateľný je aj prínos internetu, prostredníctvom ktorého sme využili niektoré informácie najmä pre teoretické spracovanie. Prieskum považujeme za priekopnícky, analýzy obdobného charakteru neboli doposiaľ realizované alebo neboli prezentované na verejnosti. Výsledky prieskumu považujeme za vlastný prínos k danej problematike. V teoretickej časti našej práce charakterizujeme základné pojmy, popisujeme historický

kontext a skutočnosti vzniku a postupného formovania sa sociálnej práce v armáde, rozoberáme sociálnu prácu v armádnych zložkách. Ďalej popisujeme úlohy a význam sociálneho pracovníka v armáde, potencionálnych klientov sociálnej práce, aktuálny stav sociálnej práce v ASR a najčastejšie sa vyskytujúce sociálne problémy nielen u nás ale aj v zahraničných armádach.

Praktickú časť tvorí prieskum v ktorom sme využili dotazníkovú metódu. Hypotézy sme stanovili na zistenie prítomnosti sociálno-patologických javov, snahu nadriadených riešiť sociálno-patologické javy a postoj respondentov k prítomnosti a aktivitám sociálneho pracovníka vo vojenskom útvare v profesionálnej armáde. Niektoré ďalšie javy a skutočnosti, prezentujeme aj v samostatných prílohách.

Cieľom práce bolo teda poukázať na možnosti využitia potenciálu sociálneho pracovníka a sociálnej práce v Armáde Slovenskej republiky.

I. Sociálna práca v armáde

Sociálna práca, ako práca s ľuďmi, našla a nachádza svoje uplatnenie aj v armáde. Tu môže rozvinúť a uplatniť široké pole pôsobnosti svojich metód, teórií a postupov. Aj keď s pojmom armáda niektorým ľuďom môže hneď asociovať pojem politika, politický vplyv, politické snaženie či vojna. Sociálna práca sa postupne, vplyvom času, kreovala a stále kreuje vplyvom rôznych skutočností a reagovala a stále reaguje na všetky moderné problémy, ktoré sú dôsledkom života v období prebiehajúcej globalizácie a iných ekonomických, politických, či civilizačných trendov.

Sociálna práca v armáde (Military Social Work) je často uvádzaná ako model týkajúci sa pracovnej alebo priemyselnej (podnikovej) sociálnej práce. Zaiste, programy armádneho duševného zdravia a liečby podstaty týrania, zaostrujú svoj pohľad na obnovenie alebo zvýšenie členského pracovného výkonu. Navyiac, môžeme povedať, že vzájomné vzťahy medzi armádnymi sociálnymi pracovníkmi a vojenskou komunitou, sú tie isté, ako medzi profesijnými sociálnymi pracovníkmi a organizáciami, ktoré ich zamestnávajú (Harris, Kurzman, McNelis, Smith In: Garber, McNelis, 1995).

Nie všetky zahraničné armády majú vo svojich štruktúrach sociálneho pracovníka. V poslednom období si ale sociálny pracovník v armáde získava stále väčšiu popularitu.

Armáda aktívne zamestnáva sociálnych pracovníkov (Military Social Workers), ktorí sa tiež aktívne podieľajú na plnení úloh a misií, ktoré im z tohto pôsobenia vyplývajú.

Abstrakt:
Príspevok podporuje snahu o postupné začlenenie sociálnej práce a sociálneho pracovníka do systému armádneho zoskupenia. Poukazuje na skúsenosti v zahraničných armádach a na prezentované sociálno-patologické javy a potrebu ich riešenia práve prostredníctvom intervencie sociálneho pracovníka. Súčasťou príspevku je aj prezentovanie výsledkov nenáročného prieskumu, ktorý bol uskutočnený vo vybraných armádnych jednotkách.

*Abstract:
The contribution
supports the
effort to succes-
sively integrate
social work and
social worker
into the system
of military
grouping. It
points to experi-
ence in foreign
armies and to
presented socio-
pathological
phenomena and
the necessity of
their solutions by
means of inter-
vention of the
social worker.
One part of the
contribution is
the presentation
of the results of
undemanding
research, which
was realised in
selected military
troops.*

Armádni sociálni pracovníci pracujú v rámcoch, ktoré zahrňujú vojenské bojové útvary, útvary duševného zdravia, programov armádného duševného zdravia, nemocníc, komunitných agentúr, výskumných ústavov a veliteľských zložiek vo väčšine vojenských štábov. Funkcia sociálnych pracovníkov v armáde spočíva v programoch, vrátane programov detského a rodinného blaha, duševného zdravia a spracovania podstaty týrania, výskumu, vládneho programu a programu politických formulácií. Pomoc sociálnych pracovníkov je orientovaná tiež na tých, ktorí slúžia povinnú vojenskú službu, na členov ich rodín, ale tiež na vojnových vyslúžilcov a ich predpokladaných rodinných členov. Za špeciálnych okolností sa môžu stať príjemcami vojenskej sociálnej pomoci účastníci humanitárnych a mierotvorných misíí (Garber, McNelis, 1995).

Pozornosť si zaslúžia najmä Spojené štáty americké (ďalej USA), kde sa sociálna práca v armáde aktívne rozvíja už viac ako pol storočie. Ich model sociálnej práce a tiež aj samotné skúsenosti vo výraznej miere prispievajú k jej rozvoju aj v iných krajinách a jej modely sú často preberané ako príklady fungovania aj v iných štátoch sveta.

Keďže v ozbrojených silách Spojených štátov amerických pracujú jednak civilní a jednak aj uniformovaní sociálni pracovníci, musíme brať do úvahy aj niekoľko prirodzených faktorov, ktoré sa vyskytujú vo vojenskom živote. Tie majú vplyv na kvalitu života nielen vojakov, ale aj samotných sociálnych pracovníkov.

Podľa Garbera, McNelisa (1995) sú to najmä:

- typická služba v armáde vrátane rozmanitých a rozličných profesionálnych úloh, ktoré sú často príkazom, než osobným výberom. Armádni sociálni pracovníci musia z tohto dôvodu nacvičovať tak osobnú ako aj profesionálnu zručnosť. Musia zdokonaľiť široký rozsah všeobecných sociálnych zručností aplikovateľných k ich premenlivým profesionálnym úlohám. Civilní sociálni pracovníci zamestnaní Ministerstvom obrany sú menej mobilní ako sociálni pracovníci v aktívnej vojenskej službe, hoci veľa civilných sociálnych pracovníkov pravidelne mení svoje úlohy v rámci systému;
- v niektorých bodoch vojenskej služby, takmer všetci sociálni pracovníci slúžia v samostatných alebo v zahraničných misíách v rámci ich povinnej služby. Obmedzená použiteľnosť zdrojov v týchto úlohách vyžaduje individuálnu prax k zdokonaleniu a poskytnutiu širokého množstva služieb.

Vplyv velenia a komunitného systému na individuálne služby členov a ich rodín vyžaduje od armádných sociálnych pracovníkov

vyvíjať zručnosti intervencie na všetkých úrovniach sociálneho systému;

- všetky vojenské služby uľahčujú vývoj množstva zručností z ich úradov sociálnej práce. Tie poskytujú tréning vo vojenskom vedení, v štábnej práci a administrácii ako bežnej časti ich služobného vzdelávania. Tento vzdelávací proces začína so základným dôstojníckym kurzom a pokračuje cez školy pre vyššie hodnosti.

Možno spojenie sociálnej práce a armády sa niekomu bude zdať nemožné. Práve táto symbióza je užitočná a dôležitá pre obe strany - aj pre armádu a aj pre sociálnu prácu. Aj samotná história spojenia sociálnej práce a armády poukazuje na jej zmysel a užitočnosť.

2. Historický pohľad na formovanie sociálnej práce v armáde v celosvetovom meradle

K vzniku a rozvoju sociálnej práce prispelo veľa organizácií, ktoré boli založené k poskytovaniu služieb tzv. sociálneho blahobytu ozbrojeným silám pred príchodom súčasného vojensko-sociálneho programu. Potreba oficiálneho individuálneho programu služieb pre vojakov bola rešpektovaná už počas Občianskej vojny. Prezident Lincoln poveril súkromne financovanú U.S. Zdravotnícku komisiu (U.S. Sanitary Commission) venovať sa potrebám blahobytu jednotnej armády. Jeho organizátormi bola definovaná jej misia ako prevencia nemoci a ustanovenie systému všeobecnej podpory (Torgerson In: Garber, McNelis, 1995).

Armádny podporný spolok (Army Relief Society) bol založený v roku 1900, aby podporoval biedne vdovy a siroty radových armádnych vojakov (Rooney In: Garber, McNelis, 1995).

Americký Červený kríž, založený v roku 1905, sa stal primárnym zdrojom poskytovania sociálnych služieb vojsku počas I. svetovej vojny a pokračoval v poskytovaní rozsiahlej sociálnej podpory americkým ozbrojeným silám aj počas II. svetovej vojny. Prví profesionálne trénovaní sociálni pracovníci boli príslušne aktívni s vojskom, kde poskytovali dvojakú: ako psychiatrickú, tak liečebnú sociálnu pomoc v spolupráci s americkým Červeným krížom. Hoci jeho úloha sa rokmi podstatne zmenila, Červený kríž ďalej pokračuje v poskytovaní významnej pomoci v sociálnych službách pre armádne zložky.

Oficiálne narodenie vojenskej sociálnej práce, tak ako ju dnes poznáme, sa datuje od novembra 1943, keď armáda oficiálne potvrdila sociálnu prácu indikačne s následným upresnením čísla pre psychiatrickú sociálnu prácu. (Ross In: Garber, McNelis, 1995).

Niekoľko faktorov viedlo k jej oficiálnej ratifikácii. Prvým faktorom bola vytrvalosť sociálnych pracovníkov, ktorým bola daná možnosť aplikovať ich profesionálne zručnosti v službe ich krajine, a obzvlášť, ozbrojeným zložkám.

Elizabeth Ross (In: Garber, McNelis, 1995), prvá osoba v službe ako konzultantka sociálnej práce, kde pracovala ako armádna všeobecná lekárka, v oznámení k ratifikácii sociálnej práce armádou, vyjadrila ako najimpresívnejší ... *“trvalý záujem sociálnej práce slúžiť profesionálnej armáde”*.

Druhým faktorom bola schopnosť sociálnych pracovníkov demonštrovať schopnosť byť dobrými vojakmi a zároveň profesionálnymi sociálnymi pracovníkmi. Najslávnejším príkladom je zapísanie vojakov s tréningom profesionálnej sociálnej práce pri založení Prvej armádnej duševnej hygienickej služby (Army's First Mental Hygiene Consultation Service) vo Fort Monmouth, New Jersey, v októbri roku 1942.

O optimistickej úlohe minulých prínosov a budúcej úlohy armádnej sociálnej práce, Elwood Camp poznamenal: „*Ich oddanosť k ich prideleniu a rešpektovaniu ich založenia pre ich profesiu medzi ich druhmi zaistilo ich profesii stále miesto v programe všeobecného lekárstva medicínskej starostlivosti pre armádu*“ (In: Garber, McNelis, 1995; 1730).

Tretím, ale tiež oprávneným faktorom bola priama akcia a podpora zo strany profesionálnych sociálnych organizácií. Títo skoro armádni sociálni pracovníci v rôznom čase získavali oficiálnu podporu bez pomoci Elizabet Rossovej a Vojnového úradu americkej asociácie psychiatrických sociálnych pracovníkov (War Service Office of the American Association of Psychiatric Social Workers), a taktiež Americkej asociácie sociálnych pracovníkov (American Association of Social Workers).

Toto úsilie, hoci bolo akékoľvek, vplývalo z rôznych pohľadov. Po II. svetovej vojne Rossová poznamenala: „*Času proti nejakému vyhnutiu sa odzvonilo: Kde je profesia? Čo robia profesionálne organizácie v tejto vojne, keď vojenský psychiatrický sociálni pracovníci ich opúšťajú a ako armáda vysvetlí, na čo sú sociálni pracovníci trénovaní?*“ (In: Garber, McNelis, 1995; 1730)

Napriek tak trocha obmedzenej podpore z profesie, títo armádni sociálni pracovníci robili dobrú prácu v definovaní svojej úlohy aj k armáde a aj k ich profesii. Množstvo článkov publikovaných v sociálnych žurnáloch a v knihách sú pred a po vojne rozsiahlym dôkazom ich úspechu (Shellhase In: Garber, McNelis, 1995).

Odhady čísel počtu sociálnych pracovníkov, ktorí slúžili uniformovane v armáde počas Druhej svetovej vojny striedavo kolísalo medzi 711 až 1000 (Bevilacqua, Darnauer, Camp In: Garber, McNelis, 1995). Od konca druhej svetovej vojny sociálni pracovníci slúžili v armáde ako dôstojníci. Pracovali v personálnych, zdravotných a etických programoch (Horwitz, Lehman, Pikus In: Garber, McNelis, 1995).

Sociálni pracovníci počas II. svetovej vojny akceptovali špecifiká súvisiace s vojnou, zriadením špeciálnej klasifikácie pre sociálnu prácu a vývojom služieb pre vojnu postihnuté komunity. V povojnovej dekáde, bolo vynaložené značné úsilie k zlepšeniu profesionálneho statusu. To zahrňovalo štandardizáciu agendy vykonávať prax a rozvoj medzidisciplinárnych doktorantských tréningových programov. Vytvorenie Výboru vzdelávania sociálnej práce (Council on Social Work Education) v roku 1952 a zriadenie Národnej asociácie sociálnych pracovníkov (National Association of Social Workers, ďalej NASW) v roku 1955 posilnilo profesijný status profesie. (www.ssw.umich.edu)

Súčasný vojnový program sociálnej práce začal naberať už konkrétne rozmery počas povojnového obdobia, s vytvorením armádného medicínskeho zboru (Army Medical Service Corps) so špecializáciou 3605 (psychiatric social worker - psychiatrický sociálny pracovník). Prvý dôstojník bol menovaný v januári 1946 a malá sústava sociálnych

pracovníkov sa začala rozvíjať, a práve to viedlo k zriadeniu aktívnej jednotky v službe vojakom a ich rodinám (Bevilacqua, Darnauer In: Garber, McNelis, 1995).

Zámerom povojnového programu bolo poskytovať vysokú úroveň profesionálnej služby v mierových časoch a vybudovať silnú skupinu rezerv ako pripravenú formáciu. Hoci armádni sociálni pracovníci dosiahli status poverených pracovníkov, organizačne stále patrili pod psychiatriu a ich prax bola zameraná na mentálne zdravie a podobné prípady. Ohnisko ich praxe bolo vymedzené nastavením oboch, či liečebnej alebo preventívnej funkcie. Niekoľko zložiek armádneho sociálneho programu z konca štyridsiatych rokov bolo pomenovaných Campom (In: Garber, McNelis, 1995), prvým povojnovým sociálnym pracovníkom. Tieto iniciatívy pokračovali časom a zodpovedali za podporu kvality armádnej sociálnej práce.

3. Komplexný pohľad na vojaka

V armáde sa najčastejšie stretávame s vojakmi, ktorí buď sú profesionáli, alebo slúžia základnú vojenskú službu. U profesionálov môžeme predpokladať, že si armádu vybrali ako svoje životné povolanie a svoju prácu v nej robia radi. U tých ostatných to nie je pravidlom.

Mladí, väčšinou 18-roční chlapci po ukončení vzdelania sú povolávaní na odvodové konanie a následne na základnú vojenskú službu. Nie u všetkých sa to stretáva s pochopením. U tých chlapcov, ktorí sa chcú vyhnúť vojne a nepodariť sa im to, bude väčšia pravdepodobnosť, že sa na vojne stretnú s problémami, s ktorými sa nebudú vedieť vyrovnáť.

V rámci reformy sa ľady pohli aj pri odvodovom konaní. Sprísnilo sa posudzovacie kritéria, skrátila sa doba základnej vojenskej služby. Je snahou, aby sa postupne znižoval počet vojakov základnej vojenskej služby tak, aby poslední z nich opustili armádu v roku 2006.

Psychický profil vojakov v základnej službe a mladých vojakov z povolania nie je určený iba vekovými zvláštnosťami, ktorými sa ľudia v danej fáze vývoja vyznačujú, bez ohľadu na spoločenský status a sociálnu príslušnosť, ale spravidla konkrétnymi spoločensko-historickými podmienkami v ktorých žijú (Pavlica, 1985).

Proces adaptácie na zmenu prostredia je rôzny. U niektorých je náročný a u niektorých naopak - prebehne bez väčších výkyvov. Zmena prostredia, vytrhnutie z domáceho prostredia, poslúchanie a plnenie príkazov nadriadených, zvýšený tlak okolia a starších vojakov, u niektorých istá fyzická indisponovanosť a nakoniec samotný strach z vojny a prostredia kasární. Toto všetko môže vplývať na vojaka - jednotlivca.

Príchod do vojenskej jednotky predstavuje nutnosť novej adaptácie, ktorá je tentoraz viac zameraná na sociálne vzťahy a štýl komunikácie v konkrétnej skupine. Ak existuje najkritickejší bod pre vznik šikanovania a jeho akceptáciu, tak je to práve tu, uvádza Delinčák (1999).

Tu je dôležité upozorniť, že zákon o vojenskej službe (č.370/1997 Z. z. o vojenskej službe) upravuje aj profesionálnu službu, ktorá nahrádza základnú vojenskú službu.

Oberta, Laššák (1999) na základe výskumov a analýz konštatujú, že u vojakov základ-

nej vojenskej služby sa vyskytuje niekoľko sociálnych a psychologických javov, ktoré sa oveľa častejšie v porovnaní s civilným prostredím prezentujú práve počas vojenskej služby. Ide predovšetkým o:

1.Nedostatočné motivačné činitele

Vojenská služba zo zákona je nedobrovoľná, väčšinou je vykonávaná len ako voľba menšieho zla (vyhnúť sa potrestaniu za nesplnenie zákonnej povinnosti) a vojakom k jej výkonu chýba motivácia.

2.Vekové osobitosti

K základnej vojenskej služby sú povolávaní mladí muži vo veku 18 - 30 rokov. Preto je priebeh vojenskej služby výrazne ovplyvnený vývojovými problémami tej ktorej vekovej skupiny.

3.Izolácia od spoločnosti a blízkych

Vojaci žijú a pracujú vo vojenských objektoch, ktoré sú oddelené od spoločnosti plotom a pohyb či už von alebo do vnútra je značne kontrolovaný a obmedzovaný. U vojakov sa preto stretávame s pretrhnutím priateľských a partnerských väzieb.

4.Strata súkromia

Vojak vykonáva svoju vojenskú službu vo väčších alebo menších vojenských jednotkách, kde býva v izbe s ostatnými vojakmi a nemá svoje súkromie. Menia sa osobné vzdialenosti (haptika) a chýba mu miesto, ktoré by patrilo iba jemu.

5.Strata nezávislosti

Vojak pri výkone vojenskej služby stráca najmä ekonomickú a organizačnú nezávislosť. Svoj finančný prídel dostáva mesačne, čo značne ovplyvňuje uspokojovanie jeho života a osobných potrieb. Stráca tiež možnosť plánovať a rozdeľovať si čas podľa vlastných potrieb.

6.Vzťahy medzi vojakmi

Existujú dve hlavné príčiny problémov, ktorých zmena by mohla ovplyvniť vzťahy medzi vojakmi: sú to formy a metódy riadenia zo strany profesionálnych vojakov a tiež aj kultúra šikanovania medzi vojakmi základnej služby navzájom.

7.Problém odbornosti

Je zriedkavosťou, aby vojaci na základnej vojenskej službe vykonávali svoju profesiu, ktorá je podobná civilnej, čo je do veľkej miery zapríčinené rozdielmi medzi civilnými a vojenskými hodnotami.

8.Nedostatky v uspokojovaní potrieb

Tu medzi najčastejšie kritizované a neuspokojované potreby patria hlavne potreby primeraného stravovania, telesnej hygieny, pohlavnej aktivity a kultúrneho i športového vyžitia. Uspokojovanie potrieb je obmedzené organizačnými pravidlami prostredia a tiež aj ekonomickými možnosťami armády.

U profesionálnych vojakov je proces adaptácie a samotnej prípravy na svoje povolenie úplne iný ako u vojakov základnej služby. Pripravujú sa v školách, ktoré sú špeciálne určené pre ich vzdelávanie. Vzdelávanie, príprava a výcvik pod dozorom civilných a vojenských odborníkov a špecialistov poskytuje vojakom široké spektrum možností a ďalšieho uplatnenia sa v profesionálnom živote. Možnosť vzdelávať sa po dobu zvyčaj-

ne piatich rokov, poskytuje možnosť dokonale sa zžiť s kolektívom i svojím budúcim prostredím. Dáva možnosť spoznať výhody prostredia, spoznať nástrahy i prednosti povolania. Dôkladná starostlivosť po fyzickej i psychickej stránke, možnosti duchovného života a psychohygieny minimalizuje možnosť vzniku patologických javov. No tvrdiť, že žiadne psychopatologické javy sa v tomto prostredí nevyskytujú, by bolo veľmi nezodpovedné. Budeme sa im venovať v ďalšej kapitole.

Na záver môžeme skonštatovať, že ani vojak profesionál a ani vojak základnej služby to nemajú pri nástupe do vojenského prostredia ľahké. Všetci sa vyrovnávajú s novými podmienkami v novom prostredí rôzne, nakoľko všetci sú ako ľudia rôzni.

4. Postavenie sociálneho pracovníka v armáde

V ozbrojených silách Slovenskej republiky prácu a úlohy sociálneho pracovníka zastupuje vojenský psychológ, kultúrny pracovník a vojenský kaplán. Taktiež pri akomkoľvek náznaku problému napr. objavenie užívania drog v jednotke, preberá úlohu sociálneho pracovníka jej veliteľ.

V armádach zahraničných krajín zohráva sociálny pracovník v súčasnosti dôležitú úlohu pri plnení ich rôznych úloh a misií. Sociálni pracovníci, ktorí sú dislokovaní v armádach zahraničných krajín, plnia svoje úlohy podľa toho, či sú uniformovaní alebo civilní. Uniformovaní členovia podliehajú Kódexu vojenskej justície a musia dodržiavať príkazy a tiež sú zodpovední za svoje akcie. Civilní pracovníci nemusia počúvať rozkazy a nezodpovedajú sa Kódexu vojenskej justície, hoci rodinní členovia sú súčasťou systému.

Tallant, Ryberg (...) vo svojej štúdii uvádzajú, že vojenský sociálny pracovník vykonáva prácu profesionálneho sociálneho pracovníka a tiež prácu dôstojníka. Ak iné úlohy v rámci sociálnej práce môžu a často vytvárajú konflikt, žiadna úloha v sociálnej práci nevyrobí konflikt podobný vojnovému. Vojenský sociálny pracovníci prijímajú to isté vzdelávanie ako ich civilní kolegovia. Podporujú a veria v primárny cieľ profesie sociálnej práce a to zlepšiť zdravie a pomáhať plniť základné potreby všetkých ľudí so zvláštnou pozornosťou k potrebám a splnomocneniu od ľudí, ktorí sú citliví, deprimovaní a žijú v chudobe.

Ďalej vojenský sociálny pracovníci sa zameriavajú na individuálne bytie v sociálnom kontexte. Dávajú pozor na environmentálne prostredie, ktoré často prispieva k životným problémom.

V USA po vstupe do armády, vojenský sociálny pracovníci sú odvelení ako dôstojníci. Prisahajú vernosť Ústave Spojených štátov amerických, obháňajú a chránia Spojené štáty proti všetkým domácim a zahraničným nepriateľom a postupovať podľa príkazov ich nadriadených. Najdôležitejšia povinnosť vojenského profesionála je podporovať bezpečnosť a blahobyt, podľa vojenského práva.

Hasenfeld, English (In: Garber, McNelis, 1995) zdôrazňujú, že organizácie (rozumieme vojenské jednotky) uskutočňujú svoju misiu za pomoci troch zreteľných stratégií. Prvá je tá, že organizácie preberajú zodpovednosť za socializáciu jedincov pre úlohy, ktorými budú slúžiť spoločnosti (napr. základný tréning, sociálne a rekreačné centrá atď.).

Druhou sa rozumie prevzatie zodpovednosti za sociálnu kontrolu identifikáciou a odstránením jedincov z ich rôl v spoločnosti, ktorá sa neprispôsobila ich očakávaniam (napr. vynútenie práva, zákona, medicínskej, sociálnej služby atď.). A posledná je, že preberajú zodpovednosť za sociálnu integráciu poskytovaním hodnôt a zdrojov, ktoré pomáhajú jedincom stať sa integrovanou súčasťou rôznych sociálnych jednotiek (napr. poradenstvo, terapia, finančná podpora, rodinná podpora atď.).

Veľký význam práce sociálneho pracovníka spočíva v tom, že najčastejšie pracuje pre vojenské zložky a ich rodiny s deťmi. Význam a úlohy ich práce sú rôzne. Musíme si uvedomiť najmä rozdiely, ktoré vyplývajú z toho, kde je sociálny pracovník umiestnený a kde pôsobí. Sociálni pracovníci v armáde riešia problémy vojenských odvedencov, pracujú ako poradcovia v rámci duševného zdravia, pôsobia v rehabilitačných pracoviskách a vojenských nemocniciach, vedú skupinové programy v rámci nápravy psychopatologických javov, ktoré zapríčiňuje vojenské prostredie a vojna. Ich úlohou je aj starať sa o duševné zdravie a poskytovať aj iné služby obyvateľom, personálu a rodinným členom. Ďalej sa podieľajú na sociálnych programoch pre vojenských veteránov, legislatívno-právnych procesoch adopcie detí, poprípade riešeniu problémov detí, ktoré sa stali sirotami, pretože ich rodičia pôsobili v armáde.

Riešia aj problémy, ktoré sú úzko späté s rodinným násilím. *„Intenzita domáceho násillia vo vojenských základňach je ukazovateľ stavu rodinnej adaptácie, ktorá ukazuje celkovú schopnosť rodinných členov úspešne viesť ich rodinné spolužitie ako celku, v kontexte k vojenským požiadavkám a potrebám rodiny.“* (Bowen, Martin, Nelson, In: Robert, Greeve, 2002; 551)

Za zmienku stojí spomenúť tiež, že špeciálne tréňovaní pracovníci učia v rodine praktické programy a robia klinickú sociálnu prácu s emocionálne a psychicky postihnutými ľuďmi.

Taktiež vo vnútri armádnych organizácií, využívajú domový model tiež k rozvíjaniu komunitnej práce a asistencii vojakom a ich rodinám k adaptácii a k hľadaniu odpovedí na najčastejšie problémové otázky.

Spolupodieľajú sa na výskume v rôznych inštitúciách, kde sa skúma široká rôznosť prípadov, čo všetko vplýva na životy vojakov, rodín a ich komunít.

Armádni sociálni pracovníci sú tiež prítomní pri repatriácii rukojemníka, pri nešťastiach a haváriách a pomocných humanitárnych operáciách.

Ako uvádzajú Garber, McNelis (1995) vo svojej práci v armáde sa sociálny pracovník môže stretnúť aj s klientmi ako sú napr.

- rukojemníci v rámci procesu repatriácie;
- ľudia, ktorí sú súčasťou humanitárnych vojenských akcií;
- ľudia, ktorí sú postihnutí prírodnou katastrofou alebo nešťastím, kde pri ich záchrane spolupracuje aj armáda;
- klienti, ktorí sa či už fyzicky alebo psychicky liečia v nemocniciach a liečebných zariadeniach;
- klienti, ktorí sú emocionálne a psychicky narušení;
- klienti, ktorí sú súčasťou rôznych nápravných, edukačných a psychologických programov;

- klienti, ktorých liečba vyžaduje vzájomnú spoluprácu aj s inými odborníkmi;
- vojaci a príslušníci ich rodín, ktorí potrebujú okamžitú pomoc, prípadne potrebujú prevenciu proti postraumatickým stresovým situáciám alebo poruchám.

V armádach, kde sociálna práca plní svoju funkciu buď samostatne alebo v spolupráci s inými odbormi, je badať jej značný prínos pri riešení problémových situácií klientov, ktorí sú poznačení niekedy náročnou a vyčerpávajúcou službou v armáde.

V zahraničných armádach pri plnení svojej misie môžeme ešte stretnúť aj odborníkov z oblasti medicíny, verejného zdravotníctva, práva, kultúry, psychológie a psychiatrie, terapie, vzdelávania a podpory rodiny, detskej psychopatológie a psychiatrie, poradenko-psychologických služieb a sociálno-právnej ochrany.

5. Využitie sociálnej práce v ASR

Súčasným podmienky pre využitie sociálnej práce v podmienkach Armády SR nie sú také, aké sú v zahraničných armádach. Pre konkrétnejšie zistenie aktuálneho stavu využitia sociálnej práce v podmienkach ASR sme použili zákon č. 211/2000 Z. z. (o slobodnom prístupe k informáciám), kde sme v zmysle tohto zákona požiadali o sprístupnenie informácií. V odpovedi nám pracovníci Ministerstva obrany SR po zistení potrebných údajov zaslali nasledovné informácie: najprv musíme upozorniť, že nám neboli sprístupnené štatistické údaje o počte prípadov dezercie, drogovej trestnej činnosti a šikanovania za rok 2002 (poprípade 2001). Taktiež neboli sprístupnené údaje o celkovom počte podaných sťažností v prípadoch šikanovania, dezercie a drogovej kriminality za rok 2002 (poprípade 2001), keďže všetky tieto údaje sú vyhradené v zmysle „Vyhlášky Národného bezpečnostného úradu č. 432/2001, bod 288, 289 a 304“;

- sociálna práca je v štruktúre OS SR zastúpená pracovníkmi výchovy, kultúry a sociálno-psychologických služieb, ktorí sú začlenení do systému personálneho manažmentu. Počíta sa s nimi aj v modeli OS SR 2010;
- v súčasnosti je sociálna práca zastúpená v OS SR od úrovne generálneho štábu až po úroveň vojenský útvar, zariadenie;
- počet vojenských psychológov v OS SR je v súčasnosti 21 a vojenských duchovných 19;
- za realizáciu preventívnych programov zodpovedajú príslušní velitelia. K tomu využívajú pracovníkov personálneho manažmentu, vojenských duchovných a prácu špeciálne na tento účel vytvorených komisií;
- prevenčný program boja proti drogám je rozbehnutý od roku 1996. Na „Národný program boja proti drogám“ nadväzuje rozkaz náčelníka Generálneho štábu OS SR, ktorý stanovuje celý rad úloh zahŕňajúcich osvetu, pôsobenie protidrogových aktivistov (tzv. peer programy), až po systém kontroly užívania nadväzujúci na represiu. Prevencia proti dezerciám a šikanovaniu je riešená obdobným spôsobom;
- všetci príslušníci OS SR majú možnosť obrátiť sa nielen na vojenského psychológa a vojenského duchovného, ale aj na vojenského lekára a tieto služby sa navzájom pri poskytovaní pomoci vojakom podporujú a kooperujú spolu.

V súčasnosti sociálnu prácu v ASR vykonáva vojenský psychológ a vojenský kaplán,

ktorí supľujú úlohy sociálnej práce. Reforma a nedostatok peňazí zatiaľ bránia rozvoju sociálnej práce, ako samostatnej profesie, ktorá by sa uskutočňovala v rámci ASR.

Riešenia mnohých problémov, ktoré sa pomerne často vyskytujú nielen v ASR, ale aj v armádach zahraničných krajín, spadajú práve do kompetencie riešení v rámci sociálnej práce. Je to práve sociálna práca, ktorá využíva metódy a teóriu, ktoré si našli uplatnenie v armádach zahraničných krajín a kde aj úspešne spolupracujú. Napr. v Spojených štátoch má spolupráca ozbrojených síl a sociálnej práce tradíciu už viac ako pol storočia.

V rámci praktickej časti sme uskutočnili empirický prieskum cieľom ktorého bolo poukázať na existenciu sociálno-patologických javov v ASR, na základe získaných údajov od vojakov ZVS a profesionálnych vojakov. Okrem toho sme sa chceli zamerať na ochotu nadriadených riešiť sociálno-patologické javy po ich zistení v útvere a taktiež na uplatnenie sociálneho pracovníka v armáde resp. v profesionálnej armáde.

Pre uvedené zistenia sme si stanovili nasledovné hypotézy:

Hypotéza č.1

Predpokladáme, že nadpolovičná väčšina príslušníkov ASR sa stretla počas svojho pôsobenia v ASR so sociálno-patologickými javmi ako sú drogové závislosti, „mazácka“ šikana a krádež.

Hypotéza č.2

Predpokladáme, že väčšina príslušníkov ASR si myslí, že ich nadriadený po zistení sociálno-patologických javov v ASR mal snahu riešiť problém.

Hypotéza č.3

Predpokladáme, že väčšina príslušníkov ASR si myslí, že sociálny pracovník bude pre armádu prospešný.

Prieskumnou vzorkou boli profesionálni vojaci a vojaci základnej vojenskej služby, ktorí buď pracovali priamo v útvere (profesionálni vojaci) alebo slúžili základnú vojenskú službu. Keďže v súčasnosti majú možnosť zamestnať sa v armáde ako profesionálne vojačky aj ženy, máme ich tiež zastúpené v prieskumnej vzorke.

Snažili sme sa získať tiež zastúpenie všetkých hodností, či už z radov vojakov slúžiacich základnú vojenskú službu (najvyššia možná hodnosť vojaka na ZVS je desiatnik) alebo z radov profesionálnych vojakov.

Na realizáciu prieskumu sme si zvolili jednu z metód empirického výskumu, a to dotazníkovú metódu. Zhotovili sme si vlastný dotazník (pozri prílohu č.1), ktorý sme potom aplikovali na prieskumnej vzorke 149 respondentov. Realizovali sme ho v rozpätí od februára do apríla 2003.

Výsledky prieskumu sme spracovali pomocou štatistického balíka SPSS verzie 11.0 for Windows.

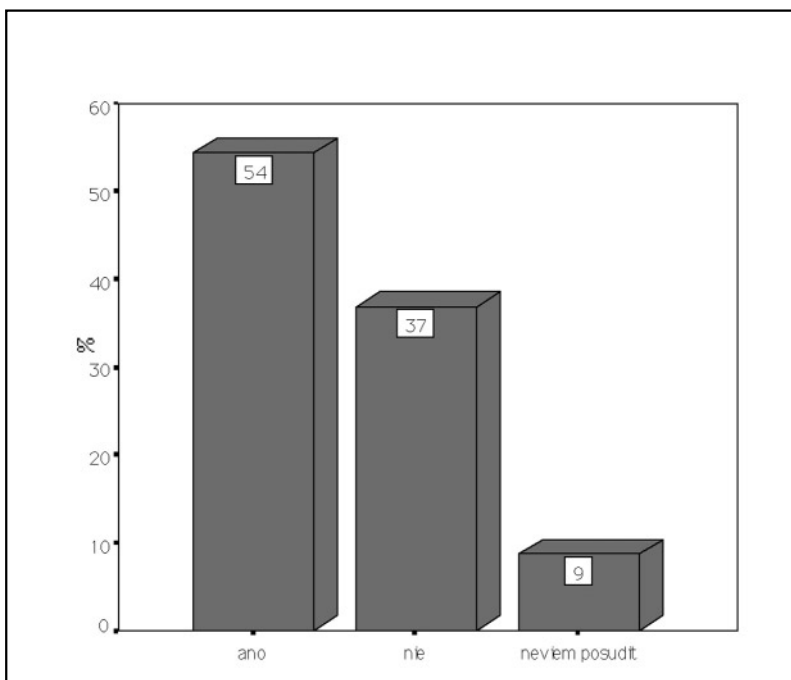
Výsledky prieskumu a ich interpretácia

V **hypotéze č.1** sme predpokladali, že nadpolovičná väčšina príslušníkov ASR sa stretla počas svojho pôsobenia v ASR s patologickými javmi ako sú drogové závislosti, „mazácka“ šikana a krádež.

Na základe nášho prieskumu, ktorý sme realizovali v útvaroch OS SR sme zistili, že nadpolovičná väčšina príslušníkov ASR sa stretla iba s patologickým javom „mazáckej“ šikany (pozri graf č.1). Patologické javy drogovej závislosti a krádeží sa nám u nadpolovičnej väčšiny príslušníkov ASR nepotvrdili.

Konštatujeme, že hypotéza č.1 sa nám potvrdila iba u „mazáckeho“ šikanovania.

Graf č.1

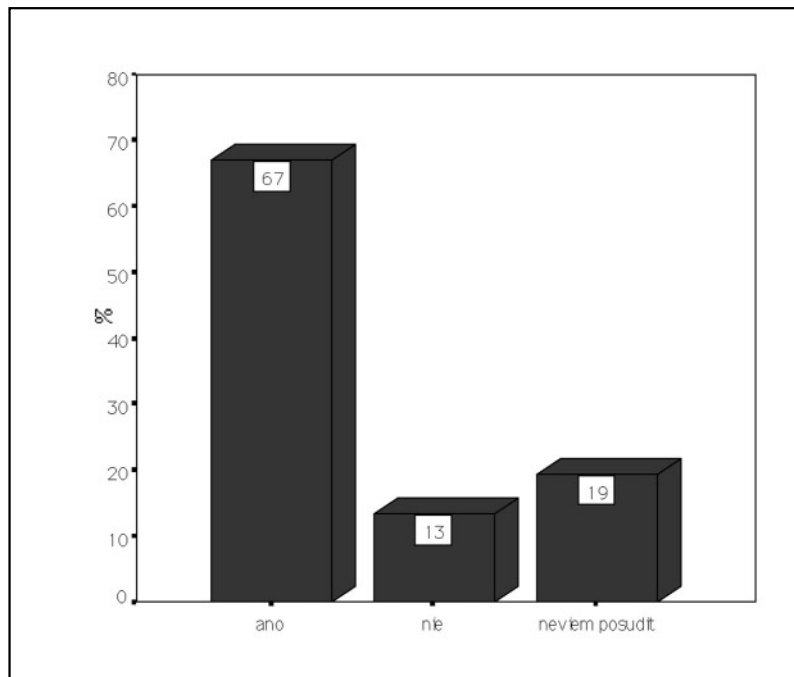
Okrem vyššie spomenutých sociálno-patologických javov sme v našom dotazníku zisťovali aj prítomnosť javov ako sú ekonomická šikana, neprimeraná konzumácia alkoholu, neprimerané násilie a homosexuálne praktiky (tieto zistenia nie je možné z dôvodu rozsahu uvádzať v prílohách).

V hypotéze č.2 sme predpokladali, že väčšina príslušníkov ASR si myslí, že ich nadriadený po zistení patologických javov v ASR mal snahu riešiť problém.

Výsledky, ktoré sú prezentované v grafe č.4 nám potvrdili pravdivosť hypotézy č.2. Zistili sme, že až 67% príslušníkov ASR si myslí, že ich nadriadený po zistení nežiadúceho javu, mal snahu riešiť problém. Napriek tomu až 19% respondentov nevedelo posúdiť, či ich nadriadený mal snahu riešiť problém, ktorý sa týkal sa sociálno-patologických javov (pozri graf č.2).

V prieskumnej vzorke sme v rámci dotazníka tiež zisťovali, že ak sa príslušník ASR stretol s prejavom šikany, komu prvému tento fakt oznámil resp. neoznámil. Až 46 respondentov (30,9%) tento jav neoznámilo nikomu. Svojmu kamarátovi to povedalo 23,5% respondentov.

Graf č.2

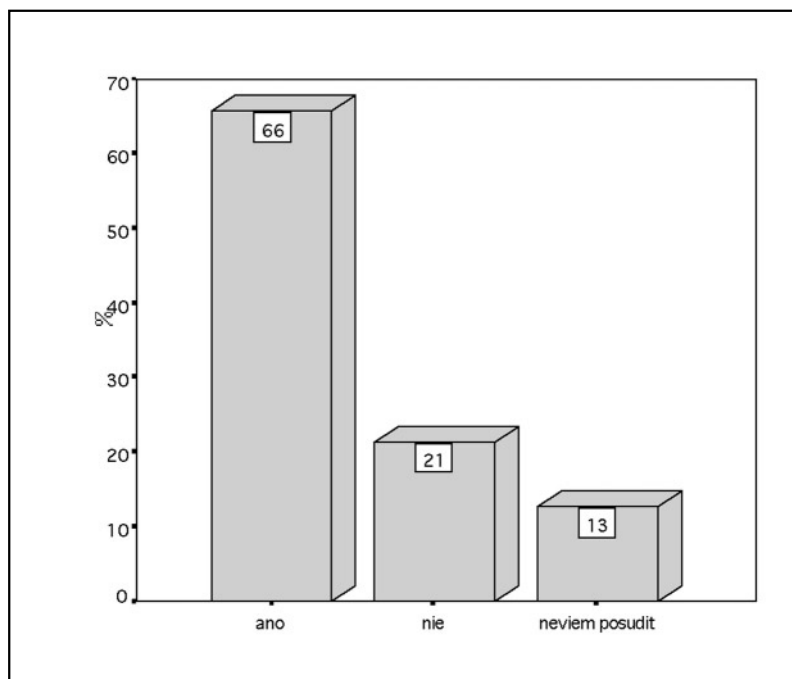

V **hypotéze č.3** sme predpokladali, že väčšina príslušníkov ASR si myslí, že sociálny pracovník bude pre armádu prospešný.

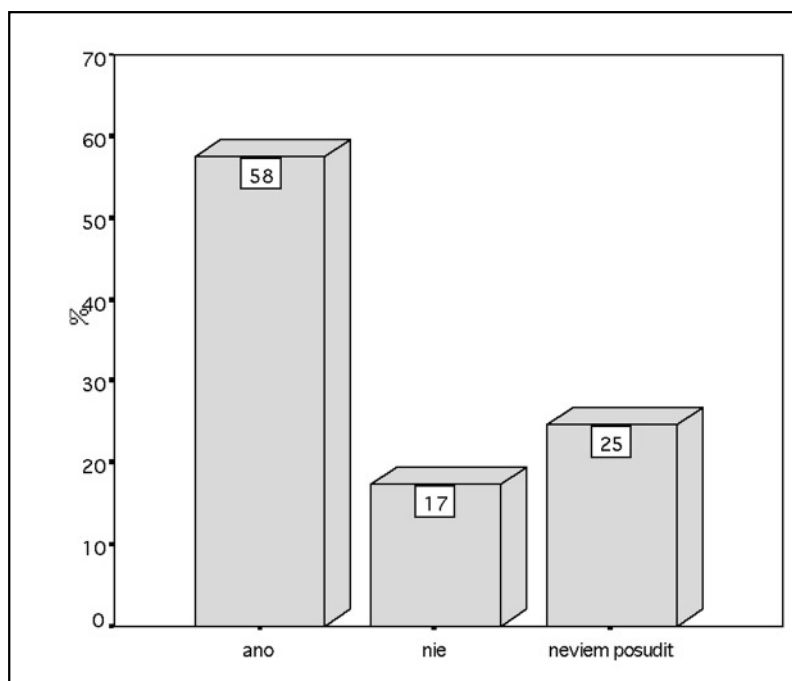
Na základe výsledkov v grafe č.3 môžeme skonštatovať, že sa nám hypotéza č.3 potvrdila. Až 66 % príslušníkov ASR si myslí, že sociálny pracovník by sa uplatnil v ich útvere (pozri graf č.3).

Respondenti podobne odpovedali aj na otázku, či si myslia, že sociálny pracovník by sa uplatnil aj v profesionálnej armáde. Tu až 58 % respondentov si myslí, že sociálny pracovník by v profesionálnej armáde uplatnil a bol by pre ňu prínosom (pozri graf č.4).

Graf č.3

Graf č.4

Na základe výsledkov prieskumu môžeme konštatovať, že sociálno-patologické javy sa v armáde vyskytujú, velitelia majú snahu ich riešiť a samotní príslušníci ASR by privítali sociálneho pracovníka v tíme spolu s ostatnými odborníkmi.

Záver

Sme presvedčení, že charakteristikou, chápaním a popisom modelov a príkladov sociálnej práce v zahraničných armádach, sme prispeli k jej postupnému prijatiu a popularizovaniu aj v Armáde Slovenskej republiky. Význam sociálnej práce v armáde bude čoraz viac naberať na váhu a dôležitosť, pretože reforma ASR v rámci procesu začleňovania sa do NATO a Európskej únie si vyžaduje celkom iný pohľad na armádu a na vojaka, aký bol preferovaný doteraz.

Sila armádneho sociálneho pracovníka tkvie v sile jeho povolania. Je to povolanie, ktoré často vyžaduje obrovské nasadenie v teréne, teoretické a praktické skúsenosti a neraz vyžaduje aj to najcennejšie - život.

Významný je aj vplyv sociálnych pracovníkov na funkčnosť a chod samotnej armády, kde priorita zamestnávania sociálnych pracovníkov v čase mieru a v čase vojny patrí medzi prvoradá záujmy armádnych predstaviteľov. Cieľom našej práce bolo poukázať na možnosti využitia a uplatnenia sociálnej práce v ASR. Aj keď v štruktúre ASR nie je funkcia sociálneho pracovníka definovaná, veríme, že informácie uvedené v teoretickej i prieskumnej časti dostatočne vypovedajú o jej dôležitosť pre armádu.

* *Kontakt na autora: e-mail: mschavel@stonline.sk*

Použitá literatúra:

- Bowen, L. G., Martin, A. J., Nelson, J. P. **A Community Capacity Response to Family Violence in the Military.** In: Robert, A. R., Greeve, G. J. (ed.). *Social Worker's Desk Reference.* Oxford, Oxford University Press, 2002.
- Delinčák, J. **Skúsenosti zo šikanovania v niektorých európskych armádach.** In: *Šikanovanie v podmienkach Armády SR, možnosti jeho prevencie a odhaľovania. Zborník z teoreticko-praktického seminára. Správa výchovy a kultúry GŠ Armády SR 1999.*
- Garber, D. L., McNelis, P. J. **Military Social Work.** In: Edwards, R. L. (ed.). *Encyclopedia of social work.* Washington D. C., NASW 1995, str. 1726-1736.
- Mozola, J. **Niektoré skúsenosti z uplatňovania preventívnych opatrení proti šikanovaniu v podmienkach veliteľstva 5. dopravenej základne.** In: *Šikanovanie v podmienkach Armády SR, možnosti jeho prevencie a odhaľovania. Zborník z teoreticko-praktického seminára. Správa výchovy a kultúry GŠ Armády SR 1999.*
- Oberta, R. **Základné problémy psychohygieny a regenerácie síl vojakov základnej služby.** In: *Psychohygiena a regenerácia síl vo vojenskej organizácii. Zborník z teoreticko-praktickej konferencie. Trenčín: Oddelenie výchovy a kultúry/ SPM GŠ Armády SR, 1999.*
- Oberta, R., Laššák, L. **Zátťažové situácie v Armáde SR.** In: Bianchi, G., Popper, M., Lukšík, I.,

- Supeková, M. **Interakcia sexuálnych a drogových rizík zdravia vojakov základnej vojenskej služby**. Bratislava: Polygrafia Slovenskej akadémie vied, 2000.
- Pavlica, K. a kol. **Základy vojenskej psychologie**. Praha: Naše vojsko, 1985. 2003, roč. 11, č. 57, str.11.
- Sukuba, M. **Niektoré osobitosti a vývoj trestnej činnosti páchanej v armáde**. In: Zborník z medzinárodnej konferencie o kriminalite mládeže. Bratislava: IUVENTA a Ministerstvo vnútra SR, 2000.
- Štivar, B. **Kresťan na vojne**. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998.

Internet

- <http://rotc.pdx.edu> [19.01.2003]
- <http://www.aimpress.org> [27.02.2003]
- <http://www.defense.gov.sk> [18.11.2002]
- <http://www.defenselink.mil> [19.02.2003]
- <http://www.gazeta.ru> [27.02.2003]
- <http://www.military-net.com> [15.02.2003]
- <http://www.nasw.org> [05.10.2002]
- <http://www.recruiting.forces.gc.ca> [09.12.2002]
- <http://www.redcross.org> [05.11.2002]
- <http://www.rferl.org> [12.02.2003]
- <http://www.rotc.monroe.army.mil> [19.01.2003]
- <http://www.ssw.umich.edu> [10.03.2003]
- <http://www.usafa.af.mil/jscope/JSCOPE/Tallant00html> [22.10.2002]

Príloha č.1	
D O T A Z N Í K	
OSOBNÉ ÚDAJE	
I. pohlavie:	
Muž	1
Žena	2
II. rok narodenia (vypíšte prosím)	
III. stav:	
slobodný(á)	1
ženatý - vydatá	2
vdovec - vdova	3
rozvedený(á)	4
IV. ukončené vzdelanie:	
neúplné základné	1
základné	2
učňovská škola	3
stredoškolské s maturitou	4
vyššie stredoškolské (nadstavbové)	5
vysokoškolské	6
V. vojenská hodnosť:	
vojak	1
slobodník	2
desiatnik	3
čatár	4
iné (vypíšte)	5
VI. dĺžka pôsobenia v armáde:	
0 - 3 mesiacov	1
4 - 6 mesiacov	2
7 - 9 mesiacov	3
10 a viac mesiacov	4

Otázky:	
1. Stretli ste sa počas svojho pôsobenia v armáde aspoň raz zo šikanovaním tzv. ekonomického charakteru?	
a) áno	1
b) nie	2
c) neviem posúdiť	3
2. Stretli ste sa počas svojho pôsobenia v armáde aspoň raz s tzv. „mazáckym“ šikanovaním?	
a) áno	1
b) nie	2
c) neviem posúdiť	3
3. Stretávam sa so šikanovaním v útvare:	
a) pravidelne	1
b) často	2
c) občas	3
e) niekedy	4
d) málokedy	5
e) nie	6
f) neviem posúdiť	7
4. Ak ste sa stretli s nejakým prejavom vyššie spomenutej šikany, oznámili ste ju?	
a) áno, svojmu veliteľovi	1
b) áno, vojenskému kaplánovi	2
c) áno, psychológovi	3
d) áno, kamarátovi	4
e) áno, iné (vypíšte)	5
f) nie, neoznámil	6
g) nie, nestretol som sa	7
h) áno, vojenskej polícii	8
5. Stretávam sa počas svojho pôsobenia v armáde s drogami?	
a) áno, priamo v útvare	1
b) áno, na vychádzke	2
c) nie, nestretol som sa	3
d) neviem posúdiť	4
6. Stretávam sa v útvare s neprimeranými prejavmi násillia?	
a) áno	1

b) nie	2
c) neviem posúdiť	3
7. Bol ste potrestaný Vaším nadriadeným z dôvodu neprimeranej konzumácie alkoholu?	
a) áno	1
b) nie	2
c) neviem posúdiť	3
8. Máte osobnú skúsenosť s krádežou vo Vašej jednotke?	
a) áno, viem aspoň o jednom	1
b) nie, neviem ani o jednom	2
c) nie, nemal som žiadny z vyššie uvedených problémov	3
c) neviem posúdiť	4
9. Máte osobnú skúsenosť s homosexuálnymi praktikami vo Vašej jednotke?	
a) áno	1
b) nie	2
c) neviem posúdiť	3
10. Myslíte si, že Váš nadriadený, po zistení prítomnosti aspoň jedného z vyššie uvedených problémov postupoval v zmysle platných predpisov?	
a) áno	1
b) nie	2
c) neviem posúdiť	3
11. Myslíte si, že Váš nadriadený pri riešení problémov použil správne metódy?	
a) áno	1
b) nie	2
c) neviem posúdiť	3
12. Myslíte si, že Váš nadriadený mal snahu riešiť aspoň jeden z vyššie spomenutých problémov?	
a) áno	1
b) nie	2
c) neviem posúdiť	3
13. Myslíte, že vo vašom útvere je potrebný taký pracovník, ktorý by mal v kompetencii riešenie a predchádzanie vyššie spomenutých javov?	
a) áno	1
b) nie	2
c) neviem posúdiť	3

14. Myslíte si, že ak by taký pracovník existoval, našiel by svoje plné uplatnenie aj v profesionálnej armáde?

a) áno	1
b) nie	2
c) neviem posúdiť	3

Pre lepší prehľad v školách so sociálnym zameraním sme sa rozhodli založiť rubriku Školy se predstavujú / Školy sa predstavujú. Odbor sociálnej práce sa znova stal odborom, ktorý usiluje o svoju profesionalizáciu. Jednou z oblastí, ktorá v tomto úsilí zohráva zásadnú úlohu, je systém vzdelávania v tomto odbore. Za viac ako desaťročné obdobie, čo sa česká sociálna práca začala opäť profesionálne rozvíjať, vznikol celý rad školských inštitúcií, poskytujúcich špecializované odborné vzdelanie na úrovni stredných,

Fakulta vysiela učiteľov na detašované pracovisko v Keni

V rubrike Školy se predstavují / Školy sa predstavujú sme sa tentoraz zamerali na Slovensko. Fakultu zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity zastupovala prodekanka prof. PhDr. Alžbeta Mrázová, Ph.D., MPH.

• Kedy bola fakulta založená? Kto stál pri jej zrode?

Trnavská Univerzita v rámci svojich novodobých dejín bola založená roku 1992, kedy vznikli dve fakulty - fakulta humanistiky a fakulta pedagogická. O rok neskôr sa z fakulty humanistiky vyčlenila fakulta ošetrovateľstva a sociálnej práce, ktorá o ďalšie dva roky dostáva súčasný názov - fakulta zdravotníctva a sociálnej práce.

Pri vzniku fakulty stál súčasný dekan fakulty - profesor Vladimír Krčméry, významný onkológ svetového formátu, ktorý prezentoval záujem vysokoškolského vzdelávania sociálnych pracovníkov, druhá bola prof. Danko Farkašová. Pri rozvoji vzdelávania v oblasti sociálnej práce na Trnavskej univerzite som sa angažovala taktiež ja, v súčasnosti som garantkou uvedeného odboru

a vykonávam funkciu prodekanky. Dá sa povedať, že najmä títo traja ľudia mali zásluhu (samozrejme za podpory a iniciatívy ďalších odborníkov a zanietenejších pedagógov) na vzniku a rozvoji uvedenej fakulty.

• Aké je zameranie fakulty?

Znovu musím hovoriť o univerzite ako takej, ktorá má päť fakúlt, jednou z nich je už spomínaná Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, ktorá umožňuje poslucháčom študovať v šiestich študijných odboroch (sociálna práca, ošetrovateľstvo, charitatívna a misijná práca, verejné zdravotníctvo, laboratórne vyšetrovacie metódy, rehabilitácia). Jedným zo základných odborov je práve odbor sociálna práca. Štúdium odboru sociálna práca zabezpečuje najmä katedra aplikovanej

sociálnej práce a katedra teórie sociálnej práce. V študijnom odbore sa prezentuje zhruba šesťdesiat učiteľov, ktorí zabezpečujú vzdelávanie približne 950 študentov diaľkového i denného štúdia. V diaľkovom štúdiu je asi 610 študentov magisterského štúdia a 80 bakalárskeho štúdia, približne 260 je v dennom magisterskom štúdiu. Bakalárske u nás trvá tri roky a magisterské je ako ucelená forma štúdia päťročné, zabezpečuje sa ale v dvoch stupňoch: prostredníctvom bakalárskeho s možnosťou pokračovania pri splnení určitých kritérií, a prostredníctvom magisterského štúdia (plus dva roky). Túto formu štúdia umožňuje vysokoškolský zákon. Je to početnosťou študentov najsilnejší študijný odbor, v rámci fakulty je študijný odbor sociálnej práce zameraný všeobecne, nie je koncipovaný ako špecializovaný odbor na konkrétnu cieľovú skupinu klientov alebo sociálny problém. Naši absolventi môžu pracovať tak v nápravno-výchovných zariadeniach, v detských domovoch, v domovoch dôchodcov, v rôznych typoch zariadení sociálnych služieb, v štátnej správe na odboroch sociálnych vecí, ako aj v samospráve a v subjektoch tretieho sektoru so zameraním na riešenie sociálnych problémov. Absolventi sociálnej práce

majú široké možnosti uplatnenia v štátnej správe, samospráve a v treťom sektore, ako aj vo verejno-právnych inštitúciách.

• Aká je podoba praxe na vašej fakulte?

Odborná prax sa realizuje v dennom štúdiu priebežnou praxou, tzn., že jeden deň v týždni chodia študenti od 1.-5. ročníka (majú 6 - 10 hodín praxe týždenne) na konkrétne pracoviská. Poslucháči prvého ročníka sa zoznamujú prostredníctvom exkurzií s činnosťou a zameraním jednotlivých vybraných pracovísk (každý týždeň iné), pretože je známe, že sociálny odbor má asi 27 úsekov práce, a možnosti uplatnenia sociálneho pracovníka sú preto veľmi rozmanité. Potom už chodia študenti pravidelne v skupinkách po 5 - 10 študentoch na jednotlivé pracoviska, každý týždeň jeden deň. Prax je organizovaná priamo v Trnave, ale aj mimo nej.

Letnú prax majú študenti povinnú dvojtyždňovú. Z nej vypracovávajú seminárnu prácu, sprievodca praxe študenta vystavuje potvrdenie a hodnotí študenta počas jeho výkonu praxe.

Diaľkoví a externí študenti praxujú len počas leta. Tí, ktorí sú v priamom pracovnom zaradení na odbore sociálnych vecí alebo v zariadení sociál-

vyšších odborných a vysokých škôl. Výučba sociálnej práce na seba berie na rozličných školských pracoviskách rôznu podobu. Každá škola predstavuje svoj vlastný prístup k sociálnej práci, zameriava sa na určitú problematiku, istým spôsobom profiluje svojich absolventov, volí špecifický postoj k praxi a úlohe svojich študentov v nej. Rubrika Školy se predstavují/Školy sa predstavujú chce priniesť lepší a ucelenejší prehľad o školách so zameraním na sociálnu prácu. Jej cieľom je poskytnúť obraz o šírke škôl, ktoré

*vychovávajú
najmä budúcich
sociálnych
pracovníkov.
Chceme čitateľo-
vi umožniť
porovnanie škôl
na základe ich
zamerania,
špecifik, ideo-
vých východísk
a poňatia
výučby.
Formou stabil-
ných otázok
predstavíme
v tejto rubrike
školy poskytujú-
ce vzdelanie
v oblasti sociál-
nej práce
z Českej
a Slovenskej
republiky. Jej
súčasťou bude
i zoznámenie sa
s hlavnými
projektmi škôl.*

nych služieb, prax nemusia absolvovať, ale vypracovávajú seminárnu prácu so zameraním na chod a organizáciu práce v danej inštitúcii. Tí, ktorí pracujú len v obdobnom alebo príbuznom odbore, musia absolvovať rôzne stáže na pracoviskách, aby získali obraz o využití sociálnej práce a jej praktickom profesijnom zameraní.

• Spolupracujete s niektorou ďalšou fakultou alebo školou podobného zamerania? Ako?

Spolupracujeme zo všetkými katedrami na Slovensku, ktoré zabezpečujú štúdium v odbore sociálna práca. Sú to katedry jednotlivých fakúlt nasledovných univerzít: Univerzita Komenského v Bratislave, Prešovská univerzita v Prešove, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre a Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Vzdelávatelia z jednotlivých fakúlt sa stretávajú prostredníctvom Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci, vedúci katedier zabezpečujúci študijný odbor sociálna práca z menovaných univerzít sa spoločne podieľali na spracovaní obsahu študijného odboru sociálnej práce, s cieľom dosiahnuť aspoň 60% spoločnej predmetovej skladby v našom študijnom odbore. Stretnutia nám prinášajú množstvo podnetov a výmenu skúseností pri organizácii štúdia a štruktú-

rovaní jeho samotného obsahu. Stretávame sa na odborných konferenciách, ktoré robí každá univerzita. Naši učitelia na nich získavajú množstvo cenných skúseností a podnetov pri skvalitňovaní obsahu štúdia sociálnej práce. Naposledy to bola konferencia o organizovaní praxe študentov sociálnej práce, ktorú organizovala Fakulta sociálnych vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, a konferencia o rozvoji dobrovoľníctva na Slovensku, ktorú organizovala naša fakulta.

• Môžete priblížiť špecifiká, odlišnosti fakulty?

Sme známi tým, že sociálna práca na našej fakulte sa často spája so zdravotníctvom a táto špecializácia nám bola často aj prisudzovaná. Nejde o špecializáciu, ale samotný punc odbornosti a obsah štúdia do určitej miery, najmä v začiatkoch, pri profilovaní obsahu štúdia, ovplyvňovali odborníci z oblasti medicíny. Podobne možno hovoriť o iných univerzitách, kde obsah štúdia sociálnej práce ovplyvňovala napríklad andragogika, pedagogika alebo psychológia. Obsah štúdia ovplyvňuje aj samotný fakt a prítomnosť ďalších študijných odborov, ktoré sa na našej fakulte postupne profilovali - ide o študijné odbory: verejne zdravotníctvo, ošetrovateľstvo, rehabilitácia a laboratórne

vyšetrovacie metódy, charitatívna sociálna práca a misijná práca. Na našej fakulte máme vysoký odborný potenciál lekárov, čiže ľudí so zdravotníckym vzdelaním a skúsenosťami. Aj tento fakt sa dá považovať za určité špecifikum fakulty. Myslím si, že ojedinelými sú aj aktivity našej fakulty v rámci našich detašovaných pracovísk v Keni a najnovšie aj v Kambodži. Na našom území sú to detašované pracoviská v Dolnom Kubíne, Spišskej Novej Vsi a v Bardejove, v ktorých sa zabezpečuje externá forma magisterského štúdia sociálnej práce.

• Ako vyzerá život vašich študentov v priestoroch fakulty?

Priestorov je tak strašne malo, že študenti nemajú kde tráviť čas, keď majú voľnú hodinu. Máme pomerne peknú knižnicu - študenti majú možnosť získať teoretické vedomosti prostredníctvom štúdia periodík a odbornej literatúry. Máme počítačovú triedu, ktorá sa riadi určitým rozpisom. Pre študentov a doktorandov je prístupný internet, žiaľ len v určitú dobu. Rozvrh je rozpísaný podľa ročníkov a krúžkov, tak ako je voľno v počítačovej triede. Problémom je taktiež nedostatok ubytovacích kapacít pre študentov. Nemáme vlastný internát, ani zatiaľ telocvičňu, naši študenti bývajú na troch internátoch iných univerzít. Veľa študentov býva na priváte.

• Nadviazali ste spoluprácu s niektorou zahraničnou fakultou?

Najbližšiu spoluprácu máme s kolegami z Českej republiky, konkrétne s Českými Budějovicami a s Ostravou, teda so zdravotno-sociálnymi fakultami. Vzájomná spolupráca sa odráža najmä pri organizo-

vaní doktorandského štúdia, zabezpečovaní habilitácie, pri aktivitách v rámci študentskej vedeckej a odbornej činnosti, v účasti na vedeckých radách a na štátnych záverečných skúškach. Myslím, že v najbližšom období sa skvalitní aj spolupráca s brnenskou fakultou, sú na to vytvorené všetky predpoklady.

• Čo všetko bude vedieť a poznať váš absolvent?

Náš budúci absolvent je pripravovaný pre prax prostredníctvom všeobecného odborného základu, bez konkrétnej špecializácie. Magistri sociálnej práce sú pripravovaní na vedecko-výskumnú činnosť a riadenie odborných tímov, získajú vedomosti z oblasti jednotlivých príbuzných spoločensko-vedných disciplín. Profil absolventa im umožňuje byť pripravený pre prácu manažéra ľudských zdrojov, ale aj pre prácu na odbore sociálnych vecí pri administrovaní dávok sociálnej pomoci. Magister sociálnej práce by mal prejať svoje vedomosti pri tvorbe koncepčných materiálov, tvorbe projektov, organizovaní ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov. Niektorí absolventi pracujú v rámci ústredných orgánov štátnej správy, dvaja absolventi sa uplatnili v rámci administratívnych štruktúr Európskej únie. Absolventi študijného odboru nachádzajú uplatnenie v širokom spektre činnosti subjektov tretieho sektora. Ukázalo sa nám, že najmä absolventi sociálnej práce s predchádzajúcim zdravotným stredoškolským vzdelaním, sa dobre orientujú v rámci profesijného pôsobenia v zariadeniach sociálnej starostlivosti, teda v subjektoch so zdravotným rámcom svojej činnosti.

• Na aký hodnotový systém je vaša fakulta orientovaná?

Fakulta je v rámci svojho pôsobenia orientovaná výsostne humánne. Súčasťou štúdia sociálnej práce je etická výchova. Obsah vzdelávania je orientovaný na vytvorenie osobnostných, zručnostných a vedomostných predpokladov pre zvládanie aj tých najťažších sociálnych

problémov, s ktorými sa sociálny pracovník pri práci so sociálnym klientom stretáva. Prvoradou hodnotou je ochota pomáhať ľuďom v sociálnej a hmotnej núdzi a profilovanie sociálneho pracovníka, ako kompetentného odborníka pre prácu s človekom.

**Rozhovor pripravil
Pavel Bajer**

Prehľad o prijímacích skúškach v odbore sociálna práca pre školský rok 2003/2004 - FZaSP TU Trnava :

<i>Externá forma, magisterské štúdium:</i>		
Pracovisko	Počet uchádzačov	Počet prijatých
Trnava	236	79
Spišská Nová Ves	104	41
Bardejov	258	82
<i>Externá forma, bakalárske štúdium:</i>		
Trnava	89	49
<i>Denná forma, magisterské štúdium:</i>		
Trnava	199	43

Poznámka: Spišská Nová ves a Bardejov sú detašované pracoviská FZaSP.

INFORMÁCIE O MOŽNOSTIACH ŠTÚDIA V AKADEMICKOM ROKU 2003/2004

Názov študijného odboru	Druh štúdia/ Titul	Forma štúdia	Akreditácia	Dĺžka štúdia v semestroch
Verejné zdravotníctvo	Mgr.	D	A	10
Sociálna práca	Mgr.	D, E	A	10
-misijná a charitatívna práca	Mgr.	E		10
Ošetrovatelstvo	Mgr.	E	A	10
Rehabilitácia	Mgr.	E	A	10
LVM	Mgr.	E	A	10

Informácie o prijímacom konaní

Študijný odbor	Termín podania prihlášok	Termín prijímacích skúšok (prijímacie konanie)	Príspevok
Verejné zdravotníctvo Sociálna práca Ošetrovatelstvo a rehabilitácia Laboratórne vyšetrovacie metódy	28. 2. 2003	máj, jún 2003	980 Sk*

**Charakteristika a podmienky prijíma-
cích skúšok pre jednotlivé odbory v škol-
skom roku 2003/2004**

SOCIÁLNA PRÁCA

1. Sociálna práca ako študijný odbor:

Sociálna práca je 10-semesterálne jedno-odborové štúdium zamerané na prípravu profesionálov pre oblasť sociálnej práce na všetkých úrovniach. Štúdium v odbore Sociálna práca pripravuje vysokoškolsky vzdelaných, samostatných pracovníkov schopných zabezpečovať, koordinovať a priamo poskytovať sociálnu starostlivosť a sociálne služby pre všetky skupiny obyvateľov odkázaných na sociálnu pomoc. Od siedmeho semestra sa môžu študenti špecializovať na nasledovné úseky sociálnej práce:

- sociálna práca v zdravotníctve
- sociálnoprávna ochrana
- sociálna práca s rodinou
- sociálna práca s rizikovým klientom.

2. Sociálna práca ako vedný odbor:

Sociálna práca je multidisciplinárnou oblasťou vedeckého poznania, ktorá sa zaoberá vedeckým poznávaním sociálnych problémov - ich vznikom, príčinami, možnosťami riešenia, otázkou zodpovednosti občana aj štátu, optimálnou mierou a formami pomoci pre jednotlivca, skupinu či komunitu.

3. Sociálna práca ako praktická oblasť:

Sociálna práca ako každodenná oblasť praktickej realizácie špeciálnymi pracovnými metódami pomáha pri zvládaní takých sociálne problémových situácií občanov, akými sú:

- potreba realizácie rodinnej starostli-

vosti vrátane foriem náhradnej rodinnej starostlivosti,

- pomoc pri riešení hmotnej núdze,
- pomoc a podpora zdravotne postihnutým občanom,
- pomoc a podpora občanom vyššieho veku,
- pomoc a podpora nezamestnaným občanom,
- práca s deťmi s poruchami správania,
- práca s občanmi v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti,
- práca so závislými občanmi a podobne.

Študijný program je preto zameraný na získanie vedomostí a osvojenie zručností, ktoré oprávňujú absolventa štúdia:

- vykonávať praktickú sociálnu prácu v inštitúciách,
- organizovať, riadiť a zabezpečovať rozvoj sociálnej práce zameranej najmä na nasledovné úseky:
 - sociálnu prevenciu,
 - sociálne poradenstvo,
 - sociálne služby,
 - sociálnoprávnu ochranu,
 - pracovať v odborných multidisciplinárnych tímoch,
 - podieľať sa na výskume v sociálnej práci,
 - sledovať, hodnotiť a navrhovať riešenia k závažným sociálno-patologickým javom v spoločnosti, ako je nezamestnanosť, chudoba, kriminalita a pod.

Obsah štúdia pozostáva z teoretických prednášok, prípravy zameranej na psychológiu, filozofiu a etiku, pedagogiku, právo, sociológiu, ale tiež na vybraný okruh informácií so zdravotníckym oriento- vaných predmetov, ktoré tvoria tzv. širší

všeobecný základ štúdia a odborné predmety zamerané na získanie potrebných vedomostí a zručností z oblasti sociálnych služieb, sociálneho poradenstva, prevencie sociálnoprávnej ochrany, plánovania a rozvoja sociálnej siete, organizácie a riadenia systému sociálnej pomoci a zabezpečovania sociálnej starostlivosti, teórie a metód sociálnej práce.

Výučba v riadnom dennom štúdiu prebieha formou prednášok, cvičení, seminárnych cvičení, kazuistických seminárov a výcvikov základných sociálno-psychologických zručností. Súčasťou programu výučby sú tiež praktické odborné cvičenia počas semestra a súvislá prázdninová prax 4 x 2 týždne, ktoré sa realizujú v zariadeniach a inštitúciách poskytujúcich sociálne služby, a to doma i v zahraničí. Štúdium končí rozpracovaním a obhajobou magisterskej práce a vykonaním štátnych záverečných skúšok.

SOCIÁLNA PRÁCA - denná forma

Prijímacie skúšky:

Písomná časť:

- test z biológie,
- test z odborných predmetov: psychológia, sociológia, filozofia a etika, na úrovni gymnaziálneho učiva,
- test z aktuálneho učiva spoločenského diania.

Ústna časť:

Realizuje sa formou skupinového rozhovoru zameraného na sledovanie osobnostných postojov a preverenie hĺbky záujmu o profesiu sociálnej práce.

Štúdium v odbore sociálna práca prebieha v dvoch formách: denné štúdium a štúdium popri zamestnaní.

SOCIÁLNA PRÁCA - externá forma

1. Pracovisko Trnava
2. Detašované pracovisko FZaSP TU Spišská Nová Ves, Zimná ul. 48
3. Detašované pracovisko FZaSP TU Dolný Kubín

Prijímacie skúšky:

Písomná časť:

- test z biológie,
- test z odborných predmetov: psychológia, sociológia, filozofia a etika, na úrovni gymnaziálneho učiva,
- test z aktuálneho učiva spoločenského diania.

Ústna časť:

Realizuje sa formou skupinového rozhovoru zameraného na sledovanie osobnostných postojov uchádzača o vybranú profesiu

Jednou z podmienok pre zaradenie do prijímacieho konania je minimálne 1-ročná prax na úseku sociálnej práce. Potvrdenie o praxi uchádzač priloží k prihláške na štúdium. Prihlášky treba poslať na adresu: FZaSP TU, Univerzitné námestie 1, 917 01 Trnava.

SOCIÁLNA PRÁCA

Špecializácia: misijná a charitatívna práca

Charakteristika:

Cieľom štúdia je pripraviť pracovníkov

pre misijnú a charitatívnu činnosť, ktorí sa uplatňujú najmä:

1. v Slovenskej republike: v charitatívnych a humanitných ustanovizniach cirkvi, štátu, komunít a spoločenstiev, farností, štátnej správy, miest a obcí.

2. v zahraničí: v podobných ustanovizniach ako v Slovenskej republike - v krajinách postsocialistických, ďalej v krajinách a najchudobnejších oblastiach sveta, ale aj v bohatom západnom svete, pre skupiny osamelých a odkázaných na pomoc iných.

Prijímacie skúšky:

Test z biológie - v rozsahu stredoškolského učiva.

Test z cudzieho jazyka - výber z anglického jazyka alebo ruského jazyka (požadovaná úroveň: stredne pokročilý - v rozsahu gymnaziálneho učiva).

Ústny pohovor, ktorého úlohou je zistiť hĺbku záujmu o štúdium.

UPLATNENIE ABSOLVENTOV V ODBORE SOCIÁLNA PRÁCA:

Absolventi štúdia sa uplatňujú v zariadeniach:

Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny,

Ministerstva školstva,

Ministerstva zdravotníctva,

Ministerstva vnútra,

Ministerstva spravodlivosti.

Hlavné ťažisko ich uplatnenia je vo vykonávaní sociálnej práce priamo v teréne na úrovniach úradov štátnej a verejnej správy.

Štátna správa.

Samospráva.

Neštátne inštitúcie a organizácie, ako sú rôzne občianske združenia, nadácie a podobne.

Inštitúcie ako: detské domovy, domovy dôchodcov, väznice, reedukačné domovy, azylové domy, krízové centrá, zdravotnícke zariadenia - nemocnice, kúpele, sanatóriá, LDCH, hospicové zariadenia a pod.

Medzinárodne inštitúcie ako UNICEF, UNHCR a podobne.

Adresa školy:

Univerzitné námestie 1, 918 43 Trnava, Slovensko

tel./fax: + 421-33-534 89 41

PREDSTAVENIE PROJEKTU:

Desatoro trnavskej univerzity pre tretí svet

1. PREČO SA FZSP TU ANGAŽUJE V 3. SVETE?

Podľa štatútu TU je jej poslaním nielen učiť, ale aj prakticky pomáhať tým, ktorí sú v akejkolvek núdzi. Prvoradým motívom, bez ohľadu na štatút je solidarita učiteľov a študentov fakulty a vedenia TU s chorými, chudobnými, hladnými, väzňami a tými, čo akokoľvek trpia a sú bez prístupu k vzdelaniu v zmysle spoločného odkazu evanjelia (Mt 25), koránu (Sr 33) ako aj Desatora (Genesis) bez ohľadu na náboženskú a rasovú príslušnosť.

2. KTORÉ SÚ HLAVNÉ PROBLÉMY V MIESTACH, KDE PÔSOBIA?

Hlavné problémy sú tri:

- negramotnosť a nízka úroveň vzdelania

- infekčné choroby
- hlad a nezamestnanosť

Kým v Nairobi sú prítomné vždy tri problémy, v Sudáne sú podstatné prvé dva.

3. KDE MÁ FAKULTA SVOJE PROJEKTY?

FZSP zabezpečuje tri misie (dva projekty):

- v slumoch (chatrčiach) na predmestí Nairobi (Mukuru) v Keni, kde žije asi milión ľudí v chatrčiach z vlnitého plechu a papieru na hĺbe odpadkov, sme v r. 1997 otvorili sirotinec, v r. 1998 školu a kliniku
- v Južnom Sudáne v Mapuordite, krajine sužovanej občianskou vojnou sme v lete 2000 zriadili kliniku pre územie ako celá SR
- v roku 2002 sme otvorili ďalšiu kliniku v Lunga Lunga (HIV)
- vízia 2003 - Dental Health, Kayole (mobilný dispenzár)

4. AKÉ JE POSLANIE PROJEKTOV?

Poslaním 1. A 3. Projektu v Keni (Nairobi-Mukuru) je zdravotnícka starostlivosť a vzdelanie, ako aj sociálna práca. Poslaním 2. Projektu v Sudáne (Mapuordit) je zdravotnícka starostlivosť.

5. Z ČOHO SA SKLADAJÚ MISIE?

- Klinika FZSP v Mukuru - Keňa/Nairobi sa skladá z kliniky (5 ambulancií, operačka, laboratória, centrálna registrácia), dropcentra (sirotinec) v rámci MPC a 1. ročníka FZSP magisterského programu (MSc, MPH) - 30 študentov.
- Klinika v Južnom Sudáne sa skladá z operačky, pôrodnice a jednej ambulance.

- Klinika v Lunga Lunga sa skladá z kliniky (jeden lekár a štyria doktoranti)

6. KOĽKÝM CHUDOBNÝM A CHORÝM SA PODARILO POMÔČŤ V ROKU 2002

Na pracovisku v Mukuru (Keni) sme ošetrili v roku 2002 spolu asi 25 000 pacientov.

Na detašovanom pracovisku v Mapuordite v Sudáne sme začali svoju činnosť až v auguste v roku 2000.

Lunga Lunga štartovala v lete 2002.

7. KTO PRACUJE NA PROJEKTOCH?

V Mapuordite (Južný Sudán) sú traja učitelia - lekári (chirurg, internista a anesteziológ) ako operačný tím a jeden logistik, ktorí sú všetci pracovníci FZSP TU. V Mukuru (Keňa) sú traja učitelia - lekári, tiež pracovníci FZSP TU, jeden laborant a tri zdravotné sestry (z Kene MPC) a dvaja logistici z Kene (MPC). V Lunga Lunga je jeden lekár a štyria doktoranti z TU.

8. AKO SÚ TIETO AKTIVITY FINANCOVANÉ?

Zo štátneho rozpočtu - FZSP idú len mzdy a poistné našich učiteľov - lekárov. Lieky a prístroje a ich transport a udržiavacie náklady idú výlučne od sponzorov, alebo z darov učiteľov či študentov. Ročne spotrebujeme na každý projekt cca 40 tisíc USD (1,5 miliónov Sk) hlavne na transport našich pracovníkov na misie (do Sudánu je len charterové letecké spojenie - cesty sú zamínované), lieky, potraviny, učebné pomôcky, knihy, skriptá. ERKO od r. 2001 spolufinancuje kliniku v Južnom Sudáne.

9. KTO SÚ NAŠI HLAVNÍ SPONZORI?

Medzi zlatých sponzorov patria:

ERKO - hnutie kresť. spol. detí (Ing. Čaučík)
CODECON (riaditeľ Dr. Šulka)
Katedra ošetrovateľstva FZSP TU - prof. Farkašová

Katedra sociálnej práce FZSP TU - ŠPZ (M. Mrázová)

SCP Ružomberok (Ing. Fiľo)

DHL - Nitra, Trnava

Pfizer SVC Bratislava

Ing. Chovanec

Medzi strieborných sponzorov patria:

Pliva, Glaxo, SKB, Slovakofarma, Chirana,
Ministerstvo zahraničných vecí SR,
Swiss Bratislava

Bronzovými sponzormi sú:

Darcovia z Bardejova, Ing. Dr. Živica ako aj farmaceutické firmy Lek,
Bristol Myers Squibb, Aventis, Janssen-Cilag, Krka, Schering Plough,
Yamanouchi a Ministerstvo obrany SR,
Léčiva, Hikma, ICN, Ewopharma,
Hoffmann La Roche, Berlin - Chemie AG a OUSA Bratislava

10. AKO MÔŽEME POMÔČŤ AJ MY?

Ak máte prístup k život zachraňujúcim liekom (antibiotiká, antiTBC, antiHIV, antimykotiká, analgetiká),

Dajte nám ich, pokiaľ ich expirácia je min. 1 rok. OZVITE SA NÁM. Ak máte zdravotnícke a laboratórne

Prístroje a zdravotnícku techniku, resp. Počítačové a telekomunikačnú techniku - OZVITE SA NÁM.

Ak máte finančné prostriedky na letenky a transport - OZVITE SA NÁM.

Kontaktné adresy:

Profesor MUDr. Vladimír Krčméry, DrSc., FRCP - tf,
fax: 02/529 243 08,
mobil: 0903 449 776
Ekonomický riaditeľ projektu
- Ing. Eva Urbanová
Logista pre Južný Sudán
- MUDr. Andrea Doczeová,
OKF FZSP, Heydukova 10,
812 50 Bratislava
tel./fax: 02/529 243 08
Fundraising:
Nikoleta Jurčáková, 0904 924 711

Ewa Marynowicz-Hetka, Antonin Wagner, Jacek Piekarski, (eds.): European Dimensions in Training and Practice of the Social Professions. (Európske dimenzie vo výcviku a praxi sociálnych profesií), Śląsk, Katowice, 1999.
Ewa Marynowicz-Hetka, Antonin Wagner, Jacek Piekarski, (eds.): Profesje społeczne w Europie. Z problemow kształcenia i działania, Śląsk, Katowice, 2001.

Pri hodnotení integračných snáh sa čoraz častejšie diskutuje o sociálnych dopadoch politických a ekonomických reforiem z nadnárodného a globálneho hľadiska.

Odzrazom snáh analyzovať a riešiť sociálne problémy z celoeurópskeho hľadiska je vznik zborníka zostaveného z príspevkov 23 zástupcov z deviatich kultúrne odlišných krajín Európy: Poľska, Slovenska, Francúzska, Bulharska, Nemecka, Írska, Maďarska, Španielska a Švajčiarska. Príspevky majú zjednocujúcu myšlienku: budúci osud sociálnej práce v kontexte zmien prebiehajúcich v Európe. Ich snahou bolo nájsť styčné body názorov na sociálnu prácu a vzdelávanie príslušných odborníkov.

Zborník bol pripravený v rámci programu Phare – Fiesta II (projekt 068/0026/1/97/2) a v prvom vydaní vyšiel anglicky, nemecky a francúzsky v roku 1999 vo vydavateľstve SI#sk v poľských Katoviciach, v druhom vydaní (v poľštine) vyšiel zborník v roku 2001. Editormi zborníka sú Ewa Marynowicz-Hetka, Antonin Wagner a Jacek Piekarski. Príspevky zborníka sa venovali trom základným tematickým okruhom:

- sociálna práca v Európe, prístupy k teórii a metódam ako odraz vzťahu

k sociálnemu kontextu, ktorý je neustále prítomný aj vzhľadom na interdisciplinárny charakter vzdelávacieho procesu v sociálnych profesiách;

- kategórie sociálnych profesií, ich rast a dynamika vo vzťahu k rôznym sociálnym kontextom, problémom a hlavným smerom rozvoja. Profesionalizácia sociálnej práce a problémy profesionálnych vedomostí vyžadovaných praxou, podmienené mnohorakosťou a rôznosťou regionálnych a kultúrnych podmienok;

- vzdelávanie pre sociálne profesie v kontexte národných skúseností v mnohých oblastiach sociálnych aktivít, z rôznych aspektov a modelov vzdelávania v sociálnej práci, s dôrazom na európske dimenzie.

Zborník má úvod a päť tematických častí. V úvode E. Marynowicz-Hetka, A. Wagner a J. Piekarski definujú predmet a funkcie sociálnej práce. Vyjadrujú presvedčenie, že sociálna práca je akademickou disciplínou. Ako východisko pre diskusiu o rozdieloch a podobnostiach sociálnej pedagogiky a sociálnej práce sa autorom javí akceptovanie trendu k mnohonásobnému prepájaniu a postupnému odbúravaniu hraníc medzi disciplínami.

1. Prvý tematický okruh je venovaný sociálnej práci v Európe a zmenám európskeho kontextu – metodologickým a teoretickým prístupom.

Autori skúmajú metodológiu v sociálnej práci (Antonin Wagner), zamýšľajú sa nad vývojom názorov na predmet teórie sociálnej práce (Silvia Staub-Bernasconi) a analyzujú sociálne aspekty globalizácie (Anna Tokárová).

2. Obsahom druhej časti zborníka je problematika staronových kategórií sociálnych profesií a problém vzdelávania

na európskej úrovni.

V tejto časti autori analyzujú a porovnávajú problém vzdelávania pre sociálnu prácu z pohľadu tradícií jednotlivých krajín, pričom za najoptimálnejšie považujú univerzitné vzdelávanie prepojené s praxou (Christine Labonte-Roset, Krzysztof Frystacki, No#lle Fredefon) a zdôrazňujú význam empirického výskumu (Anna Kotlarska-Michalska).

3. Vzťah sociálnych profesií k súčasným spoločenským podmienkam a vybraným sociálnym problémom je témou tretieho tematického okruhu zborníka.

Popri špecifických podmienkach transformácie sociálnej práce v jednotlivých krajinách (Krzysztof Czekaj, Andrzej Niesporek a Kazimierz Wódz – Poľsko; Teresa Rossell – Španielsko) je súčasťou tretieho okruhu aj príspevok o problémoch praxe sociálnej práce (Katalin Pik).

4. Štvrtým okruhom publikácie je profesionalizácia v sociálnej práci: kompetencie sociálnych profesií súčasnosti a budúcnosti.

Autori zdôrazňujú európsky charakter sociálnej práce a profesionalizácie (Jerzy Smagalski), pričom dôraz v otázkach profesionálnych vedomostí v sociálnej práci odporúčajú klásť na komunikačné a multikultúrne kompetencie študentov (Jacek Piekarski) a na prepojenie praxe a teórie ako predpokladu racionalizácie odbornej praxe (Danuty Urbaniak-Zajac).

5. Vzdelávanie v sociálnych profesiách: európske porovnania, sú témou piatej, záverečnej časti zborníka.

Autori píšú o významných iniciatívach v oblasti vzdelávania a výcviku, ktoré sú zamerané na podporu inštitúcií zapojených do spolupráce medzi univerzitami v rámci programov ERASMUS/SOCRATES

a TEMPUS a špeciálne siete ECSPRESS (Európske konzorcium sociálnych profesií so vzdelávacími a sociálnymi štúdiami) (Walter Lorenz a Friedrich W. Seibel) a analyzujú vybrané koncepty a štandardy vo vzdelávaní sociálnych profesií v Európe (Ewa Kantowicz). Oblasťou postgraduálneho štúdia v sociálnej práci na Vyššej sociálnej škole v Paríži sa zaoberá príspevok Francoise Laot. Autori tiež analyzujú niektoré špecifické problémy vzdelávania v sociálnej práci – balkánsku skúsenosť s faktormi podmieňujúcimi vzdelávanie v sociálnych profesiách, konkrétne situáciu v Macedónsku (Maria Donevska) a vzdelávanie sociálnych pracovníkov pre prácu s dťatťom v Poľsku (Lucina Telka).

Ewa Marynowicz-Hetka v záverečnom príspevku Európsky rozmer vo vzdelávaní a výkone sociálnych profesií sumarizuje aktuálne trendy v Európe a v Poľsku. Hodnotí historický prínos prác a praktických aktivít H. Radlinskej a A. Kami#ského, vznik a rozvoj poľského združenia sociálnych škôl (je jeho dlhoročnou predsedníčkou), podčiarkuje európsky rozmer vzdelávania a aktuálnosť koncepcie dosahovania jednoty pri akceptovaní rôznosti, aj v oblasti vzdelávania a výkonu sociálnych profesií.

Autori príspevkov sa zhodli na potrebe rozvíjania kontaktov a spolupráce v oblasti vzdelávania v sociálnych profesiách v rámci projektov SOCRATES a TEMPUS, ktorých súčasťou bola tematická sieť ECSPRESS – Európske konzorcium sociálnych profesií so vzdelávacími a sociálnymi štúdiami. Medzinárodná spolupráca má napomôcť pri zjednocovaní vzdelávacích štandardov a pri ďalšej profesionalizácii sociálnej práce v európskom kontex-

te. Väčšia kompatibilita a štandardy vo vzdelávacích programoch pre sociálne profesie v rámci jednotlivých krajín patria medzi nevyhnutné podmienky pre ďalšie budovanie sociálnej práce a efektívnu činnosť sociálnych pracovníkov. Táto úloha je zároveň podmienená hľadaním dynamickej rovnováhy medzi európskou a národnou identitou.

Tieto a mnohé iné úlohy sú výzvou pre sociálnu prácu do budúcnosti. Ich riešenie závisí od vzájomnej kooperácie pracovníkov v sociálnej práci, ale aj od ich vzdelávateľov. Preto treba vydanie zborníka hodnotiť ako jeden z dôležitých krokov na ceste k budovaniu sociálnej Európy. Vzhľadom na fakt, že ide o mimoriadne významný zborník, vítame prípravu jeho prekladu do slovenského jazyka na Prešovskej univerzite, čím sa toto obsahovo bohaté dielo priblíži komunite študentov a sociálnych pracovníkov na Slovensku.

Peter Roháč

• • •

Anna Tokárová a kolektív: Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Prešov, 2003

Na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity vyšla významná publikácia – celoštátna vysokoškolská učebnica Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce, ktorú pripravil kolektív autorov pod vedením Anny Tokárovej. Ide o učebnicu, obsahom i rozsahom mimoriadne bohatú (572 strán), je určená študentom sociálnej práce. Vznikla na podnet Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci v SR (AVVSP).

V kolektíve dvadsiatich autorov sú zastúpení učitelia všetkých slovenských univerzít. Učebnica je výsledkom riešenia úloh vedeckého výskumu v rámci projektov grantovej agentúry VEGA, odborných analýz Výskumného ústavu práce a sociálnych vecí, rokovaní rôznych expertných skupín a odborov Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Oponentmi a členmi vedeckej rady učebnice sú poprední odborníci v oblasti sociálnej práce a jej príbuzných disciplín.

Učebnica je jedným z krokov smerujúcich k systemizácii a kompletizácii poznatkov potrebných pre profesionalizáciu sociálnej práce ako povolania a pre rozvoj sociálnej práce ako študijného a vedného odboru. Autori nadväzujú na publikácie z oblasti sociálnej pedagogiky a sociálnej práce. Učebnica sleduje aj širšie európske kontexty teórie a praxe sociálnej práce a sociálnej pedagogiky. Reaguje na podnety obsiahnuté v zborníkoch z posledných celoeurópskych kongresov, konferencií a publikácií, ktoré poriadajú organizátori Európskej asociácie škôl sociálnej práce a ďalších európskych organizácií sociálnych profesií združených v ECSPRESS (The European Consortium of Social Professions with Educational and Social Studies – Európske konzorcium sociálnych profesií pre vzdelávanie a sociálne štúdie. Reaguje na podnety obsiahnuté v zborníkoch z posledných celoeurópskych kongresov a konferencií a v publikáciách Európskej asociácie škôl sociálnej práce a ďalších európskych organizácií sociálnych profesií združených v ECSPRESS.

Učebnica sa odlišuje od typických učebníc tým, že autori jednotlivých kapitol sa zámerne nevyhýbali aktuálnym

sociálno-politickým súvislostiam a faktom. Naopak, vychádzali z aktuálnych spoločenských potrieb a trendov, pretože – ako v úvode uvádza vedúca autorského kolektívu – sociálna sféra, sociálne profesie a činnosť sociálnych pracovníkov musia oveľa viac ako iné profesie a sféry sociálnej reality reagovať na aktuálne zmeny v ekonomike a politike.

Obsah učebnice tvorí deväť kapitol, ktoré sa vnútorne členia na podkapitoly. Za každou podkapitolou sú otázky a úlohy zamerané na zdôraznenie významných faktov. Za každou kapitolou je zoznam literatúry.

Prvá kapitola Vybrané teoreticko-metodologické otázky sociálnej práce sa člení na dve podkapitoly. V prvej Anna Žilová charakterizuje vybrané kategórie sociálnej práce. V druhej podkapitole Anna Tokárová charakterizuje sociálnu prácu ako vednú disciplínu.

Druhá kapitola Vybrané kapitoly z dejín sociálnej práce, ktorej autorkou je Dagmar Kováčiková, je najrozsiahlejšou časťou učebnice. Je bohatým prameňom poznatkov o metodologických otázkach dejín sociálnej práce, o vývoji sociálnych názorov a teórií sociálneho zabezpečenia.

Tretia kapitola je venovaná Makrosociálnym kontextom sociálnej práce. Anna Tokárová v podkapitole Globalizácia a jej sociálne súvislosti poukazuje na protirečivý a nezvratný charakter globalizácie, v podkapitole Slovenská republika v procese európskej integrácie a globalizácie sa venuje aktuálnym otázkam transformácie sociálnej sféry, teórie a praxe sociálneho rozvoja a celoživotného vzdelávania. V podkapitole Trh a sociálna politika Tibor Halečka charakterizuje štruktúru trhu a prejavy

jeho odcudzenia (alienácie), úlohu sociálnej politiky v sociálnom štáte.

Na tvorbe štvrtej kapitoly Teória a prax sociálnej politiky sa podieľali štyria autori: Rastislav Bednárik v podkapitole Teória sociálnej politiky rozpracoval oblasti, subjekty, princípy a funkcie sociálnej politiky; Tatiana Letková v podkapitole Štát a legislatívna základňa sociálnej politiky objasnila kompetencie štátu, priority sociálneho zabezpečenia a nové makroekonomické pojmy; Iveta Radičová a Stanislav Konečný v podkapitole Sociálna politika u nás a vo svete objasnili príčiny rozdielov v sociálnej politike rôznych krajín.

Na obsahu piatej kapitoly Profesionálni sociálni pracovníci a povaha ich práce rovnako participovali viacerí autori. Júlia Čechová rozpracovala determinanty kvality a účinnosti práce sociálneho pracovníka, Miroslav Tvrdoň a Mária Machalová problematiku profesionálnej etiky sociálnej práce a Tibor Halečka vzťah etiky a etikety v sociálnej práci a princípy etického kódexu sociálneho pracovníka. V podkapitole Odborné vzdelávanie sociálnych pracovníkov (Jana Levická) je načrtnutý vznik a vývoj škôl sociálnej práce vo svete. Kapitulu uzatvárajú informácie o príprave a ďalšom vzdelávaní sociálnych pracovníkov na Slovensku (Anna Tokárová, Zdena Vasilová, Milan Schavel a Mária Machalová), o aktuálnych úlohách sociálnych profesií v zjednocujúcej sa Európe, o európskych a svetových profesijných asociáciách sociálnych pracovníkov (Anna Tokárová).

Sociálna patológia a rizikové skupiny sú predmetom šiestej kapitoly. Peter Ondrejko rozpracoval základné pojmy

sociálnej patológie, Jozef Kredátus problematiku alkoholizmu a Katarína Fuchsová problematiku gamblerstva a homosexuality.

Využitie psychológie v sociálnej práci rozpracovala v siedmej kapitole Eva Žiaková. Objasnila v nej základné psychologické pojmy, sociálno-psychologické aspekty sociálnej práce a vybrané otázky psychológie osobnosti.

Vybrané metódy a formy sociálnej práce spracovali odborníci, ktorí praktickú sociálnu prácu poznajú aj z vlastnej praxe. Metódy sociálnej práce s jednotlivcom spracovala Júlia Čechová, prípadovú sociálnu prácu Marcela Havrilová, metódy práce so skupinou Jozef Kredátus, komunitnú sociálnu prácu Anna Žilová a sociálne služby Jana Levická.

Učebnicu uzatvára kapitola Sociálne poradenstvo, ktorej autormi sú Květoslava Vitkovičová, Milan Schavel a Anna Žilová.

Učebnica Sociálna práca výraznou mierou prispieva k rozvoju metodologických základov teórie sociálnej práce. Má všetky znaky vedeckej monografie, ale i typické znaky vysokoškolskej učebnice. Osobitne treba oceniť, že učebnica je vybavená Vecným i Menným registrom. Bohatý zoznam našej a zahraničnej literatúry je významným prameňom informácií o monografiách, zborníkoch a štúdiách. V prílohe publikovaný Profil absolventa a návrh vzdelávacích štandardov v sociálnej práci na Slovensku je podnetným koncepčným materiálom pre tvorbu a rozvoj študijných programov sociálnej práce na slovenských vysokých školách.

Publikácia je síce primárne určená študentom, učiteľom, „rigorózantom“ a doktorandom v odbore sociálna práca,

ale odporúčame ju do pozornosti aj študentom príbuzných vedných odborov a sociálnym pracovníkom, pre ktorých sa určite stane zdrojom odborného rastu.

Beáta Balogová

• • •

Stanislav Kratochvíl: Manželská terapie, Portál, Praha, 2000.

Kniha Stanislava Kratochvíla Manželská terapie se zabývá možnostmi léčebného působení na poruchy manželského soužití. Autor chápe manželskou terapii jako formu speciální psychoterapie, která se zaměřuje na manželskou dvojici a její problémy. Terapie směřuje k úpravě manželského vztahu a k pozitivnímu ovlivnění manželského soužití. V manželské terapii se pracuje především s dvojicí, ale autor nevyklučuje ani možnost terapeutické práce s jedním z partnerů orientované na manželský vztah. Pojem manželské terapie odlišuje od pojmů manželské poradenství (s manželskou terapií se však v mnohém překrývá) a rodinná terapie (zaměřuje se na celou rodinu včetně dětí, přičemž hlavní pozornost je věnována vztahům rodičů a dětí).

Záměrem knihy je poukázat na rozličné teoretické koncepty používané v současné době v manželské terapii, jejich možné využití při řešení problémů manželského soužití a zdokumentovat účinnost jednotlivých koncepcí na základě podání přehledu o poznatcích z výzkumů provedených u nás i v zahraničí.

Celá kniha je rozvržena do pěti oddílů. V první části svého díla autor představuje jednotlivé koncepty manželské psychoterapie. Rozdíl mezi nimi spatřuje v tom, jak chápou podstatné příčiny a patogenezi manželského nesouladu a jaké preferují

postupy jeho léčení. Nejvlivnější jsou podle něj v současné době přístup dynamický, kognitivně-behaviorální a humanisticko-psychologický. Dynamický přístup vidí příčiny současných potíží v životních historiích obou manželů. Základem pro změnu je pochopení souvislosti jednání, náhled. Behaviorální manželská terapie se neza měruje na zkoumání hlubších příčin manželského nesouladu, ale usiluje o přímou změnu současného problémového chování s využitím principů podmiňování a učení. Humanisticko-psychologický přístup vyrostl v opozici jak k dynamickému přístupu, který se mu zdá příliš zaměřen na vlivy minulosti, tak k behaviorálnímu, který se mu zdá příliš manipulativní. Usiluje o dosažení změny postoje k celkovému pojetí manželského soužití, a to ve směru otevřenosti, plného sebezprojevování a autentičnosti manželů a současně ve směru tolerantnosti jednoho ke druhému, respektu k jeho odlišnostem a k jeho nezávislému osobnímu růstu. Méně podrobně se pak autor zastavuje u racionálního či edukativního přístupu, zmiňuje se o hodnotovém pojetí, které klade v manželství hlavní důraz na vyšší city, nadosobní hodnoty a altruismus, a upozorňuje také na systémový a systemický přístup, využívaný především v rodinné terapii. Přehled koncepcí uzavírá naznačením možnosti syntetického pojetí.

Druhá kapitola je věnována nácviku komunikace. V komunikaci, jako podstatné složce manželského soužití, jde o formu, jakou si manželé sdělují své pocity, sdílejí problémy a řeší situace. V této kapitole je dán návod, jak společně manželé mohou konstruktivně řešit

problémy. Přitom se poukazuje na hlavní překážky správné komunikace i způsob jejich odstranění, včetně uvedení praktických pomůcek, které mohou partnerům posloužit jako kontrola úspěšnosti jejich nácviku.

Nejrozsáhlejší oddíl věnoval Kratochvíl základním typům problémů a jejich řešení. Manželské problémy podle autora spočívají v osobnostech partnerů, v utváření a ve vývojových etapách jejich vztahu, ve vnitřních funkcích manželství i v ohrožujících vnějších vlivech. V osobnostech manželů si všímá normálních charakterových a temperamentových rysů (s využitím klasické Hippokratovy typologie) i rysů abnormálních. Věnuje se vždy popisu abnormálního rysu osobnosti (např. astenické osobnosti, pedanta, schizoidní a hysterické osobnosti, žárlivce či alkoholika), jeho možné problematickosti v manželském vztahu a způsobům, jak s takovým člověkem vyjít ve společné domácnosti.

Při zkoumání manželského vztahu jako zdroje problémů je potřeba zohlednit, co manželé svedlo dohromady a jestli je tyto faktory stále ve vztahu drží. Do kontrastu jsou dána očekávání ženy (posedět a popovídat, duševní porozumění, vycítění potřeby ženy a vyjadřování lásky celým svým životem) a muže (uvařeno a uklizeno, sex, kdykoli se mu zachce, obdiv stále a nezatěžovat starostmi) od životního partnera. Za významnou determinantu manželského vztahu jsou považovány vztahy plynoucí z primární rodiny, ať už se jedná o přejímání rodičovských rolí a vzorů vzájemného soužití nebo opakování sourozeneckého vztahu ve vztahu k partnerovi. Za podstatný rys manželského vztahu považuje Kratochvíl vzájemnou

lásku, která je podle jeho soudu v odborné literatuře dost opomíjena.

Manželský vztah se v čase mění. Nejenže se vyvíjí manželství s jeho délkou trvání a změnami typu narození, dorůstání a odchodu dětí, ale může dojít také k jeho rozpadu. Autor proto rozebírá problematičnost druhých manželství. Dále obrací pozornost ke dvěma krizovým obdobím ve vývoji manželství, o nichž konstatuje, že se v manželském soužití objevují zákonitě a není třeba za nimi hledat „vinu“ některého z partnerů.

Další potenciálně problematickou oblastí jsou vnitřní manželské situace. Jedná se o konflikty ve vnitřní manželské interakci, v úkolech, které jsou vnitřně spjaty s fungováním manželství a jsou záležitostmi partnerské dvojice a jejích dětí. Nejsou tedy způsobeny zásahem třetích osob. Jde o rodinné hospodaření (rodinný rozpočet a rozdělení práce v domácnosti), trávení volného času (rozdělení času vyhrazeného pro partnera a pro přátele, eventuálně přijaté úkoly mimo rodinu), výchovu dětí (problémy bezdětného manželství, rozpory ve výchově, obtíže s anomálním dítětem, vztah k nevlastnímu dítěti) a sexuální soužití (frekvence, způsob, trvání styku a antikoncepce).

Posledním okruhem problémů jsou vnější vlivy, tedy „zásahy“ rodičů a příbuzných, přátel, známých, sousedů a mimomanželských vztahů. Problémy s rodiči mohou plynout ze sdílení bytu či rodinného domku, nebo souviset s nesympatiemi jednoho z partnerů k jeho tchyni či tchánovi a neochotou rodiče partnera navštěvovat. Podobně může spory v manželství vyvolávat okruh přátel či známých jednoho z partnerů, s jejichž zájmy se

druhý partner neztotožňuje. Obšírněji se autor zabývá nevěrami, které jsou nejčastěji řešeným problémem manželských poraden. Rozlišuje tři typy nevěr: mimomanželský kontakt, jednorázový a nevázaný na konkrétní osobu; erotické dobrodružství, spojené se sexuální zvědavostí; a mimomanželský vztah, který má delší trvání a vzniká v něm citová vazba. Popisuje rovněž typy osobností, které mají k nevěrám sklon. Terapie záleží na tom, zda se nevěra odhalila, na postoji k současnému manželství a na hodnotách partnerů.

Čtvrtá část knihy je věnována organizaci a taktice terapie. Po organizační stránce spočívá terapie v sezeních terapeuta s jedním nebo oběma manželi nebo práci s manželskými páry ve skupině. Rozvíjí metody terapeutické práce, které jsou známy z obecné individuální a skupinové psychoterapie (např. psychoterapii racionální, empatickou, nácvikovou, autogenní trénink a další). Dále pak zdůrazňuje vliv chování a postojů terapeuta na úspěšnost terapie a uvádí mnoho konkrétních správných i nesprávných formulací, které terapeut používá. Zvláště se věnuje rozvodové terapii, která je podle jeho názoru podceňována a nedotahována do konce (často s formálním rozvodem končí i terapie).

Poslední kapitola je věnována výsledkům dosud realizovaných výzkumů, z nichž vyplývá, že teoreticky zdůvodněné a prakticky osvědčené postupy manželské terapie dosahují stejných výsledků ve vlivu na zvládání manželských problémů. Uvádí zde také řadu v praxi využívaných testů a metod hodnocení účinnosti terapeutických postupů.

Stanislav Kratochvíl ve své knize využít-

vá zkušeností z vlastní klinické psychologické praxe v terapii z psychiatrické léčebny v Kroměříži. Kapitoly jsou doplněny doporučeními pro praxi a otázkami, které může terapeut svým klientům klást pro zjištění stavu věcí v dané oblasti. V přílohách může čtenář najít příklady testů manželského soužití. Kniha je určena psychoterapeutům a manželským poradcům, ale může posloužit i pracovníkům dalších pomáhajících profesí a studentům lékařství, psychologie a sociálních věd.

Petra Jurečková

...

Robert K. Merton: Studie ze sociologické teorie, Sociologické nakladatelství, Praha, 2000.

Za (možná poslední) sociologického klasika bývá označován americký sociolog Robert King Merton. Český čtenář má možnost seznámit se se zlomkem jeho práce, a tak případně posoudit relevanci tohoto „titulu“ prostřednictvím četby knížky Studie ze sociologické teorie, kterou vydalo nakladatelství SLON (2000). Skládá se ze sedmi statí, které představují reprezentativní vzorek sociologického uvažování zmíněného autora. Výbor čerpá z Mertonových prací *On Theoretical Sociology, Five Essays, Old and New* (1967), *Sociological Ambivalence and Other Essays* (1976) i ze slavného díla *Social Theory and Social Structure* (1968).

Úvodní dva texty a text závěrečný přinášejí kritické a teoretické zamyšlení nad sociologií jakožto vědeckou disciplínou, zatímco zbývající příspěvky nás seznamují s některými z Mertonových klasických sociologických konceptů.

Pokud jde o reflexi sociologické disciplíny, Merton upozorňuje v eseji *O historii a systematicke sociologické teorie* na velký nešvar, jehož je sociologie jeho dnů svědkem – jde o směřování historie a systematiky sociologické teorie. V tomto chybném pojetí se první z nich redukuje na shrnutí dřívějších teorií, zatímco skutečná „historie sociologie“ chybí. Důležitým problémem v této souvislosti je rovněž otázka kontinuity a diskontinuity sociologické teorie, respektive kumulativnosti sociologického poznání.

Tematizováno je dilema mezi originalitou sociálního vědce na straně jedné a jeho erudicí ve smyslu důkladné obeznámenosti s klasiky oboru na straně druhé, které Merton řeší tak, že klasiky doporučuje vnímat jako inspiraci, která podněcuje, spíše než jako břemeno, které tíží.

Ve stati *Strukturální analýza v sociologii* se Merton zamýšlí nad takřka permanentním lamentováním sociologů nad „krizí“ svého vlastního oboru. Existenci „krize“ nepopírá, avšak nevnímá ji nijak negativně a naopak ji přičítá samotné „podstatě“ sociologie, konkrétně pluralitě paradigmat, která ji charakterizuje a která je podle něj přínosná a smysluplná. Merton odmítá tvrzení, že lékem na zmíněnou krizi je nalezení jednotné (a jediné) perspektivy – to by podle něj krizi naopak pouze prohloubilo. Pluralita umožňuje komplementaritu hledisek. Sám Merton pak stručně nastiňuje hledisko jemu samotnému nejbližší, jímž je perspektiva strukturální analýzy, která mu umožňuje zkoumat „strukturní zdroje a odstupňované důsledky konfliktů, dysfunkcí a rozporů v sociální struktuře“ (str. 90).

Na časté nepochopení úlohy a způsobu

práce sociologů poukazuje Merton v krátkém textu nazvaném příznačně *Kánon antisociologa*, kde se vyrovnává s typickými námitkami, jež bývají vznášeny proti sociologům – mj. objasňuje, v čem spočívají metody sociologie, současně rozptýluje obavy ohledně údajných společensky destruktivních důsledků „sociálního inženýrství“ sociologie.

Bezesporu nejčtivější a zejména pro odbornou veřejnost nejzajímavější texty z dané publikace představují sondy do Mertonovy „praktické sociologie“. Čtenář se tak může „z první ruky“ obeznámit s typickými mertonovskými tématy – anomii, nezamýšlenými důsledky záměrného jednání, sebenaplnujícím se proroctvím a byrokracií. Na těchto příkladech Merton demonstruje svou teorii, jež je sama rozvinutím starší verze strukturního funkcionalismu T. Parsonse. Merton se snaží o zakomponování prvků konfliktu a dysfunkce do strukturální analýzy. Jedna z jeho základních tezí pak prohlašuje, že zdrojem konfliktu může být samotná sociální struktura, čímž staví alternativu k těm výkladům, které hledají příčinu sociálních problémů a tenzí v biologické (pudové) stránce člověka.

Ve stati *Nepředvídané důsledky záměrného sociálního jednání* se Merton snaží odhalit některé z možných zdrojů situace, kdy určité sociální jednání vede k takovým důsledkům, které nebyly jednajícími původně zamýšleny, přičemž tyto nemusejí být nutně nežádoucími. Při takové analýze je důležité být si vědom možných rizik, mezi něž patří např. problém, jak zjistit, co bylo původním záměrem (otázka zpětné racionalizace).

Na jiný paradoxní aspekt fungování

společnosti naráží Merton v *Sebenaplnujícím se proroctví*, kde aplikuje známý teorém amerického sociologa W. I. Thomase „Jestliže lidé definují situace jako reálné, jsou tyto reálné ve svých důsledcích“ na problematiku rasové diskriminace a předsudků v soudobé Americe. „Proroctví“ méněcennosti a nepřizpůsobivosti, které vznáší bílá majorita vůči minoritám, se právě díky sobě samému „naplňuje“, a generuje tak začarovaný kruh etnických konfliktů.

Klasický příklad ambivalentního fungování sociální struktury představuje text nazvaný *Sociální struktura a anomie*, který pátrá po kořenech společensky deviantního chování. Merton upozorňuje na problematický aspekt americké společnosti, kde dochází k situaci, kdy společnost své členy na jedné straně vydatně motivuje ke sledování určitých kulturních cílů (hodnot), na straně druhé však mnohým z nich (díky samotnému uspořádání vlastní struktury) nedokáže garantovat schvalované prostředky k jejich dosažení, čímž vzniká stav anomie. Různí lidé na různých pozicích v rámci sociální struktury pak zaujímají odlišné adaptační strategie uprostřed této anomické kultury – jsou jimi konformita, inovace, ritualismus, únik a rebelie.

Podobně si Merton v *Byrokratické struktuře a osobnosti* všimá i dysfunkčního charakteru rozvinutých byrokratických organizací, uvnitř kterých se rodí typ „byrokratické osobnosti“, která svým přísným lpěním na formálních pravidlech fungování byrokracie znamená překážku a ohrožení tohoto fungování samotného. Vinou akcentace prostředků oproti cílům se daný „byrokrat“ stává neschopným řešit problémy, kvůli nimž daná formální

organizace existuje.

Jak již bylo naznačeno, „leitmotivem“ výboru z textů R. K. Mertona je onen určitý moment ambivalentnosti či paradoxnosti chodu moderní společnosti. Právě v jeho reflexi podle tohoto amerického sociologa spočívá primární úloha sociologie. Abychom citovali: „Základní premisou sociologie je, že lidé v procesu sociální interakce vytvářejí nové podmínky, které nebyly součástí jejich záměru“ (str. 226). Uvědomění si této skutečnosti ovšem může být neopomenutelným přínosem i pro všechny ostatní, kteří se snaží proniknout do tajů života společnosti a porozumět mu – ať už proto, že to mají v popisu práce, či jen v důsledku přirozené lidské zvědavosti.

V neposlední řadě je třeba upozornit na stat M. Petruska, která tvoří doslov recenzované knihy. Nestor české (a československé) sociologie zde prezentuje Mertona na pozadí diskuse o úloze a smyslu klasiků v sociologii, a to způsobem, který si bezesporu zaslouží bedlivou pozornost. Součástí publikace jsou i stručná biografie R. K. Mertona, soupis jeho hlavních prací i vybraných textů o jeho životě a díle.

Roman Vido

• • •

Jiří Kohoutek, Jana Kocourková:
Sebevražedné chování – současné poznatky o suicidalitě a její specifika u dětí a dospívajících, Portál, Praha 2003.

Úmrtí v důsledku autonehody u nás není tolik, kolik jich nastane v důsledku sebevražd. Přesto se bezpečnosti na silnicích věnuje více pozornosti než právě problematice sebevražednosti.

Z tohoto základního poznatku vycházejí dva zkušení odborníci v oboru dětské psychiatrie ve své nové knize. Publikace si klade za cíl reagovat na nedostatek prostoru věnovaného tomuto tématu a jejím čtenářem má být především odborná veřejnost pracující s mládeží. Sto patnáct stran textu rozdělili do jedenácti kapitol s všenapovídajícími názvy. Uspořádání umožňuje, aby se i zainteresovaný laik dokázal zorientovat v základních otázkách „sebevražedné“ problematiky.

Zamyslíme-li se nad samotným pojmem sebevraždy, uvědomíme si, kolik má rozměrů. Proto je nejprve nutné si definovat to, co vlastně za sebevraždu považujeme. Autoři si tuto nutnost uvědomují a hned v první kapitole se o definici pokoušejí. Sami na několika stranách nastiňují, jak různorodé obory se problematikou sebevražd zabývají. Ve svém výčtu neopomenou ani výtvarné umění, literaturu či filozofii. Upozorňují také na obtížnost nalezení univerzální definice sebevraždy, která by vyhovovala všem těmto různorodým oblastem lidské činnosti, které s danou problematikou souvisejí. Při volbě definice sebevražedného chování pro svou knihu se autoři řídili vlastními zkušenostmi v oboru. Jejich definice tedy za sebevraždu považuje takový „záměrný sebepoškozující akt s následkem smrti, který je způsoben sebou samým s vědomým úmyslem zemřít“ (str. 29). I tato definice je však hned vzápětí poopravena a „vědomý úmysl zemřít“ je nahrazen úmyslem zemřít „zde a nyní“ (str. 30). Právě podle přítomnosti úmyslu lze posuzovat riziko sebevražedného jednání. Takovýto úmysl se dá rozpoznat mimo jiné podle promyšlenosti plánu.

Při seznamování se s tématem sebevra-

žedného chování se čtenář setká s mnoha statistickými údaji, tabulkami i grafy. Autoři sami však upozorňují, že všem pro srovnání užívaným a statistikou představeným číslům nelze plně důvěřovat. Jak již bylo výše zmíněno, definice sebevraždy je problematická a nejednotná. To, co je v jedné zemi do statistických údajů zaneseno jako sebevraždy, může být jinde označováno za nehodu. Důvodů k těmto rozdílnostem je mnoho: od kulturních odlišností v chápání sebevraždy, přes složitost odlišení úmyslu zemřít od nehody, až po nedbalé či neúplné zanášení údajů do statistik.

Podobné obtíže nastanou, zajímá-li nás motiv sebevražedného aktu. Odhalit sebevražedné motivy je ještě mnohem složitější. Člověka, který si pohrává s myšlenkou sáhnout si na život, ovlivňují motivy vědomé i nevědomé. Jak podotýkají autoři, tyto motivy se dají označit a následně pozorovat jako tzv. rizikové faktory. Rizikové faktory však samy nevedou k sebevražednému činu, ten nastane až díky tzv. vyvolávajícímu faktoru, který by se dal přirovnat k pomyslné „poslední kapce“. U dětí může vyvolávajícím faktorem být například úmrtí domácího mazlíčka, pro dospívajícího rozchod s partnerem. Důležité však je, že samotný vyvolávající faktor nelze považovat za úplný a jediný motiv sebevražedného jednání, což, jak se můžeme z knihy dovědět, platí i přesto, že sám jednající vyvolávající faktor za motiv považuje. Jednající totiž opomíjí nevědomé motivy a tlaky, kterým podlehl.

Jak samotný podtitul napovídá, hlavním tématem knihy je sebevražedné chování u dětí a dospívajících. Těto skupině věnují oba psychiatři zvláštní pozornost pro její

odlišnost od dospělých jedinců. První a očividný rozdíl spočívá v odlišném vývojovém stupni. Až teprve mezi devátým a jedenáctým rokem dítě začne chápat rozdíl mezi pohádkou a skutečností, porozumí nevratnosti smrti. Další rozdíl souvisí s adolescentovou ochotou riskovat, způsobenou četnými rozvahami o životě a smrti, i dočasná neukotvenost v životě. Navíc jsou děti a dospívající závislí na svých rodičích, kteří na ně mají nemalý vliv. Sebevražedné chování je opředeno mnoha mýty. Škodlivé jsou zejména tehdy, pokud jim rodiče uvěří. Mnohem snáze lze uvěřit staré známé pravdě, že ten, kdo o sebevraždě mluví, ji nespáchá, než vyhledat odborníka a svěmu dítěti pomoci. Často také rodiče podceňují sebevražedné myšlenky a pokusy svých dětí a s odborníky odmítají spolupracovat. Sebevražedným činům dětí a adolescentů se dá nejlépe předcházet, a proto autoři mýty vyvracejí.

Ve velmi zajímavé kapitole o diagnostice se upozorňuje na komplexní přístup, který je nutno zaujmout při posuzování i léčbě suicidálních dětí a adolescentů. Tento komplexní přístup použili oba autoři, aby čtenáře seznámili se sebevražednou problematikou v co největší šíři. Autoři tedy nastiňují spletitý kontext sebevražedného jednání. Při této snaze o vybudování dostatečného obecného zázemí pro diskusi se dotýkají zajímavých souvisejících témat a momentů. Zmiňují se o kulturních odlišnostech vnímání sebevražd, o rozdílech mezi muži a ženami i dětmi, dospívajícími a dospělými v jejich sebevražedném chování. Dále čtenáře seznamují s rozlišováním forem sebevražd (účelová, bilanční, demonstrační, rozšířená, atd.), s rozlišením způsobů

bů sebevražedného chování, s právními následky sebevražedného jednání, s prostředky farmakoterapeutické léčby klientů, s možnostmi prevence a podobně.

Snaha takto široce uchopit otázku suicidálního jednání však naráží na úskalí. Předně takto nastolená témata ulpívají na povrchu, rozplývají se v několikrát opakovaná obecná tvrzení, která jen na nemnoha místech pomohou lépe pochopit problematiku sebevražedného chování či do ní proniknout hlouběji. Většina zajímavých momentů zůstane pouze „natuknuta“, nerozvinuta a nedočká se prohloubení. Jako by autoři pouze chtěli nastínit, o co vše je možné se v problematice sebevražd zajímat, a na čtenáři ponechali, zda si bude chtít více informací vyhledat sám. Možná se autoři pouze snažili upozornit, že zde existuje problém sebevražedného chování, stejně jako způsoby, jakými lze toto riziko odhalit a jakými lze postupovat při léčbě.

Souhrnem se dá konstatovat, že kniha může být velice prospěšná pro zainteresovaného, avšak zatím jen tušícího laika. Tomu bude kniha zajímavým průvodcem v oblasti sebevražedného jednání. Narazí zde na spoustu zajímavých i netušených souvislostí a dozví se mnoho nového. Mohou jej zaujmout kresby mladých lidí, kteří se o sebevraždu pokusili, či ukázky některých posuzovacích škál pro hodnocení deprese. Při orientaci v tematice sebevražd mu také pomohou diagramová znázornění některých rozdělení, podobně jako vybrané případové studie. Zároveň však bude přeskakovat některé velice odborné pasáže psané opravdu jen pro zasvěcené odborníky, mám na mysli část věnovanou farmakoterapii a psychofarmakům.

Irena Zatloukalová

Václav Soukup: Přehled antropologických teorií kultury, Portál, Praha, 2000.

Představitel soudobé pražské kulturologicky vnímané antropologie Václav Soukup se touto knihou pokusil o neobyčejně užitečný počin tím, že předložil české odborné veřejnosti co nejkomplexnější přehled o existujících antropologických teoriích kultury v zevrubných rysech. Prezentací chronologicky navazujících či paralelně se utvářejících antropologických přístupů (směrů a škol) ke studiu kultury a jejích dílčích elementů, jakož i neobyčejnou srozumitelností formy a přitažlivostí obsahu textu knihy autor nespĺňuje pouze předpoklady výše uvedené komplexnosti, ale i čtivosti a aktuálnosti publikace.

Komu je však tato kniha určena? Je studium sociální/kulturní antropologie vůbec uplatnitelné v současné době, kdy tradiční objekt zájmu antropologie – lokální preliterární (primitivní) společnosti – zaniká či je významně modifikován difúzí kultur moderních postindustriálních společností? Odpověď na vytyčené otázky můžeme spatřovat v novodobé podobě existujících společností a jejich kultur a v předmětu zkoumání sociální/kulturní antropologie. Ta se nutně přizpůsobila těmto změnám tím, že zaměřila svůj zájem na zkoumání společensky významných (sub)kulturních celků, jež lze jakýmkoli způsobem ve společnosti identifikovat, diferencovat, a tak i blíže zkoumat (důchodci, lékaři, narkomani, ženy, bezdomovci apod.). Tato kniha je proto určena nikoli pouze „kovaným“ antropologům, ale i všem odborníkům, kteří se zabývají zmíněnými skupinami

osob, ať již se jedná o sociology, psychology, lingvisty či sociální pracovníky. Navíc zkušenosti s teoretickými úvahami a metodologickým zkoumáním primitivních kultur lze bezesporu užít ke zkoumání současných postmoderních společností.

V počáteční kapitole knihy Václav Soukup prezentuje předmět a metody sociální a kulturní antropologie. Respektuje přitom „tradiční“ pojmové rozdělení antropologie na sociální antropologii, poplatnou evropským směrům a školám, a kulturní antropologii, která je poplatná Spojeným státům americkým. Zatímco americká kulturní antropologie považuje za kulturu všechny specificky lidské negenetické jevy tak, jak se projevují v materiálních produktech lidské činnosti (artefakty), ve způsobech chování (sociokulturní regulativy) a v systémech myšlení (ideje) členů určité společnosti, britská sociální antropologie „...preferuje pojem společnost a klade důraz na studium hodnot, institucí a zvyků v rámci sociální struktury“ (str. 18). Kromě zevrubného historického exkursu do vzniku a vývoje antropologie jakožto vědní disciplíny autor prezentuje vznik pojmu kultura a typologii kultury. Uvádí zde jednak (i) axiologické pojetí kultury, které se omezuje na zkoumání kulturních jevů, které mají pozitivní hodnoty (umění, věda, literatura, výchova atd.), a (ii) redukcionistické pojetí kultury, které omezuje pojem kultura, a tím i výsek zkoumané reality k zjištění více informací z menšího výzkumného prostoru (kognitivní a symbolické vymezení kultury jakožto systému znaků, symbolů a významů). Posledním typem, se kterým se autor ztotožňuje, je globální antropologic-

ké pojetí kultury, který se zabývá studiem způsobu života určité společnosti jakožto systému artefaktů, sociokulturních regulativů a idejí sdílených členy zkoumané společnosti.

Následujících deset kapitol (z celkem třinácti) obsahuje základní myšlenky jednotlivých škol a směrů sociální a kulturní antropologie a životopisy a teoretické koncepce jejich vůdčích představitelů (s vkusnými karikaturami), jež se výrazně podílely na vytvoření toho kterého přístupu. Tyto směry a školy zde představuje evolucionismus, difuzionismus, konfiguracionismus, psychologická antropologie, funkcionalismus, strukturalismus, neoevolucionismus, ekologická antropologie, nová etnografie (zastupující kognitivní a symbolickou antropologii) a sociologická a kulturologická perspektiva studia postmoderní antropologie. S ohledem na omezený rozsah recenze se zde v krátkosti zmíníme pouze o vybraných antropologických přístupech.

Evolucionismus jakožto přístup využívající biologické evoluční teorie a osvícenské koncepce vývoje jakožto nepřetržitého a nekonečného pokroku lidských dějin je zde prezentován postavami Brita E. B. Tylora a Američana L. H. Morgana. Kulturní změna, ke které dochází, je přitom endogenní/vnitřní, jejím zdrojem je lidská inovace. Čtenář se zde tak může blíže seznámit například s Tylorovou koncepcí kulturní revoluce jakožto důsledku převahy rozumu a lidského poznání nad omylem a nevědomostí, či s Morganovými výzkumy na poli rodiny, sociální organizace a dějin kultury jako celku.

Difuzionismus, jehož středem zájmu jsou kulturní změny vysvětlované jako

smíšení (exogenních/vnějších) kulturních prvků a migrace etnických systémů v prostoru, Václav Soukup představuje prostřednictvím Brita G. E. Smithe a Američana F. Boase. Uvedena je zde Smithova heliolitická teorie kultury, která je založena na hypotéze, že „většina složek starých civilizací, pokud ne všechny, byly přímo nebo nepřímo odvozeny z Egypta“ (str. 42). Tato obecná hypotéza vychází ze Smithova zájmu o zkoumání systému mumifikace, který se, podle jeho názoru, začal šířit do okolních zemí prostřednictvím obchodu a kolonizace. Snahu zkoumat historický původ konkrétních kulturních prvků a jejich difúzi a uplatnění v různých kulturách prosazoval zakladatel obecné americké koncepce antropologie Boas.

Konfiguracionismus, založený na předpokladu, že „jednotlivé kultury představují integrované systémy organizované v souladu s ‚kulturní gramatikou# dané společnosti“ (str. 54) a studující mechanismy integrace kultury, kulturní vzorce, procesy akulturace a kulturní změny, je v páté kapitole zastoupen americkými antropology A. L. Kroebergem a R. F. Benedictovou. Tento úsek knihy seznamuje například s Kroebergovou teorií superorganické kultury, kdy „...kultura tvoří samostatnou dimenzi a zároveň nejvyšší jevovou vrstvu skutečnosti“ (str. 58) srovnatelnou svou nadindividuálností s Durkheimovým konceptem sociálních faktů, či s Benedictové koncepcemi kulturních vzorců a kulturní konfigurace, kdy kulturní vzorce představují naučená schémata jednání ve standardních situacích a jejich integrace utváří kulturní konfiguraci, jejíž význam je shodný s „typem osobnosti pro pochopení

individuálního chování“ (str. 67).

Filozoficky podnětná (prakticky však zřejmě neuplatnitelná) je kapitola odkrývající přístup Belgičana C. Lévi-Strausse jakožto představitele strukturální antropologie výrazně ovlivněné moderní lingvistikou F. de Saussura. Předmětem výzkumů je zde vnitřní skladba a vztahy mezi prvky daného systému. V případě Lévi-Strausse je pro vysvětlení strukturalistického postoje typické užití lingvistické teorie binárních kontrastů založené na předpokladu, kdy „prvek systému nemá sám o sobě žádný smysl, ale nabývá jej tím, že vystupuje v opozici k jiným prvkům“ (str. 135). Lévi-Straussem zvažovanou binární relací je protiklad pojmů kultura-příroda, který je v osmé části Soukupovy knihy předkládán na Lévi-Straussově eseji Kulinařský trojúhelník. Zde Lévi-Strauss vtipně analyzuje kuchařské postupy, které se nutně vyskytují uvnitř trojúhelníka vymezeného pojmy syrové-vařené-shnilé, přičemž syrové představuje neutrální pojem, vařené kulturní transformaci syrového a shnilé transformaci přirozenou, přírodní.

Z pohledu užitečnosti Soukupova „slovníku“ antropologických teorií kultury pro čtenáře lze identifikovat jak teoretický, tak i praktický přínos. Zatímco teoretický přínos spočívá v předložení uceleně strukturované antropologie jakožto diferencované disciplíny odlišně vnímané v prostoru (americký důraz na pojmové vymezení „kulturní antropologie“ versus evropský důraz na pojmové vymezení „sociální antropologie“) a čase (kumulativní a paralelní vznik antropologických škol a směrů), praktický přínos spočívá ve využitelnosti dostupného materiálu pro úvahy a následné zkoumání

artefaktů, sociálních regulativů a/či idejí u vybraných společenských skupin.

Pavel Horák

• • •

George Frankl: Archeologie mysli, Sociální dějiny nevědomí – 1. část, Portál, Praha, 2003.

V úvodu prvního svazku dvoudílných Sociálních dějin nevědomí se autor – psychoanalytik George Frankl zamýšlí nad tím, že nejen jednotlivci, ale i sama společnost může vykazovat známky hluboké neurózy, kterou, zdá se, právě současná společnost trpí. Předkládanou knihou pak chce odhalit její kořeny a zároveň položit základy tzv. psychoanalytické sociologie.

Autor postupuje ve svém výzkumu obdobně jako v psychoanalytické praxi, kde platí, že čím podrobněji jsou zkoumány pacientovy neurotické symptomy, tím určitěji vedou jeho asociace zpět do minulosti. Začíná tedy obdobím nejranější historie lidstva před zhruba 14 milióny let, kdy se v důsledku klimatických změn spojených s úbytkem lesů člověk začíná vynořovat jako živočišný druh. Část lidoopů, která se tehdy přizpůsobila životu na otevřených pláních, se stala základem druhu Homo sapiens.

Autor si klade otázku, jak mohli naši předci tyto dramatické změny, jež vyvrcholily v době ledové, vůbec přežít. Odpověď nalézá v psychoanalytické teorii a srovnává vliv tehdejšího prostředí na vývoj našich předků s vlivem akutní deprivace na vývoj dětí. Hominidi té doby museli čelit extrémním a dlouhotrvajícím stavům úzkosti, jež způsobovaly přebytek neodreagované energie. Ta se promítala

do agresivních fantazií, které se externalizovaly při tvorbě zbraní a nástrojů. Stále nedostupnější potrava a úkryt způsobily, že se naši předchůdci museli spolehnout na svou zručnost a co nejvíce ji rozvinout. Z člověka doby ledové se tak stal výrobce nástrojů a masožravý dravec.

Chladné klima spolu s prodlužující se závislostí mláďat na matce vedly k budování úkrytů v jeskyních, ke vzniku jakýchkoli domovských základů. Hovoříme v této souvislosti o tzv. jeskynní kultuře ledových dob. Svazek mezi mužem a ženou se v této době stává silnějším a nabývá nových podob – postupuje diferenciace mezi pohlavími, žena se stále více spojuje s domovem.

Podle autora však nemohla mít sociální organizace, jak tvrdil Sigmund Freud, podobu patriarchátu, nýbrž jednalo se o jakousi (otcovskou) pospolitost. Frankl vychází ve své argumentaci z toho, že nepříznivé přírodní podmínky nutily tlupu, aby se semkla, a dominantní samec tak musel zaujímat vůči sexuálnímu potřebám mladých samců tolerantní postoj. Na rozdíl od Freuda tak autor nepokládá patriarchát a oidipovský komplex za hnací sílu lidské existence a za základ společnosti a kultury.

Patriarchátu totiž předcházela i matriarchát, jenž je původní kulturou Homo sapiens. Člověk kromaňonský, evropský představitel tohoto druhu, totiž zcela zjevně uctíval kult matky. Autor to dokládá velkým množstvím nalezených ženských soch a sošek, jež mají často výrazně zdůrazněné sexuální rysy, a také podobou staveb v tábořištích, jež velmi připomíná, jak podotýká autor, současné i nedávné matriarchální civilizace.

Jak ale tento mateřský komplex vznikl?

Příčinu vidí autor v rostoucí společenské roli žen, jež na rozdíl od mužů, kteří trávili mnoho času mimo domov, na lovu, měly lepší podmínky k organizaci života ve vsi, k zapojení se do různých úkolů, které s chodem společenství souvisely. Život ženy tak již nebyl zcela oddán muži a dítěti a Homo sapiens překonával nejistotu a úzkost z toho plynoucí tím, že tvořil obrazy žen, a ujišťoval se tak o trvalosti jejich libida.

Ze změn v povaze výtvarných děl na konci magdalénského období autor vyvozuje, že v této době dochází ke krizi matriarchátu. Obrazy, které celkově působí napjatějším, agresivnějším a nepokojnějším dojmem, jsou zřejmě výrazem proměny ochraňující a milující matky v rozhněvanou matku – bohyni. Frankl předpokládá, že dramatická proměna obrazu bohyně má svůj základ ve změně postojů skutečných matek. Konflikt mezi pohlavími byl zapříčiněn ztrátou intimity mezi muži a ženami ve velkých sídlištích. Kombinace efektů života ve zvětšených sídlech, rostoucí moc žen a jejich nové činnosti a role a dlouhé pobyty mužů v dalekých lovištích způsobily nejen pocit separace mezi muži a ženami, ale i jejich vzájemné odcizení. Výsledkem bylo, že ženy získaly sice ve vesnicích mnohem větší moc, ale zároveň se staly i frustrovanější.

Muži plně převzali dominantní roli ve společnosti ve chvíli, kdy se hlavním zdrojem obživy, centrem hospodaření a kultury stalo zemědělství. Imaginaci a rituálům zemědělských národů totiž nedominovalo ani tak uctívání země, jako panování muže, který „umožnil zemi, aby vydala život, který do ní zasel“. Lovce v matriarchální společnosti poskytoval

obživu a živobytí, zatímco ženám patřily vesnice, chýše a domácí potřeby, které vyráběly. Lovce byl vítán a vřele přijímán a těšil se bezpečí a sexuální slasti, protože podporoval svou rodinu a vesnici, ale nevlastnil ženu ani děti, domov ani obsazenou zemi. Naopak patriarchální rodina představuje mužovo vlastnictví uplatňované na území, které ovládne a oseje, včetně vlastnictví ženy a všech potomků, které mu porodí.

V závěrečných kapitolách se autor zabývá rozvojem patriarchátu a podrobněji se rozepisuje o civilizacích Mezopotámie a Egypta. Zamýšlí se nad tím, jak vznikli králové, tj. co přimělo lidi, aby dobrovolně vynesli určité jedince k neomezené moci, aby je oslavovali a podřizovali se jim. Lidé totiž promítají svou touhu po moci a majetku do určitých jedinců, oslavují je jako krále, slouží jim a identifikují se s nimi, aby se podíleli na jejich slávě. Autorita otce má dvojí aspekt: tkví jednak v jeho postavení v rodině a jednak v jeho vlastním podřízení králi a Bohu. Když se otec podrobí královské a božské autoritě, ztotožní se s nimi, a tudíž reprezentuje jejich moc. Muž se podrobuje králi a král se podrobuje božstvu – celé společnosti tak vládne abstraktní obraz všemocného muže. Tento muž se ovšem liší od loveckého vůdce, který sdílel po návratu do jeskyně domov i lásku žen s ostatními muži. To má důsledek, že je ostatními muži nejen uctíván, ale stane se i objektem jejich agresivních fantazií. Tato ambivalence mezi uctíváním a agresivními pocity vede ke hlubokým konfliktům oidipovského komplexu.

První díl knihy Sociální dějiny nevědomí lze charakterizovat jako zajímavou

interpretaci raných lidských dějin z pohledu psychoanalýzy. Z toho důvodu jsou mnohé závěry diskutabilní, nicméně je možné přijmout jeho závěry jako hypotézy k diskusi. Autor píše srozumitelným jazykem, knihu lze proto doporučit jak odborníkům, tak laikům – zájemcům o psychologii a zvláště psychoanalýzu, ale také historii a antropologii. Předmět

bádání totiž autora nutil vycházet nejen z psychologie, ale i z dalších specializovaných oborů, jako je archeologie, mytologie, prehistorické umění či historie náboženství. Zda se autorovi podařilo naplnit deklarovaný cíl, tj. odhalit příčiny neurózy naší společnosti, ukáže v plném rozsahu až druhý díl.

Markéta Kořenská

Česká asociace streetwork vyhlásila vítěze Výroční ceny pro pouliční a klubové pracovníky

Česká asociace streetwork (ČAS) vyhlásila v červnu vítěze Výroční ceny pro pouliční a klubové pracovníky.

Historicky prvním vítězem této nově vzniklé ceny se stala Bára Jindrová, vedoucí sociálního týmu občanského sdružení Šance pro Tebe Chrudim a kontaktní pracovnice nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Futur Chrudim. Kromě ocenění si vítězka odnese také plastiku Bota, jejímž autorem je Michal Zahradník – jedná se o skutečnou prošlapanou botu, kterou věnovala jedna z nejzkušenějších českých streetworkerů Alena Vosáhlová. Vítězka také obdrží hmotný dar – oblečení od firmy Levi Strauss, která oblast nízkoprahových programů pro děti a mládež dlouhodobě finančně podporuje.

Výroční cena pro pouliční a klubové pracovníky je určena jak streetworkerům, tak pracovníkům z nízkoprahových klubů. Nejde o ocenění NEJlepšího, NEJproduktivnějšího a podobně, více se cena podobá ocenění za fair play. Hlavními kritérii výběru byly zejména odbornost práce, atraktivita a výjimečnost práce nebo zařízení a také typičnost. Význam ceny totiž nevidí ČAS pouze v ocenění jednotlivce, ale také v podpoře oblasti nízkoprahových programů pro děti a mládež.

(red)

Reforma veřejné správy a náhradní rodinné péče

Společnost sociálních pracovníků ČR uspořádala dne v dubnu odborný seminář na téma: Reforma veřejné správy v sociální oblasti a její realizace v náhradní rodinné péči v Lanškrouně

Seminář byl určen pro pracovníky obecních úřadů obcí s rozšířenou působností v Pardubickém kraji, dále pro pracovníky dětských domovů, kojeneckých ústavů, členy Společnosti sociálních pracovníků ČR, učitele a studenty VOŠ oboru sociální práce tohoto kraje. Seminář se konal pod záštitou starosty města Lanškrouna Ing. Martina Košťála.

V rámci semináře zazněly aktuální příspěvky. O probíhající reformě veřejné správy a jejím promítnutím do náhradní rodinné péče informovala přítomné účastníky PhDr. Lenka Průšová z Ministerstva práce a sociálních věcí. Pod vedením Bc. Danuše Fomiczewové vystoupili pracovníci Krajského úřadu v Pardubicích s příspěvky, které se týkaly úkolů na úseku náhradní rodinné péče, činnosti psychologa, přípravy budoucích osvojitelů a pěstounů, realizace setkávání pěstounských rodin v tomto kraji. Velmi zaujala přednáška primářky MUDr. Drahomíry Peřinové z Dětského centra Veská u Pardubic, která hovořila o problémech a úskalích náhradní rodinné péče z pohledu zdravotníka. Sociální pracovnice Bc. Sophia Dvořáková z tohoto centra připojila své zkušenosti z pohledu sociálního pracovníka při propouštění dítěte do náhradní rodiny.

Účastníci semináře velmi kladně hodnotili obsah tohoto setkání i kvalitu přednesených příspěvků.

Jana Rybaříková

Zvýšení kvalifikace pracovníků v sociální péči

V druhé polovině června se konal, ve sboru CČE v Praze 6 – Dejvicích, pilotní vzdělávací kurs Zvýšení kvalifikace pracovníků v sociální péči v rámci celoživotního vzdělávání.

Kurs se konal jako součást projektu č.

CZ/01/B/P/PP/134047, EURO CARE – Improving the Lifelong Training of the Social Care Staff in Europe, v rámci programu EU Leonardo da Vinci.

Tento kurs byl určen pro pracovníky v sociální péči bez zdravotnické kvalifikace a pro pracovníky v různých typech sociální péče (osobní asistenty, pečovatelské, pracovníky stacionářů, atd.). Kurz absolvovali také někteří vedoucí pracovníci. Účast byla bezplatná, kursové bylo plně hrazeno z grantu Evropské komise.

Přednášena byla tato témata:

Charakteristika strukturované realizace sociální péče (přehled institucionální, domácí, stacionární péče, osobní asistence, apod.)

Trendy a vývoj sociální péče v Evropě
Psychologie se zaměřením na testy kandidátů osobní asistence

Práce v multidisciplinárním týmu – organizace a implementace
Komunikace a psychologie
Psychohygiena

Specifika práce s dobrovolníky (např. prevence syndromu vyhoření).

Trénink soběstačnosti a aktivity volného času občanů s handicapem

Odborná rehabilitace (Integrace do pracovního procesu)

Optimální integrace seniorů a občanů s handicapem ve společnosti

Sociální percepce seniorů s postižením
Marketing a management v řízení pečovatelské služby/ osobní asistence

Využití informačních technologií v praxi sociální péče

Integrace občanů s handicapem na trhu práce

Teoretická výuku doplnili exkurze:

Klinika rehabilitačního lékařství

Klub vozíčkářů Petýrkova

Dům sociálních služeb Na Dlážděnce

Školící témata vedli renomovaní odborníci v oborech

Ing. Jana Hrdá (Pražská organizace vozíčkářů),

MUDr. Olga Švestková, PhDr. (Klinika rehabilitačního lékařství 1.LF UK Praha),

Prof.MUDr. Jan Pfeiffer, DrSc. (Klinika rehabilitačního lékařství 1.LF UK Praha),

MUDr. Tamara Tošnerová (ÚLE)

Mgr. Jarmila Lemáková

PhDr. Prokopová (ÚP hl.m. Prahy)

Mgr. Lucie Kádnerová (Centrum Slunečnice)

Petra Holá (Gerontopsychologická poradna)

Alžběta Šafránková a Dana Černá (Klub vozíčkářů Petýrkova)

Ke každému učebnímu tématu byly k dispozici materiály, vhodné pro další použití účastníky a po každé lekci následoval krátký test. Délka kurzu byla 80 hodin a absolventi získali osvědčení o účasti.

Na závěr kurzu bylo provedeno písemné hodnocení, na které navázala řízená diskuse a připomínky účastníků.

Výsledkem celého projektu bude vzdělávací modul, sestavený odborníky z VUSTE ENVIS, společnost s r.o., Bulharska, Itálie, Německa, Rakouska a Španělska, včetně vzdělávacích materiálů.

Cíle projektu jsou v souladu s koncepcí celoživotního vzdělávání sociálních pracovníků, kterou přijala vláda ČR a také s politikou zaměstnanosti v zemích EU.

Kateřina Hrdá

I-KOS je občanské sdružení zaměřené na podporu rozvoje know-how pomáhajících profesionálů a organizací. Institut vychází vstříc nové společenské poptávce po vzdělávání budoucích supervizorů a koučů, kteří budou schopni nabízet pomáhajícím profesionálům a/nebo organizacím své odborné služby.

I-KOS za tímto účelem otevírá 300 hodinový výcvikový program supervize a koučování

Komu je výcvikový program určen?

Výcvikový program je určen zájemcům, kteří se chtějí profesně rozvíjet a realizovat jako supervizoři a/nebo kouči v oblasti pomáhajících profesí, především v sociálních a zdravotnických službách.

Co je cílem výcvikového programu?

Cílem programu je vybavit absolventy pro samostatnou práci supervizorů a koučů schopných nabízet své profesionální služby jednotlivcům i organizacím a pokrýt v místě svého působení tak narůstající poptávku po těchto službách.

Po úspěšném absolvování programu obdrží účastník Certifikát supervizora a kouče, který je dokladem o kvalifikaci pro práci s jednotlivci, týmy a organizacemi.

Jaké dovednosti získá účastník výcvikového programu?

Absolventi získají ucelený přehled o teorii a metodice supervize a koučování jakožto účinných formách pomáhání jednotlivcům, pracovním týmům i organizacím. Osvojí si praktické dovednosti nezbytné pro úspěšné vedení podpůrných konzultací a v sebezkušenostním procesu se sami přesvědčí o účinnosti

a užitečnosti těchto způsobů profesionální práce.

Podmínky pro zařazení zájemce do výcvikového programu

Min. SŠ vzdělání s maturitou, min. 3-letá praxe v sociálních a/nebo zdravotnických službách, v aktuální době běžící praxe v těchto službách, 3-stránkový esej zachycující osobní charakteristiku a sebehodnocení, popis dosavadní profesionální dráhy a konkrétní představu zájemce o cílech souvisejících s absolvováním výcvikového programu.

Lektoři si vyhrazují možnost přizvat zájemce na osobní pohovor.

Vzhledem k tomu, že počet účastníků výcvikové skupiny je omezen, o zařazení rozhoduje pořadí došlých přihlášek.

Struktura výcvikového programu

300 hodin formou dvoudenních setkání po 20 výukových hodinách ve frekvenci cca po 6 týdnech ve skupině 15 – 20 účastníků.

Součástí programu je samostatná práce na zadáných úkolech a průběžné dokumentování vlastní praxe prostřednictvím videozáznamů.

Podmínky pro získání Certifikátu supervizora a kouče

- 80 % účast
- zpracování všech písemných úkolů zadáných v průběhu programu
- presentace a obhajoba závěrečné práce

Odborní garanti a kmenoví lektoři výcvikového programu

PhDr. Vratislav Strnad
psychoterapeut, psycholog, lektor
a supervizor

MUDr. František Matuška
psychoterapeut, psychiatr, lektor a supervizor

Zahájení výcvikového programu (1. výcvikové setkání)

27. – 28. listopadu 2003 (tj. 1. výcvikové setkání, další termíny budou zájemcům zaslány s dalšími informacemi)

Místo konání

I-KOS, Máchova 23, 120 00 Praha 2 – Vinohrady

Cena a způsob platby

Základní cena výcvikového programu:
45 000 Kč, tj. 150 Kč / 1 hodinu výcvikového setkání

Možné způsoby platby:

jednorázová platba: 40 500 Kč (tj. sleva 10%)

splátková platba: 2 splátky po 21 375 Kč (tj. sleva 5 %), 5 splátek po 9 000 Kč

Podrobnosti týkající se plateb budou uvedeny ve Smlouvě o výcviku.

Cena neobsahuje DPH.

Přihlášky

Zájemci o výcvikový program se mohou přihlásit písemně na adrese I-KOS, Máchova 23, 120 00 Praha 2 – Vinohrady nebo prostřednictvím e-mailu: i-kos@quick.cz, přihlášky zasílejte formou dopisu s udáním jména a příjmení, data narození, stávající profese, organizace pro niž pracujete, dále udejte Vámi zvolený způsob platby.

Informace

Kateřina Goldschmiedová – manažerka
I-KOS, mobil: 606 803 570

Rekvalifikační kurs

V&T institutu SPAS Praha nabízí rekvalifikační kurs

PRACOVNÍK PRO RESOCIALIZACI OSOB DUŠEVNĚ NEMOCNÝCH, TĚLESNĚ, SMYSLOVĚ A MENTÁLNĚ HANDICPOVANÝCH,

a to ve spolupráci s regionálními institucemi, které kurs organizují:

– v Ústí nad Labem – Sociální agentura, o. s. (kontaktní osoba: Mgr. Mirek Flanderka flanderka@socialniagentur.cz)
– termín zahájení: 2. 10. 2003

– v Brně, Sdružení PRÁH, o. s. (kontaktní osoba: Mgr. Blanka Veškrnová veskrnova@atlas.cz) – termín zahájení: 6. 11. 2003

V Ústí nad Labem též proběhne nadstavbové setkání zájemců z řad absolventů výše zmíněného rekvalifikačního kurzu **PRACOVNÍK PRO RESOCIALIZACI OSOB ... – SUPERVIZNÍ KASUISTICKÝ SEMINÁŘ** – program, který pomáhá absolventům s odstupem času reflektovat a dále rozvíjet znalosti a dovednosti získané v základním kurzu. Program proběhne v termínu 13.-14. listopadu 2003.

Podrobné informace lze získat, případně přihlásit se je možné u kolegy Mirka Flanderky (kontakt viz výše).

Nad rámec těchto nabídek doporučujeme zájemcům k nahlédnutí nabídky vzdělávacích institutů s nabídkou „příbuzných“ programů:

<http://www.isz.cz> – stránky Institutu pro systemickou zkušenost Praha s nabídkou komplexních výcvikových programů (např. akreditovaný psychoterapeutický výcvik v systemickém přístupu UMĚNÍ TERAPIE)

<http://web.quick.cz/i-kos> – stránky Institutu pro koučování a supervizi Praha s nabídkou služeb supervize a koučování

pro jednotlivce i organizace a s nabídkou
výcviku SUPERVIZE A KOUČOVÁNÍ

MUDr. František MATUŠKA

Středisko psychoterapeutických ambu-
lantních služeb Máchova 23,

120 00 Praha 2 – Vinohrady

mobil: (+420) 603 223 510

tel./zázn.: (+420) 222 521 008

e-mail: fr.matuska@quick.cz

www: <http://web.quick.cz/fr.matuska>

Vyber si svůj psychoterapeutický výcvik

Záměrem semináře je napomoci Vám
v krátkém čase srovnat stávající dlouho-
dobé psychoterapeutické výcviky popří-
padě si z těchto výcviků vybrat ten svůj.

Seminář nekonfrontačně představí,
především prakticky a zážitkově, co je
pro jednotlivé psychoterapeutické směry
typické, kde je jejich místo, v čem jsou
dobré apod.

Teorii se pokusíme v semináři minimali-
zovat a zprostředkovat dodáním krátkých
textů o prezentujících se směrech.

Jednotliví lektori budou informovat
i podmínkách přihlášení a kontaktech na
jejich terapeutické školy.

Různé školy bude prezentovat jejich
zástupce, nikoli jeden člověk, který zná
více směrů, protože považujeme za
důležité i to, že jednotlivé školy jsou
zajímavé zapáleností a erudicí svých
lektorů.

Každý den bude rámován raním a ve-
černím vstupem psychoterapeuta PhDr.
Andreje Gjuriče.

V tabulce (A) jsou uvedeny směry
a lektori, se kterými se již podařilo do-
hodnout na konkrétním termínu a záro-
veň časy jednotlivých bloků. Rádi by-
chom doplnili i ostatní směry do volných
termínů. Směry, s jejichž zástupci vedeme
jednání jsou uvedeny v tabulce (B)

tab. (A)

pondělí	3.11.03
8.30-9.00	Gjurič
9.10-13.10	Satiterapie /Karel Hájek/
14.40-18.40	Psychoanalýza /Jana Kocourková/
18.50-19.20	Gjurič

úterý	4.11.03
8.30-9.00	Gjurič
9.10-13.10	Pesso Boyden /Jan Širínek/ Rogersovská PCA
14.40-18.40	/Vendula Junková/ Gjurič
18.50-19.20	Gjurič

středa	5.11.03
8.30-9.00	Gjurič
9.10-13.10	Daseinanalýza /Jindřich Holý/ SUR
14.40-18.40	/Miroslav Vyhnálek/ Gjurič
18.50-19.20	Gjurič

čtvrtek	6.11.03
8.30-9.00	Gjurič
9.10-13.10	-
14.40-18.40	-
18.50-19.20	Gjurič

pátek	7.11.03
8.30-9.00	Gjurič
9.10-13.10	-
14.40-18.40	-
18.50-19.20	Gjurič

tab. (B)

Transakční analýza
Logoterapie
Gestaltterapie
KBT

počet lidí

12-20

termín

3. 11. 2003 – 5.(6.,7.) 11. 2003

podrobněji viz. tabulka (A)

V pondělí 3.11. 2003 přijďte prosím 15 minut předem.

lektoři

PhDr. Ing. Karel Hájek, Ph.D.; Mgr. Jan

Širínek; Ing. Jindřich Holý, CSc.;

Doc. PhDr. Jana Kocourková; PhDr.

Vendula Junková; PhDr. Miroslav Vyhnálek
a další.

garant

Fokus Praha (PhDr. Andrej Gjurič; Bc.
Václav Vopat)

místo konání

Dolákova 24, 181 00 Praha 8. U tohoto
programu nezajišťujeme ubytování.

platební podmínky

Cena semináře se bude odvíjet od
skutečného počtu bloků. Se zasláním
příhlášky zaplatte prosím za šest zatím
potvrzených bloků tj. **1 450 Kč**, kopii
dokladu o zaplacení pošlete společně
s přihláškou. Bez toho nebude Vaše
příhláška přijata.

Čtrnáct dní před zahájením kurzu
budete vyzváni k zaplacení zbylých bloků
a to podle následujícího klíče.

	cena	doplatíte
6 bloků	1 450 Kč	0
7 bloků	1 650 Kč	200
8 bloků	1 850 Kč	400
9 bloků	2 050 Kč	600
10 bloků	2 250 Kč	800

Částka za seminář je nedělitelná, vždy je
potřeba zaplatit za všechny konané bloky.

Storno-poplatek je 50 % částky při
odhlášení do čtrnácti dnů před zahájením
kurzu. Poté se peníze nevracejí.

Peníze zasílejte na účet.
151883939/0300; variabilní s. 031103109;
jako specifický symbol použijte Vaše
příjmení nebo IČO vaší organizace.

kontakt

Fokus Praha

Tréninkové a vzdělávací středisko

Václav Vopat

adresa: Dolákova 24; 181 00 Praha 8

telefon: 233 551 241, 233 553 303

mail: tvs@fokus-praha.cz

Omluva

V čísle 1/2003 Vzdělávání jsme v rubri-
ce Kontakty v odstavci Univerzitní praco-
viště v ČR opomenuli adresu Zdravotně-
sociální fakulty OU.

<http://www.osu.cz/fzs/ksp/index.php>
(red)

Časopis Sociální práce / Sociálna práca

Ceny inzerce

2. nebo 3.strana obálky (2 barvy):	15 000,-
------------------------------------	----------

4.strana obálky (2 barvy):	18 000,-
----------------------------	----------

Formát B5: vnitřní strana (2 barvy):	10 000,-
---	----------

Formát B6: vnitřní strana (2 barvy):	7 000,-
---	---------

Formát B7: vnitřní strana (2 barvy):	6 500,-
---	---------

Formát B8: vnitřní strana (2 barvy):	5 000,-
---	---------

Řádková inzerce	60 Kč za řádku
-----------------	----------------

Objednávky inzerce a kontakt na redakci:

ASVSP - Sociální práce / Sociálna práca

Fakulta sociálních studií MU

Gorkého 7

Brno 602 00

Tel.: +420 541 615 220

e-mail: horak@fss.muni.cz či socialni_prace@quick.cz

<http://socprace.webpark.cz>

Objednávka předplatného 2004

Adresa redakce:

Časopis Sociální práce / Sociálna práca

ASVSP, Gorkého 7, 602 00 Brno, tel: 541 615 220 IČO: 49465619

Jméno a adresa objednavatele (PSČ)

telefonní číslo:

variabilní symbol (doplň redakce):

IČO, DIČ objednavatele:

číslo účtu / kód banky:

Závazně objednávám předplatné časopisu Sociální práce / Sociálna práca na rok:

Počet výtisků od jednoho čísla:

Prosím o zaslání minulých čísel:

Druh předplatného (vybrané zakřížkujte):

☐ studentské

4 x 59 Kč za rok 2004: celkem 236 Kč

☐ občanské

4 x 89 Kč za rok 2004: celkem 356 Kč

☐ pro organizace

4 x 189 Kč za rok 2004: celkem 756 Kč

Platbu provedu: ☐ složenkou ☐ převodem z účtu (vybrané zakřížkujte).
na číslo účtu: 777630001/2400

Studenty žádáme o doložení studia (např. potvrzení o studiu, kopie ISIC – oboustranně)

Objednávka předplatného

Adresa redakce:

Časopis Sociální práce / Sociálna práca

ASVSP, Gorkého 7, 602 00 Brno, tel: 541 615 220 IČO: 49465619

Jméno a adresa objednavatele (PSČ)

telefonní číslo:

variabilní symbol (doplň redakce):

IČO, DIČ objednavatele:

číslo účtu / kód banky:

Závazně objednávám předplatné časopisu Sociální práce / Sociálna práca na rok:

Počet výtisků od jednoho čísla:

Prosím o zaslání minulých čísel:

Druh předplatného (vybrané zakřížkujte):

☐ studentské

4 x 59 Kč za rok 2003: celkem 236 Kč

☐ občanské

4 x 89 Kč za rok 2003: celkem 356 Kč

☐ pro organizace

4 x 189 Kč za rok 2003: celkem 756 Kč

Platbu provedu: ☐ složenkou ☐ převodem z účtu (vybrané zakřížkujte).
na číslo účtu: 777630001/2400

Studenty žádáme o doložení studia (např. potvrzení o studiu, kopie ISIC – oboustranně)